ឥន្ទ្រិ ២

កាលប្បវត្តិ

នៃ

ជែនដឹកម្ចាក្រោម

កម្ពុជាក្រោម

កម្ពុជាក្រោម ជាទឹកដីរបស់ជនជាតិដើមខ្មែរក្រោម និងជាទឹកដីរបស់ប្រទេសកម្ពុជាក្នុងសម័យចក្រភពខ្មែរ ត្រូវសន្តតិវង្ស ង្វៀង របស់យួនប្រើពេលអស់ ២០០ ឆ្នាំ ដើម្បីឈ្លានពាន និងដណ្តើមយកទៅកាន់កាប់ ។ បន្ទាប់មក នៅពាក់កណ្តាលសតវត្សរ៍ទី ១៩ បារាំងបានវាយដណ្តើមយកពីយួនមកធ្វើអាណានិគម ជាដែនដីឯនាយសមុទ្ររបស់ខ្លួនអស់រយៈពេល ៩០ ឆ្នាំ ។ ពេលចេញទៅ បារាំងបានផ្ទេរកម្ពុជាក្រោមឲ្យយួនបន្តធ្វើអាណានិគម នៅថ្ងៃទី ៤ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៤៩ ។ ពេលបារាំងអស់អំណាច កម្ពុជាក្រោម ត្រូវរបបយួនខាងត្បូងបន្តត្រួតត្រាអស់រយៈពេល ២៦ ឆ្នាំ ដែលប្រកបដោយភាពចម្រូងចម្រាសនៃការហែកហួរគ្នា ដោយសង្គ្រាមរវាងយួនខាងត្បូង និងយួនកុម្មុយនីស្តខាងជើង ។ ក្រោយមក ក្រុមយួនកុម្មុយនីស្តខាងជើងបានឈ្នះសង្គ្រាមលើរបបយួនខាងត្បូង នៅថ្ងៃទី ៣០ ខែមេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ហើយដាក់បញ្ចូលទឹកដីកម្ពុជាក្រោមឲ្យចូលទៅក្នុងប្រទេសវៀតណាមតែមួយ ឈ្មោះថា សាធារណរដ្ឋសង្គមនិយមវៀតណាម ។ មកដល់ពេលនេះ គឺចាប់តាំងពីឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ឆ្នាំ ២០២០ មានរយៈពេល ៤៥ ឆ្នាំហើយ ដែលរបបយួនកុម្មុយនីស្តបានធ្វើអាណានិគមលើទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ។ ដូច្នេះ ចាប់តាំងពីដើមសតវត្សរ៍ទី ១៧ មកដល់ពេលនេះ ដែនដីកម្ពុជាក្រោម ត្រូវប្រឈមនឹងការរាតត្បាត វាតទី ឈ្លានពាន ត្រួតត្រា និងធ្វើអាណានិគមដោយជនជាតិយួន និងបារាំងអស់រយៈពេលប្រមាណ ៤០០ ឆ្នាំ ។

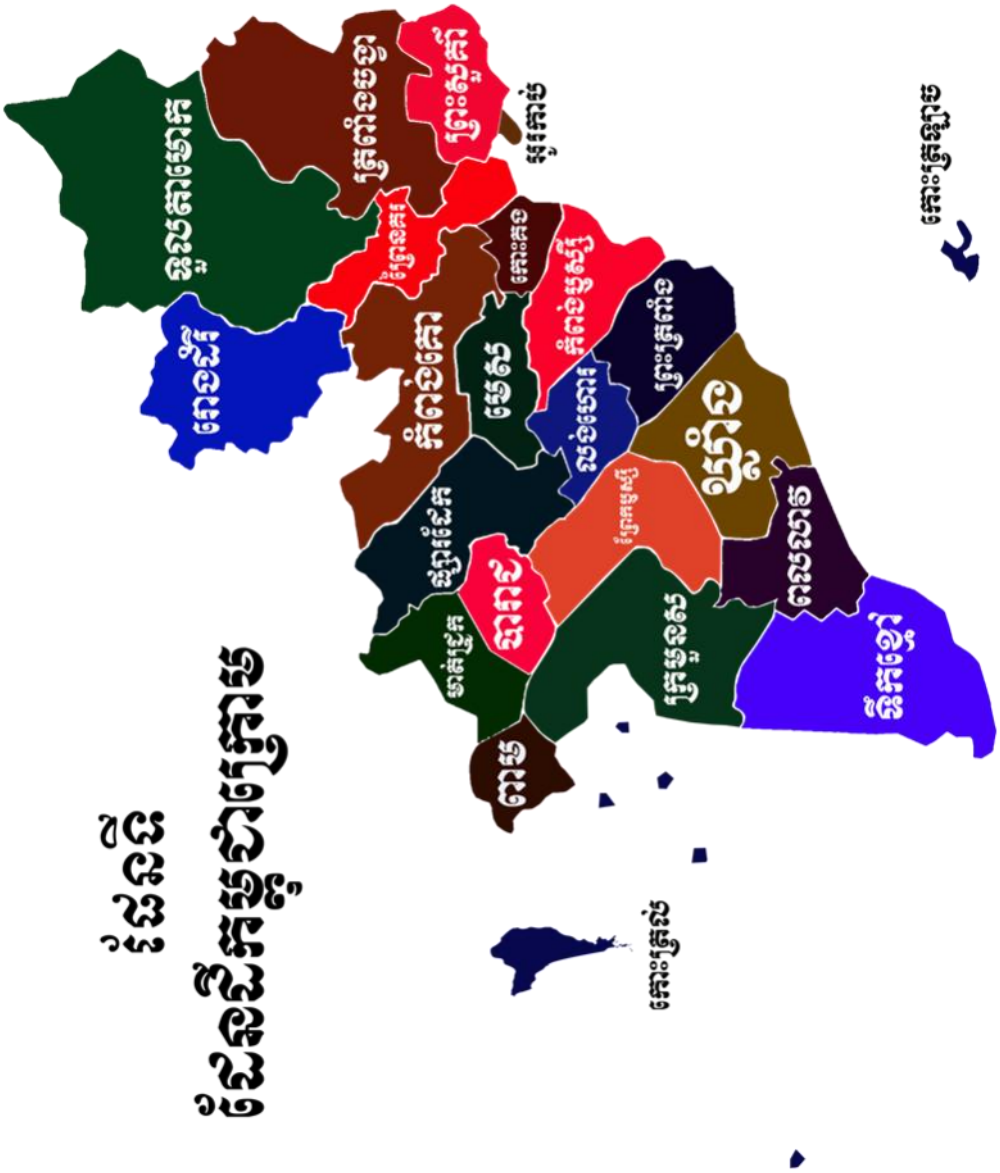
ផែនទីខេត្តក្នុងប្រទេសកម្ពុជា
ឧត្តរមានជ័យ
បន្ទាយមានជ័យ
ពោធិ៍សាត់
កំពង់ឆ្នាំង
កំពង់ចាម
ត្បូងឃ្មុំ
ស្វាយរៀង
ព្រៃវែង
កណ្តាល
តាកែវ
កំពង់ស្ពឺ
កំពង់សោម
ក្រចេះ
ស្ទឹងត្រែង
រតនគិរី
មណ្ឌលគិរី
ព្រះវិហារ
ឧត្តរមានជ័យ
សៀមរាប
បាត់ដំបង
ប៉ៃលិន
កោះកុង
ព្រះសីហនុ
កែប
តាកែវ
ព្រៃនគរ
ពោធិ៍សាត់
កោះត្រឡាច

កម្ពុជាក្រោម
នៅក្នុងរបបគ្រប់គ្រងនីមួយៗ

ឆ្នាំ (គ. ស.)	**កម្ពុជាក្រោម** ជាផ្នែកមួយនៃទឹកដី	ចំនួនឆ្នាំ
១ - ៥៥០	នគរភ្នំ ឬ ភ្នូណាន ឬ ហ្វូណាន	៥៥០ ឆ្នាំ
៥៥០ - ៦៨១	អាណាចក្រចេនឡា	១៣១ ឆ្នាំ
៦៨១ - ៨០២	ចេនឡាទឹក	១២១ ឆ្នាំ
៨០២ - ១៤៣១	អាណាចក្រខ្មែរ	៦២៩ ឆ្នាំ
១៤៣១ - ១៦៩៨	កម្ពុជា	៦២៩ ឆ្នាំ
១៦៩៨ - ១៨៣២	យួនចូលវាតទីអំណាច	១៣៤ ឆ្នាំ
១៨៣២ - ១៨៥៩	យួនបង្កើតជារដ្ឋបាល ៦ ខេត្ត	២៧ ឆ្នាំ
១៨៥៩ - ១៩៤៩	កូសាំងស៊ីនចារ៉ាំងសែស	៩០ ឆ្នាំ
១៩៤៩ - ១៩៧៥	សាធារណរដ្ឋវៀតណាម	២៦ ឆ្នាំ
១៩៧៥ - បច្ចុប្បន្ន	សាធារណរដ្ឋសង្គមនិយមវៀតណាម	៤៥ ឆ្នាំ

អំពី
កម្ពុជាក្រោម

កម្ពុជាក្រោម ជាទឹកដីរបស់ជនជាតិដើមខ្មែរក្រោម ដែលមានផ្ទៃដីលាតសន្ធឹងទូទាំងដែនដីសណ្តោទន្លេមេគង្គ ឬភាគខាងត្បូងនៃប្រទេសវៀតណាម បច្ចុប្បន្ន [1] ។ សព្វថ្ងៃ ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម កំពុងតែត្រូវជនជាតិយួនកាន់កាប់ និងធ្វើអាណានិគមដោយរបបកុម្មុយនីស្ត នៃរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋសង្គមនិយមវៀតណាម ។ កម្ពុជាក្រោមមានផ្ទៃដីទំហំ ៦៧.៧០០ គីឡូម៉ែត្រការ៉េ [2] ដោយមានព្រំប្រទល់ខាងលិចជាប់ឈូងសមុទ្រសៀម ខាងកើត និងអាគ្នេយ៍ជាប់សមុទ្រចិនខាងត្បូង ខាងជើង និងពាយព្យជាប់ប្រទេសកម្ពុជា និងឦសានជាប់ភាគកណ្តាលនៃប្រទេសវៀតណាម (អតីតនគរចម្ប៉ា) ។ ព្រៃនគរ ជាទីក្រុងរដ្ឋបាល និងសេដ្ឋកិច្ចដ៏សំខាន់នៅដែនដីកម្ពុជាក្រោម ដែលជនជាតិយួនហៅថា ទីក្រុងសាយហ្គន (Sài Gòn) និងក្រោយមក របបកុម្មុយនីស្តយួនសព្វថ្ងៃ បានប្តូរឈ្មោះទៅជាទីក្រុង ហូ ជី មិញ (Hồ Chí Minh) ។ កម្ពុជាក្រោមមាន ២១ ខេត្តក្រុង និងកោះធំៗ ចំនួន ២ គឺ កោះត្រល់ និង កោះត្រឡាច, ឆ្នាំ ២០១៩ មានប្រជាជនចម្រុះជាតិសាសន៍ (ខ្មែរក្រោម, ចិន, យួន និងជនជាតិផ្សេងៗ) ចំនួន ៣៥.១០២.៥៣៧ នាក់ ក្នុងនោះ ខ្មែរក្រោម មានតែ ១.៣១៩.៦៥២ នាក់ប៉ុណ្ណោះ [3]

[1] យោងតាមកំណើត វត្តសម្បូររង្សី (សម្ពួរ) ជាវត្តមួយដែលខ្មែរក្រោមបានបង្កើតឡើងនៅភូមិតាខៅ ឃុំក្រសាំង ស្រុកកំពង់ស្ពាន ខេត្តព្រះត្រពាំង ក្នុង គ. ស. ៣៧៣ នៅក្នុងសម័យនគរភ្នំ (ចិនៈ 扶南 ភ្វូណាន ឬ ហ្វូណន, យួនៈ Phù Nam) (គ. ស. ៥២– គ. ស. ៦២៧) ។ យោងតាមប្រវត្តិសាស្ត្រយួនបានបញ្ជាក់ថា នៅពេលដែលយួនមានសង្គ្រាមបែងចែកទឹកដីរវាងចៅហ្វាយទាំងពីរក្រុមគឺ ត្រិញ និង ង្វៀង (Trịnh – Nguyễn) ចាប់ពីឆ្នាំ ១៦២៧ ដល់ ១៦៧២ នោះ ជនជាតិយួនជាច្រើនដែលគាំទ្រក្រុម ង្វៀង បានរត់ចោលទឹកដីដ៏ក្រៀមក្រោះភាគខាងជើងរបស់ខ្លួន មករស់នៅធ្វើស្រែចម្ការនៅកម្ពុជាក្រោមជាទឹកដីរបស់ខ្មែរ នៅតំបន់ព្រះសួគ៌, ត្រពាំងចង្វា និង ព្រៃនគរ និង នៅឆ្នាំ ១៦២៣ ង្វៀង ផុក ង្វៀង (Nguyễn Phúc Nguyên) ជាស្តេចត្រាញ់ ឬ ចៅហ្វាយរបស់យួន បានបង្កើតចំណងមេត្រីភាពតាមរយៈខឹពុកក្មេក និងកូនប្រសារជាមួយ ព្រះបាទ ជ័យជេដ្ឋា ទី ២ ជាស្តេចរបស់ខ្មែរ បានខ្ចីដីព្រៃនគររបស់ខ្មែរ បង្កើតជាទីស្នាក់ការគយ ដើម្បីយកពន្ធពីជនជាតិយួនដែលមករស់នៅតាមតំបន់ព្រៃនគរ, ត្រពាំងចង្វា និង ព្រះសួគ៌ (Sài Gòn, Đồng Nai, Bà Rịa) ។ ប្រៀបធៀបកាលប្បវត្តិទាំងពីរនេះ ឃើញថា ជនជាតិយួនបានចូលមកវាតទីទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ក្រោយខ្មែរក្រោមកសាង វត្តសម្បូររង្សី ១២៥៤ ឆ្នាំ ។ ដូច្នេះ កម្ពុជាក្រោមជាទឹកដីរបស់ជនជាតិដើមខ្មែរក្រោម ។

[2] Khmers Kampuchea-Krom Federation, The Khmer-Krom Journey to Self-Determination, (USA: 2009), ទំព័រ ៦០

[3] Central Population and Housing Census Steering Committee, (2020), Results of the 2019 Census on Population and Housing in Viet Nam, Hanoi: Statistics Puplishing House, (Download: ២១ តុលា ២០២០), https://bit.ly/2TeWSlY ។ លទ្ធផលជំរឿន ឆ្នាំ ២០១៩ អំពីប្រជាជន និងលំនៅឋាននៅវៀតណាម ចេញផ្សាយឆ្នាំ ២០២០ ដោយ គណៈកម្មការរៀបចំជំរឿននៃរដ្ឋាភិបាលវៀតណាម ។ តួលេខ ១.៣១៩.៦៥២ នាក់ បានមកពីណា បើខ្មែរក្រោមមិនដែលបានឆ្លើយនឹងសំណួរនៅលើ “ទម្រង់ធ្វើជំរឿនប្រជាជន និងលំនៅឋាន” (PHIẾU ĐIỀU TRA DÂN SỐ VÀ NHÀ Ở) ដែលរដ្ឋាភិបាលយួនតម្រូវឲ្យប្រជាជនធ្វើនៅពេលធ្វើជំរឿន ផងនោះ? ។

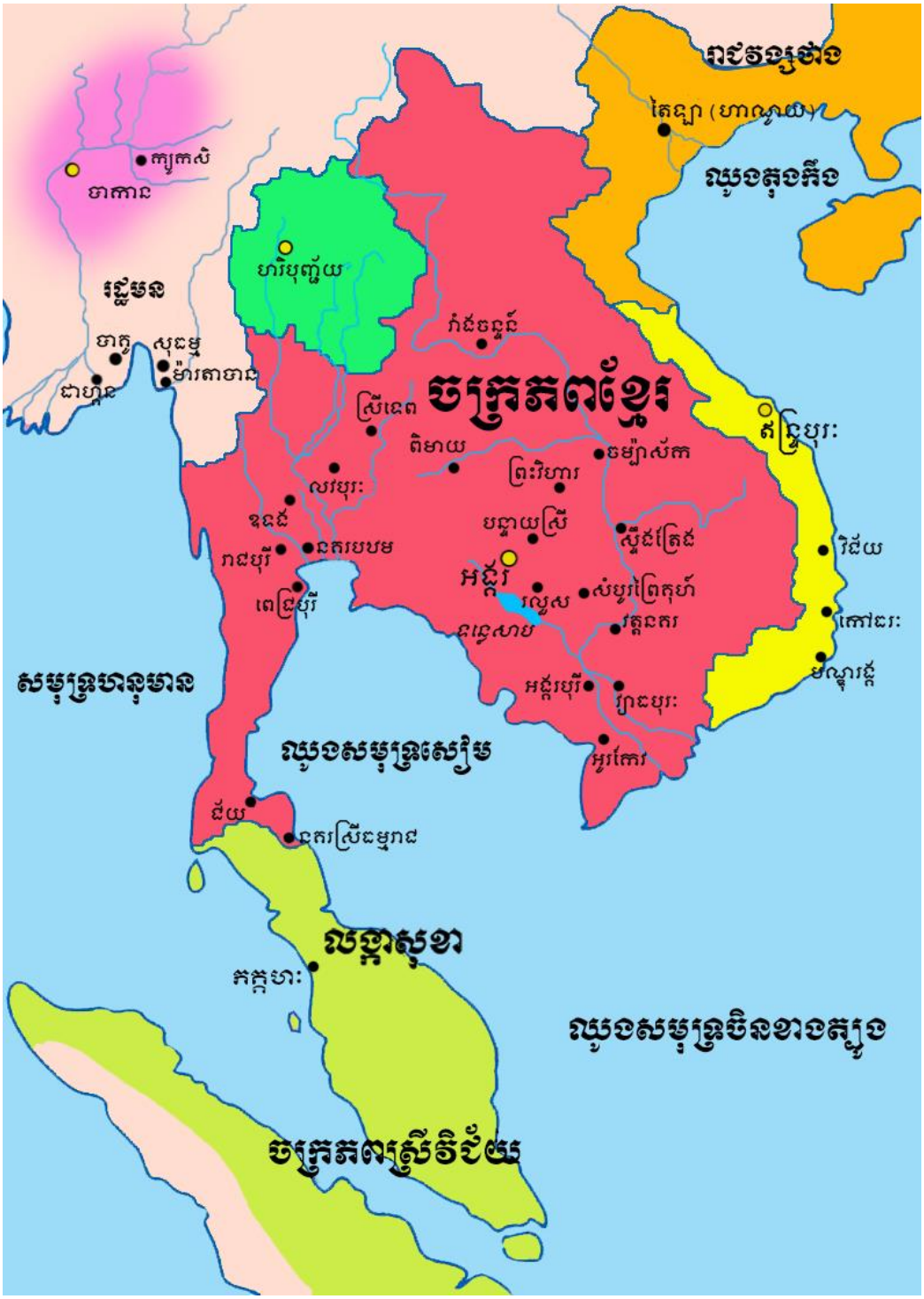

ផែនទីចក្រភពខ្មែរនៅក្នុងឆ្នាំ ៩០០ (គ្រីស្តសករាជ) ។

ប៉ុន្តែ សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម (KKF) និង អង្គការប្រជាជាតិ និងប្រជាជនគ្មានតំណាង (UNPO) ថា ពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមមានប្រមាណ ៧ លាននាក់ **[4],** ឆ្នាំ ២០១៤ មានព្រះសង្ឃខ្មែរក្រោមចំនួន ៨.៧៥០ អង្គ **[5]** និង ឆ្នាំ ២០១៨ មានវត្តអារាមខ្មែរចំនួន ៤៦២ វត្ត **[6]** ។

កម្ពុជាក្រោម ជាអតីតទឹកដីមួយភាគរបស់ប្រទេសកម្ពុជាក្នុងសម័យចក្រភពខ្មែរ ដែលនៅក្នុងសម័យនោះ ខ្មែរជាមហានគរ មានផ្ទៃដីធំលាតសន្ធឹងគ្របដណ្តប់លើប្រទេសថៃ លាវ ភាគកណ្តាល និងភាគខាងត្បូង នៃប្រទេសវៀតណាម សព្វថ្ងៃ **[7]** ។ នៅពេលដែលអាណាចក្រខ្មែរបានធ្លាក់ចុះទន់ខ្សោយ នាសតវត្សរ៍ទី ១៧ វត្តមានជនភៀសខ្លួនជនជាតិយួនកាន់តែច្រើន បាននាំគ្នាមករស់នៅលើទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ។ ឆ្នាំ ១៦៩៨ ស្តេចត្រាញ់ ឬ ចៅហ្វាយរបស់យួនខាងត្រកូល ង្វៀង (Chúa Nguyễn) បានបញ្ជូនមេទ័ពរបស់ខ្លួនឲ្យចុះមកកម្ពុជាក្រោម បង្កើតជាប្រព័ន្ធរដ្ឋបាលមូលដ្ឋានទៅជាភូមិស្រុករបស់យួននៅតំបន់ត្រពាំងចង្វា (Biên Hòa) ដើម្បីវាតទី និងកាន់កាប់ ។ គ្រានោះ នៅក្នុងឆ្នាំ ១៦៩៩ ព្រះបាទ ជ័យជេដ្ឋា ទី ៤ ឬ ចៅពញាសូរ (ប្រសូតៈ ១៦៥៦- ទិវង្គតៈ ១៧២៥) បានធ្វើការវាយតប ដើម្បីរារាំងនូវមហិច្ឆតារាតត្បាតទឹកដីខ្មែរពីយួនដែរ តែមិនបានជោគជ័យ **[8]** ។ នៅឆ្នាំ ១៨៣២ ស្តេច មិញ ម៉ាង (Minh Mạng) (រជ្ជកាលៈ ១៨២០ - ១៨៤១) របស់យួន ដែលសោយរាជ្យនៅទីក្រុងហ្វេ (Huế) បានបែងចែកទឹកដីកម្ពុជាក្រោមចេញជា ៦ ខេត្ត ដើម្បីវាតទីកាន់កាប់ដោយបានដាក់ឈ្មោះជាភាសាយួនថា ណាមគីឡុកទិញ (Nam Kỳ Lục Tỉnh, 南圻六省) មានន័យថា

---

[4] UNPO, Member Profile: Khmer-Krom / Khmers Kampuchea-Krom Federation (KKF), (Begium: 2018), ទំព័រ ១, (Download: ៣ កក្កដា ២០២០), www.unpo.org/downloads/2372.pdf

[5] ព្រះតេជព្រះគុណ ថាច់ សុខ សាន្ត ជាព្រះចៅអធិការវត្តអង្គរវាជបុរី (អង្គ) និងជាមន្ត្រីសង្ឃនៅក្នុងសមាគមពុទ្ធសាសនាវៀតណាម ថ្លែងនៅថ្ងៃទី ១៣ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១៤ ហើយបានចុះផ្សាយដោយ កាសែត ព្រៃនគរ លេខ ៤៥ ពោះពុម្ព ថ្ងៃទី ២១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ ២០១៤ ។

[6] ភិក្ខុ សឺង យ៉ឹង រតនា (សុវណ្ណប្បញ្ញោ) និង ភិក្ខុ ថាច់ ប្រ៊ីជា គឿន (សុធម្មប្បញ្ញោ), វត្តនៅកម្ពុជាក្រោម ភាគ ១ (នាយកដ្ឋានព័ត៌មាន នៃ សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម, ព. ស. ២៥៦២ - គ. ស. ២០១៨), ទំព័រ ១៣៤ ។

[7] Human Rights Wach, On the Margins Rights Abuses of Ethnic Khmer in Vietnam's Mekong Delta (2009), ទំព័រ ១៤

[8] Nam Tiến (ដំណើរចុះមកទិសខាងត្បូងរបស់ជនជាតិយួន), (0៨ ឧសភា ២០២0), Wikipedia, https://bit.ly/39rMI8G

ខេត្តរដ្ឋបាលទាំង ៦ ដែល ស្តេចយួន មិញ ម៉ាង បានបង្កើត
ដើម្បីវាតទី និងកាន់កាប់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម កាលពីឆ្នាំ ១៨៣២ ។

ប្រាំមួយខេត្តភាគខាងត្បូង ឬ ណាមគី (Nam Kỳ) មានន័យថា ភាគខាងត្បូង **[9]** ។

នៅក្នុងឆ្នាំ ១៨៤១ ខ្មែរក្រោមនៅគ្រប់ទិសទីបានក្រោកឡើងតស៊ូដេញយួនឈ្លានពានទឹកដី និងប្រឆាំងនឹងច្បាប់រំលាយពូជសាសន៍ "ញឹកទីដុងញើង" (Nhứt Thị Đồng Nhơn) មានន័យថា "មនុស្សដូចគ្នាត្រូវមានជាតិតែមួយ" ដែលស្តេចយួន មិញ ម៉ាង និង ទេវ ទ្រី បានចេញបញ្ជាឲ្យរាស្ត្រខ្មែរនៅកម្ពុជាក្រោម ត្រូវតែអនុវត្តតាមប្រពៃណីរបស់យួន ដូចជាបង្ខំឲ្យខ្មែរមានត្រកូលដូចយួន និងព្រះសង្ឆខ្មែរដែលគ្រងស្បង់ចីវរត្រូវតែស្លៀកខោពាក់អាវព័ណ៌ឈាមជ្រូក សូត្រធម៌គោះត្រដោក ដូចព្រះសង្ឆយួន ជាដើម ។ ក្នុងសម័យនោះ ពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមដែលងើបឡើងតស៊ូដេញយួនឈ្លានពានមានដូចជា នៅខេត្តព្រះត្រពាំង ដឹកនាំដោយ ចៅហ្វាយ គុយ និង ទេសា សោម ឬ ឡឹម សោម (Lâm Sâm) ជាដើម **[10][11]** ។ ចំណែក នៅខេត្តឃ្លាំង ដឹកនាំដោយ សេនាទា សេនា មាន់ និង សេនា សួស **[12]** ។ ម្យ៉ាងទៀត តាមឯកសារយួនបានបញ្ជាក់ថា មានចលនាតស៊ូរបស់មន្ត្រីខ្មែរម្ចាស់ស្រុកនៅស្រុកឃ្លាំង (Ba Xuyên) ២ រូប គឺ សឺង តោក (Sơn Tốt) (? - ១៨៤១) និង ត្រឹង ឡឹម (Trần Lâm) (? - ១៨៤២) ក៏បានដឹកនាំខ្មែរក្រោមងើបឡើងដេញយួនឈ្លានពានទឹកដី ផងដែរ **[13]** ។ នៅក្នុងព្រឹត្តិការណ៍នេះ ខ្មែរក្រោមគ្រប់ខេត្តនៅទឹកដីកម្ពុជាក្រោម និងរាស្ត្រខ្មែរនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា បានស្រុះគ្នាងើបឡើងយ៉ាងអង់អាចដេញយួនឈ្លានពានទឹកដី ។ យោងតាមឯកសារយួនបានបញ្ជាក់ថា ស្តេចយួនបានបញ្ជាឲ្យទ័ពយួនចុះមកបង្ក្រាបការបះបោររបស់ខ្មែរ តែបង្ក្រាបបានកន្លែងនេះ ងើបនៅកន្លែងនោះ មិនចេះចប់ **[14]** ។ ទ្រឿង មិញ យ៉ាង

[9] អត្ថបទភាសាអង់គ្លេសនិយាយអំពី ស្តេចយួន មិញ ម៉ាង បែងចែកទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ចេញជា ៦ ខេត្ត, Six Provinces of Southern Vietnam, (0៧ ឧសភា ២០២០), Wikipedia, https://bit.ly/3jCZExb

[10] កែវ សុវត្ថិ, ចៅ ហ្វាយ គុយ, (ភ្នំពេញ៖ ១៩៧១)

[11] Cuộc nổi dậy của Lâm Sâm, (ការបះបោរបស់ ឡឹម សោម ឬ ទេសា សោម), (២៤ មីនា ២០២០), Wikipedia, https://bit.ly/2OTKVQD

[12] ទៀ ថេន, រឿងរ៉ាវ នៃ ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម, (ភ្នំពេញ៖ ២០០៥), ទំព័រ ១៦០ - ១៦៤ ។

[13] Cuộc nổi dậy ở Ba Xuyên, 1841, (ការបះបោររបស់ខ្មែរក្រោមនៅខេត្តឃ្លាំង, ១៨៤១), (១០ សីហា ២០១៦), Wikipedia, https://bit.ly/2WRbhqv

[14] Trần Trọng Kim, Việt Nam Sử Lược (Ha Noi: 1919), ជំពូក ៤ រជ្ជកាល ទេវ ទ្រី (Thieu Tri)

(Trương Minh Giảng) ជាមេទ័ពយួនដែលចូលឈ្លានពានប្រទេសកម្ពុជាពីឆ្នាំ ១៨៣៥ ដល់ ឆ្នាំ ១៨៤១ ហើយលើកបន្តុប ក្សត្រី អង្គម៊ី (រជ្ជកាលៈ ១៨៣៥ - ១៨៤០) ឡើងគ្រងរាជ្យនៅប្រទេសកម្ពុជានោះ បានដកទ័ពថយទៅខេត្តមាត់ជ្រូក ហើយបាននាំទាំងក្សត្រី អង្គមី ព្រះមហាឧបរាជ ព្រះរាជវង្សានុវង្ស និងគ្រួសារទាំងអស់ ទៅប្រថាប់ នៅទីនោះ[15] ។ ដោយសារចាញ់សង្គ្រាម ទ្រើង មិញ យ៉ាង ត្រូវស្តេចយួនចាប់ខ្លួន និងបានធ្វើអត្តឃាតស្លាប់នៅក្នុងគុក នៅឆ្នាំ ១៨៤១ [16] ។ ទោះបីយួនបានដកទ័ពថយចេញពីកម្ពុជា តែសង្គ្រាមសៀមយួន ចាប់ពីឆ្នាំ ១៨៤១ ដល់ ១៨៤៥ នៅតែបន្តឆាបឆេះនៅលើទឹកដីកម្ពុជាដដែល ។ បន្ទាប់ពីមានការចរចាសន្ធិសញ្ញាសន្តិភាពរវាងសៀម និងយួន នៅឆ្នាំ ១៨៤៥ ព្រះបាទ អង្គដួង (រជ្ជកាលៈ ១៨៤០-១៨៦០) ដែលបានយាងត្រឡប់មកពីសៀមនោះ បានឯកភាពយល់ព្រមពីរដ្ឋាភិបាលទាំងពីរគឺ សៀម និងយួន ឲ្យទ្រង់ឡើងសោយរាជ្យជាព្រះរាជាខ្មែរ នៅឆ្នាំ ១៨៤៧ ហើយយួនក៏បានដោះលែងព្រះរាជវង្សានុវង្ស និងមន្ត្រីខ្មែរឲ្យវិលត្រឡប់មកព្រះរាជនគរវិញ តាមរយៈកិច្ចព្រមព្រៀងឲ្យដោះលែងឈ្លើយសឹកទាំងសងខាង [17] ។ នៅក្នុងពេលជាមួយគ្នានោះដែរ យួនក៏បានដកទ័ពចេញពីប្រទេសកម្ពុជា ។ ទីបំផុត យួនបានបាត់បង់នូវអំណាចត្រួតត្រារបស់ខ្លួនមកលើប្រទេសកម្ពុជា ។ កម្ពុជាបានទទួលឯករាជ្យពីយួន ទោះបីមានទ័ពរបស់សៀមខ្លះកំពុងនៅប្រទេសកម្ពុជា យ៉ាងណាក៏ដោយ ។ ស្តេចខ្មែរមានភាពម្ចាស់ការ

[15] អែង សុត, ឯកសារ មហាបុរសខ្មែរ ភាគ ៧, “ផែនដីព្រះអង្គម៊ីក្សត្រី” ។

[16] Cambodian Rebellion, (1840) (ការបះបោររបស់រាស្ត្រខ្មែរ, ១៨៤០), (០៥ ឧសភា ២០២០), Wikipedia, https://bit.ly/39q4IR7 ។ ត្រឹង ទ្រង់ គីម, ប្រវត្តិសាស្ត្រវៀតណាម (Việt Nam Sử Lược) បោះពុម្ពឆ្នាំ ១៩២០ បញ្ជាក់ថា ដោយសារអាម៉ាស់ និងឈឺចាប់ខ្លាំងពេកបណ្តាលឲ្យ ទ្រើង មិញ យ៉ាង ធ្លាក់ខ្លួនឈឺរហូតដល់ស្លាប់ នៅខេត្តមាត់ជ្រូក ។ អាដេម៉ារ ឡឺក្លែរ, ប្រវត្តិសាស្ត្រប្រទេសកម្ពុជា បោះពុម្ពឆ្នាំ ១៩១៤ បកប្រែជាភាសាខ្មែរ ឆ្នាំ ២០០៥ ត្រង់ទំព័រ ៣៧៦ ថា “ទ័ពសៀមវាយរុញច្រានទ័ពអណ្ណាម ដែលដកថយទៅជាក្រុមតូចៗ ដោយដេញតាមរហូតទៅជិតដល់ចូរដុក [មាត់ជ្រូក] ។ នៅទីនោះ មេទ័ពអណ្ណាមជាច្រើន ក្នុងនោះ រួមមានទាំងមេទ័ពប្រចាំខែត្រពោធិ៍សាត់ ទាំង ៣ នាក់ផង បាននាំគ្នាលេបថ្នាំសម្លាប់ខ្លួន ដើម្បីចៀសវាងការទទួលទណ្ឌកម្មពីព្រះចៅអធិរាជ” ។ Wikipedia ជាភាសាអង់គ្លេស (៩ មិថុនា ២០២០) បានបញ្ជាក់ដោយយោងតាម អាដេម៉ារ ឡឺក្លែរ ថា “ទ្រើង មិញ យ៉ាង បានស្លាប់យ៉ាងទាន់ហន់ នៅតាមផ្លូវត្រឡប់ទៅទីក្រុងហ្វេ (Huế) ដោយគាត់បានលេបថ្នាំពុលជាមួយនឹងមេទ័ពកំពូល ២ រូបផ្សេងទៀត ដើម្បីចៀសវាងការទទួលទណ្ឌកម្មពីព្រះចៅអធិរាជ” ។ https://bit.ly/3g0PqET

[17] ប្រវត្តិសាស្ត្រប្រទេសកម្ពុជា, ទេព ម៉ែង ឃាន ប្រែសម្រួល, ឆ្នាំ ២០០៥, ទំព័រ ៣៧៩-៣៨០ ។ ច្បាប់ដើមៈ (អាដេម៉ារ ឡឺក្លែរ), Adhémard Leclère, Histoire Du Cambodge, Paris: 1914 ។

ជាងមុន [18] ។ ចំណែក ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម វិញ នៅតែបន្តឋិតនៅក្រោមអំណាច ត្រួតត្រា និងឈ្លានពានរបស់យួនដដែល រហូតដល់សម័យដែលបារាំងបានចូលមកធ្វើ សង្គ្រាមដណ្តើមអំណាចពីយួន ។

សម័យអាណានិគមបារាំង ឬ កូសាំងស៊ីនបារាំងសែស (១៨៥៩ - ១៩៤៩)៖

បន្ទាប់ពីរងការរាតត្បាត ឈ្លានពាន វាតទី និងពង្រីកអំណាចត្រួតត្រាពីសំណាក់ជន ជាតិយួន អស់រយៈពេលជាង ២០០ ឆ្នាំ មក [19] នៅពាក់កណ្តាលសតវត្សរ៍ទី ១៩ កម្ពុជាក្រោម បានស្គាល់រសជាតិរបបត្រួតត្រាថ្មីមួយទៀត នោះគឺរបបអាណានិគម បារាំង ។ បារាំងបានធ្វើអាណានិគមលើទឹកដីកម្ពុជាក្រោមជិតមួយសតវត្សរ៍ គឺចាប់ពីឆ្នាំ ១៨៥៩ ដល់ឆ្នាំ ១៩៤៩ (រយៈពេល ៩០ ឆ្នាំ) ដោយបានហៅឈ្មោះជាភាសាបារាំងថា “កូសាំងស៊ីនបារាំងសែស” (Cochinchine Française ឬ French Cochin China) ដែលគេនិយមហៅថា កូសាំងស៊ីន (Cochinchine) ។ ពេលបញ្ចប់អាណានិគមកិច្ច របស់ខ្លួន បារាំងបានផ្ទេរទឹកដីកម្ពុជាក្រោមទៅឲ្យយួនគ្រប់គ្រងបន្ត ដោយគ្មានការដឹងឮ ពីខ្មែរក្រោមជាម្ចាស់ទឹកម្ចាស់ដីឡើយ ។

បារាំងបានចូលមកវាយដណ្តើមយកទឹកដីកម្ពុជាក្រោមពីយួន នៅពេលដែលទឹកដី នេះ កំពុងតែឋិតនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ស្តេចយួន ទឺ ឌឹក (Tự Đức) (រជ្ជកាល៖ ១៨៤៧ - ១៨៨៣) សោយរាជ្យនៅរាជធានីហ្វេ (Huế) ភាគកណ្តាលនៃប្រទេស វៀតណាម បច្ចុប្បន្ន ។

---

[18] Cambodian Rebellion, 1840 (ការបះបោររបស់ប្រជារាស្ត្រខ្មែរ, ១៨៤០), (០៥ ឧសភា ២០២០), Wikipedia, https://bit.ly/39u4wA0

[19] គិតចាប់តាំងឆ្នាំ ១៦២៣ ពេលដែល ស្តេចត្រាញ់យួន ខាងត្រកូល ង្វៀង (Chúa Nguyễn) បានមកខ្ចីដីខ្មែរនៅតំបន់ព្រៃនគរ បង្កើតជាទីស្នាក់ការគយ ដើម្បីយកពន្ធពីជនជាតិយួន ដែលទើបតែមករស់នៅថ្មីៗនៅលើទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ដល់ឆ្នាំ ១៨៦២ ពេលដែលបារាំងចូល មកដណ្តើមអំណាចពីយួន ត្រូវជា ២៣៩ ឆ្នាំ ។ ឯកសារយួនថា នៅក្នុងសម័យនោះ ជនជាតិយួនជាច្រើនដែលនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងដោយ ក្រុមសន្តតិវង្ស ង្វៀង បានបោះបង់ទឹកដីភាគកណ្តាលដ៏ក្រៀមក្រោះ ហើយភៀសខ្លួនមកកម្ពុជាក្រោម ទន្ទ្រានដីធ្វើស្រែនៅតំបន់ ព្រះសួគ៌ (Bà Rịa) ត្រពាំងចង្វា (Đồng Nai) និង ព្រៃនគរ (Sài Gòn) ។ តាម អាដេម៉ារ ឡឺក្លែរ ថា ជនជាតិយួនបានទន្ទ្រានដីស្រែរបស់ខ្មែរក្រោម ដោយរបៀប “ដើរចាក់រុករករឿងឈ្លោះ យប់ឡើងចេញដើរលួចឆក់ បង្កការលំបាកមិនឲ្យខ្មែររស់នៅបានសុខស្រួលឡើយ ។ គ្មានយុត្តិធម៌ ចំពោះម្ចាស់ដីទេ...” គឺ បើយួនណាម្នាក់មកសាបព្រោះចុងក្រោយលើដីរបស់ខ្មែរ ចៅក្រមយួនសម្រេចថាជាដីរបស់យួន ឬដីដែលខ្មែរទុក ទំនេរ បើមានយួនម្នាក់មកកាន់កាប់ ចៅក្រមយួនសម្រេចថា ម្ចាស់ដីបានបោះបង់ចោល ។

ដោយលើកហេតុផលដែលរាជការយួនដាយណាម (Đại Nam) [20] បានសម្លាប់ពួកសាសនទូតកាតូលិក ស្តេច ណាប៉ូឡេអុង ទី ៣ (Napoleon III) របស់បារាំង បានចេញបញ្ជាឲ្យ ឧត្តមនាវី Charles Rigault de Genouilly ដឹកនាំបេសកកម្មដាក់ទណ្ឌកម្មប្រឆាំងនឹងដាយណាម ។ នៅខែកញ្ញា ឆ្នាំ ១៨៥៨ កងទ័ពជើងទឹករបស់បារាំង និងអេស្ប៉ាញបានចុះមកចតនៅកំពង់ផែទួរ៉ាន (Tourane ឬ Đà Nẵng) ហើយបានវាយដណ្តើមយកទីក្រុងនេះ [21] ។ ក្រោយមក លោកឧត្តមនាវីបារាំងបានដឹកនាំកងទ័ពជើងទឹករបស់ខ្លួនចុះមកកម្ពុជាក្រោម ហើយវាយដណ្តើមយកទីក្រុងព្រៃនគរ (Sai Gon) ពីរាជការយួនដាយណាម នៅថ្ងៃទី ១៧ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៨៥៩ ។ ដោយមានបំណងចង់ប្រមូលផ្តុំកម្លាំងដណ្តើមយកទឹកដីកម្ពុជាក្រោមជាង លោកឧត្តមនាវីបារាំងបានសម្រេចចិត្តបោះបង់ទួរ៉ាន (Đà Nẵng) ចោលវិញ នៅថ្ងៃទី ២៣ ខែមីនា ឆ្នាំ ១៨៥៩ [22] ។

មូលហេតុដែលនាំឲ្យឧត្តមនាវីបារាំងបោះបង់ចោលទីក្រុងដាណាំង ហើយសម្រេចចិត្តវាយដណ្តើមយកទីក្រុងព្រៃនគរវិញនោះ ដោយសារព្រៃនគរ ជាទីតាំងយុទ្ធសាស្ត្រល្អសម្រាប់ធ្វើសង្គ្រាម ។ យោងតាមលិខិតចុះថ្ងៃទី ២៩ ខែមករា ឆ្នាំ ១៨៥៩ របស់ឧត្តមនាវីបារាំង Charles Rigault de Genouilly ផ្ញើទៅរដ្ឋមន្ត្រីកងទ័ពជើងទឹកបារាំងនៅទីក្រុងប៉ារីស បានបញ្ជាក់ថា៖ *“ព្រៃនគរ ឋិតនៅចំទន្លេមួយដែលនាវាចម្បាំងរបស់យើងងាយចូលចត និងពេលណាទ័ពយើងឡើងលើគោកនឹងវាយចូលទីក្រុងតែម្តង...។ ព្រៃនគរ ក៏ជាជង្រុកស្រូវដ៏ធំមួយ ដែលប្រជាជន និងទាហាន [យួន] នៅរាជធានីហ្វេ (Huế) រស់បានក៏អាស្រ័យលើអង្ករនៅព្រៃនគរនេះដែរ ។ មកដល់ខែមីនា សំពៅជញ្ជូនស្រូវអង្ករ នឹងចេញដំណើរពីព្រៃនគរទៅហ្វេ ។ យើងសម្រេចចាំនឹងស្កាត់ស្រូវអង្ករនោះមក”*[23] ។

ពេលដណ្តើមបានទីក្រុងព្រៃនគរ ឧត្តមនាវីបារាំងបានប្រគល់បញ្ជាការទៅឲ្យនាយ

[20] ដាយណាម (Đại Nam) ជាឈ្មោះប្រទេសវៀតណាមដែលក្រុមរាជវង្ស ង្វៀង ប្រើចាប់ពីឆ្នាំ ១៨៣៩ ដល់ ១៩៤៥ ។

[21] Cochinchina Campaign (ការប្រយុទ្ធនៅដែនដីកម្ពុជាក្រោម), (១៣ កក្កដា ២០២០), Wikipedia, https://bit.ly/2CK7qoo

[22] អាដេម៉ារ ឡឺក្លែរ, ប្រវត្តិសាស្ត្រប្រទេសកម្ពុជា, ទេព ម៉ែង ឃាន ប្រែសម្រួល (២០០៥), ទំព័រ ៤២៦

[23] Trận thành Gia Định, 1859 (ឆាកប្រយុទ្ធនៅព្រៃនគរ, ១៨៥៩), (១៩ កក្កដា ២០២០), Wikipedia, https://bit.ly/3jGLBXq

កប៉ាល់ម្នាក់នៅប្រចាំការ ឯខ្លួនគាត់ បានដឹកនាំកម្លាំងមួយផ្នែកធំត្រឡប់ទៅបង្ក្រាបនៅស្រុកចិនវិញ ដោយសារចិនមិនបានគោរពតាមសន្ធិសញ្ញាដែលបានចុះជាមួយគ្នាកាលពីឆ្នាំ ១៨៥៨ ។ ឆ្លៀតឱកាសដែលទ័ពបារាំងនៅសល់តិចនោះ ពួកយួនក៏បានសាកល្បងវាយដណ្តើមយកទីក្រុងព្រៃនគរមកវិញដែរ តែមិនបានជោគជ័យ ។

ក្រោយពីបង្ក្រាបពួកចិនរួចហើយ នៅថ្ងៃទី ៧ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៨៦១ ទ័ពបារាំងបានត្រឡប់មកទីក្រុងព្រៃនគរជាថ្មី ហើយក៏ចាប់ផ្តើមវាយដណ្តើមយកទឹកដីកម្ពុជាក្រោមពីយួន ដែលបានផ្អាកអស់មួយរយៈជាបន្តទ្បើងវិញទៀត ។

នៅថ្ងៃទី ១២ ខែមេសា ឆ្នាំ ១៨៦១ លោកឧត្តមនាវីត្រី ប៉ាឆ៍ បានដណ្តើមយកខេត្តមេស (Định Tường ឬ Mỹ Tho) ។ នៅថ្ងៃទី ៩ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ ១៨៦១ លោកឧត្តមនាវីត្រី បូណា បានដណ្តើមយកខេត្តត្រពាំងចង្វា (Biên Hòa) និងបន្ទាប់មក នៅថ្ងៃទី ២៨ ខែមីនា ឆ្នាំ ១៨៦២ បានដណ្តើមយកខេត្តលង់ហោរ (Vĩnh Long) ។ នៅថ្ងៃទី ៥ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៨៦២ ស្តេច ទឺ ឌឹក របស់យួនដាយណាមបានយល់ព្រមចុះសន្ធិសញ្ញាជាមួយបារាំង ហើយបានប្រគល់ខេត្ត ៣ គឺ ព្រៃនគរ មេស និង ត្រពាំងចង្វា នៃទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ទៅឲ្យបារាំងជារៀងរហូត ។

ខេត្តទាំង ៣ ដែលបារាំងទើបតែដណ្តើមបានពីយួននោះ មិនបានសុខទេ គឺយួនបានបង្កឲ្យមានការលុកលុយធ្វើបាបទៅលើអ្នក ដែលស្ថិតនៅក្រោមកិច្ចការពាររបស់បារាំង និងបានធ្វើឲ្យមានការរំជើបរំជួលប្រកបទៅដោយគ្រោះថ្នាក់ឥតដាច់ ។ នៅពេលដែលបារាំងរិះរកវិធីសម្របសម្រួលអស់ចិត្តហើយ ហើយពិនិត្យឃើញថា ពួកមន្ត្រីយួននៅតែសន្សំចិត្តស្នេហាជាតិចង់បានខេត្តដែលស្តេចយួនដាយណាម បានចុះសន្ធិសញ្ញា ឆ្នាំ ១៨៦២ ប្រគល់ឲ្យបារាំងយកមកវិញនោះ បារាំងលែងទុកចិត្តលើសម្តីរបស់យួនតទៅទៀត ក៏បានរៀបចំទ័ពមួយកងធំវាយដណ្តើមយកខេត្តចំនួន ៣ ព្រមទាំងទីក្រុងផង ដែលយួនកំពុងតែកាន់កាប់លើទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ក្នុងពេលតែ ៥ ថ្ងៃប៉ុណ្ណោះ គឺ ដណ្តើមបានខេត្តលង់ហោរ (Vĩnh Long) នៅថ្ងៃទី ២០ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៨៦៧, ខេត្តមាត់ជ្រូក (An Giang ឬ Châu Đốc) នៅថ្ងៃទី ២២ និងខេត្តពាម (Hà

Tiên) នៅថ្ងៃទី ២៤ ។ ទីក្រុងទាំង ៣ នេះហើយ និងក្រុងមួយចំនួនទៀត ដែលបារាំងដណ្តើមបាននាពេលនោះ សុទ្ធតែបានត្រូវគេសង់ឡើងវិញតាមប្លង់ដែលនាយទាហានបារាំងបានរៀបចំ ជាពិសេស គឺលោក វិកទ័រអូលីវីយ៉េដឺពុយម៉ាណែល ដែលបម្រើស្តេច យ៉ាឡុង (Gia Long) ពីឆ្នាំ ១៧៨៩ រហូតដល់ឆ្នាំ ១៨២០ ។

មកដល់សម័យនេះឃើញថា ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ដែលពួកសន្តតិវង្ស ង្វៀង (Nhà Nguyễn) របស់យួនបានប្រើពេលអស់ ២ សតវត្សរ៍ ដើម្បីដណ្តើមយកពីប្រទេសកម្ពុជា មិនមែនដណ្តើមបានត្រឹមតែប្រើកម្លាំងទ័ពវាយនោះទេ តែជាពិសេសគឺដោយបញ្ជូនប្រជាជនទាំងគ្រួសារៗឲ្យចូលនៅតែម្តង ឥឡូវនេះបានធ្លាក់ទៅជារបស់បារាំងអស់ហើយ ។

នៅថ្ងៃទី ១៥ ខែមីនា ឆ្នាំ ១៨៧៤ ស្តេច ទឺ ឌឹក របស់យួនបានយល់ព្រមចុះសន្ធិសញ្ញាសន្តិភាពមួយទៀត ទទួលស្គាល់អធិបតេយ្យភាពពេញលេញរបស់បារាំងមកលើកម្ពុជាក្រោម ដែលបារាំងហៅថា កូស៍ងស៊ីន ជាទឹកដីមួយកន្លែងដែលមានកម្ពុជានៅពីខាងលិច ឈូងសមុទ្រសៀមនៅពីខាងត្បូង សមុទ្រចិននៅពីខាងកើត និងខេត្តបិនទ្វីង (Bình Thuận) នៅពីខាងជើង [24] ។

បន្ទាប់ពីដណ្តើមបានទឹកដីកម្ពុជាក្រោមពីយួនទាំងស្រុងហើយ បារាំងបានលុបបន្ទូរប្រព័ន្ធរដ្ឋបាលដែលរាជវង្ស ង្វៀង របស់យួនបានបង្កើតជា ៦ ខេត្ត កាលពីឆ្នាំ ១៨៣២ ចោល ហើយបង្កើតជាប្រព័ន្ធរដ្ឋបាលដឹកនាំតាមរបៀបបារាំងវិញ [25] ។

ការសាងសង់វិមាននរោត្តម៖

ម្យ៉ាងទៀត ដើម្បីពង្រឹងអំណាចអាណានិគមរបស់ខ្លួនឲ្យបានរឹងមាំ និងយូរអង្វែងនៅកម្ពុជាក្រោម និងនៅឥណ្ឌូចិន បារាំងបានកសាងនូវវិមានរដ្ឋបាលដ៏ធំមួយនៅទីក្រុងព្រៃនគរ ហើយបានដាក់ឈ្មោះថា វិមាននរោត្តម ។ នៅថ្ងៃទី ២៣ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៨៦៩ លោក Pierre-Paul de La Grandière ជាទេសាភិបាលដែនកូស៍ងស៊ីន បានប្រារព្ធពិធី

[24] អាដេម៉ារ ឡឺក្លែរ, ប្រវត្តិសាស្ត្រប្រទេសកម្ពុជា, ទេព ម៉ែង ឃាន ប្រែសម្រួល (២០០៥), ទំព័រ ៤២៦ - ៤២៧

[25] Six Provinces of Southern Vietnam (ខេត្តទាំង ៦ នៅភាគខាងត្បូងវៀតណាម), (៧ ឧសភា ២០២០), Wikipedia, https://bit.ly/30PeNTy

សម្ពោធបញ្ចុះបឋមសិលាជាលើកដំបូង ដើម្បីចាប់ផ្តើមដំណើរការកសាងវិមានថ្មីនេះ នៅទីក្រុងព្រៃនគរ សម្រាប់ទេសាភិបាលដែនកូសាងស៊ីនស្នាក់នៅ និងធ្វើការជំនួសឲ្យ អគារចាស់ធ្វើពីឈើដែលបានសាងកាលពីឆ្នាំ ១៨៦៣ ។ វិមានថ្មីនេះ បានរចនាប្លង់ ដោយវិស្វករបារាំង Achille-Antoine Hermitte ។ ផ្ទាំងបឋមសិលាជាប្រវត្តិសាស្ត្រ នេះ គេបានយកមកពីខេត្តត្រពាំងចង្វា (Biên Hoà) មានទំហំ ៥0 Cm បួនជ្រុងស្មើ និង មានប្រហោងពីខាងក្នុងសម្រាប់ដាក់ប្រាក់កាសនាសម័យនោះ ដែលបានផលិតពីមាស ប្រាក់ និងស្ពាន់ និងមានឆ្លាក់រូបស្តេចបារាំង ណាប៉ូឡេអុង ទី ៣ ។

ពេលបានកសាងសម្រេចជាស្ថាពរ បារាំងដាក់ឈ្មោះអគារនេះថា “វិមាននរោត្តម” និងផ្លូវនៅពីមុខវិមាននេះ ក៏បានដាក់ឈ្មោះថា “រុក្ខវិថីនរោត្តម” ផងដែរ ដើម្បីឧទ្ទិស ដល់ ព្រះករុណា ព្រះបាទសម្តេច ព្រះនរោត្តម (រជ្ជកាលៈ ១៨៦0 - ១៩0៤) ជាព្រះចៅ ក្រុងកម្ពុជាធិបតី នាពេលនោះ [26] ។

ចូលជាសហភាពឥណ្ឌូចិនៈ

ដើម្បីងាយស្រួលក្នុងការគ្រប់គ្រង បារាំងបានបង្កើតជាសហភាពឥណ្ឌូចិន ហើយ បានដាក់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ឲ្យចូលទៅក្នុងសហភាពនេះនៅឆ្នាំ ១៨៨៧ ។

សហភាពឥណ្ឌូចិន ដែលបារាំងបានបង្កើតនោះ មាន ៥ រដ្ឋផ្សេងគ្នា គឺ កម្ពុជា លាវ តុងកឹង (វៀតណាមខាងជើង) អណ្ណាម (វៀតណាមកណ្តាល) និងដែនដីកូសាងស៊ីន ឬ កម្ពុជាក្រោម ដែលស្ថិតនៅភាគខាងត្បូងវៀតណាមបច្ចុប្បន្ន ។ កម្ពុជា លាវ តុងកឹង និង អណ្ណាម ថ្វីដ្បិតតែត្រូវស្ថិតក្រោមអំណាចអាណានិគមបារាំង ក៏ប៉ុន្តែ នៅមាន ទម្រង់ជាប្រទេស និងមានអំណាចនយោបាយដាច់ពីបារាំង ។ ចំណែក កម្ពុជាក្រោម ត្រូវបារាំងកាត់យកធ្វើជាអាណាខេត្តរបស់ខ្លួនទាំងស្រុង ដោយមានលក្ខន្តិកៈជាដែនដី បារាំងនៅនាយសមុទ្រ (Territoire d’Outre-mer) [27] ។

ទាក់ទងនឹងការបង្កើតសហភាពឥណ្ឌូចិននេះដែរ បារាំងបានចេញក្រឹត្យមួយចុះថ្ងៃ

---

[26] វិមានឯករាជ្យ, Dinh Độc Lập, (១៦ សីហា ២0២0), Wikipedia, https://bit.ly/2D8z12l

[27] សេង ឌីណា, (២៥ មករា ២0១៥), ‘ការភ្ជាប់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម (កូសាងស៊ីន) ទៅក្នុងប្រទេសវៀតណាមឆ្នាំ ១៩៤៩’, វិទ្យុបារាំងអន្តរជាតិ (RFI), (ស្រង់ប្រភពៈ ២0 មីនា ២0២0), https://bit.ly/3jSoARo

ផែនទីឥណ្ឌូចិន ដែលមានរដ្ឋចំនួន ៥ គឺ កូសាំងស៊ីន ឬ កម្ពុជាក្រោម, កម្ពុជា, លាវ, អណ្ណាម និងតុងកឹង ដែលនៅក្រោមអាណានិគមបារាំង ។

ទី ១៧ ខែតុលា ឆ្នាំ ១៨៨៧ ឲ្យបង្កើត “អគ្គទេសាភិបាលឥណ្ឌូចិន” ដែលមានទីស្នាក់ការ នៅតុងកឹង (Tonkin) ហើយលោកអគ្គទេសាភិបាលមានមុខនាទីមើលត្រួតត្រាលើរដ្ឋ ទាំង ៥ នៅឥណ្ឌូចិន ដែលពីមុនមុខងារនេះត្រូវបានបំពេញដោយលោកទេសាភិបាល កូស៊ងស៊ីន [28] ។

ការបែងចែកខេត្តខណ្ឌនៅកម្ពុជាក្រោមក្នុងសម័យបារាំង៖ [29]

នៅក្នុងសម័យអាណានិគមបារាំង ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ត្រូវបានបារាំងបែងចែកទៅ ជាខេត្តខណ្ឌជាច្រើនលើកដើម្បីបង្កើតជាប្រព័ន្ធរដ្ឋបាលគ្រប់គ្រង ។ ការបង្កើតរដ្ឋបាល ដែលមានលក្ខណៈទ្រង់ទ្រាយធំនោះ យ៉ាងហោចចំនួន ៧ លើក ។

លើកទី ១ ឆ្នាំ ១៨៦៤ បែងចែកខេត្ត ៣ ទៅជា ៧ មណ្ឌលៈ [30]

ដើម្បី “ពង្រឹងរដ្ឋបាល” ឬបើនិយាយឲ្យចំ “ពង្រឹងអំណាច” របស់បារាំងឲ្យកាន់តែ ខ្លាំងឡើងៗ លោកឧត្តមនាវីទោ ទេសាភិបាល ដឺ ឡាក្រ្គង់ដ្យែរ (Pierre-Paul de La Grandière) (១៨៦៣ - ១៨៦៨) បានបង្កើតជា “នាយកដ្ឋានមហាផ្ទៃ” នៅឆ្នាំ ១៨៦៤ ។ ពង្រឹងអំណាចបារាំង ក៏ដូចជាបារាំងពង្រឹងកងកម្លាំងយួនឲ្យសង្កត់ខ្មែរក្រោមនោះដែរ ។ ក្រៅពីមន្ត្រីរាជការបារាំងបន្តិចបន្តួច មន្ត្រីរាជការស៊ីវិលជាយួន ទាហានបារាំងភាគ ច្រើនជាយួន ប៉ូលិសការពារសន្តិសុខក៏ជាយួន ខ្មែរក្រោមត្រូវបង្ខំចិត្តរស់នៅក្រោម អាជ្ញាធរយួនតំណាងបារាំង ដែលបារាំងបានតែងតាំងឡើងកាន់តែច្រើនៗ ។

លោកឧត្តមនាវីទោ ទេសាភិបាលបានរៀបចំឡើងវិញនូវខេត្តទាំង ៣ គឺ ត្រពាំងចង្វា (Biên Hòa) ព្រៃនគរ (Gia Định) និង មេស (Định Tường) ដែលស្តេចយួន ទឺ ឌឹក បានចុះសន្ធិសញ្ញាប្រគល់ឲ្យបារាំង នៅថ្ងៃទី ៥ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៨៦២ ដោយបែងចែក ចេញជា ៧ មណ្ឌល (Cercles) ។ មណ្ឌលទាំង ៧ នោះ រួមមាន ព្រះសួគ៌ា (Bà Rịa) កន្ទួត? (Cần Giuộc) មេស (Mỹ Tho) ត្រពាំងចង្វា (Biên Hoà) ព្រៃនគរ (Sài Gòn/

[28] ត្រាំងឆាត ប៊ុត, (ភ្នំពេញ ២០០៥), កម្ពុជាក្រោម អំណាចគ្មានខ្មែរក្រោម, (ការផ្សាយរបស់ ឥន្ទ្រទេវី), ទំព័រ ១៨៧ ។

[29] ចំណុចនេះ យោងតាម “កម្ពុជាក្រោម អំណាចគ្មានខ្មែរក្រោម” ទំព័រ ១៨៤ - ១៩១ និងអត្ថបទពាក់ព័ន្ធនៅលើ Wikipedia ។

[30] ឈ្មោះ មណ្ឌល ឬ ខេត្ត ដែលបារាំងបានបង្កើតជាផ្លូវការ នាពេលនោះ សុទ្ធតែជាភាសាយួនសរសេរជាអក្សរបារាំង ។ ចំណែក ឈ្មោះដើមជាភាសាខ្មែរ ដូចជា ព្រៃនគរ ព្រះត្រពាំង មាត់ជ្រូក មេស និង ឃ្លាំង ជាដើម ជាឈ្មោះដែលខ្មែរនិយមហៅក្រៅផ្លូវការតែ ប៉ុណ្ណោះ ។ សូម្បីតែឈ្មោះ “កម្ពុជាក្រោម” ក៏បារាំងប្រើជាផ្លូវការថា “កូស៊ងស៊ីនបារាំងសែស” (Cochinchine Française) ដែរ ។

Chợ Lớn) កំពង់គោ (Tân An), កោះគង (Gò Công) និង រោងដាំរី (Tây Ninh) ។

មណ្ឌលទាំង ៧ នេះ ត្រូវបិតនៅក្រោមការទទួលខុសត្រូវរបស់ «នាយកដ្ឋានមហាផ្ទៃ» តាមសេចក្តីសម្រេចចុះថ្ងៃទី ៩ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៨៦៤ ។

លើកទី ២ ឆ្នាំ ១៨៦៧ បែងចែកខេត្ត ៣ នៅខាងលិចទន្លេមេគង្គទៅជា ៧ មណ្ឌលៈ

បន្ទាប់ពីបារាំងបានវាយដណ្តើមយកខេត្តទាំង ៣ គឺ លង់ហោរ ពាម និងមាត់ជ្រូក ដែលនៅខាងលិចទន្លេមេគង្គ នៅឆ្នាំ ១៨៦៧ លោកឧត្តមនាវីទោ ទេសាភិបាល ដឺ ឡា ប្រ៉ង់ដ្សៃរ បានបែងចែកខេត្តមាត់ជ្រូក (An Giang) ចេញជា ៥ មណ្ឌល ក្នុងនោះមាន មណ្ឌល មាត់ជ្រូក (Châu Đốc) បារាជ (Long Xuyên) ផ្សារដែក (Sa Đéc) ឃ្លាំង (Sóc Trăng) និង ព្រែកឫស្សី (Cần Thơ) ។ រាប់បញ្ចូលមណ្ឌល លង់ហោរ (Vĩnh Long) និង ពាម (Hà Tiên) ២ ទៀត ត្រូវជា ៧ មណ្ឌល ។

លើកទី ៣ ឆ្នាំ ១៨៧៦ បែងចែកជា ៤ មណ្ឌលរដ្ឋបាល មាន ១៩ ខណ្ឌ និង ២៣៥០ ឃុំ/សង្កាត់ៈ

យោងតាមសេចក្តីសម្រេចចុះថ្ងៃទី ៥ ខែមករា ឆ្នាំ ១៨៧៦ លោកឧត្តមនាវីទោ ទេសាភិបាលកូស៍ងស៊ីន យុំពែររេ (Victor Auguste Duperré) បានបែងចែក ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ចេញជា ៤ មណ្ឌលរដ្ឋបាល (Circonscription Administrative) ក្នុងនោះ មាន ១៩ ខណ្ឌ [31] (Arrondissement) និង ២៣៥០ ឃុំ (Villages) [32] ។

មណ្ឌលទាំង ៤ នោះ ចែកចេញៈ

មណ្ឌល ព្រៃនគរ	(Sài Gòn)	មាន ៥ ខណ្ឌ
មណ្ឌល មេសៈ	(Mỹ Tho)	មាន ៤ ខណ្ឌ
មណ្ឌល លង់ហោរ	(Vĩnh Long)	មាន ៤ ខណ្ឌ
មណ្ឌល បាសាក់	(Bassac)	មាន ៦ ខណ្ឌ ។

[31] ខណ្ឌ ជាពាក្យ ‘ប្រើតែក្នុងសម័យជាន់ដើម, សព្វថ្ងៃគេប្រើពាក្យ ស្រុក ជំនួស ខណ្ឌ វិញ’ ឧទាហរណ៍ ខណ្ឌភ្នំពេញ ។ សម្តេចព្រះសង្ឃរាជ ជួន ណាត, (១៩៦៧), វចនានុក្រមខ្មែរ, ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ, ទំព័រ ៩៥ ។

[32] មុនឆ្នាំ ១៨៦២ គឺមុនពេលដែលបារាំងចូលធ្វើអាណានិគម យួនបានបែងចែកទឹកដីកម្ពុជាក្រោមចេញជា ៦ ខេត្ត ក្នុងនោះមាន ១០ ទីរួមស្រុក (Phủ) ២៥ ស្រុក (Huyện) ១៣៥ ឃុំ (Tổng) និង ១.៦៣៧ ភូមិ (Xã Thôn Phường) ។ https://bit.ly/39EbfHT

ខណ្ឌទាំង ១៩ នៅកម្ពុជាក្រោម ឆ្នាំ ១៨៧៦		
ល.រ.	ឈ្មោះជាភាសាខ្មែរ	ឈ្មោះជាភាសាយួន
មណ្ឌល **ព្រៃនគរ** (Sài Gòn) ចែកចេញជា ៥ ខណ្ឌ		
១	ខណ្ឌ រោងដើរ	Tây Ninh
២	ខណ្ឌ ទួលតាមោក	Thủ Dầu Một
៣	ខណ្ឌ ចង្វាត្រពាំង	Biên Hòa
៤	ខណ្ឌ បារា / ព្រះសួគ៌	Bà Rịa
៥	ខណ្ឌ ព្រៃនគរ	Sài Gòn
មណ្ឌល **មេស** (Mỹ Tho) ចែកចេញជា ៤ ខណ្ឌ		
១	ខណ្ឌ មេស	Mỹ Tho
២	ខណ្ឌ កោះគង	Gò Công
៣	ខណ្ឌ កំពង់គោ	Tân An
៤	ខណ្ឌ ផ្សារធំ	Chợ Lớn
មណ្ឌល **លង់ហោរ** (Vĩnh Long) ចែកចេញជា ៤ ខណ្ឌ		
១	ខណ្ឌ លង់ហោរ	Vĩnh Long
២	ខណ្ឌ កំពង់ប្ញស្សី	Bến Tre
៣	ខណ្ឌ ព្រះត្រពាំង	Trà Vinh
៤	ខណ្ឌ ផ្សារដែក	Sa Đéc
មណ្ឌល **បាសាក់** (Bát Xắc, Bassac) ចែកចេញជា ៦ ខណ្ឌ		
១	ខណ្ឌ មាត់ជ្រូក	Châu Đốc
២	ខណ្ឌ ពាម	Hà Tiên
៣	ខណ្ឌ បារាជ	Long Xuyên
៤	ខណ្ឌ ក្រមួនស	Rạch Giá
៥	ខណ្ឌ ព្រៃកប្ញស្សី	Cần Thơ
៦	ខណ្ឌ ឃ្លាំង	Sóc Trăng

មកដល់ ឆ្នាំ ១៨៨២ បារាំងបានបង្កើតខណ្ឌថ្មីមួយទៀតឈ្មោះថា បាកលីវ (Bạc Liêu) ខ្មែរហៅថា ពលលាវ ។ ដូច្នេះ មកដល់ពេលនេះឃើញថានៅកម្ពុជាក្រោម មាន ២០ ខណ្ឌ ។

បារាំងចៀសវាងប្រើឈ្មោះ «ខេត្ត» ដោយគេបានចាត់ទុកទឹកដីកម្ពុជាក្រោមទាំងមូលដូចជា «ខេត្ត» របស់គេមួយ (Department) ។

លើកទី ៤ ឆ្នាំ ១៨៩២ បែងចែកជា ២០ ខណ្ឌ និង ទីក្រុង ១:

តាមសេចក្តីសម្រេចមួយចុះថ្ងៃទី ២៧ ខែធ្នូ ឆ្នាំ ១៨៩២ លោកអគ្គទេសាភិបាល ដឺ ឡាណែសាន (De Lanessane) បានរៀបចំរដ្ឋបាលនៅកម្ពុជាក្រោមឡើងវិញ ដោយមានទីក្រុងព្រៃនគរ (Sài Gòn) និង ខណ្ឌ ចំនួន ២០ គឺ:

ពលលាវ	(Bạc Liêu)	បារាជ	(Long Xuyên)
ព្រះសួគ៌ា	(Bà Rịa)	មេស	(Mỹ Tho)
កំពង់ប្ញស្សី	(Bến Tre)	ក្រមួនស	(Rạch Giá)
ត្រពាំងចង្វា	(Biên Hòa)	ផ្សារដែក	(Sa Đéc)
ព្រៃកប្ញស្សី	(Cần Thơ)	ឃ្លាំង	(Sóc Trăng)
មាត់ជ្រូក	(Châu Đốc)	កំពង់គោ	(Tân An)
ផ្សារធំ	(Chợ Lớn)	រោងដីរី	(Tây Ninh)
ឧកញ៉ា អ៊ុន	(Gia Định)	ទួលតាមោក	(Thủ Dầu Một)
កោះគង	(Gò Công)	ព្រះត្រពាំង	(Trà Vinh)
ពាម	(Hà Tiên)	លង់ហោរ	(Vĩnh Long)

លើកទី ៥ ឆ្នាំ ១៨៩៥ បង្កើតទីក្រុងអូរកាប់:

នៅខែឧសភា ឆ្នាំ ១៨៩៥ លោកអគ្គទេសាភិបាល រូស្សូ (Rousseau) បានបង្កើតទីក្រុងថ្មីមួយទៀត គឺ Cap Saint Jacques ខ្មែរហៅ អូរកាប់ យួនហៅ Vũng Tàu ។

លើកទី ៦ ឆ្នាំ ១៩០០ ប្តូរពី ខណ្ឌ ទៅជា ខេត្ត:

ចាប់ពីថ្ងៃទី ១ ខែមករា ឆ្នាំ ១៩០០ តទៅ ដោយយោងតាមសេចក្តីសម្រេចរបស់

លោកអគ្គទេសាភិបាល ចុះថ្ងៃទី ២០ ខែធ្នូ ឆ្នាំ ១៨៩៩ ខណ្ឌទាំងអស់នៅកម្ពុជាក្រោម ត្រូវប្តូរទៅជាខេត្តវិញ ហើយខេត្តនីមួយៗត្រូវនៅក្រោមការត្រួតត្រារបស់អភិបាល ខេត្តម្នាក់ ។ ដូច្នេះ មកដល់ពេលនេះ ឃើញថា កម្ពុជាក្រោម មានខេត្តចំនួន ២០ និង ទីក្រុង ១ គឺ ព្រៃនគរ ។

លើកទី ៧ ឆ្នាំ ១៩១១ យកខេត្ត ២០ ដាក់បញ្ចូលទៅជា ៣ មណ្ឌលៈ

ក្រោយមកទៀត យោងតាមសេចក្តីសម្រេចចុះថ្ងៃទី ២១ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩១១ លោកអគ្គទេសាភិបាលឥណ្ឌូចិន ប. លុស្ស (P. Luce) បានដាក់បញ្ចូលខេត្តនីមួយៗ នៅ កម្ពុជាក្រោមឲ្យចូលទៅក្នុងមណ្ឌលទាំង ៣ គឺៈ

មណ្ឌលទី ១ មាន ៦ ខេត្តៈ បារា (Bà Rịa) ត្រពាំងចង្វា (Biên Hòa) ទួលតាមោក (Thủ Dầu Một) ផ្សារធំ (Chợ Lớn) រោងដំរី (Tây Ninh) ឧកញ៉ា អ៊ុន / ពញា ឌិន / តា ឌិន (Gia Định) ។

មណ្ឌលទី ២ មាន ៧ ខេត្តៈ កំពង់គោ (Tân An) កោះគង (Gò Công) មេស (Mỹ Tho) កំពង់ប្ងស្សី (Bến Tre) ព្រះត្រពាំង (Trà Vinh) លង់ហោរ (Vĩnh Long) ផ្សារ ដែក (Sa Đéc) ។

មណ្ឌលទី ៣ មាន ៧ ខេត្តៈ ពលលាវ (Bạc Liêu) បារាជ (Long Xuyên) ក្រមួនស (Rạch Giá) ព្រែកប្ងស្សី (Cần Thơ) ឃ្លាំង (Sóc Trăng) មាត់ជ្រូក (Châu Đốc) ពាម (Hà Tiên) ។

ខេត្ត / ក្រុងចាំង ២១ នៅកម្ពុជាក្រោម ឆ្នាំ ១៩OO		
ល.រ.	ឈ្មោះភាសាខ្មែរ	ឈ្មោះភាសាយួន
១	ទីក្រុង ព្រៃនគរ	Sài Gòn
២	ខេត្ត រោងដើរ	Tây Ninh
៣	ខេត្ត ទួលតាមោក	Thủ Dầu Một
៤	ខេត្ត ត្រពាំងចង្វា	Biên Hòa
៥	ខេត្ត ព្រះសួគ៌	Bà Rịa
៦	ខេត្ត ឧកញ៉ា អ៊ុម / ពញា ឱន / តា ឱន	Gia Định
៧	ខេត្ត មេស	Mỹ Tho
៨	ខេត្ត កោះគង	Gò Công
៩	ខេត្ត កំពង់គោ	Tân An
១O	ខេត្ត ផ្សារធំ	Chợ Lớn
១១	ខេត្ត លង់ហោរ	Vĩnh Long
១២	ខេត្ត កំពង់ឫស្សី	Bến Tre
១៣	ខេត្ត ព្រះត្រពាំង	Trà Vinh
១៤	ខេត្ត ផ្សារដែក	Sa Đéc
១៥	ខេត្ត មាត់ជ្រូក	Châu Đốc
១៦	ខេត្ត ពាម	Hà Tiên
១៧	ខេត្ត បារាជ	Long Xuyên
១៨	ខេត្ត ក្រមួនស	Rạch Giá
១៩	ខេត្ត ព្រៃកឫស្សី	Cần Thơ
២O	ខេត្ត ឃ្លាំង	Sóc Trăng
២១	ខេត្ត ពលលាវ	Bạc Liêu

កម្ពុជាក្រោម ពីឆ្នាំ ១៩៤១ ដល់ ១៩៧៥៖

កម្ពុជាក្រោម ត្រូវជប៉ុនដណ្តើមអំណាចពីបារាំងមកកាន់កាប់នៅក្នុងអំឡុងសង្គ្រាមលោកលើកទី ២ (១៩៤១ - ១៩៤៥) ក៏ប៉ុន្តែបានប្រគល់ឲ្យបារាំងវិញនៅពេលដែលជប៉ុនចាញ់សង្គ្រាម ។ ក្រោយឆ្នាំ ១៩៤៥ ស្ថានភាពនៅកម្ពុជាក្រោម គឺជាប្រធានបទនៃការខ្វែងគំនិតគ្នារវាងបារាំង និងក្រុមកុម្មុយនីស្តយួនយៀកមិញដែលមាន ហូ ជី មិញ ជាមេដឹកនាំ ។ នៅឆ្នាំ ១៩៤៦ កម្ពុជាក្រោម ត្រូវបានបារាំងប្រកាសបង្កើតជារដ្ឋាភិបាលមួយឈ្មោះថា «សាធារណរដ្ឋស្វយ័តកូស៊ងស៊ីន» (République autonome de Cochin chine) ដែលជាបុព្វហេតុមួយនាំឲ្យមានសង្គ្រាមរវាងបារាំង និងក្រុមកុម្មុយនីស្តយួនយៀកមិញ (សង្គ្រាមឥណ្ឌូចិនលើកទី ១) ។ នៅឆ្នាំ ១៩៤៩ បារាំងបានចេញសេចក្តីប្រកាសមួយ ចុះថ្ងៃទី ៤ ខែមិថុនា ផ្ទេរ កម្ពុជាក្រោម ឲ្យទៅជារដ្ឋចំណុះនៃរដ្ឋាភិបាល «រដ្ឋវៀតណាម» (Quốc gia Việt Nam) (១៩៤៩ - ១៩៥៥) ជារដ្ឋាភិបាលមួយដែលបារ ដាយ ទើបតែបានបង្កើតថ្មី និងក្រោយមក នៅឆ្នាំ ១៩៥៥ រដ្ឋាភិបាលនេះបានប្តូរទៅជា «សាធារណរដ្ឋវៀតណាម» (Việt Nam Cộng hòa) (១៩៥៥ - ១៩៧៥) បន្ទាប់ពីមានសន្និសីទអន្តរជាតិ នៅទីក្រុងហ្សឺណែវ បានតម្រូវឲ្យយួនចែកប្រទេសចេញជាពីរ គឺ ចាប់ពីខ្សែស្របទី ១៧ ចុះមកខាងត្បូងគ្របដណ្តប់លើដែនដីកម្ពុជាក្រោម ដឹកនាំដោយក្រុមយួនសេរីដែលមានអាមេរិកគាំទ្រ និងចាប់ពីខ្សែស្របទី ១៧ ឡើងទៅខាងជើង ដឹកនាំដោយក្រុមកុម្មុយនីស្តយួនយៀកមិញ ។ ទីបំផុត រដ្ឋាភិបាល «សាធារណរដ្ឋវៀតណាម» ខាងត្បូង ត្រូវរដ្ឋាភិបាល “សាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យវៀតណាម» ខាងជើង ផ្តួលរំលំនៅថ្ងៃទី ៣០ ខែមេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ហើយរបបយួនកុម្មុយនីស្តបានដាក់បញ្ចូល «ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម» ឲ្យចូលទៅក្នុងប្រទេសវៀតណាមតែមួយ ឈ្មោះថា «សាធារណរដ្ឋសង្គមនិយមវៀតណាម» រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ ។

ជប៉ុនដណ្តើមអំណាចពីបារាំង ជំរុញឲ្យ បាវ ដាយ ប្រកាសឯករាជ្យ ឆ្នាំ ១៩៤៥៖

នៅក្នុងអំឡុងសង្គ្រាមលោកលើកទីពីរ (១៩៣៩ - ១៩៤៥) ទាហានបារាំងបានបាត់អំណាចកាន់កាប់នៅក្នុងសហភាពឥណ្ឌូចិន ហើយអំណាចបានធ្លាក់ទៅក្នុងកណ្តាប់ដៃជប៉ុននៅឆ្នាំ ១៩៤១ ។ ទោះបីយ៉ាងនេះក្តី មន្ត្រីបារាំងក៏ត្រូវបានជប៉ុនរក្សាទុកមកផងដែរ និងមានសិទ្ធិបញ្ជាការនៅពីក្រោយ តែប៉ុណ្ណោះ ។ នៅក្នុងព្រឹត្តិការណ៍នេះ ជប៉ុនបានជំរុញឲ្យ ស្តេច បាវ ដាយ ប្រកាសឯករាជ្យបង្កើតរដ្ឋាភិបាលនៅតុងកឹង និងអណ្ណាម ហើយឲ្យទទួលស្គាល់នូវសិទ្ធិអំណាចរបស់ជប៉ុនមកលើប្រទេសយួន និងនៅក្នុងតំបន់អាស៊ីខាងកើត ។

ថ្ងៃទី ៩ ខែមីនា ឆ្នាំ ១៩៤៥ ពេលដែលស្ថានភាពសង្គ្រាមអាស៊ីប៉ាស៊ីហ្វិក (Asia-Pacific War) មានការប្រែប្រួលមិនអំណោយផល ជប៉ុនបានផ្លាស់ប្តូរយុទ្ធសាស្ត្រ និងបានធ្វើពលប្រហារដណ្តើមអំណាចពីបារាំង ដោយបានចាប់ខ្លួនមេទ័ពបារាំង និងដកសិទ្ធិអំណាចកងទ័ពបារាំងនៅឥណ្ឌូចិន ។ នៅទីក្រុងហ្វេ (Hue) ឯណោះវិញ ជប៉ុនបានចូលទៅផ្តល់ដំណឹងដល់ ស្តេច បាវ ដាយ អំពីការអស់អំណាចរបស់បារាំង ។ នៅថ្ងៃបន្ទាប់គឺនៅថ្ងៃទី ១០ ខែមីនា ជប៉ុនបានចាប់បង្ខំឲ្យ ស្តេច បាវ ដាយ ចុះហត្ថលេខាលើ «សេចក្តីប្រកាសឯករាជ្យ» និងការបង្កើតរដ្ឋាភិបាលដែលគេបានសរសេរជាស្រេច ។

នៅថ្ងៃទី ១១ ខែមីនា ឆ្នាំ ១៩៤៥ ស្តេច បាវ ដាយ បានជួបទីប្រឹក្សាជាន់ខ្ពស់របស់ជប៉ុន គឺ លោកអគ្គរាជទូត Yokoyama Masayuki នៅវិមានកៀងត្រុង (Kiến Trung) ក្នុងព្រះបរមរាជវាំងយួន នារាជធានីហ្វេ ដើម្បីចុះហត្ថលេខាលើ «សេចក្តីប្រកាសឯករាជ្យ» (Tuyên cáo Việt Nam độc lập) បង្កើតជាប្រទេសយួនមួយមានឈ្មោះថា «ដេក្វីកវៀតណាម» (Đế quốc Việt Nam / Empire of Vietnam) មានន័យថា «អាណាចក្រវៀតណាម» ដោយមានផ្ទៃដីគ្របដណ្តប់លើរដ្ឋអណ្ណាម (ភាគកណ្តាល) និងតុងកឹង (ភាគខាងជើង) វៀតណាម ។ ចំណែកទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ត្រូវបិតនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ជប៉ុន ។ «សេចក្តីប្រកាសឯករាជ្យ» នេះ ស្តេច បាវ ដាយ បានលុបចោលនូវសន្ធិសញ្ញានយោបាយផ្សេងៗរវាងយួន និងបារាំង ក្នុងនោះ មានសន្ធិសញ្ញា

ទីក្រុងហ្វេ ឆ្នាំ ១៨៨៤ (Treaty of Huế, 1884) ដែលយួនបានយល់ព្រមដាក់ដែនដី អណ្ណាម និងតុងកឹង ឲ្យនៅក្រោមអាណាព្យាបាលបារាំង ។

"យោងតាមស្ថានការណ៍របស់ពិភពលោកទាំងមូល និងស្ថានការណ៍ នៅទ្វីបអាស៊ី រដ្ឋាភិបាលវៀតណាម សូមប្រកាសជាឱឡារិកថា ចាប់ពីថ្ងៃនេះតទៅ សន្ធិសញ្ញាអាណាព្យាបាលដែលបានចុះកិច្ចព្រមព្រៀងជាមួយនឹងប្រទេសបារាំង នឹងត្រូវលុបចោល និងចាត់ទុកជាមោឃៈ ។ វៀតណាម នឹងយកមកទាំងស្រុងនូវអធិបតេយ្យរបស់ខ្លួនជាប្រទេសមួយដែលមានឯករាជ្យ" ។ –សម្រង់សេចក្តីប្រកាសឯករាជ្យ របស់ បាវ ដាយ–

គ្រាន់តែបង្កើតបានរដ្ឋាភិបាលភ្លាម នាយករដ្ឋមន្ត្រីយួន ត្រឹង ទ្រង់ គឹម បានបញ្ជូនមន្ត្រីរបស់ខ្លួនចុះមកកម្ពុជាក្រោម ដើម្បីបញ្ជុះបញ្ជូលជប៉ុនឲ្យប្រគល់ទឹកដីកូស័ងស៊ីន ដែលយួនហៅថា ណាមគី នោះ ឲ្យយួនវិញ តែជប៉ុនមានការអល់អែក ដោយសារព្រះរាជាខ្មែរក៏បានទាមទារយកទឹកដីកម្ពុជាក្រោម មកវិញដែរ [33] ។

ដោយបានដំណឹងថា ជប៉ុនមានបំណងប្រគល់ តុងកឹង អណ្ណាម និងកូស័ងស៊ីន ឬ កម្ពុជាក្រោម ឲ្យទៅស្តេច បាវ ដាយ កាន់កាប់ នៅថ្ងៃទី ២៥ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៤៥ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ ព្រះបាទសម្តេច ព្រះនរោត្តម សីហនុ បានចេញរាជប្រកាសមួយ បញ្ជាក់អំពីកម្ពុជាក្រោមជាកម្មសិទ្ធិរបស់កម្ពុជា ដោយស្នើឲ្យមានគណៈកម្មការមួយ ចរចាគ្នាអំពីបញ្ហាព្រំដែន ។ ផ្ទុយទៅវិញ នៅថ្ងៃទី ៨ ខែសីហា ឆ្នាំ ១៩៤៥ ជប៉ុន បានប្រគល់ តុងកឹង អណ្ណាម និង កម្ពុជាក្រោម ឲ្យទៅ បាវ ដាយ ដដែល ។ ជប៉ុនខិតខំ ជំរុញឲ្យមានឯកភាពនៅវៀតណាម ដោយបានបញ្ជូលទាំងកម្ពុជាក្រោម ទៅជាមួយផង ទោះបីជប៉ុនខ្លួនឯងមិនបានកាន់កាប់គ្រប់តំបន់នៅឥណ្ឌូចិននេះក៏ដោយ [34] ។

រដ្ឋាភិបាល របស់ បាវ ដាយ ដែលមានជប៉ុនគាំទ្រនោះ មានអាយុកាលដ៏ខ្លីត្រឹមតែ ៦ ខែ ១១ ថ្ងៃ ប៉ុណ្ណោះ ក៏ត្រូវរំសាយនៅថ្ងៃទី ២៣ ខែសីហា ឆ្នាំ ១៩៤៥ ។ ការរំសាយនេះ ដោយសារអាមេរិកបានទម្លាក់គ្រាប់បែកបរមាណូលើប្រទេសជប៉ុន នៅទីក្រុង

[33] Đế quốc Việt Nam (អាណាចក្រវៀតណាម), (១៩ កក្កដា ២០២០), Wikipedia, https://bit.ly/3ieFp7P

[34] ត្រាំងឆាត ប៊ុត, កម្ពុជាក្រោម អំណាចគ្មានខ្មែរក្រោម, ទំព័រ ២៤៧

ហ៊ីរ៉ូស្ហីម៉ា (Hiroshima) និង ណាហ្គាសាគី (Nagasaki) នៅថ្ងៃទី ៦ និងទី ៩ ខែសីហា ឆ្នាំ ១៩៤៥ បានធ្វើឲ្យជប៉ុនចុះចាញ់ក្រុមសម្ព័ន្ធមិត្ត ហើយរដ្ឋាភិបាលរបស់ បាវ ដាយ ដែលពឹងលើកម្លាំងយោធារបស់ជប៉ុននោះ គ្មានកម្លាំងតតាំង ក៏ត្រូវក្រុមយៀកមិញ (Việt Minh) ដែលមាននិន្នាការប្រឆាំងបារាំង និងជប៉ុន ដណ្តើមយកអំណាច និងបានបង្ខំឲ្យ ស្តេច បាវ ដាយ ដាក់រាជ្យ ។ ហូ ជី មិញ បានប្រកាសឯករាជ្យ និងបង្កើតជារដ្ឋាភិបាលថ្មីមួយទៀតឈ្មោះថា សាធារណរដ្ឋប្រជាធិតេយ្យវៀតណាម ។

យៀកមិញ ដណ្តើមអំណាច បង្ខំឲ្យ ស្តេច បាវ ដាយ ដាក់រាជ្យ ឆ្នាំ ១៩៤៥៖

ពេលដែលក្រុមយៀកមិញដណ្តើមបានអំណាចពីរដ្ឋាភិបាលរបស់ ស្តេច បាវ ដាយ នៅហាណូយ (Hà Nội) និងនៅទីតាំងជាច្រើនទៀត នាយករដ្ឋមន្ត្រី ត្រឹង ទ្រង់ គីម (Trần Trọng Kim) នៅរាជធានីហ្វេ បានសរសេរលិខិតសុំលាលែងពីតំណែង ។

នៅថ្ងៃទី ២២ ខែសីហា ឆ្នាំ ១៩៤៥ យៀកមិញបានផ្ញើលិខិតបង្ខំឲ្យស្តេច បាវ ដាយ ដាក់រាជ្យ ដោយបានអះអាងថា គេដណ្តើមបានអំណាចទូទាំងប្រទេសអស់ហើយ ។

ស្តេច បាវ ដាយ បានប្រកាសយល់ព្រមដាក់រាជ្យ និងបោះបង់ចោលនូវរាជបល្ល័ង្ក ហើយធ្វើជារាស្ត្រធម្មតាវិញ ដែលមានឈ្មោះដើមថា ង្វៀង ផុក វិញ ថៃ (Nguyễn Phúc Vĩnh Thụy) បន្ទាប់ពីបានសោយរាជ្យអស់រយៈពេល ២០ ឆ្នាំ ។

ថ្ងៃទី ៣០ ខែសីហា ឆ្នាំ ១៩៤៥ ជនជាតិយួនរាប់ពាន់នាក់ បានមកជួបជុំគ្នានៅមុខព្រះបរមរាជវាំង នៅរាជធានីហ្វេ ដើម្បីមើលស្តេចអានន្ទូវ «រាជប្រកាសដាក់រាជ្យ» ។ ស្តេច បាវ ដាយ បានថ្លែងនៅក្នុងពិធីដាក់រាជ្យថា៖ *"យើងចង់ធ្វើជារាស្ត្ររបស់ប្រទេសមួយដែលមានសេរីភាព ជាជាងធ្វើជាស្តេចនៃប្រទេសមួយដែលនៅក្រោមរណបគេ* [35] ។ បន្ទាប់ពីបានក្លាយជារាស្ត្រធម្មតាភ្លាម បាវ ដាយ បានប្រគល់ត្រា និងព្រះខាន់រាជ្យជូនទៅតំណាងយៀកមិញ គឺ លោក ត្រឹង វី លេវ (Trần Huy Liệu) ដែលមានងារជារដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងព័ត៌មាន និងឃោសនាការ [36][37] ។

---

[35] សម្តីដើមជាភាសាយួនថា "Trẫm muốn được làm dân một nước tự do, hơn làm Vua một nước nô lệ"

[36] Bảo Đại (ស្តេច បាវ ដាយ), (៥ សីហា ២០២០), Wikipedia, https://bit.ly/33sjBkX

[37] Cách mạng Tháng Tám (បដិវត្តខែសីហា ឆ្នាំ ១៩៤៥), (២៧ សីហា ២០២០), Wikipedia, https://bit.ly/2XqekpV

មកដល់ពេលនេះឃើញថា ប្រទេសយួនមានការប្រែប្រួលមួយយ៉ាងធំនៅក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រនោះគឺ របបរាជានិយមបានត្រូវដួលរលំ និងជនជាតិយួនលែងមានស្តេចចាប់តាំងពីពេលនោះ រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ ។

ហូ ជី មិញ ប្រកាសឯករាជ្យ បាវ ដាយ ចុះចូលជាមួយយៀកមិញ៖

បន្ទាប់ពីស្តេច បាវ ដាយ បានដាក់រាជ្យជាផ្លូវការរួច នៅទីលានបាឌិញ (Ba Đình) នាទីក្រុងហាណូយ ហូ ជី មិញ បានប្រកាស "សេចក្តីប្រកាសឯករាជ្យ" និងបង្កើតជារដ្ឋាភិបាលថ្មីមួយទៀតឈ្មោះថា "សាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យវៀតណាម" (Việt Nam Dân chủ Cộng hòa) នៅថ្ងៃទី ២ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៤៥ ។ សេចក្តីប្រកាសឯករាជ្យនេះ បានចម្លងតាមសេចក្តីប្រកាសឯករាជ្យរបស់សហរដ្ឋអាមេរិក ដោយមានសេចក្តីផ្តើមថា៖ "*មនុស្សគ្រប់រូបកើតមកមានសិទ្ធិស្មើគ្នា ។ ធម្មជាតិបានបង្កើតឲ្យពួកគេមានសិទ្ធិ ដោយគ្មានន្រណាម្នាក់អាចបំពានបានឡើយ ។ សិទ្ធិទាំងនោះមានដូចជាសិទ្ធិរស់រានមានជីវិត សិទ្ធិសេរីភាព និងសិទ្ធិក្នុងការទទួលបាននូវសេចក្តីសុខ*"។ ម្យ៉ាងទៀត ហូ ជី មិញ ក៏បានស្រង់នូវសេចក្តីប្រកាសឯករាជ្យរបស់ប្រទេសបារាំងដែលបានប្រកាសនៅក្នុងឆ្នាំ ១៧៩១ មកធ្វើជាសេចក្តីប្រកាសឯករាជ្យរបស់ខ្លួន ផងដែរ ។

នៅក្នុងសេចក្តីប្រកាសឯករាជ្យនេះដែរ ហូ ជី មិញ បានប្រកាសថា រដ្ឋាភិបាលរបស់ខ្លួនបានលុបចោលរាល់កិច្ចព្រមព្រៀងទាំងឡាយ ដែលបារាំងបានចុះហត្ថលេខាជាមួយនឹងវៀតណាម និងបានលុបចោលទាំងស្រុងនូវអំណាចរបស់បារាំងមកលើប្រទេសវៀតណាម ។

សូមបញ្ជាក់ថា មុនពេលប្រកាសឯករាជ្យ ហូ ជី មិញ ក៏បានអញ្ជើញ បាវ ដាយ ឲ្យទៅហាណូយ ដើម្បីផ្តល់ជាតំណែងនៅក្នុងរដ្ឋាភិបាលដែលទើបតែបង្កើតថ្មី ផងដែរ ។ នៅថ្ងៃទី ៣១ ខែសីហា ឆ្នាំ ១៩៤៥ ក្រោយថ្ងៃ បាវ ដាយ ប្រកាសដាក់រាជ្យមួយថ្ងៃ និងមុនថ្ងៃ ហូ ជី មិញ ប្រកាសឯករាជ្យ ២ ថ្ងៃ បាវ ដាយ បានទទួលលិខិតអញ្ជើញមួយច្បាប់ពី ហូ ជី មិញ ក្នុងនាមរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យវៀតណាម ឲ្យទៅហាណូយ ដើម្បីទទួលតំណែងជាទីប្រឹក្សាជាន់ខ្ពស់របស់រដ្ឋាភិបាល ។

"រដ្ឋាភិបាលបណ្តោះអាសន្ន សូមអញ្ជើញ លោក វិញ ខែ [ជាវ ដាយ] ទៅហាណូយ ដើម្បីធ្វើជាទីប្រឹក្សាជាន់ខ្ពស់ឲ្យរដ្ឋាភិបាល ។ ប្រសិនបើយល់ព្រម យើងនឹងមានសេចក្តីណែនាំជាចាំបាច់មួយ ដើម្បីសម្រួលឲ្យលោក ទីប្រឹក្សាអាចចេញដំណើរទៅហាណូយបានឆាប់បំផុត ។

ហត្ថលេខា ហូ ជី មិញ" ។

បន្ទាប់ពីបានពិចារណាច្បាស់លាស់ហើយ ជាវ ដាយ បានយល់ព្រមចូលធ្វើការជាមួយនឹងរដ្ឋាភិបាលថ្មីមួយនេះ និងបានចេញដំណើរពីទីក្រុងហ្វៃទៅហាណូយចំថ្ងៃដែល ហូ ជី មិញ ប្រកាសឯករាជ្យតែម្តង ។ ហូ ជី មិញ បានផ្តល់តំណែង ដល់ ជាវ ដាយ ជាទីប្រឹក្សាជាន់ខ្ពស់ ដូចអ្វីដែលខ្លួនបានសន្យាមែន និងនៅថ្ងៃទី ២០ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៤៥ បានតែងតាំង ជាវ ដាយ ជាសមាជិកម្នាក់ ក្នុងចំណោមសមាជិកទាំង ៧ នាក់ នៃគណៈកម្មការព្រាងច្បាប់រដ្ឋធម្មនុញ្ញសម្រាប់រដ្ឋាភិបាលបណ្តោះអាសន្ន "សាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យវៀតណាម" ។ ក្រោយពីប្រកាសឯករាជ្យបានបីខែ រដ្ឋាភិបាលនេះបានរៀបចំការបោះឆ្នោតជាតិអាណត្តិទីមួយនៅថ្ងៃទី ៦ ខែមករា ឆ្នាំ ១៩៤៦ ហើយ ហូ ជី មិញ បានជាប់ឆ្នោតជានាយករដ្ឋមន្ត្រី និងជាប្រមុខរដ្ឋ ។

ជាវ ដាយ ផ្តាច់ខ្លួនចេញពី ហូ ជី មិញ ហើយនិរទេសខ្លួនទៅនៅហុងកុង៖

បន្ទាប់ពីបានដាក់ខ្លួនចុះចូលជាមួយនឹងក្រុមយៀកមិញបានប៉ុន្មាន ៦ ខែ ក្នុងឱកាសដែលគាត់បានទៅបំពេញទស្សនកិច្ចនៅចិន ជាវ ដាយ ក៏បានផ្តាច់ខ្លួនចេញពីរដ្ឋាភិបាល ហើយបាននិរទេសខ្លួនទៅនៅហុងកុង ដើម្បីស្វែងរកការគាំទ្រពីបរទេសក្នុងការបង្កើតជារដ្ឋាភិបាលថ្មីមួយទៀត ។

នៅថ្ងៃទី ១៦ ខែមីនា ឆ្នាំ ១៩៤៦ ជាវ ដាយ បានរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យវៀតណាម ចាត់ឲ្យដឹកនាំប្រតិភូមួយក្រុមទៅបំពេញទស្សនកិច្ចនៅចិន ។ មានឱកាសបានចេញទៅប្រទេសក្រៅ ជាវ ដាយ ក៏សម្រេចចិត្តលែងវិលត្រឡប់ចូលស្រុកវិញ ដោយបានផ្តាច់ខ្លួនចេញពីប្រតិភូ ហើយនិរទេសខ្លួនទៅនៅហុងកុង ។

នៅហុងកុង ជាវ ដាយ បានទាក់ទងអ្នកនយោបាយបរទេសជាច្រើន ក្នុងនោះ មាន

អគ្គមេបញ្ជាការកងទ័ព ចច ម៉ារសល្ល (George Marshall) ជាប្រេសិតពិសេសរបស់សហរដ្ឋអាមេរិកប្រចាំប្រទេសចិន (១៩៤៥ - ១៩៤៧) អ្នកដែលបានយកនូវកិច្ចចរចាជាមួយ បាវ ដាយ ទៅជូនប្រធានាធិបតីសហរដ្ឋអាមេរិក ហែររី អេស ទ្រូមែន (Harry S. Truman) (១៩៤៥ - ១៩៥៣) ។

បានដឹងការណ៍នេះ ហូ ជី មិញ បានបញ្ជូនមន្ត្រីរបស់ខ្លួនទៅហុងកុងជាច្រើនលើកដើម្បីបញ្ចុះបញ្ចូលឲ្យ បាវ ដាយ ត្រឡប់មកប្រទេសវិញ តែគ្មានលទ្ធផល ។

ឆ្នាំ ១៩៤៧ ហូ ជី មិញ បានឆ្លើយតបនឹងសារព័ត៌មានអំពីរឿង បាវ ដាយ និរទេសខ្លួននៅបរទេសថា៖ *"យើងខ្ញុំឃ្លាតគ្នាតែកាយទេ តែចិត្តមិនបែកពីគ្នាឡើយ ។ រដ្ឋាភិបាលនិងប្រជាជនវៀតណាមមានទំនុកចិត្តយ៉ាងមុតមាំចំពោះភក្តីភាពរបស់ លោកទីប្រឹក្សាវិញ ទៃ [បាវ ដាយ] ទោះបីសព្វថ្ងៃកំពុងនៅបរទេសក៏ដោយ ក៏គាត់នៅតែបន្តធ្វើការឲ្យរដ្ឋាភិបាលជាតិ និងគាត់នៅជាសមាជិករបស់យើងដដែល"* ។

ផ្ទុយពីអ្វីដែល ហូ ជី មិញ បាននិយាយ មិនយូរប៉ុន្មាន បាវ ដាយ ក៏បានផ្ទើលិខិតពីក្រៅប្រទេសមកសុំលាលែងតំណែង «ទីប្រឹក្សាជាន់ខ្ពស់» នៃរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យវៀតណាម ។

ចាប់តាំងពីពេលនោះមក បាវ ដាយ និង ហូ ជី មិញ បានក្លាយជាសត្រូវនឹងគ្នាគ្មានទីបញ្ចប់ ។ សត្រូវនោះ ដោយសារ បាវ ដាយ បានត្រឡប់ចូលស្រុកវិញ ហើយរួមដៃជាមួយបារាំងបង្កើតជារដ្ឋាភិបាលថ្មីមួយទៀតឈ្មោះថា "រដ្ឋវៀតណាម" (Quốc gia Việt Nam) ជារដ្ឋាភិបាលមួយបិតនៅក្នុងលក្ខន្តិក:នៃសហភាពបារាំងសែស (Union Française) ។ មកដល់ពេលនេះ សង្ក្រាមហែកហួរគ្នារវាងយួនកុម្មុយនីស្តយៀកមិញ ខាងជើង និងយួនខាងត្បូងដែលមានបារាំង និងសហរដ្ឋអាមេរិកគាំទ្រ បានបន្តឆាបឆេះកាន់តែខ្លាំងឡើងៗ នៅលើទឹកដីកម្ពុជាក្រោម តុងកឹង និងអណ្ណាម អូសបន្លាយថែម ៣០ ឆ្នាំទៀត (១៩៤៥ - ១៩៧៥) ។

កម្ពុជាក្រោម ក្នុងសម័យ «សាធារណរដ្ឋស្វយ័តកូស៉ងស៊ីន» ពីឆ្នាំ ១៩៤៦ - ១៩៤៨៖

ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៤៦ ដល់ ១៩៤៩ កម្ពុជាក្រោម ត្រូវបានបារាំងបង្កើតជារដ្ឋាភិបាលមួយ

ឈ្មោះថា «សាធារណរដ្ឋស្វយ័តកូស៊ងស៊ីន» (République autonome de Cochin chine) នៅក្នុងលក្ខន្តិក:នៃសហភាពបារាំង ដោយមានជនជាតិយួនដែលស្និទ្ធនឹងបារាំងជាអ្នកកាន់កាប់ផ្នាល់លើកិច្ចការផ្សេងៗ តែមន្ត្រីបារាំងជាអ្នកត្រួតត្រានៅពីលើ ។ ការបង្កើតរដ្ឋាភិបាលថ្មីនេះ បន្ទាប់ពីបារាំងបានដណ្តើមអំណាចពីជប៉ុនមកកាន់កាប់ឡើងវិញ នៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៤៥ ។

បន្ទាប់ពីបានរំដោះប្រទេសបារាំងចេញពីពួកអាល្លឺម៉ង់ណាស៊ី លោកឧត្តមសេនីយ៍ ឆារលី ឌឺ ហ្គោល្លឺ (Charles de Gaulle) ក្នុងឋានៈជាប្រធានរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋបារាំងបណ្តោះអាសន្ន បានប្រកាសគោលនយោបាយរបស់បារាំងសម្រាប់ឥណ្ឌូចិន នៅថ្ងៃទី ២៤ ខែមីនា ឆ្នាំ ១៩៤៥ ថា:

“ប្រទេសទាំង ៥ ដែលបង្កើតជាសហព័ន្ធឥណ្ឌូចិន ដែលត្រូវបានសម្គាល់ដោយអារ្យធម៌ ពូជសាសន៍ និងប្រពៃណី នោះ នៅតែបន្តរក្សានូវសញ្ញលក្ខណ៍ផ្នាល់ខ្លួនរបស់ពួកគេនៅក្នុងសហព័ន្ធដដែល” ។[38]

តាមរយៈសេចក្តីថ្លែងការណ៍នេះ ឃើញថា នៅពេលសង្គ្រាមលោកលើកទី ២ បានបញ្ចប់ បារាំងនៅតែចាត់ទុក កម្ពុជាក្រោម ដែលបារាំងហៅថា កូស៊ងស៊ីន អណ្ណាម តុងកឹង លាវ និងកម្ពុជា ជាប្រទេស ៥ ដាច់ដោយឡែកពីគ្នានៅក្នុងសហព័ន្ធឥណ្ឌូចិន ។ នេះមានន័យថា បារាំងនៅតែចាត់ទុក កម្ពុជាក្រោម ថាជាទឹកដីឯនាយសមុទ្ររបស់ខ្លួនដដែល វាផ្ទុយនឹងគំនិតរបស់ ហូ ជី មិញ ដែលតែងតែចង់ឲ្យប្រទេសវៀតណាមបានទទួលឯករាជ្យដោយឯកភាពទឹកដីនៅលើតំបន់ទាំង ៣ គឺ តុងកឹង (ភាគខាងជើង) អណ្ណាម (ភាគកណ្តាល) និង កម្ពុជាក្រោម ដែលយួនហៅថា ណាមគី (Nam Kỳ) (ភាគខាងត្បូង) ។

ពេលសង្គ្រាមលោកលើកទី ២ បានបញ្ចប់ ជប៉ុនបានចាញ់សង្គ្រាមក្រុមសម្ព័ន្ធមិត្តនៅថ្ងៃទី ១៥ ខែសីហា ឆ្នាំ ១៩៤៥ ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ត្រូវកងទ័ពអង់គ្លេសកាន់កាប់

[38] Martin Shipway, (2003), The Road to War: France and Vietnam 1944 - 1947, Berghahn Books, ទំព័រ ១២៩, សេចក្តីថ្លែងជាភាសាអង់គ្លេស “The five lands which comprise the Indochinese Federation, and which are distinguished by civilization, race and traditions, will maintain their characters within the Federation.”

ដោយឧត្តមសេនីយ៍ ដាកគ្លើស គ្រេស៊ី (Douglas Gracey) ក្នុងឋានៈជាអ្នកតំណាងរបស់ក្រុមសម្ព័ន្ធមិត្ត (Allies) [39] ។ នៅក្នុងខែតុលា បន្ទាប់ពីទ័ពរបស់អង់គ្លេសបានប្រគល់សិទ្ធិអំណាចមកឲ្យទ័ពបារាំង ទើបបារាំងបានចាប់ផ្តើមបញ្ជាទ័ពរបស់ខ្លួនមកដណ្តើមកាន់កាប់ទូទាំងដែនដីកម្ពុជាក្រោម ឡើងវិញ ។ សង្ក្រាមរវាងបារាំង និងទ័ពព្រៃយៀកមិញ [40] ក៏បានចាប់ផ្តើមផ្ទុះឡើង ។

នៅពាក់កណ្តាលឆ្នាំ ១៩៤៦ បារាំងបានកាន់កាប់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម និងអណ្ណាមឡើងវិញ តែតាមការពិត ការកាន់កាប់នេះ មិនបាននៅគ្រប់ច្រកល្ហកទេ គឺមានតែនៅក្នុងទីប្រជុំជន ។ ចំណែកនៅតាមស្រុកស្រែចម្ការ តំបន់ដាច់ស្រយាល និងនៅតាមព្រៃភក់ល្បាប់ កាន់កាប់ដោយទាហានយៀកមិញ ក្រោមការទទួលខុសត្រូវរបស់ ត្រឹងរ៉ាំង យ៉ាវ (Trần Văn Giàu) បានបន្តការរៀបចំរចនាសម្ព័ន្ធ និងវាយឆ្មក់តាមរបៀបទ័ពព្រៃ ។ [41]

នៅថ្ងៃទី ៤ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៤៦ លោកឧត្តមនាវីស្នងការជាន់ខ្ពស់ប្រចាំតណ្ឌូចិន ដាកហ្សង់ឌីយើ (D'Argenlieu) បានចេញញត្តិមួយឲ្យបង្កើត «ក្រុមប្រឹក្សាពិគ្រោះកូស័ងស៊ីន» (Conseil consultatif de Cochinchine) ដោយមានសមាជិក ១២ នាក់ ក្នុងនោះ មានយួនដែលមានសញ្ជាតិបារាំង ៨ នាក់ [42] និងបារាំង ៤ នាក់ ។ [43]

នៅថ្ងៃទី ៣១ ខែឧសភា ឆ្នាំ ១៩៤៦«ក្រុមប្រឹក្សាពិគ្រោះកូស័ងស៊ីន» បានប្តូរឈ្មោះថ្មីទៅជា «ក្រុមប្រឹក្សាកូស័ងស៊ីន» (Conseil de Cochinchine) ដោយមានសមាជិក

---

[39]"ក្រុមសម្ព័ន្ធមិត្តនៃសង្ក្រាមលោកលើកទី ២" (Allies of World War II) ត្រូវបានហៅថា "សហប្រជាជាតិ" ចាប់តាំងពីមានសេចក្តីប្រកាសថ្ងៃទី ១ ខែមករា ឆ្នាំ ១៩៤២ ។ នេះជាឈ្មោះហៅសំដៅលើក្រុមប្រទេសដែលបានចងសម្ព័ន្ធភាពយោធាជាមួយគ្នា ដើម្បីប្រឆាំងនឹងមហាអំណាចអ័ក្ស (Axis) នៅក្នុងសង្ក្រាមលោកលើកទី ២ (១៩៣៩ – ១៩៤៥) ។ ក្រុមសម្ព័ន្ធមិត្តបានពង្រឹងសម្ព័ន្ធភាពជាមួយគ្នា ដើម្បីគ្រប់គ្រងការឈ្លានពានរបស់មហាអំណាចអ័ក្ស (Axis) មាន អល្លឹម៉ង់ ជប៉ុន និង អ៊ីតាលី ។ ខាង "ក្រុមសម្ព័ន្ធមិត្ត" មានប្រទេស អង់គ្លេស បារាំង ប៉ូឡូញ តណ្ឌា អូស្ត្រាលី កាណាដា នូវែលសេឡង់ អាហ្វ្រិកខាងត្បូង សហរដ្ឋអាមេរិក សូវៀត ចិន និងប្រទេសមួយចំនួនទៀត ។

(40) "យៀកមិញ" មកពីភាសាយួនថា "Việt Nam Độc lập Đồng minh Hội" ហៅកាត់ថា "Việt Minh" ជាចលនានយោបាយមួយដែលបានបង្កើតឡើងដោយ បក្សកុម្មុយនីស្តតណ្ឌូចិន នៅថ្ងៃទី ១៩ ខែឧសភា ឆ្នាំ ១៩៤១ ដើម្បីទាមទារឯករាជ្យនៅវៀតណាមពីជប៉ុន និងបារាំង ដែលមាន ហូ ជី មិញ ជាមេដឹកនាំ ។

[41][43] ត្រាំងឆាត ប៊ុត, កម្ពុជាក្រោម អំណាចគ្មានខ្មែរក្រោម, ទំព័រ ២៥២ ។

[42] Allan E, (1973), Politics in War: The Bases of Political Community in South Vietnam, Harvard University Press, ទំព័រ ២០ ។

កើនឡើងដល់ទៅចំនួន ៤២ នាក់ ។

ថ្ងៃទី ១ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៤៦ សួងការជាន់ខ្ពស់ប្រចាំឥណ្ឌូចិន ដាកហ្សង់ឌីយើ បានប្រកាសបង្កើតរដ្ឋាភិបាលមួយឈ្មោះថា «សាធារណរដ្ឋសូយ័តកូសង់ស៊ីន» ដោយមានលោក ង្វៀង វ៉ាំង ធិន (Nguyễn Văn Thinh) ធ្វើជាប្រធាន និង លោក ង្វៀង វ៉ាំង ស្វីង (Nguyễn Văn Xuân) ជាអនុប្រធាន [44] ។ អ្នកទាំងពីរនេះ ជាជនជាតិយួនដែលមានសញ្ជាតិបារាំង និងធ្លាប់បានសិក្សានៅប្រទេសបារាំង ដូចគ្នា ។

លោក ធិន ឡើងដឹកនាំមិនបានមួយឆ្នាំផង ក៏បានធ្វើអត្តឃាតដោយចងកសម្លាប់ខ្លួនឯង នៅថ្ងៃទី ១០ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៤៦ ហើយ លោក ឡេ វ៉ាំង វ៉ាច់ (Lê Văn Hoạch) បានឡើងដឹកនាំបន្តរហូតដល់ឆ្នាំ ១៩៤៧ និងចុងក្រោយបង្អស់ លោក ង្វៀង វ៉ាំង ស្វីង បានឡើងដឹកនាំបន្តរហូតដល់ថ្ងៃគាត់សុំលាលែងពីតំណែងនៅថ្ងៃទី ២៧ ខែឧសភា ឆ្នាំ ១៩៤៨ ដើម្បីទៅដឹកនាំរដ្ឋាភិបាលថ្មីមួយទៀតឈ្មោះថា “រដ្ឋាភិបាលកណ្តាលបណ្តោះអាសន្នវៀតណាម” ដែលបានបង្កើតដោយ បាវ ដាយ ជាអតីតស្តេចអណ្ណាមដែលត្រូវ ហូ ជី មិញ បង្ខំឲ្យដាក់រាជ្យ និងកំពុងតែនិរទេសខ្លួននៅហុងកុង ។

មេដឹកនាំជនជាតិយួនដែលដឹកនាំរដ្ឋាភិបាល “សាធារណរដ្ឋសូយ័តកូសង់ស៊ីន” ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៤៦ ដល់ ១៩៤៨ រួមមាន ៣ រូប គឺ៖

ល.រ.	ឈ្មោះពេញ	កាលបរិច្ឆេទចូលកាន់តំណែង
១	ង្វៀង វ៉ាំង ធិន	២៦ មីនា - ៣១ ឧសភា ១៩៤៦ (លើកទី ១ បណ្តោះអាសន្ន)
		០១ មិថុនា - ១០ វិច្ឆិកា ១៩៤៦ (លើកទី ២)
២	ឡេ វ៉ាំង វ៉ាច់	២៩ វិច្ឆិកា ១៩៤៦ - ២៩ កញ្ញា ១៩៤៧
៣	ង្វៀង វ៉ាំង ស្វីង	០៨ តុលា ១៩៤៧ - ២៧ ឧសភា ១៩៤៨ (លាលែងពីតំណែង)

[44] អត្ថបទក្នុងភាសាបារាំង និងអង់គ្លេស ប្រើពាក្យ “President” មានន័យថា “ប្រធាន” សម្រាប់សម្គាស់តំណែងនៅក្នុងរដ្ឋាភិបាលនេះ តែជនជាតិយួនបានប្រើពាក្យ “Thủ tướng” ដែលមានន័យថា “នាយករដ្ឋមន្ត្រី” ឬ “Prime Minister” ជំនួសវិញ ។

កម្ពុជាក្រោម ក្នុងសម័យ «រដ្ឋាភិបាលកណ្តាលបណ្តោះអាសន្នវៀតណាម»៖

នៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៤៨ និង ១៩៤៩ ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ត្រូវក្រុមមេដឹកនាំយួនដែលមាន និន្នាការប្រឆាំងនឹងយៀកមិញ និងស្មិទ្ធជាមួយនឹងបារាំង បានបង្កើតជារដ្ឋាភិបាលថ្មីមួយ ទៀតឈ្មោះថា "រដ្ឋាភិបាលកណ្តាលបណ្តោះអាសន្នវៀតណាម" (Chính phủ Trung ương lâm thời Việt Nam / Gouvernement central provisoire du Viêt Nam) ក្នុងគោលបំណងរារាំងនូវមហិច្ឆតាដណ្តើមអំណាច និងឯកភាពជាតិវៀតណាម ដោយ ហូ ជី មិញ នៃរដ្ឋាភិបាល សាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យវៀតណាម ខាងជើង ។ ម្យ៉ាង ទៀត រដ្ឋាភិបាលបណ្តោះអាសន្ននេះ មានតួនាទីចរចាជាមួយបារាំងអំពី«ឯករាជ្យ» និង អំពីអ្វីមួយដែលយួនហៅថា «ឯកភាពទឹកដី» នៅលើភូមិភាគ ឬតំបន់ទាំង ៣ គឺ ភាគ ខាងជើង ភាគកណ្តាល និងភាគខាងត្បូង ឬ ដែនដីកម្ពុជាក្រោម ដែលយួនហៅថា ណាមគី ។ ក្រោយមក ក្រុមមេដឹកនាំនៃរដ្ឋាភិបាលនេះ បានរួបរួមគ្នាជាមួយ បាវ ដាយ បង្កើតជារដ្ឋាភិបាលថ្មីមួយទៀតឈ្មោះថា « រដ្ឋវៀតណាម» (Quốc gia Việt Nam / État du Viêt Nam) បន្ទាប់ពីបារាំងបានយល់ព្រមភ្ជាប់ «ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម» ឲ្យចូល ជាមួយនឹងទឹកដីវៀតណាម នៅឆ្នាំ ១៩៤៩ ។

នៅថ្ងៃទី ២២ ខែមករា ឆ្នាំ ១៩៤៧ លោក ប៉ុល រ៉ាម៉ាឌីយើ (Paul Ramadier) បាន ទ្បើងកាន់តំណែងជានាយករដ្ឋមន្ត្រីនៃប្រទេសបារាំងភ្លាម បានធ្វើសេចក្តីថ្លែងការណ៍ មួយថា រដ្ឋាភិបាលរបស់លោក គ្មានជំទាស់អ្វីនឹងឯករាជ្យ និងឯកភាពជាតិរបស់វៀត ណាមទេ ឲ្យតែវៀតណាមនោះ ឋិតនៅក្នុងសហព័ន្ធឥណ្ឌូចិន (Fédération indochinoise) និងសហភាពបារាំង (Union française) [45] និងបារាំងនឹងស្វាគមន៍ជានិច្ច ចំពោះការចរចាជាមួយនឹងតំណាងពិតប្រាដកមួយរបស់វៀតណាម ។ បីខែក្រោយមក នៅថ្ងៃទី ១៣ ខែមីនា លោក អ៊ីមីល បូលឡាអែរត៍ (Émile Bollaert) បានទទួល តំណែងជាស្នងការជាន់ខ្ពស់នៅឥណ្ឌូចិនជំនួស ឧត្តមនាវី ដាកហ្សង់ឌីយើ ។ បន្ទាប់ពី ខិតខំមិនបានជោគជ័យក្នុងការទប់ស្កាត់ការបាញ់ និងវាយប្រហារដោយទ័ពព្រៃយៀក

[45] ត្រាំងឆាត ប៉ុត, កម្ពុជាក្រោម អំណាចគ្មានខ្មែរក្រោម, ទំព័រ ២៦៣ ។

មិញមក លោក បូលឡាអែរត៍ បានងាកមករកធ្វើការចរចាជាមួយ បាវ ដាយ ក្នុង គោលបំណងបញ្ចុះបញ្ចូលឲ្យអតីតស្តេចដាក់រាជ្យរូបនេះ វិលត្រឡប់ចូលស្រុកធ្វើជា មេដឹកនាំ និងកាន់អំណាចឡើងវិញ ដើម្បីឯកភាពទឹកដីវៀតណាម ប៉ុន្តែការចរចានេះ ត្រូវអូសបន្លាយពេលជាច្រើនខែ ព្រោះ បាវ ដាយ ងឿកគេចចេញទៅកម្សាន្តនៅអឺរ៉ុប ជាច្រើនសា ដោយសារ បារាំងមិនព្រមដាក់ភ្ជាប់ ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ឲ្យចូលជាមួយនឹង ទឹកដីវៀតណាម ។ [46]

បានជ្រាបការណ៍នេះ សម្ព័ន្ធគណបក្សនយោបាយជាតិនិយមយួនមួយក្រុម ដែល ប្រឆាំងនឹងយៀកមិញ គឺ «សម្ព័ន្ធរណសិរ្សឯកភាពជាតិ» (Mặt trận Thống nhất Quốc gia Liên hiệp / Front d'Union Nationale) បានចេញសេចក្តីសម្រេចមួយ គាំទ្រគោលនយោបាយឲ្យ បាវ ដាយ ចរចាជាមួយនឹងបារាំងស្តីអំពី «ឯករាជ្យ» របស់ វៀតណាម ។ នៅខែឧសភា ឆ្នាំ ១៩៤៧ រណសិរ្សនេះ បានបញ្ជូនប្រតិភូរបស់ខ្លួនទៅ ហុងកុង ដើម្បីបញ្ចុះបញ្ចូលឲ្យ បាវ ដាយ បង្កើតជារដ្ឋាភិបាលកណ្តាលមួយ ហើយធ្វើ ការចរចាជាមួយបារាំងអំពី «ឯករាជ្យ» នៅវៀតណាម ។ ក្រុមចលនានយោបាយជា សមាជិកនៃសម្ព័ន្ធរណសិរ្ស ដែលគាំទ្រ បាវ ដាយ នោះ រួមមាន ការដាយ (Cao Đài), ហ្វាហាវ (Hòa Hảo), សម្ព័ន្ធបដិវត្តន៍វៀតណាម (Việt Nam Cách mệnh Đồng minh Hội), គណបក្សប្រជាជាតិដាយវៀត (Đại Việt Quốc dân đảng) និង គណបក្សប្រជាជាតិវៀតណាម (Việt Nam Quốc dân Đảng) ។[47]

នៅខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៤៧ លោក បូឡាអែរត៍ បានស្នើសុំជួប បាវ ដាយ ។ ប្រហែល មួយខែក្រោយមក អ្នកទាំងពីរបានជួបគ្នា ២ ថ្ងៃ គឺនៅថ្ងៃទី ៦ និង ៧ ខែធ្នូ នៅលើនាវា ចម្បាំងរបស់បារាំង នាឆកសមុទ្រហាឡុង (Vịnh Hạ Long) ។ នៅក្នុងកិច្ចប្រជុំលើកទី មួយនេះ បាវ ដាយ បានចុះសន្ធិសញ្ញាមួយជាមួយនឹងបារាំង ដោយបារាំងបានសន្យាថា នឹងផ្តល់ឯករាជ្យខាងនយោបាយដល់វៀតណាម ។ ពាក្យ «ឯករាជ្យ» ដែលបារាំងបាន

[46] Émile Bollaert, (១០ សីហា ២០២០), Wikipedia, https://bit.ly/31SXxgC

[47] The Pentagon Papers, Chapter 2, 'U.S. Involvement in the Franco-Viet Minh War, 1950-1954', U.S. POLICY AND THE BAO DAI REGIME (ស្រង់ប្រភពៈ ១៤ សីហា ២០២០), https://bit.ly/33WXKCb

ផ្តល់ឲ្យ បាវ ដាយ នាពេលនោះ មានលក្ខណៈចង្អៀតចង្អល់ បានធ្វើឲ្យក្រុមសម្ព័ន្ធ គណបក្សនយោបាយជាតិនិយមយួនដែលធ្លាប់គាំទ្រ បាវ ដាយ ឲ្យមានកិច្ចចរចានោះ បានថ្កោលទោសភ្លាមៗថា សន្ធិសញ្ញានេះ វៀតណាមមិនបានទទួលឯករាជ្យពិតប្រាកដ នោះទេ ។ បាវ ដាយ ខកចិត្ត ក៏បានដកខ្លួនចេញពីឆាកនយោបាយម្តងទៀត ហើយបាន ទៅលាក់ខ្លួនលេងសប្បាយភ្លើតភ្លើននៅមជ្ឈមណ្ឌលកម្សាន្តនៅអឺរ៉ុបអស់ ៤ ខែ បាន ធ្វើឲ្យលោកក្លាយទៅជា «អធិរាជក្លឹបរាត្រី» (night club emperor) ។ [48]

ខែមករា ឆ្នាំ ១៩៤៨ ស្នងការជាន់ខ្ពស់ឥណ្ឌូចិន លោក បូលឡាអែរត៍ បានទៅជួប បាវ ដាយ នៅទីក្រុងហ្សឺណែវ ប្រទេសស្វិស ដើម្បីបញ្ចុះបញ្ចូលគាត់ឲ្យវិលចូលស្រុក បន្តពិភាក្សាគ្នា និងបង្កើតជារដ្ឋាភិបាល ។ បាវ ដាយ បានបញ្ជាក់ថា ប្រសិនបើ «សន្ធិ សញ្ញាឆកសមុទ្រហាឡុង» (Hiệp ước Vịnh Hạ Long) មិនបានបំពេញបន្ថែមទេ គាត់ នឹងមិនវិលត្រឡប់ចូលស្រុកឡើយ ។ បន្ទាប់មក បាវ ដាយ បានធ្វើដំណើរទៅបារាំង ដើម្បីស្វាបស្ទង់ស្ថានការណ៍ និងបានវិលត្រឡប់ទៅហុងកុង វិញ ។ [49]

ខែមីនា ឆ្នាំ ១៩៤៨ បាវ ដាយ និង ក្រុមមេដឹកនាំយួននៃ “សម្ព័ន្ធរណសិរ្សឯកភាព ជាតិ” បានជួបជុំគ្នានៅហុងកុង ហើយឯកភាពបង្កើតជារដ្ឋាភិបាលមួយឈ្មោះថា “រដ្ឋាភិបាលកណ្តាលបណ្តោះអាសន្នវៀតណាម” ។ [50] នៅថ្ងៃទី ២៧ ខែឧសភា បារាំងបានទទួលយល់ព្រមតាមការស្នើរបស់ បាវ ដាយ ឲ្យបង្កើតរដ្ឋាភិបាលបណ្តោះ អាសន្នមួយនេះ ក្រោមការដឹកនាំរបស់ ឧត្តមសេនីយ៍ ង្វៀង វ៉ាំង ស្វឹង ដែលក្នុងនោះ មានរដ្ឋមន្ត្រីតំណាងមកពីហាណូយ (ភាគខាងជើង) ហ្វេ (ភាគកណ្តាល) និងព្រៃនគរ (ភាគខាងត្បូង ឬ កម្ពុជាក្រោម) ។ [51]

---

(48) ឯកសារមន្ទីរបញ្ចកោណ, ‘ទំនាក់ទំនងសហរដ្ឋអាមេរិក - វៀតណាម, ១៩៤៥ - ១៩៦៧៖ ការសិក្សាត្រៀម ដោយក្រសួងការពារ ជាតិសហរដ្ឋអាមេរិក’ (ឯកសារសម្ងាត់ និងរសើប ត្រូវបានទម្លាយសម្ងាត់ ក្នុងខែមិថុនា ឆ្នាំ ២០១១) ។ Pentagon Papers, ‘United States – Vietnam Relations, 1945–1967: A Study Prepared by the Department of Defense’, (Top Secret - Sensitive, declassified, June 2011), (Download: ១៥ សីហា ២០២០), https://bit.ly/3gXJooN

[49] Archimedes L.A Patti, Why Vietnam, Nhà xuất bản Đà Nẵng, 2008, ទំព័រ ៦៤៨ - ៦៤៩ ។

[50] Quốc gia Việt Nam, (១៣ សីហា ២០២០), Wikipedia, https://bit.ly/3kO0rMt

[51] ត្រាំងឆាត ប៊ុត, កម្ពុជាក្រោម អំណាចគ្មានខ្មែរក្រោម, ទំព័រ ២៦៤

បារាំងបង្កើតផែនការ «ដំណោះស្រាយ បាវ ដាយ» ដើម្បីប្រឆាំងនឹងយៀកមិញ:

នៅពេលនោះ យួនមានរដ្ឋាភិបាលពីរគឺ "រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យ វៀតណាម" បានបង្កើតឡើងដោយក្រុមយៀកមិញ ដែលមាន ហូ ជី មិញ ជាប្រធាន និង «រដ្ឋាភិបាលកណ្តាលបណ្តោះអាសន្នវៀតណាម» ហើយក្រោយមកក្លាយទៅជា រដ្ឋាភិបាល "រដ្ឋវៀតណាម" ដែលដឹកនាំ ដោយ បាវ ដាយ ។ ហូ ជី មិញ ជាសត្រូវរបស់ បារាំង និងជាអ្នកកុម្មុយនីស្តនិយម បានប្រកាសឯករាជ្យជាឯកតោភាគី នៅថ្ងៃទី ២ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៤៥ ហើយបានប្រកាសធ្វើសង្គ្រាមប្រឆាំងនឹងបារាំងតាមរយៈទ័ពព្រៃ ដើម្បីឲ្យបារាំងដកអាណានិគមចេញពីវៀតណាម ។ បាវ ដាយ ជាអតីតស្តេចរបស់យួន ដែលត្រូវយៀកមិញបង្ខំឲ្យដាក់រាជ្យ ស្និទ្ធនឹងបារាំង និងជាអ្នកសេរីនិយម បានបង្កើត ជារដ្ឋាភិបាលផ្តាច់ខ្លួនចេញពី ហូ ជី មិញ ហើយបានបារាំងទទួលស្គាល់ជារដ្ឋាភិបាលនៅ ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃសហភាពបារាំង ។ ហូ ជី មិញ និង បាវ ដាយ ប្រកាន់យកគោលជំហរ ចង់បាន "ឯករាជ្យ" និង "ឯកភាពទឹកដី" ឬ ចង់លេបយក "ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម" ដូចគ្នា តែខុសគ្នាត្រង់ថា ហូ ជី មិញ ជាមនុស្សកុម្មុយនីស្ត ប្រឆាំងបារាំង ចំណែក បាវ ដាយ ជាមនុស្សសេរី ស្និទ្ធនឹងបារាំង ។

ក្រោយសង្គ្រាមលោកលើកទី ២ បារាំងនៅតែបន្តពង្រីកអំណាចដើម្បីធ្វើអាណា និគមនៅឥណ្ឌូចិន តែត្រូវប្រឈមនឹងការក្រោកឡើងប្រឆាំងយ៉ាងខ្លាំងពីកងទ័ពយៀក មិញដែលដឹកនាំដោយ ហូ ជី មិញ ។ ក្នុងស្ថានភាពដ៏លំបាកនេះ បារាំងក៏បាននឹកឃើញ នូវល្បិចកល «បន្លាមុតយកបន្លាជោះ»ដោយបានបង្កើតឲ្យមាននយោបាយ «ដំណោះ ស្រាយ បាវ ដាយ» (Giải pháp Bảo Đại/The Bao Dai Solution) ដើម្បីបង្វែរពី សង្គ្រាមរវាងបារាំងជាមួយនឹងយៀកមិញ ទៅជាសង្គ្រាមរវាងយួនយៀកមិញជាមួយ នឹងយួន បាវ ដាយ មួងវិញ ។

«ដំណោះស្រាយ បាវ ដាយ»ជាផែនការមួយដែលបារាំងបានព្យាយាមបញ្ចុះបញ្ចូល ឲ្យអតីតស្តេច បាវ ដាយ វិលចូលស្រុកវិញ ហើយបង្កើតជារដ្ឋាភិបាលយួនមួយ ដើម្បី ប្រឆាំងនឹងកងទ័ពឧទ្ទាមកុម្មុយនីស្តយៀកមិញ ។

ថ្ងៃទី ២ ខែមករា ឆ្នាំ ១៩៤៧ ឆ្លើយនឹងទីភ្នាក់ងារព័ត៌មាន France-Sor ឧត្តមសេនីយ៍ ដាកហ្សង់ឌីយើ ជាស្នងការជាន់ខ្ពស់ឥណ្ឌូចិន បានថ្លែងថា៖ *"ចាប់តាំងពីថ្ងៃនេះតទៅមុខ យើងគ្មានអ្វីត្រូវចរចាជាមួយនឹង ហូ ជី មិញ ទៀតទេ"* ។ ម្យ៉ាងទៀត *"យើងនឹងស្វែងរកឲ្យយើញនូវមនុស្សផ្សេងទៀតនៅក្នុងស្រុកនេះសម្រាប់ចរចា"* ។ [52]

បារាំងគិតថា ចាប់តាំងពី បាវ ដាយ បានដាក់រាជ្យមក យួនដែលគាំទ្រ បាវ ដាយ ជាច្រើន បានចុះចូលជាមួយនឹងយៀកមិញ ។ ដូច្នេះ ប្រសិនបើអាចធ្វើឲ្យ បាវ ដាយ រិលចូលស្រុកបង្កើតជារដ្ឋាភិបាលបាន អ្នកទាំងនោះ នឹងរត់ចេញពីជំរំតស៊ូរបស់យៀកមិញ ហើយមកចុះចូលជាមួយនឹងបារាំង ប្រឆាំងត្រឡប់ទៅយៀកមិញ ដែលដឹកនាំដោយ ហូ ជី មិញ ជាមិនខាន ។ នៅក្នុងលិខិតចុះថ្ងៃទី ១៤ ខែមករា ឆ្នាំ ១៩៤៧ ឧត្តមសេនីយ៍ ដាកហ្សង់ឌីយើ បានសរសេរថា៖ *" ដំណើរវិលត្រឡប់របស់ស្តេច [បាវ ដាយ] ប្រហែលជាមានប្រសិទ្ធភាពធ្វើឲ្យស្ងប់ចិត្តអ្នកដែលបារម្ភអំពីការថ្កោលទោសថាជាជនក្បត់ជាតិ ដោយសារតែចុះចូលជាមួយនឹងយៀកមិញ"* ។ [53]

ដើម្បីអនុវត្តនូវផែនការនេះ ស្នងការនយោបាយសហព័ន្ធឥណ្ឌូចិន ឡេអុង ពីញ៉ុង (Léon Pignon) និងក្រោយមក គាត់បានក្លាយជាស្នងការជាន់ខ្ពស់ឥណ្ឌូនចិន ជំនួសលោក បូលឡាអែរត៍ បានសរសេរនៅក្នុងខែមករា ឆ្នាំ ១៩៤៧ ថា៖ *"ទិសដៅរបស់យើងច្បាស់លាស់ណាស់ គឺបង្វែរបញ្ហាប្រឈមរបស់យើង [បារាំង] ជាមួយនឹងយៀកមិញ ទៅជាការប្រឈមមុខដាក់គ្នានៅក្នុងចំណោមជនជាតិយួនគ្នាឯង និងយើងគ្រាន់តែចូលរួមតិចតួចបំផុតដែលអាចធ្វើទៅបាន នៅក្នុងយុទ្ធនាការប្រតិបត្តិការសឹក និងការសងសឹក ដែលការណ៍នេះ គួរតែជាកិច្ចការរបស់ម្ចាស់ស្រុកដែលជាគូសត្រូវរបស់យៀកមិញ"* ។ [54]

បញ្ជាក់កាន់តែច្បាស់ផែនការនេះ អគ្គមេបញ្ជាការជាន់ខ្ពស់នៃកងទ័ពបារាំងប្រចាំឥណ្ឌូចិន ហ្សង់ ជៀន វ៉ាលុយ (Jean Étienne Valluy) បានថ្លែងថា៖ *"ត្រូវបង្កើតឲ្យ*

[52] Devillers, Philippe (1988), Paris - Saigon - Hanoi, Paris: Gallimard-Julliard, ទំព័រ ៣២០

[53] Devillers, Philippe, ទំព័រ ៣២៤

[54] The Pentagon Papers, Chapter 2, "U.S. Involvement in the Franco-Viet Minh War, 1950-1954", U.S. POLICY AND THE BAO DAI REGIME (ស្រង់ប្រភពថ្ងៃទី ១៤ សីហា ២០២០), https://bit.ly/33WXKCb

មានសង្គ្រាមផ្ទៃក្នុងបន្តិចបន្តួចរវាងជនជាតិយួនគ្នាឯង" ។ [55]

នៅឆ្នាំ ១៩៤៧ អតីតមេយកការណ៍សម្ងាត់របស់បារាំងម្នាក់ប្រចាំឥណ្ឌូចិនឈ្មោះ កុស សូ (Cousseau) បានជួប ប៉ាវ ដាយ នៅហុងកុង ដើម្បីអញ្ជើញគាត់ឲ្យវិលចូលស្រុកកាន់អំណាចឡើងវិញតាមផែនការ «ដំណោះស្រាយ ប៉ាវ ដាយ» ។ មានមតិលើកឡើងថា ការណ៍នេះធ្វើឡើងក្នុងគោលបំណងប្រឆាំងនឹងយុទ្ធនាការទាមទារឯករាជ្យរបស់ចលនាយៀកមិញ។[56] មតិមួយចំនួនទៀតបានលើកឡើងថា "ដំណោះស្រាយ ប៉ាវ ដាយ" ធ្វើឡើង ក្នុងគោលបំណងឆ្លើយតបនឹងទំនោរអន្តរជាតិក្នុងការផ្តល់ឯករាជ្យដល់ប្រទេសដែលនៅក្រោមអាណានិគម និងដើម្បីទប់ទល់នឹងការពង្រីងឥទ្ធិពលនៃលទ្ធិកុម្មុយនីស្តនៅឥណ្ឌូចិន ។ [57] តែសម្រាប់ ប៉ាវ ដាយ ខ្លួនឯងផ្ទាល់វិញ បានបញ្ជាក់ថា៖ *"អ្វីដែលគេហៅថា ដំណោះស្រាយ ប៉ាវ ដាយ នោះ តាមពិត គ្រាន់តែជាដំណោះស្រាយរបស់បារាំងតែប៉ុណ្ណោះ"* ។ [58]

ដោយសារ ប៉ាវ ដាយ បានដឹងអំពីគំនិត "បារាំងត្រូវការ ប៉ាវ ដាយ" ទើប ប៉ាវ ដាយ ចេះតែងឿក [59] ជាច្រើនលើកច្រើនសា ដោយវិធីយកលេសដកខ្លួនចេញពីឆាកនយោបាយ ហើយគេចទៅលាក់ខ្លួននៅបរទេសដើម្បីឲ្យបារាំងអង្វរ ។ នៅពេលបានឃើញបារាំងកាន់តែទោរទន់ទៅរកខ្លួននោះ ប៉ាវ ដាយ ក៏បានតថ្លៃថា ប្រសិនបើបារាំងមិនព្រមលុបចោលនូវរបបអាណានិគមនៅលើទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ដែលយួនហៅថា ណាមគី និងមិនព្រមប្រគល់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោមឲ្យទៅយួននោះទេ គាត់នឹងមិនវិលត្រឡប់ចូលស្រុកឡើយ ។

សន្ធិសញ្ញាឆកសមុទ្រហាឡុង ឆ្នាំ ១៩៤៨៖

នៅថ្ងៃទី ៥ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៤៨ ប៉ាវ ដាយ បានធ្វើជាសាក្សីនៅក្នុងកិច្ចប្រជុំ ជា

[55] Devillers, Philippe (1988), Paris - Saigon - Hanoi, ទំព័រ ៣៣៥

[56] Quỳnh Cư, Đỗ Đức Hùng, Các triều đại Việt Nam (ព្រះរាជាវៀតណាម), Nhà Xuất bản Thanh niên, 1999, ទំព័រ ៣៨៤

[57] The first Indochina war: French and American policy 1945-54 - Ronald E Irving - London: Croom Helm, 1986

[58] Tucker, Spencer, (2011), The Encyclopedia of the Vietnam War: A Political, Social, and Military History (2nd ed.), California, ABC-CLIO, LLC, ទំព័រ ៣៤៣ "What they call Bao Dai solution turns out to be just a French solution"

[59] ងឿក យ. (កិ.) ក្លែងក្លិចគេចមិនព្រម : ក្មេងនេះងឿកអីម្ល៉េះ ? ងឿកង៉ែ ងឿកយំង៉ែៗ; ងឿកក្លិចក្តក់ ។ សម្តេចព្រះសង្ឃរាជ ជួន ណាត ជោតញ្ញាណោ, វចនានុក្រមខ្មែរ, ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត, (ភ្នំពេញ៖ ព. ស. ២៥១១ គ. ស. ១៩៦៧), ទំព័រ ១៧០

លើកទីពីរ នៅលើនាវាចម្បាំង ឌូហ្គេ ទ្រូវើន (Duguay Trouin) របស់បារាំង នាឆកសមុទ្រហាឡុង ដើម្បីចុះហត្ថលេខាលើសេចក្តីថ្លែងការណ៍រួមមួយដែលហៅថា «សន្ធិសញ្ញាឆកសមុទ្រហាឡុង» (The Ha Long Bay Agreement, 1948) ។ សន្ធិសញ្ញានេះ បានចុះហត្ថលេខាដោយ ឧត្តមសេនីយ៍ ង្វៀង រ៉ាំង ស្វឹង ជាតំណាងរដ្ឋាភិបាលកណ្តាលបណ្តោះអាសន្នវៀតណាម និងស្នងការជាន់ខ្ពស់ឥណ្ឌូចិន បូលឡាអែរត៍ ជាតំណាងរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋបារាំង ។ សន្ធិសញ្ញានេះ បារាំងបានទទួលស្គាល់ជាឱឡារិកនូវការផ្តល់ឯករាជ្យដល់វៀតណាម ប៉ុន្តែ បារាំងនៅតែកាន់កាប់ផ្នែកទំនាក់ទំនងការបរទេស និងយោធា ដដែល ។ ក្រៅពីនេះ បារាំងបានពន្យាការផ្ទេរសិទ្ធិអំណាចលើមុខងារផ្សេងៗរបស់រដ្ឋាភិបាលនៅក្នុងកិច្ចពិភាក្សានាពេលអនាគត ។ តាមការណ៍ពិតគ្មានសិទ្ធិអ្វីមួយដែលបារាំងបានផ្ទេរឲ្យជនជាតិយួននោះទេ ។ បាវ ដាយ ងឿកម្តងទៀតក៏បានគេចចេញទៅអឺរ៉ុប ។ [60] សេចក្តីថ្លែងការណ៍នោះ មាន ៣ ចំណុច៖

១. បារាំងទទួលស្គាល់ជាឱឡារិកនូវឯករាជ្យរបស់វៀតណាម ដោយមានសេរីភាពក្នុងការអនុវត្តនូវការឯកភាពទឹកដីរបស់ខ្លួន ។ ចំណែកខាងវៀតណាម បានប្រកាសចូលជាសមាជិកនៃសហភាពបារាំង ក្នុងឋានៈជាប្រទេសសមាគមនឹងបារាំង ។ ឯករាជ្យរបស់វៀតណាម គ្មានអ្វីក្រៅពីបិតក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃសហភាពបារាំងឡើយ ។

២. វៀតណាមសន្យាថា នឹងគោរពនូវសិទ្ធិ និងផលប្រយោជន៍របស់ប្រជាជនបារាំង ធានាឲ្យមានការគោរពនូវគោលការណ៍ប្រជាធិបតេយ្យ និងស្នើឲ្យមានទីប្រឹក្សា និង អ្នកបច្ចេកទេសបារាំងជាអាទិភាព តាមតម្រូវការក្នុងការរៀបចំអង្គការផ្ទៃក្នុង និងសេដ្ឋកិច្ចរបស់ខ្លួន ។

៣. ចាប់តាំងពីបង្កើតរដ្ឋាភិបាលបណ្តោះអាសន្ននេះតទៅតំណាងរបស់វៀតណាមនឹងដោះស្រាយយ៉ាងសមរម្យជាមួយនឹង

[60] The Pentagon Papers, Chapter 2, 'U.S. Involvement in the Franco-Viet Minh War, 1950-1954', U.S. POLICY AND THE BAO DAI REGIME (ស្រង់ប្រភព៖ ១៤ សីហា ២០២០), https://bit.ly/33WXKCb

តំណាងរបស់សាធារណរដ្ឋបារាំង លើផ្នែកវប្បធម៌ ការទូត យោធា សេដ្ឋកិច្ច ហិរញ្ញវត្ថុ និងបច្ចេកទេស ។[61]

ហូ ជី មិញ ថ្កោលទោស បាវ ដាយ និង បារាំង៖

បន្ទាប់ពី«សន្ធិសញ្ញាឆកសមុទ្រហាឡុង» បានចេញជាផ្លូវការ រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យវៀតណាម ដែលដឹកនាំដោយ ហូ ជី មិញ បានប្រកាសថ្កោលទោសរដ្ឋាភិបាលកណ្តាលបណ្តោះអាសន្នវៀតណាម ដែលបានបង្កើតដោយ បាវ ដាយ ថានោះគ្រាន់តែជារដ្ឋាភិបាលអាយ៉ងដែលបានបង្កើតឡើងដោយបារាំងតែប៉ុណ្ណោះ ។

នៅថ្ងៃទី ៧ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៤៨ ហូ ជី មិញ បានថ្លែងថ្កោលទោស បាវ ដាយ និងបារាំងអំពីសន្ធិសញ្ញានេះ ហើយត្រូវបាន «កាសែតការពិត» (Báo Sự Thật) របស់យៀកមិញ យកទៅចុះផ្សាយនៅថ្ងៃទី ១៩ មិថុនា ១៩៤៨ មានសេចក្តីថា៖

“ថ្ងៃនេះ អាណានិគមបារាំងបានបង្កើតរដ្ឋាភិបាលអាយ៉ងមួយសម្រាប់គ្រប់គ្រងទូទាំងប្រទេសក្នុងមហិច្ឆតាជួញដូរនូវមាតុភូមិវៀតណាមរបស់យើង ។ រដ្ឋាភិបាល និងប្រជាជនវៀតណាម នឹងយកច្បាប់របស់រដ្ឋមកពិន័យជនក្បត់ជាតិទាំងនោះ ។ សម្រាប់ប្រទេសទាំងឡាយនៅក្នុងពិភពលោក ខ្ញុំតំណាងរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យវៀតណាម សូមប្រកាសជាឱឡារិកថា នឹងមិនទទួលស្គាល់នូវលិខិតអ្វីមួយ ដែលក្រុមអាយ៉ងនោះ បានចុះកិច្ចព្រមព្រៀងជាមួយនឹងប្រទេសណាមួយជាដាច់ខាត” ។[62]

ព្រះរាជាខ្មែរតវ៉ា៖

បន្ទាប់ពីសេចក្តីថ្លែងការណ៍រួមនេះបានចេញផ្សាយជាផ្លូវការ ព្រះរាជាខ្មែរ ព្រះបាទនរោត្តម សីហនុ បានធ្វើសេចក្តីតវ៉ាមួយតាមព្រះរាជសារ ចុះថ្ងៃទី ១៨ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៤៨ អំពីការដែលបារាំងមានបំណងភ្ជាប់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ជាមួយនឹងវៀតណាម

[61] Le Texte Officiel De L'accord De La Baie D'along (ឯកសារជាផ្លូវការនៃសន្ធិសញ្ញាឆកសមុទ្រហាឡុង), (០៩ មិថុនា ១៩៤៨), Le Monde, (ស្រង់ប្រភពៈ ១៦ មិថុនា ២០២០), https://bit.ly/3iMkglp

[62] Báo Sự thật, (ការពិត), កាសែតរបស់យៀកមិញជាភាសាយួន, លេខ ៩៥, ចេញផ្សាយថ្ងៃទី ១៩ មិថុនា ១៩៤៨

នេះ (*ឯកសារកម្ពុជានៅក្នុងអង្គការសហប្រជាជាតិ*) ។ [63]

ក្រោយមក បាវ ដាយ បានដកខ្លួនចេញពីនយោបាយ និងបានគេចទៅអឺរ៉ុបម្តង ទៀត ។ នៅថ្ងៃទី ២៥ ខែសីហា ឆ្នាំ ១៩៤៨ បាវ ដាយ បានផ្តល់ដំណឹងដល់ស្នងការជាន់ខ្ពស់ឥណ្ឌូចិន បូលឡាអែរត៍ ថា លោកនឹងមិនវិលត្រឡប់ចូលវៀតណាមទៀតឡើយ ប្រសិនបើបារាំង មិនព្រមលុបចេញនូវរបបអាណានិគមនៅណាមគី (Nam Kỳ) និងមិនព្រមប្រគល់ទឹកដីណាមគី គឺ ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ឲ្យទៅវៀតណាម ទេនោះ ។ ម្យ៉ាងទៀត បាវ ដាយ បានអះអាងថា ប្រសិនបើលោកមិនទទួលបាននូវការធានាណាមួយពីបារាំងថានឹងប្រគល់ "ឯករាជ្យ" ឲ្យវៀតណាម នោះទេ លោកនឹងមិនវិលចូលស្រុកឡើយ ។ [64]

កិច្ចព្រមព្រៀងរវាង រ៉ាំងសង់ អូរីយ៉ូល និង បាវ ដាយ មុនពេលរដ្ឋសភាបារាំងអនុម័ត ផ្ទេរទឹកដីកម្ពុជាក្រោមឲ្យទៅយួន៖

ដើម្បីអនុវត្តនូវផែនការ«ដំណោះស្រាយ បាវ ដាយ» ប្រធានាធិបតីបារាំង រ៉ាំងសង់ អូរីយ៉ូល (Vincent Auriol) និង បាវ ដាយ បានចុះកិច្ចព្រមព្រៀងមួយហៅថា «កិច្ចព្រមព្រៀងអេលីសេ» (Accords de l'Elysée) នៅថ្ងៃទី ៨ ខែមីនា ឆ្នាំ ១៩៤៩ នាវិមានប្រធានាធិបតីអេលីសេ (Palais de l'Élysée) ដែលមានទីតាំងនៅទីក្រុងប៉ារីស ។ តាមរយៈកិច្ចព្រមព្រៀងនេះ បារាំងបានយល់ព្រមផ្ទេរអំណាចរដ្ឋបាល និងទទួលស្គាល់នូវ "រដ្ឋវៀតណាម" ថាជាប្រទេសមួយដែលមានឯករាជ្យនៅក្នុងសហភាពបារាំង ដោយមាន បាវ ដាយ ជាប្រមុខរដ្ឋ ។ នៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងនេះដែរ បារាំងមិនជំទាស់នូវការភ្ជាប់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោមដែលយួនហៅថាណាមគី ជាមួយនឹងទឹកដីវៀតណាមឡើយ តែការភ្ជាប់នោះ ត្រូវតែស្របតាមរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃប្រទេសបារាំង ដោយតម្រូវឲ្យមានការធ្វើប្រជាមតិមួយទៅលើប្រជាជនដែលពាក់ព័ន្ធ ឬ អ្នកតំណាងរបស់ពួកគេ ។

កិច្ចព្រមព្រៀងអេលីសេ (Elysée Agreement) មាន ៣ ចំណុចធំៗ គឺ៖

ទីមួយ៖ សារលិខិតរបស់ប្រធានាធិបតីបារាំង និងប្រធានសហភាពបារាំង ផ្ទើជូន

[63] ត្រាំងឆាត ប៊ុត, កម្ពុជាក្រោម អំណាចគ្មានខ្មែរក្រោម, ទំព័រ ២៦៥

[64] Why Vietnam, Archimedes L.A Patti, Nhà Xuất bản Đà Nẵng, 2008, ទំព័រ ៦៥០

ចំពោះ បាវ ដាយ និយាយអំពីនីតិវិធីក្នុងការភ្ជាប់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ជាមួយនឹងរដ្ឋពីរ ផ្សេងទៀតនៃប្រទេសវៀតណាមគឺ តុងកឹង និងអណ្ណាម ដូចអ្វីមួយដែលយួនហៅថា "ឯកភាពទឹកដី" ។ សារលិខិតនេះ ក៏និយាយអំពី ការទូត តុលាការ អំណាចអធិបតេយ្យ ផ្ទៃក្នុង វប្បធម៌ យោធា សេដ្ឋកិច្ច និង ហិរញ្ញវត្ថុ នៃប្រទេសវៀតណាមនៅក្នុងក្របខណ្ឌនៃសហភាពបារាំង ផងដែរ ។

ទីពីរ៖ សារលិខិតរបស់ បាវ ដាយ ផ្ញើជូនចំពោះប្រធានាធិបតីបារាំង និងប្រធានសហភាពបារាំងថា ខ្លួនបានទទួលស្គាល់ និងបានទទួលយក ព្រមទាំងបានយល់ព្រមចំពោះលក្ខខណ្ឌរបស់សារលិខិតខាងលើ ។

ទីបី៖ សារលិខិតរបស់ប្រធានាធិបតីបារាំង ផ្ញើជូនចំពោះ បាវ ដាយ ដោយបានបំពេញបន្ថែមតាមសំណើរបស់ បាវ ដាយ ទាក់ទងនឹងបញ្ហាភ្ជាប់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ជាមួយនឹងប្រទេសវៀតណាមដែលយួនហៅថា «ឯកភាពទឹកដី» និងបញ្ហាទំនាក់ទំនងការបរទេស ជាពិសេស ការផ្លាស់ប្តូរមន្ត្រីការទូត ។ [65]

យោងតាមសារលិខិតរបស់ប្រធានាធិបតីបារាំង វ៉ាំងសង់ អារីយ៉ូល ដែលបានចុះហត្ថលេខាជាមួយនឹង បាវ ដាយ នៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងអេលីសេនេះ ត្រង់ចំណុចទីមួយស្តីពី «ឯកភាពទឹកដី» បានបញ្ជាក់អំពីការភ្ជាប់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ជាមួយនឹងរដ្ឋពីរផ្សេងទៀត នៃប្រទេសវៀតណាមថា៖

> *"ទោះបីសន្ធិសញ្ញាពីមុននៅតែមានសុពលភាពក្តី ប្រទេសបារាំងសូមបញ្ជាក់ឡើងវិញនូវសេចក្តីសម្រេចរបស់ខ្លួនជាឱឡារិកថា មិនថាតាមរយៈច្បាប់ ឬតាមភាពជាក់ស្តែងទេ [បារាំង] នឹងមិនរារាំងដោយប្រការណាមួយចំពោះការដែលទឹកដីកូសម័ងស៊ីន [កម្ពុជាក្រោម] ត្រូវភ្ជាប់ជាមួយនឹងប្រទេសវៀតណាមឡើយ ។ វាត្រូវបានកំណត់ដោយ ការរួបរួមនូវទឹកដីទាំងបីតំបន់គឺ តុងកឹង (ភាគខាងជើង) អណ្ណាម (ភាគកណ្តាល) និង កូងសម័ងស៊ីន (ភាគខាងត្បូង) [កម្ពុជាក្រោម] ។*

[65] Bảo Đại, Con Rồng Việt Nam (កូនទាគវៀតណាម), Hồi Ky Chánh Trị 1913 –1987 (កំណត់ហេតុនយោបាយ ១៩១៣ - ១៩៨៧), Nguyễn Phước Tộc Xuất Bản, 1990, ទំព័រ ៣៩២

ប៉ុន្តែការភ្ជាប់នូវទឹកដីកូសម៉ងស៊ីនជាមួយនឹងទឹកដីជាទៀតរបស់វៀតណាមនោះ អាចប្រព្រឹត្តទៅបានទាល់តែធ្វើឡើងនៅក្នុងក្របខណ្ឌច្បាប់ ដោយឆ្លងកាត់ការធ្វើប្រជាមតិមួយចំពោះប្រជាជនដែលពាក់ព័ន្ធ ឬដោយតំណាងរបស់ពួកគេ"។ [66]

នៅថ្ងៃទី ២៥ ខែមេសា ឆ្នាំ ១៩៤៩ សម្តេច **នរោត្តម សីហនុ** នៃប្រទេសកម្ពុជា បានបញ្ជូនប្រតិភូមួយក្រុម ដឹកនាំដោយ លោក **សឺន សាន** ទៅទីក្រុងប៉ារីស ដើម្បីជំទាស់នឹងសហភាពបារាំងឲ្យផ្អាកការសម្រេចចិត្តរបស់រដ្ឋសភាបារាំង ដែលបានយល់ព្រមប្រគល់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោមឲ្យទៅវៀតណាមនោះ ។ តែការតវ៉ានោះ មិនត្រូវបានរដ្ឋាភិបាលបារាំងធ្វើតាមឡើយ ។ [67]

ហូ ជី មិញ ចោទ បាវ ដាយ ថា ជាជនក្បត់ជាតិ៖

ពេលបានទទួលដំណឹងថា បារាំងបានប្រគល់ «ឯករាជ្យ» និង «ឯកភាពទឹកដី» ឲ្យទៅបាវ ដាយ នោះ ហូ ជី មិញ បានថ្កោលទោស បាវ ដាយ ថាជាជនក្បត់ជាតិ ព្រោះថា ហូ ជី មិញ ខ្លួនគាត់ផ្ទាល់ ខំប្រឹងតស៊ូយ៉ាងស្វិតស្វាញនៅក្នុងព្រៃភ្នំងជាមួយនឹងបារាំង ដើម្បីបានទទួលនូវ «ឯករាជ្យ» និង «ឯកភាពទឹកដី» នេះ តែបារាំងមិនព្រមផ្តល់ឲ្យគាត់ បែរជាផ្តល់ឲ្យ បាវ ដាយ ទៅវិញ ។ ឆ្លើយតបនឹងសំណួររបស់អ្នកកាសែតជប៉ុន នៅថ្ងៃទី ៣ ខែមេសា ឆ្នាំ ១៩៤៩ ហូ ជី មិញ បានបញ្ជាក់អំពីកិច្ចព្រមព្រៀងរវាងវ៉ុងសង់ អារីយ៉ូល និង បាវ ដាយ យ៉ាងនេះថា៖

"សម្រាប់ប្រជាជនវៀតណាម នោះគ្រាន់តែជាក្រដាសមួយសន្លឹកដែលច្រឡំ ។ អ្វីដែលគេហៅថា ឯកភាពទឹកដី និងឯករាជ្យក្តែងក្លាយនោះ វាមិនអាចបោកប្រាស់ គេបានទៀតទេ ។ សូម្បីតែប្រជាជន

[66] Nguyễn Quốc Vĩ, (១៦ មិថុនា ២០១៤), Hiệp định Pháp-Việt ngày 8 tháng 3 năm 1949 (កិច្ចព្រមព្រៀង បារាំង - យួន ថ្ងៃទី ៨ ខែមីនា ឆ្នាំ ១៩៤៩), Nghiên Cứu Lịch Sử, (ស្រង់ប្រភពៈ ២១ សីហា ២០២០), https://bit.ly/3aIN7ED ។ ស្រង់ចេញពីសារលិខិត (អត្ថបទប្រែសម្រួលជាភាសាយួន) ដែលប្រធានាធិបតីបារាំង វ៉ុងសង់ អារីយ៉ូល ចុះហត្ថលេខាជាមួយនឹង បាវ ដាយ នៅក្នុង "កិច្ចព្រមព្រៀង Elysée " ។ សារលិខិតជាភាសាអង់គ្លេស ដែលមានចំណងជើងថា "Franco-Vietnamese Agreement on March 8, 1949" មានរក្សាទុកនៅក្នុងបណ្ណាល័យ នៃ សកលវិទ្យាល័យជាតិ សាន ឌីអែហ្គោ (San Diego State University) រដ្ឋ California សហរដ្ឋអាមេរិក ដោយមានលេខកូដ CU17881072 ។

[67] សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម, សៀវភៅមគ្គុទ្ទេសក៍ ផ្លូវទៅយកសិទ្ធិសម្រេចវាសនាខ្លួនដោយខ្លួនឯង, បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០០៩

បារាំង និងមជ្ឈដ្ឋានពិភពលោក ក៏បានយល់ និងបានថ្កោលទោសចំពោះទង្វើនេះដែរ ។ ពេលណាអាណានិគមបារាំងបានដកទាហានចេញអស់ពីទឹកដីវៀតណាម ពេលនោះ ទើបបានឯកភាពទឹកដី និង ឯករាជ្យ ។

វិញ ខែ [ប៉ាវ ដាយ] ធ្វើជាអាយ៉ងរបស់អាណានិគម គឺជាជនក្បត់ជាតិ ។ ច្បាប់របស់វៀតណាម ទោះបីលើកលែងទោសដល់មនុស្សដែលចេះកែកំហុស តែនឹងពិន័យទោសយ៉ាងម៉ឺងម៉ាត់ចំពោះបុគ្គលទាំងឡាយណា មានឈ្មោះជាឃ្លួនទុច្ចរិត ដែលបានលក់ជាតិ និងធ្វើស្រែលើខ្នងរាស្ត្រ” ។ [68]

សម្រាប់ ប៉ាវ ដាយ វិញ បានចាត់ទុក «កិច្ចព្រមព្រៀងអេលីសេ» ថាជាជោគជ័យមួយដ៏ធំធេងដែលខ្លួនបាននាំមកនូវ «ឯករាជ្យ» និង «ឯកភាពទឹកដី» តាមរយៈការចរចា និងទាមទារឲ្យបារាំងកាត់ទឹកដី កម្ពុជាក្រោម ភ្ជាប់ជាមួយនឹងទឹកដីនៃប្រទេសវៀតណាមឡើងវិញ ។

“ចាប់ពីពេលនេះទៅ សន្ធិសញ្ញានេះនឹងជំនួសឲ្យសន្ធិសញ្ញាទាំងឡាយដែលដូនតារបស់ខ្ញុំ បានចុះហត្ថលេខា [ជាមួយនឹងបារាំង] និងខ្ញុំសូមបញ្ជាក់ថា ខ្ញុំនឹងឈានជើងមកជាន់លើទឹកដីរបស់ខ្ញុំ ។ រួមរស់ជាមួយនឹងប្រជាជនរបស់ខ្ញុំ ដែលមានទឹកដី និងព្រំដែនជាប្រវត្តិសាស្ត្រ ។ ខ្ញុំសន្យាធានាថា នឹងនាំមកនូវផលប្រយោជន៍សម្ភារៈ និងវប្បធម៌បារាំង... ។

...ចាប់ពីថ្ងៃនេះតទៅ ខ្ញុំបានដណ្តើមយកមកវិញ (Thu hồi) នូវទឹកដីណាមគី [កម្ពុជាក្រោម] ។ ខ្ញុំមើលឃើញថា ភារកិច្ចរបស់ខ្ញុំអំពីការចរចាបានចប់ហើយ ។ នៅក្នុងដំណាក់កាលថ្មីនេះ ជាភារកិច្ចរបស់ខ្ញុំក្នុងការកសាងប្រទេសវៀតណាមឡើងវិញ ។ កិច្ចព្រមព្រៀង ថ្ងៃទី ៨ មីនា បានទទួលផលចំណេញមួយយ៉ាងធំធេង គឺ [យើង] នៅតែរក្សា

[68] គេហទំព័រ គណៈកម្មការគ្រប់គ្រងផ្នែរ ហូ ជី មិញ, បទសម្ភាសន៍ដែល ហូ ជី មិញ ឆ្លើយតបនឹងសារព័ត៌មាន (ភាគ ៤), (ស្រង់ប្រភពៈ ១៩ សីហា ២០២០), https://bit.ly/3l0gpTU

បាននូវទំនាក់ទំនងជាមួយនឹង ប្រទេសបារាំង" តែបញ្ហាលម្អិតទាំងឡាយ សម្រាប់ខ្ញុំ មិនចាំបាច់ដឹងញ្ចឡើយ ។ ប្រសិនបើខ្ញុំយល់ព្រមចូលជា សហភាពបារាំង វាគ្មានអ្វីទាក់ទងនឹងការណ៍នេះច្រើននោះទេ ។ វាគ្រាន់ តែជាហេតុផលមួយសម្រាប់ផ្លូវវែងឆ្ងាយតែប៉ុណ្ណោះ ។...ម្យ៉ាងទៀត សន្ធិសញ្ញានេះ នៅចំពោះមុខខ្ញុំ គ្រាន់តែជាដំណាក់កាលមួយដើម្បី ឆ្ពោះទៅយកឯករាជ្យទាំងស្រុង ។ គំរូជោគជ័យ នៃការបានទទួល ឯករាជ្យបែបនេះ ធ្លាប់បានកើតឡើងសម្រាប់ប្រទេសជិតខាងនៅតំបន់ អាស៊ីអាគ្នេយ៍រួចមកហើយ ដូចជា ហ្វីលីពីន ភូមា និង ឥណ្ឌា... បាន ធ្វើឲ្យខ្ញុំកាន់តែមានជំនឿ នៅក្នុងក្តីសង្ឃឹម ។ ខ្ញុំជឿជាក់ថា សន្ធិសញ្ញា ថ្ងៃទី ៨ មីនា គឺជាមូលហេតុដ៏សំខាន់មួយក្នុងការនាំមកនូវសន្តិភាព ជានិរន្តរ៍ ។ សូមសួរទៅយៀកមិញថា នៅចង់បានអ្វីទៀត ពេលដែល ខ្ញុំបានទទួលជោគជ័យ ខណៈដែលពួកគេត្រូវបរាជ័យយ៉ាងអាម៉ាស់ នៅក្នុងសន្ធិសីទ Fontainebleau និងដាឡាក ក្នុងឆ្នាំ ១៩៤៦" ។ [69]

កិច្ចព្រមព្រៀង Élysée ឆ្នាំ ១៩៤៩ នេះ ហាក់ដូចជាសន្ធិសញ្ញាមួយ ដើម្បីស្រាយ នូវចំណង "សន្ធិសញ្ញាទីក្រុងហ្វេ" (Treaty of Huế) ឆ្នាំ ១៨៨៤ ដែលបារាំងបានចង យួនឲ្យយល់ព្រមដាក់ប្រទេសអណ្ណាមនៅក្រោមអាណាព្យាបាលរបស់បារាំង នៅក្នុង សម័យស្តេចយួន កៀង ផុក (Kiến Phúc) (រជ្ជកាលៈ ១៨៨៣ - ១៨៨៤) ។ "សន្ធិសញ្ញា ទីក្រុងហ្វេ" ជាកិច្ចព្រមព្រៀងដែលបារាំងបានបង្ខំឲ្យមន្ត្រីយួនចុះហត្ថលេខា នៅទីក្រុង ហ្វេ ថ្ងៃទី ៦ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៨៨៤ ដើម្បីធ្វើអាណាព្យាបាលទាំងស្រុងលើទឹកដីភាគ កណ្តាល និងភាគខាងជើង នៃប្រទេសអណ្ណាម (An Nam) (70) ។ [71]

យោងតាម សន្ធិសញ្ញា ឆ្នាំ ១៨៨៤ ឃើញថា នៅក្នុងសម័យនោះ យួនបានយល់ ព្រមនៅក្រោមអាណាព្យាបាលបារាំងនៅក្នុងប្រទេសមួយដែលមានផ្ទៃដីគ្របដណ្តប់ពី

[69] Bảo Đại, Con Rồng Việt Nam: ទំព័រ ៣៤២-៣៤៤

[70] អណ្ណាម (An Nam, 安南) ជាឈ្មោះនិយមប្រើសម្រាប់ហៅប្រទេសរៀតណាម ចាប់ពីឆ្នាំ ៦៧៩ ដល់ ១៩៤៥ ។

[71] French Extend Influence in Indochina. (២១ កក្កដា ២០១១). Internet Archive. (ស្រង់ប្រភពៈ ២១ សីហា ២០២០), https://bit.ly/3gdi8la

ខេត្តបិនទ្វីង (Bình Thuận) ឡើងទៅភាគខាងជើងតែប៉ុណ្ណោះ មានន័យថា យួនបានទទួលស្គាល់ទឹកដីរបស់ខ្លួនមានតែពីរតំបន់ទេ គឺ តុងកឹង (ភាគខាងជើង) និងអណ្ណាម (ភាគកណ្តាល) ជាទឹកដីដែលយួនបានដណ្តើមយកពីជនជាតិចាម្ប៉ ។ រីឯ កូសាងស៊ីន ឬ កម្ពុជាក្រោម ជាទឹកដីរបស់ខ្មែរដែលត្រូវយួនចូលវាតទីកាន់កាប់អស់មួយរយៈ ទើបក្រោយមក បារាំងបានចូលមកវាយដណ្តើមយកពីយួនកាន់កាប់បន្តនៅឆ្នាំ ១៨៥៩ ។ បារាំងចាត់ទុកកម្ពុជាក្រោម ជាដែនដីឯនាយសមុទ្ររបស់ខ្លួន បន្ទាប់ពី ស្តេចយួន ទឺ ឌឹក បានចុះសន្ធិសញ្ញាប្រគល់ឲ្យបារាំងទាំងស្រុងនៅឆ្នាំ ១៨៧៤ ។

បារាំងប្រគល់ ដែនដីកម្ពុជាក្រោម ឲ្យទៅ បាវ ដាយ ឆ្នាំ ១៩៤៩៖

នៅថ្ងៃទី ៤ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៤៩ បារាំងបានប្រកាសច្បាប់មួយ ភ្ជាប់កម្ពុជាក្រោមឲ្យជាប់ជាមួយនឹងទឹកដីរបស់យួនទាំងពីរតំបន់ឯទៀត រួមមាន តុងកឹង (ខាងជើង) និងអណ្ណាម(កណ្តាល) ឲ្យរួបរួមបញ្ចូលគ្នាជាទឹកដីរបស់យួនតែមួយ ឬបើនិយាយឲ្យចំទៅ “បារាំងបានកាត់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោមប្រគល់យួន” ដោយគ្មានការដឹងឮពីខ្មែរក្រោម ដែលជាម្ចាស់ស្រុកឡើយ ។ ច្បាប់នេះបានចូលជាធរមាននៅថ្ងៃ ទី ១៤ ខែមិថុនា ហើយរដ្ឋាភិបាល “រដ្ឋវៀតណាម” ដែល បាវ ដាយ បានបង្កើតជាបណ្តោះអាសន្នពីមុននោះ ត្រូវបានប្រកាសជាផ្លូវការនៅថ្ងៃទី ២ ខែកក្កដា ដោយមាន បាវ ដាយ ធ្វើជាប្រមុខរដ្ឋ ។ បន្ទាប់ពីបារាំងបានប្រគល់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោមឲ្យទៅ បាវ ដាយ ហើយ បារាំងមិនបានប្រគល់ឯករាជ្យពេញលេញទាំងស្រុងដល់ បាវ ដាយ ទេ គ្រាន់តែប្រគល់ស្វ័យភាពខ្លះតែប៉ុណ្ណោះ ។ រដ្ឋាភិបាល “រដ្ឋវៀតណាម” របស់ បាវ ដាយ នៅតែជាប្រទេសមួយដែលនៅក្រោមអាណាព្យាបាលបារាំង (Associated State) បិតនៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌសហភាពបារាំងដដែល ។ ក្នុងហានៈជាប្រមុខរដ្ឋនៃរដ្ឋាភិបាលថ្មីមួយនេះ បាវ ដាយ បានខិតខំតស៊ូធ្វើសង្គ្រាមប្រឆាំងនឹងមេកុម្មុយនីស្ត ហូ ជី មិញ ដល់ទីបញ្ចប់ ដើម្បីដណ្តើមយកនូវភាពស្របច្បាប់របស់រដ្ឋាភិបាលវៀតណាម នៅក្នុងសង្គ្រាមឥណ្ឌូចិនលើកទី ១ ឬ សង្គ្រាមរវាងបារាំង និងយៀកមិញ ។ “រដ្ឋវៀតណាម” របស់ បាវ ដាយ បានការគាំទ្រដោយរដ្ឋាភិបាលបារាំង និងសហរដ្ឋអាមេរិក (១៩៥០-១៩៥៤) ខណៈដែល “រដ្ឋាភិបាល

សាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យ” របស់ ហូ ជី មិញ បានការគាំទ្រ និងផ្តល់ជំនួយដោយ រដ្ឋាភិបាលចិនកុម្មុយនីស្ត (ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៥០) និងដោយសហភាពសូវៀត ។ ទោះបី បាវ ដាយ មានការគាំទ្រដោយបារាំងយ៉ាងណាក៏ដោយ តែ ៦០% នៃរដ្ឋបាលទូទាំង ប្រទេសវៀតណាម ត្រូវបិតនៅក្រោមការកាន់កាប់ដោយទ័ពព្រៃយៀកមិញ នៅក្នុង ឆ្នាំ ១៩៥២ ។ បន្ទាប់ពីសន្និសីទអន្តរជាតិនៅទីក្រុងហ្សឺណែវ ឆ្នាំ ១៩៥៤ វៀតណាមបាន ទទួលឯករាជ្យពេញលេញ តែត្រូវពុះប្រទេសចេញជាពីរគឺ ចាប់ពីខ្សែស្រេបទី ១៧ ចុះ មកភាគត្បូងគ្របដណ្តប់លើទឹកដីកម្ពុជាក្រោម គ្រប់គ្រងដោយ រដ្ឋវៀតណាម ដឹកនាំ ដោយ បាវ ដាយ និងចាប់ពីខ្សែស្រេបទី ១៧ ឡើងទៅភាគខាងជើង កាន់កាប់ដោយ រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យវៀតណាម ដឹកនាំដោយ ហូ ជី មិញ ។ នៅឆ្នាំ ១៩៥៥ ង៉ោ ឌិញ យេម (Ngô Đình Diệm) ជានាយករដ្ឋមន្ត្រីនៃរដ្ឋាភិបាល “រដ្ឋវៀត ណាម” បានធ្វើប្រជាមតិមួយដក បាវ ដាយ ចេញពីប្រមុខរដ្ឋ ហើយបានបង្កើតជារដ្ឋាភិ បាលថ្មីមួយទៀតឈ្មោះថា “សាធារណរដ្ឋវៀតណាម” (Việt Nam Cộng hòa) ។ [72] បាវ ដាយ បានបញ្ចប់ជីវិតនយោបាយ ត្រឹមនេះ ហើយបាននិរទេសខ្លួនទៅនៅបារាំង រហូតដល់ថ្ងៃស្លាប់នៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៩៧ ក្នុងជន្មាយុ ៨៣ ឆ្នាំ ។ [73]

នីតិវិធីនៃការប្រគល់ ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ឲ្យ បាវ ដាយ៖

ដើម្បីធ្វើឲ្យស្របច្បាប់ក្នុងការប្រគល់ទឹកដីកូសាំងស៊ីន ឬ កម្ពុជាក្រោម ឲ្យទៅរដ្ឋា ភិបាលរបស់ បាវ ដាយ នោះ សភាបារាំងត្រូវអនុវត្តទៅតាមនីតិវិធី ដូចខាងក្រោម៖

ទីមួយ សភាបារាំងត្រូវអនុម័តច្បាប់មួយ ដើម្បីបង្កើតជា “សភាដែនដីកូសាំងស៊ីន” ឲ្យស្របទៅតាមមាត្រាទី ៧៧ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញរបស់បារាំង ។ សភាដែនដីកូសាំងស៊ីន (Assemblée Territoriale de la Cochinchine) មានករណីយកិច្ចផ្តល់ ឬបញ្ចេញ យោបល់អំពីការផ្លាស់ប្តូរលក្ខន្តិក:នៅដែនដីកូសាំងស៊ីន គឺ ការភ្ជាប់ដែនដីកូសាំងស៊ីន ឲ្យ ជាប់ជាមួយនឹងទឹកដីរបស់វៀតណាម ។

ទីពីរ សភាបារាំង ដែលក្នុងនោះរួមមាន សភាសហភាពបារាំង (Assemblée de

[72] State of Vietnam (រដ្ឋវៀតណាម), (១៦ សីហា ២០២០), Wikipedia ។ www.en.wikipedia.org/wiki/State_of_Vietnam

[73] Bảo Đại, (១៣ សីហា ២០២០), Wikipedia ។ https://bit.ly/2YAl3yq

l'Union Française) រដ្ឋសភា (Assemblée Nationale) និងក្រុមប្រឹក្សាសាធារណរដ្ឋ (Conseil de le République) ត្រូវអនុម័តច្បាប់មួយដោយយោងតាមយោបល់របស់សភាដែនដីកូសាំងស៊ីន ដើម្បីឲ្យស្របទៅតាមមាត្រាទី ៧៥ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញបារាំង ។ [74]

ការបង្កើត សភាដែនដីកូសាំងស៊ីនៈ

នៅថ្ងៃទី ១២ ខែមីនា ឆ្នាំ ១៩៤៩ រដ្ឋសភាបារាំង បានបោះឆ្នោតដោយមាន ៣៣៩ សំឡេងគាំទ្រ និង ២០១ សំឡេងប្រឆាំង សម្រេចអនុម័តច្បាប់មួយស្តីពីការបង្កើតសភាដែនដីកូសាំងស៊ីន ដែលសភានេះមានតួនាទីក្នុងការបោះឆ្នោត ដើម្បីផ្លាស់ប្តូរនូវលក្ខន្តិកៈ ឬស្ថានភាពនៃដែនដីកូសាំងស៊ីនក្នុងការភ្ជាប់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោមទៅជារដ្ឋចំណុះវៀតណាម ឬដោយការជ្រើសរើសនូវលក្ខន្តិកៈដទៃទៀតបិតនៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌសហភាពបារាំង ។ [75]

បន្ទាប់ពីបានអនុម័តបានពីរថ្ងៃរួច នៅថ្ងៃទី ១៤ ខែមីនា ប្រធានាធិបតីបារាំង វ៉ាំង សង់ អារីយ៉ូល (Vincent Auriol) នាយករដ្ឋមន្ត្រីបារាំង អង់រីកីយ (Henri Queuille) និងរដ្ឋមន្ត្រីទឹកដីបារាំងឯនាយសមុទ្រ ប៉ូល កូស្ត ផ្លរេត៍ (Paul Coste-Floret) បានរួមគ្នាចុះហត្ថលេខា និងប្រកាសឲ្យប្រើច្បាប់នេះជាផ្លូវការ ។ នេះជាច្បាប់លេខ ៤៩-៣៣៩ ដែលមាន ៥ មាត្រា ស្តីពីការបង្កើតសភាតំណាងរាស្ត្រសម្រាប់ការបោះឆ្នោតនៅដែនដីកូសាំងស៊ីន ។ មាត្រា ១ នៃច្បាប់នេះ បានតម្រូវឲ្យ សភាដែនដីកូសាំងស៊ីន ត្រូវមានសមាជិកទាំងអស់ចំនួន ៦៤ នាក់ ក្នុងនោះ មានបារាំង ១៦ នាក់ និងយួន ៤៨ នាក់ ។ នៅក្នុងមាត្រា ៤ បានចែងថាៈ*"សភានេះមានករណីយកិច្ចផ្តាច់មុខក្នុងការផ្តល់យោបល់របស់ខ្លួនឲ្យស្របតាមមាត្រា ៧៥ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញ [បារាំង] ស្តីពីការផ្លាស់ប្តូរលក្ខន្តិកៈ នៃទឹកដីកូសាំងស៊ីន [កម្ពុជាក្រោម] នៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌរបស់សហភាពបារាំង ឬភ្ជាប់ជាមួយនឹងរដ្ឋចំណុះនៃប្រទេសវៀតណាម ឬក៏តាមរយៈការជ្រើសរើសលក្ខន្តិកៈដទៃទៀតដែលមានចែងក្នុងមាត្រា ៦០ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញ "*។ [76]

[74] ត្រាំងឆាត ប៊ុត, កម្ពុជាក្រោម អំណាចគ្មានខ្មែរក្រោម, ទំព័រ ២៦៧

[75] Ellen J. Hammer, (1967) The Struggle for Indochina, 1940-1955, California: Stanford University Press, ទំព័រ ២៤០

[76] រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋបារាំង, (១៥ មីនា ១៩៤៩), Journal Officiel de la République Française, ទំព័រ ២៦៤៤, (Download: ២៨ សីហា ២០២០), https://bit.ly/2G6qmiD

នៅថ្ងៃទី ១០ ខែមេសា ឆ្នាំ ១៩៤៩ សភារបស់ដែនដីកូស័ងស៊ីន បានកើតឡើងជាផ្លូវការតាមរយៈការបោះឆ្នោតមួយ នៅតាមខេត្តខណ្ឌទូទាំងដែនដីកម្ពុជាក្រោម ដើម្បីជ្រើសរើសតំណាងរាស្ត្រសម្រាប់ធ្វើការនៅក្នុងសភានេះ ។ តំណាងរាស្ត្រជាជនជាតិយួនបានក្លាយជាសមាជិកដ៏ច្រើនលើសលុបនៅក្នុងសភាថ្មីមួយនេះ ។ លទ្ធផលនៃការបោះឆ្នោត សភាដែនដីកូស័ងស៊ីន មានតំណាងរាស្ត្រជនជាតិយួនចំនួន ៥០ នាក់ និងជនជាតិបារាំងចំនួន ១៦ នាក់ ។ [77]

នៅថ្ងៃទី ២៣ ខែមេសា ដប់បីថ្ងៃបន្ទាប់ពីការបោះឆ្នោត សមាជិកសភាចំនួន ៦៣ រូប ដែលមានវត្តមាននៅក្នុងសភាដែនដីកូស័ងស៊ីន ក្នុងនោះ ៥៥ នាក់ បានបោះឆ្នោតគាំទ្រ ៦ នាក់ ជំទាស់ និង ២ នាក់ អនុប្បវាទ អនុម័តលើសេចក្តីសម្រេចក្នុងការភ្ជាប់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ឲ្យចូលជាមួយនឹងទឹកដីរបស់យួនទាំងពីរគី (Kỳ) ផ្សេងទៀត តាមអ្វីមួយដែលយួនហៅថា "ឯកភាពទឹកដីទាំងបីគី" ឲ្យរួមចូលគ្នាជាប្រទេសវៀតណាមតែមួយ ។ បន្ទាប់ពី សភាដែនដីកូស័ងស៊ីន ប្រកាសសេចក្តីអនុម័តខាងលើ បាវ ដាយ មិនបានរង់ចាំរដ្ឋសភាបារាំងអនុវត្តតាមអនុសាសន៍របស់ខ្លួនឡើយ គាត់បានប្រញាប់ប្រញាល់ធ្វើមាតុភូមិនិវត្តន៍ នៅថ្ងៃទី ២៥ ខែមេសា ដោយស្ងាត់ៗ និងគ្មានរៀបចំពិធីស្វាគមន៍ធំដុំអ្វីនោះទេ ។ អស់រយៈពេល ៣ ឆ្នាំ និរទេសខ្លួននៅបរទេស ទីបំផុត បាវ ដាយ បានត្រឡប់ចូលស្រុកវិញ ហើយទៅស្នាក់នៅទីក្រុងដាឡាត (Đà Lạt) ជាកន្លែងកម្សាន្តមួយបិតនៅភាគកណ្តាលនៃប្រទេសវៀតណាម ដើម្បីរង់ចាំសេចក្តីសម្រេចចុងក្រោយរបស់សភាបារាំងក្នុងការកាត់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោមឲ្យទៅយួន ។ [78]

រដ្ឋធម្មនុញ្ញរបស់ប្រទេសបារាំង ដែលជាប់ទាក់ទងនឹងការកាត់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោមឲ្យទៅយួននោះ មាន ៣ មាត្រា គឺ មាត្រា ៦០, ៧៥ និង ៧៧ ។ រដ្ឋធម្មនុញ្ញនេះ ត្រូវបានអនុម័តដោយសភាធម្មនុញ្ញ មានការយល់ព្រមពីប្រជាជន និងប្រធានាធិបតីនៃរដ្ឋាភិបាលបណ្តោះអាសន្នសាធារណរដ្ឋបារាំង ប្រកាសឲ្យប្រើជាផ្លូវការ នៅឆ្នាំ ១៩៤៦ ។ មាត្រាទាំងបីនេះ មានសេចក្តីដូចតទៅ៖

[77] Philippe Franchini, Les Guerres d'Indochine, vol. I, Pygmalion - Gérard Watelet, Paris, 1988, ទំព័រ ៣៩៥-៤០៨

[78] Ellen J. Hammer, (1967) The Struggle for Indochina, 1940-1955, California: Stanford University Press, ទំព័រ ២៤២

TITRE VIII
De l'Union française.

SECTION I
Principes.

Article 60.
L'Union française est formée, d'une part, de la République française qui comprend la France métropolitaine, les départements et Territoires d'outre-mer, d'autre part des territoires et Etats associés.

SECTION III
Des départements et Territoires d' outre-mer

Article 75.
Les statuts respectifs des membres de la République et de l'Union française sont susceptibles d'évolution.
Les modifications de statut et les passages d'une catégorie à l'autre, dans le cadre fixé par l'article 60, nepeuvent résulter que d'une loi votée par le Parlement,
après consultation des Assemblées territoriales et de l'Assemblée de l'Union.

Article 77.
Dans chaque territoire est instituée une Assemblée élue.
Le régime électoral, la composition et la compétence de.
cette Assemblée sont déterminés par la loi. [78]

[78] រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋបារាំង, (២៨ តុលា ១៩៤៦), Journal Officiel de la République Française, ទំព័រ ៩១៦៧ - ៩១៧៥, (Download: ២៨ សីហា ២០២០), https://bit.ly/32twKYA

ជំពូក ទី ៨

សហភាពបារាំង

ផ្នែកទី ១

គោលការណ៍

មាត្រា ៦០

សហភាពបារាំង ត្រូវបានបង្កើតឡើងជាចំណែកមួយនៃសាធារណរដ្ឋបារាំង ដែលរួបរួមដោយប្រទេសបារាំង និងនាយកដ្ឋានទៅឯនាយសមុទ្រ និងដែនដីនៅក្រៅប្រទេស ព្រមទាំងទឹកដី និងរដ្ឋដែលជាប់ពាក់ព័ន្ធ ។

ផ្នែកទី ៣

នាយកដ្ឋាន និង ដែនដីនៅបរទេស

មាត្រា ៧៥

លក្ខន្តិក:នីមួយៗរបស់សមាជិកនៃសាធារណរដ្ឋ និងសហភាពបារាំង អាចនឹងមានការផ្លាស់ប្តូរ ។

ការផ្លាស់ប្តូរលក្ខន្តិក: [ស្ថានភាព] និងការអនុម័តពីប្រភេទមួយទៅប្រភេទមួយទៀតនោះ ត្រូវបិតនៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌដែលបានកំណត់ដោយមាត្រា ៦០ ។ [ការផ្លាស់ប្តូរនេះ] អាចកើតឡើងបានទាល់តែមានច្បាប់មួយដែលបានអនុម័តដោយរដ្ឋសភាបន្ទាប់ពីបានពិគ្រោះយោបល់ជាមួយសភាដែនដី និងសភាសហភាព ។

មាត្រា ៧៧

នៅក្នុងដែនដីនីមួយៗ ត្រូវបង្កើតឲ្យមានសភាបោះឆ្នោតមួយ ។ ប្រព័ន្ធបោះឆ្នោត សមសភាព និងអំណាចនៃរដ្ឋសភានេះ ត្រូវតែកំណត់ដោយច្បាប់ ។ [79]

[79] សេចក្តីប្រែសម្រួលក្រៅផ្លូវការ មាត្រា ៦០, ៧៥ និង ៧៧ នៃ រដ្ឋធម្មនុញ្ញប្រទេសបារាំង ឆ្នាំ ១៩៤៦

គម្រោងច្បាប់ភ្ជាប់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោមទៅវៀតណាម៖

មុនពេលបារាំងអនុម័ត និងប្រកាសជាផ្លូវការនូវច្បាប់លេខ ៤៩-៧៣៣ ចុះថ្ងៃទី ៤ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៤៩ ក្នុងការប្រគល់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោមឲ្យទៅយួននោះ សភាបារាំងទាំងបី រួមមាន សភាសហភាព រដ្ឋសភានៃក្រុមប្រឹក្សាសាធារណរដ្ឋ និងរដ្ឋសភា ព្រមទាំង គណៈកម្មការដែនដីបារាំងឯនាយសមុទ្រ បានជជែកដេញដោលគ្នាលើគម្រោងច្បាប់នេះតែប៉ុន្មានលើកប៉ុណ្ណោះ ។ គម្រោងច្បាប់នេះ មានការកែប្រែបន្តិចបន្តួច ដោយសារមានការតវ៉ាពីប្រតិភូនៃប្រទេសកម្ពុជា និងតំណាងរាស្ត្របារាំងខ្លះដែលពួកគេជួយការពារផលប្រយោជន៍របស់កម្ពុជា និងផលប្រយោជន៍ខ្មែរនៅកម្ពុជាក្រោម ។

នៅថ្ងៃទី ១៧ ខែឧសភា ឆ្នាំ ១៩៤៩ លោក អង់រីកីយ ជានាយកដ្ឋមន្ត្រីបារាំង និងលោក ប៉ូល កូស្ត ផ្លរេត៍ ជារដ្ឋមន្ត្រីទឹកដីបារាំងឯនាយសមុទ្រ បានដាក់ជូនរដ្ឋសភាបារាំងដើម្បីពិនិត្យនូវគម្រោងច្បាប់ “ភ្ជាប់ទឹកដីកូសង់ស៊ីនទៅវៀតណាម” ។ ច្បាប់ព្រាងនេះមាន ៣ មាត្រា៖

មាត្រា ១. – ក្នុងក្របខណ្ឌមាត្រា ៦០ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញសាធារណរដ្ឋបារាំង និងតាមមតិរបស់ សភាដែនដីកូសង់ស៊ីន នាសម័យប្រជុំកាលពីថ្ងៃទី ២៣ ខែមេសា ឆ្នាំ ១៩៤៩ លក្ខន្តិក:ទឹកដីកូសង់ស៊ីន បានត្រូវកែប្រែតាមមាត្រា ដូចមានចែងខាងក្រោម ។

មាត្រា ២. – ទឹកដីកូសង់ស៊ីនត្រូវបានភ្ជាប់ទៅជារដ្ឋចំណុះវៀតណាម យោងតាមសេចក្តីប្រកាសរួមកាលពីថ្ងៃទី ០៥ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៤៨ និងសេចក្តីប្រកាសរបស់រដ្ឋាភិបាលបារាំងកាលពីថ្ងៃទី ១៩ ខែសីហា ឆ្នាំ ១៩៤៨ ។ ទឹកដីកូសង់ស៊ីនឈប់ស្ថិតនៅក្នុងលក្ខន្តិក:ជាទឹកដីឯនាយសមុទ្ររបស់បារាំងទៀតហើយ ។

មាត្រា ៣. – បទបញ្ញត្តិនៃច្បាប់នេះ នឹងត្រូវទទួលមោឃភាព ក្នុងករណីដែលមានការផ្លាស់ប្តូរលក្ខន្តិក:ប្រទេសវៀតណាមនៅក្នុងសហភាពបារាំង ។

ការតវ៉ារបស់ប្រទេសកម្ពុជា៖

នៅថ្ងៃទី ១៩ ខែឧសភា ឆ្នាំ ១៩៤៩ សភាសហភាពបារាំង បានបើកកិច្ចពិភាក្សាលើគម្រោងច្បាប់នេះ ។ បន្ទាប់ពីបានជជែកគ្នាអស់មួយថ្ងៃមួយយប់ សភាបានអនុម័តលើ

មាត្រា ១ និង មាត្រា ២ ។ ប៉ុន្តែ មាត្រា ៣ ត្រូវកែប្រែទាំងស្រុង ដោយសារមានការតវ៉ា ពី គណៈប្រតិភូខ្មែរទាំង ៤ រូប គឺ លោក សុខ ឆុង, សុិម វ៉ា, ថុន អ៊ុក និង ព្រះអង្គម្ចាស់ ក្សត្រីយ៍ ពីងពាង យុគន្ធរ ។

មាត្រា ៣ ដែលបានកែប្រែឡើងវិញនោះ មានសេចក្តីថា៖ *"ក្នុងករណីដែលលក្ខន្តិក៖ ប្រទេសវៀតណាមត្រូវកែប្រែ លក្ខន្តិក៖ដែនដីកូសង៍ស៊ីននឹងត្រូវបានទុកជាកម្មវត្ថុនៃ ការសម្រេចរបស់សភាខាងលើ ដូចមានចែងក្នុង* ***មាត្រា ៧៥*** *នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញ (ជំពូក VIII: សហភាពបារាំង)"* ។

ទាក់ទងនឹងផលប្រយោជន៍របស់ប្រទេសកម្ពុជា មាត្រា ៣ ដដែល បានបន្ថែមថា៖ *"ដោយការអនុវត្តនៃច្បាប់នេះ គ្មានផលប្រយោជន៍ណាមួយរបស់កម្ពុជា ត្រូវមានការ ប៉ះពាល់នោះទេ ។ ផលប្រយោជន៍ទាំងនេះ នឹងត្រូវដោះស្រាយតាមកិច្ចព្រមព្រៀង រវាងវៀតណាម និងកម្ពុជា ដែលមានបារាំងជាអាជ្ញាកណ្តាល ។ ឯចំណែកជនជាតិភាគ តិចទាំងអស់ដែលនៅកូសង៍ស៊ីន ក៏ដូចគ្នាដែរ"* ។ [80]

រដ្ឋាភិបាលខ្មែរបានប្រឆាំងជាប្រចាំចំពោះគម្រោងច្បាប់ណាមួយក្នុងការប្រគល់ទឹក ដីកម្ពុជាក្រោមឲ្យទៅយួន ។ ការតវ៉ាបានធ្វើឡើងជាបន្តបន្ទាប់តាំងពីមុនពេលដែល បារាំង និង បាវ ដាយ បានចុះ "សន្ធិសញ្ញាឆកសមុទ្រហាឡុង" មក ។ រដ្ឋាភិបាលខ្មែរ មានការព្រួយបារម្ភចំពោះការធានា នូវសិទ្ធិរបស់ខ្មែរក្រោមជាង ៤៥០.០០០ នាក់ [81] ដែលកំពុងតែរស់នៅលើទឹកដីកម្ពុជាក្រោម សិទ្ធិរបស់ប្រទេសកម្ពុជាក្នុងការធ្វើនាវា ចរណ៍ដោយសេរីនៅតាមដងទន្លេមេគង្គ ការប្រើប្រាស់កំពង់ផែព្រៃនគរដែលជាច្រក ចេញទៅសមុទ្រដោយមិនអាចខ្វះបាន និងបញ្ហាព្រំដែនដែលមានវិវាទ ។ ព្រះអង្គម្ចាស់ ក្សត្រីយ៍ ពីងពាង យុគន្ធរ បានមានព្រះបន្ទូលនៅក្នុងសភាសហភាពបារាំងថា៖

"យើងសូមស្នើជាសាមញ្ញថា ផលប្រយោជន៍របស់យើងនៅកូសង៍ស៊ីន
នឹងត្រូវបានពិចារណា មុននឹងភ្ជាប់ទឹកដីកូសង៍ស៊ីន [ទៅវៀតណាម] ពីព្រោះ

[80] ត្រាំងឆាត ប៊ុត, កម្ពុជាក្រោម អំណាចគ្មានខ្មែរក្រោម, ទំព័រ ២៦៩

[81] យោងតាមកិច្ចប្រជុំ ថ្ងៃទី ១២ ខែមីនា ឆ្នាំ ១៩៤៩ នៃ រដ្ឋសភាបារាំង កម្ពុជាក្រោម ឬ កូសង៍ស៊ីន មានប្រជាជនចម្រុះជាតិសាសន៍ ប្រមាណ ៤.៥០០.០០០ នាក់ ក្នុងនោះ ពលរដ្ឋខ្មែរក្រោម មាន ៤៥០.០០០ នាក់ ។ រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋបារាំង, (១៣ មីនា ១៩៤៩), Journal Officiel de la République Française, ទំព័រ ១៦១១, (Download: ០១ កញ្ញា ២០២០), https://bit.ly/2QM83S2

យើងខ្លាចនូវផែនការដែលមានចរិតជាចក្រពត្តិនិយមរបស់វៀតណាម និងខ្លាចថា ប្រសិនបើការភ្ជាប់ទឹកដីកូសម័ងស៊ីន បានធ្វើឡើងដោយមិនបានការពារនូវផលប្រយោជន៍អ្វីមួយរបស់កម្ពុជានោះទេ យើងនឹងមិនអាចទទួលបាននូវសម្បទានទាំងនេះ ពីប្រទេសវៀតណាមឡើយ" ។ [82]

បន្ទាប់ពីមានការតវ៉ាយ៉ាងច្រើនពីតំណាងរាស្ត្របារាំង និងប្រតិភូខ្មែររួចមក រដ្ឋសភាបារាំងបានអនុម័តលើ "ញត្តិដីហ្វែរ" (Motion Defferre) ដើម្បីការពារផលប្រយោជន៍ជូនប្រទេសកម្ពុជា ដោយមាន ៣៨៣ សំឡេងគាំទ្រ និង ១២៨ សំឡេងប្រឆាំង ។ ផលប្រយោជន៍ដែលបានមកប្រទេសកម្ពុជា និងពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមជាម្ចាស់ស្រុកនៃដែនដីកម្ពុជាក្រោម នោះ មានតែ ៤ ចំណុចតែប៉ុណ្ណោះ ។

ទី ១ - ជនជាតិខ្មែរភាគតិចនៅកូសម័ងស៊ីន:

ខ្មែរក្រោមចំនួន ៤៥០.០០០ នាក់ នៅកូសម័ងស៊ីន បានរស់នៅទីនេះតាំងពីមុនយួនអណ្ណាមបានមកដល់ម្ល៉េះ ។ សិទ្ធិជនជាតិខ្មែរភាគតិចនេះត្រូវការពារជាដាច់ខាត ។

ទី ២ - ផ្លូវទៅដល់សមុទ្រ:

ផ្លូវទៅដល់សមុទ្ររបស់កម្ពុជាគឺតាមទន្លេមេគង្គ ។ វាជាការចាំបាច់ពីផ្លូវទៅដល់សមុទ្រនេះ កម្ពុជានៅតែប្រើប្រាស់បានដដែលដូចកាលពីមុន ។

ទី ៣ - ការប្រើប្រាស់កំពង់ផែព្រៃនគរ:

បន្ទាប់ពីទន្លេមេគង្គ កំពង់ផែគឺជាទូចំហទៅរកមហាសមុទ្រ ទៅតាមទន្លេមេគង្គ កម្ពុជាអាចទាក់ទងបានងាយស្រួលនឹងបរទេស ។ ការប្រើប្រាស់កំពង់ផែនេះ ជាការចាំបាច់ចំពោះកម្ពុជា ។

ទី ៤ - ការកែតម្រូវព្រំដែន:

កម្ពុជាមានបំណងចង់ឲ្យបារាំងដោះស្រាយបញ្ហានេះឲ្យហើយ មុននឹងប្រគល់ទឹកដីកូសម័ងស៊ីនឲ្យទៅវៀតណាម យើងក៏ចង់បានដូចគ្នាដែរ....។

រដ្ឋសភាសុំឲ្យរដ្ឋាភិបាលធ្វើយ៉ាងណា ដើម្បីឲ្យការសម្រុះសម្រួលគ្នា រវាងផល

[82] Ellen J. Hammer, (1967) The Struggle for Indochina, 1940-1955, California: Stanford University Press, ទំព័រ ២៤៣

ប្រយោជន៍របស់ប្រទេសកម្ពុជា និងប្រទេសវៀតណាម ត្រូវបានធានាយ៉ាងឆាប់បំផុត ទៅតាមនីតិវិធីយោគយល់គ្នាទៅវិញទៅមក ឬតាមស្ថាប័នផ្សេងៗដែលមានចែងក្នុងរដ្ឋធម្មនុញ្ញ ។ [83]

បារាំងប្រកាសច្បាប់ភ្ជាប់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោមទៅជាមួយនឹងវៀតណាម៖

នៅថ្ងៃទី ៣ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៤៩ សមាជិកសភាចំនួន ៥៨៨ រូប នៅក្នុងរដ្ឋសភាបារាំង បានបោះឆ្នោត ៣៦៧ សំឡេងស្រប និង ២២១ សំឡេងប្រឆាំងលើ "គម្រោងច្បាប់កែប្រែនូវលក្ខន្តិក:ទឹកដីកូស័ងស៊ីនទៅក្នុងសហភាពបារាំង" (du projet de loi modifiant le statut de la Cochinchine dans l'Union française) ដើម្បីភ្ជាប់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោមទៅជាមួយនឹងវៀតណាម ។ ការបោះឆ្នោតនេះធ្វើឡើង បន្ទាប់ពី គណ:កម្មការទឹកដីបារាំងឯនាយសមុទ្រ សភាសហភាព រដ្ឋសភា និងរដ្ឋសភានៃក្រុមប្រឹក្សាសាធារណរដ្ឋបារាំង បានធ្វើវិសោធនកម្មពិនិត្យជជែកដេញដោលគ្នាតាំងពីពាក់កណ្តាលខែឧសភាមក ។ ដើម្បីច្បាប់នេះបានចេញជាធរមាន តាមលក្ខខណ្ឌត្រូវមាន ៣១១ សំឡេងស្របពីសមាជិកសភា តែការបោះឆ្នោតកែប្រែច្បាប់នេះ មានសំឡេងស្របឡើងទៅដល់ ៣៦៧ ឯណោះ ដែលអាចធ្វើឲ្យរដ្ឋសភាមានលទ្ធភាពពេញលេញក្នុងការអនុម័តបញ្ចប់នូវ "លក្ខន្តិក:កូស័ងស៊ីនជាទឹកដីឯនាយសមុទ្ទរបស់បារាំង" ដោយបានភ្ជាប់ដែនដីកម្ពុជាក្រោមដែលជាទឹកដីរបស់ប្រទេសកម្ពុជា ទៅជាមួយនឹងទឹកដីរបស់ប្រទេសវៀតណាម ។ [84]

ក្រោយរដ្ឋសភាអនុម័តបានមួយថ្ងៃ មេដឹកនាំកំពូលរបស់បារាំងទាំងបីរូប គឺ លោកវាំងសង់ អូរីយ៉ូល ជាប្រធានាធិបតី លោក អង់រី កឺយ ជានាយករដ្ឋមន្ត្រី និង លោកប៉ូល កូស្ត ផ្ទរេត៍ ជារដ្ឋមន្ត្រីទឹកដីបារាំងនៅឯនាយសមុទ្ទ បានចុះហត្ថលេខារួមគ្នាលើច្បាប់លេខ ៤៩-៧៣៣ ចុះថ្ងៃទី ៤ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៤៩ មាន ៣ មាត្រា និងបានប្រកាសឲ្យប្រើជាផ្លូវការ ដែលមានខ្លឹមសារដូចតទៅ៖

---

[83] ត្រាំងឆាត ប៊ុត, កម្ពុជាក្រោម អំណាចគ្មានខ្មែរក្រោម, ទំព័រ ២៧៤

[84] រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋបារាំង, (០៤ មិថុនា ១៩៤៩), Journal Officiel de la République Française, ទំព័រ ៣១៥០, (Download: ០១ កញ្ញា ២០២០), https://bit.ly/3bhi6rw

LOI N°49-733 du 4 juin 1949 modifiant le statut de la Cochinchine dans l'Union française

———♦———

Après avis de l'Assemblée de l'Union française,

L'Assemblée nationale et le Conseil de la République ont délibéré,

L'Assemblée nationale a adopté,

Le Président de la République promulgue la loi dont la teneur suit:

Art. 1er. – Dans le cadre fixé à l'article 60 de la Constitution de la République française et après l'avis émis, dans sa séance du 23 avril 1949, par l'Assemblée territoriale de Cochinchine, le statut de Cochinchine est modifié dans les conditions prévues à l'article ci-après.

Art. 2. – Le territoire de la Cochinchine est rattaché à l'Etat associé du Viet-Nam suivant les termes de la déclaration commune du 5 juin 1948 et de la déclaration du Gouvernement français du 19 août 1948.

La Cochinchine cesse en conséquence d'avoir le statut de territoire d'outre-mer.

Art. 3. – En cas de changement de statut du Viet-Nam, le statut de la Cochinchine fera l'objet d'une nouvelle délibération des assemblées prévues à l'article 75 de la Constitution (Titre VII : De l'union française).

La présente loi sera exécutée comme loi de l'Etat.

Fait à Toulon, le 4 juin 1949.

VINCENT AURIOL.

Par le Président de la République:

Le président du conseil des ministres,

HENRI QUEUILLE.

Le ministre de la France d'outre-mer,

PAUL COSTE-FLORET. [85]

[85] រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋបារាំង, (០៥ មិថុនា ១៩៤៩), Journal Officiel de la République Française, ទំព័រ ៥៥០២, (Download: ០១ កញ្ញា ២០២០), https://bit.ly/34VsZ1a

ច្បាប់លេខ ៤៩-៧៣៣ ចុះថ្ងៃទី ០៤ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៤៩
កែប្រែលក្ខន្តិកៈកូស័ងស៊ីនទៅក្នុងសហភាពបារាំង

———♦———

យោងតាមមតិពីសភានៃសហភាពបារាំង

រដ្ឋសភា និងក្រុមប្រឹក្សានៃសាធារណរដ្ឋបារាំង បានសម្រេច

រដ្ឋសភានៃសាធារណរដ្ឋបារាំងបានអនុម័ត

ប្រធានាធិបតី នៃសាធារណរដ្ឋបារាំង ប្រកាសច្បាប់ដូចតទៅនេះ៖

មាត្រា ១. –ក្នុងក្របខណ្ឌមាត្រា ៦០ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញសាធារណរដ្ឋបារាំង និងតាមមតិរបស់ សភាកូស័ងស៊ីន នាសម័យប្រជុំកាលពីថ្ងៃទី ២៣ ខែមេសា ឆ្នាំ ១៩៤៩ លក្ខន្តិកៈទឹកដីកូស័ងស៊ីន បានត្រូវកែប្រែតាមមាត្រា ដូចមានចែងខាងក្រោម ។

មាត្រា ២. –ទឹកដីកូស័ងស៊ីនត្រូវបានភ្ជាប់ទៅជារដ្ឋចំណុះរៀតណាម យោងតាមសេចក្តីប្រកាសរួមកាលពីថ្ងៃទី ០៥ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៤៨ និងសេចក្តីប្រកាសរបស់រដ្ឋាភិបាលបារាំងកាលពីថ្ងៃទី ១៩ ខែសីហា ឆ្នាំ ១៩៤៨ ។ ទឹកដីកូស័ងស៊ីនឈប់ស្ថិតនៅក្នុងលក្ខន្តិកៈជាទឹកដីឯនាយសមុទ្ទរបស់បារាំងទៀតហើយ ។

មាត្រា ៣.–ក្នុងករណីមានការផ្លាស់ប្តូរលក្ខន្តិកៈនៅរៀតណាម លក្ខន្តិកៈកូស័ងស៊ីន នឹងក្លាយជាប្រធានបទនៃការពិភាក្សាឡើងវិញដោយសភាខាងលើ ដូចមានចែងនៅក្នុងមាត្រា ៧៥ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញ (ជំពូក ទី ៨: ស្តីពីសហភាពបារាំង) ។

ច្បាប់នេះនឹងត្រូវបានអនុវត្តដូចជាច្បាប់រដ្ឋ ។

ធ្វើនៅទូឡុង ថ្ងៃទី ០៤ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៤៩

រ៉ាំងសង់ អូរីយ៉ូល (Vincent Auriol)
ប្រធានាធិបតី
អង់រី កឺយ (Henri Queuille)
នាយករដ្ឋមន្ត្រី
ប៉ូល កូស្ត ផ្លរេត៍ (Paul Coste-Floret)
រដ្ឋមន្ត្រីទឹកដីបារាំងឯនាយសមុទ្ទ

៧០ ឆ្នាំ កម្ពុជាក្រោម បន្តនៅក្រោមអាណានិគមយួន ១៩៤៩-២០១៩

បន្ទាប់ពីបានប្រកាសច្បាប់កាត់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោមឲ្យទៅយួនរួចហើយ បារាំងនៅតែបន្តរក្សាឥទ្ធិពលអាណានិគមរបស់ខ្លួននៅឥណ្ឌូចិនដដែល រហូតដល់មានកិច្ចព្រមព្រៀងទីក្រុងហ្សឺណែវ ឆ្នាំ ១៩៥៤ តម្រូវឲ្យបារាំងត្រូវបញ្ចប់អាណានិគមកិច្ចរបស់ខ្លួននៅឥណ្ឌូចិន និងវៀតណាមត្រូវពុះប្រទេសចេញជាពីរដែលមានព្រំដែនត្រង់ចំណុចខ្សែស្របទី ១៧ ។ ពេលបារាំងចេញផុតទៅ អាមេរិកបានចូលមកជំនួសវិញ ។ សង្គ្រាមហែកហួរដណ្តើមអំណាចគ្នារវាងយួនសេរីខាងត្បូង និងយួនកុម្មុយនីស្តខាងជើង បានផ្ទុះឡើងទូទាំងដែនដីកម្ពុជាក្រោម ដែលគេហៅថា “សង្គ្រាមវៀតណាម” ឬ “សង្គ្រាមឥណ្ឌូចិនលើកទី ២” ដោយបានអូសបន្លាយអស់រយៈពេល ២០ ឆ្នាំ ។ នៅឆ្នាំ ១៩៧៥ ពេលយួនកុម្មុយនីស្តខាងជើងបានឈ្នះសង្គ្រាម ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ត្រូវគេដាក់បញ្ចូលទៅក្នុងប្រទេស “សាធារណរដ្ឋសង្គមនិយមវៀតណាម” តែមួយ ហើយបានបន្តធ្វើអាណានិគមរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ ។

កម្ពុជាក្រោម ក្នុងសម័យ “រដ្ឋវៀតណាម” ១៩៤៩ - ១៩៥៥៖

នៅថ្ងៃដែលច្បាប់ លេខ ៤៩-៧៣៣ ស្តីពី “ការកែប្រែលក្ខន្តិក:កូសង់ស៊ីននៅក្នុងសហភាពបារាំង” ចូលជាធរមាន នៅថ្ងៃទី ១៤ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៤៩ នោះ បាវ ដាយ និង លោក ឡេអ៊ុង ពីញ៉ុង (Léon Pignon) ជាស្នងការជាន់ខ្ពស់នៃសហព័ន្ធឥណ្ឌូចិនបានជួបគ្នានៅក្នុងពិធីផ្លូវការមួយនៅទីក្រុងព្រៃនគរ ដើម្បីផ្ទេរនូវសារលិខិតក្នុងការផ្តល់ឯករាជ្យដល់វៀតណាម ដូចអ្វីដែលប្រធានាធិបតីបារាំង បានចុះកិច្ចព្រមព្រៀងជាមួយនឹង បាវ ដាយ នៅវិមានអេលីសេ (Elysée Palace) កាលពីថ្ងៃទី ៨ ខែមីនា ។ [86] នៅក្នុងពិធីនេះ កម្ពុជាក្រោម ត្រូវគេដាក់បញ្ចូលជាផ្លូវការទៅក្នុងរដ្ឋវៀតណាម (Quốc Gia Việt Nam) ជារដ្ឋាភិបាលមួយដែល បាវ ដាយ បានប្រកាសបង្កើតជាផ្លូវការនៅថ្ងៃទី ២ ខែកក្កដា ដោយមានរដ្ឋធានីនៅទីក្រុងព្រៃនគរ ។

សូមបញ្ជាក់ថា ពេលបារាំងបានប្រគល់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោមឲ្យទៅ បាវ ដាយ ហើយនោះ រដ្ឋាភិបាលរដ្ឋវៀតណាម របស់ បាវ ដាយ មិនទាន់បានទទួលឯករាជ្យពេញលេញ

[86] Ellen J. Hammer, (1967) The Struggle for Indochina, 1940-1955, California: Stanford University Press, ទំព័រ ២៤៣

ពីបារាំងនៅឡើយ ។ "ឯករាជ្យ" ដែលបារាំងបានប្រគល់ឲ្យ បាវ ដាយ នោះ គ្រាន់តែជាប្រភេទឯករាជ្យមួយដែលបិតនៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃសហភាពបារាំងតែប៉ុណ្ណោះ ។ ម្យ៉ាងទៀត នៅវៀតណាមពេលនោះ មានរដ្ឋាភិបាលដល់ទៅពីរឯណោះគឺ ទីមួយ "រដ្ឋវៀតណាម" ដឹកនាំដោយ បាវ ដាយ និងទីពីរ "សាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យវៀតណាម" ដឹកនាំដោយ ហូ ជី មិញ ។ ហូ ជី មិញ មិនបានទទួលស្គាល់រដ្ឋាភិបាល និងឯករាជ្យរបស់ បាវ ដាយ ឡើយ ដោយបានចោទ បាវ ដាយ និង "រដ្ឋវៀតណាម" ថា ជាអាយ៉ងរបស់បារាំង ។ សរុបមក ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៤៩ ដល់ ១៩៥៤ រដ្ឋាភិបាលរបស់ បាវ ដាយ គ្រាន់តែទទួលបាននូវស្វ័យភាពខ្លះពីបារាំងក្នុងឋានៈជារដ្ឋចំណុះ (Associated State) មួយនៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃសហភាពបារាំង តែប៉ុណ្ណោះ ។

ការណ៍ដែលបារាំងមិនព្រមប្រគល់ឯករាជ្យទាំងស្រុងឲ្យ បាវ ដាយ នោះ ត្រូវបានលោក Archimedes L.A Patti អ្នកនិពន្ធសៀវភៅ "Why Vietnam?" បានកត់សម្គាល់នៅក្នុងសៀវភៅរបស់គាត់ថា៖

> *"ប្រាកដណាស់ ពួកគេ [រដ្ឋវៀតណាម] បានយល់ច្រឡំ ។ បារាំងមិនដែលប្រគល់ឯករាជ្យពិតប្រាដកឲ្យវៀតណាម ដើម្បីធ្វើឲ្យបាត់បង់អំណាចនៅឥណ្ឌូចិនឡើយ ។ បាវ ដាយ បានត្រឡប់មកវៀតណាម និងគិតថា គាត់បានប្រឹងប្រែងឲ្យអស់ពីសមត្ថភាព ដើម្បីបារាំងរក្សានូវពាក្យសន្យារបស់គេ ។ គាត់បានរង់ចាំ និងសង្កេតមើលដោយរំពឹងថា សហរដ្ឋអាមេរិកនឹងជួយគាត់ ។ ប៉ុន្តែ បន្ទាប់ពីគាត់បានស្នាក់នៅទីក្រុងព្រៃនគរ អស់មួយថ្ងៃ យើញថា បារាំងបានបដិសេធមិនឲ្យគាត់ចូលធ្វើការនៅក្នុង វិមានរោត្តម ជាការិយាល័យកណ្តាលរបស់អាណានិគមបារាំងនោះ ទើប បាវ ដាយ បានដកខ្លួនទៅស្នាក់នៅផ្ទះរបស់គាត់នៅដាឡាត (Da Lat) ។ ការណ៍នេះ បង្ហាញឲ្យយើញកាន់តែច្បាស់ថា ស្ថានភាព [ឯករាជ្យ] គ្មានអ្វីប្រែប្រួលឡើយ"* ។ [**87**]

រដ្ឋាភិបាល "រដ្ឋវៀតណាម" របស់ បាវ ដាយ បានការគាំទ្រ និងជំនួយពីរដ្ឋាភិបាល

[87] Why Vietnam, Archimedes L.A Patti, Nhà xuất bản Đà Nẵng, 2008, ទំព័រ ៦៥៥

សាធារណរដ្ឋបារាំង និងសហរដ្ឋអាមេរិក ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៥០ ដល់ ១៩៥៤ ខណៈដែល ហូ ជី មិញ បានការគាំទ្រ និងជំនួយពីរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតចិន ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៥០ និងពីសហភាពសូវៀតដែលមានកម្រិតតិចជាង ។ ទោះបីមិនទទួលបានការគាំទ្រពីបារាំងក៏ដោយ តែ ៦០% នៃអំណាចគ្រប់គ្រងទូទាំងប្រទេសវៀតណាម ត្រូវធ្លាក់ចូលទៅក្នុងការកាន់កាប់របស់ពួកយៀកមិញនៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៥២ ។ [88]

សន្និសីទទីក្រុងហ្សឺណែវ ឆ្នាំ ១៩៥៤ ពុះប្រទេសវៀតណាមចេញជាពីរ៖

ក្រោយ “កិច្ចព្រមព្រៀងក្រុងហ្សឺណែវ” នៅឆ្នាំ ១៩៥៤ រដ្ឋាភិបាល “រដ្ឋវៀតណាម” ដែលបានបង្កើតឡើងដោយ បាវ ដាយ បានទទួលឯករាជ្យទាំងស្រុងដោយបានផ្តាច់ខ្លួនចេញពីក្របខ័ណ្ឌសហភាពបារាំង តែវៀតណាមត្រូវពុះប្រទេសចេញជាពីរជាបណ្តោះអាសន្នដោយមានព្រំដែនត្រង់ខ្សែស្របទី ១៧ ។

សន្និសីទក្រុងហ្សឺណែវ ធ្វើឡើងនៅទីក្រុងហ្សឺណែវ នៃប្រទេសស្វិស ចាប់ពីថ្ងៃទី ២៦ ខែមេសា ដល់ថ្ងៃទី ២១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ ១៩៥៤ [89] ដោយផ្អែកលើកម្មវត្ថុ ២ យ៉ាង គឺ ស្វែងរកវិធីបង្រួបបង្រួមប្រទេសកូរ៉េ និងដោះស្រាយបញ្ហាសង្គ្រាមរវាងបារាំង និងយៀកមិញ ឬបញ្ឈប់នូវអរិភាពនៅឥណ្ឌូចិន [90] ។ ហេតុនាំឲ្យមានកិច្ចពិភាក្សាស្តីពីបញ្ហាវៀតណាមនៅក្នុងសន្និសីទនេះ ដោយសារកងទ័ពបារាំងបានចាញ់សង្គ្រាម និងមូលដ្ឋានយោធារបស់បារាំងនៅដៀងបៀងភូ (Điện Biên Phủ) ត្រូវវាយប្រហារ និងកាន់កាប់ដោយកងទ័ពយៀកមិញ ។ [91] សន្និសីទបានបញ្ចប់ទៅ ដោយបារាំងបានសន្យាថា នឹងដកកងទ័ពចេញពីប្រទេសកម្ពុជា លាវ និង វៀតណាម [92] ។ សហរដ្ឋអាមេរិកបានចាប់ផ្តើមលូកដៃចូលពាក់ព័ន្ធនឹងសង្គ្រាមនៅវៀតណាម ។ [93]

---

[88] Pierre Montagnon, L'Indochine française, Tallandier, 2016, ទំព័រ ៣២៥

[89] Young, Marilyn (1991), The Vietnam Wars: 1945–1990. New York: HarperPerennial, ទំព័រ ៤១

[90] The Avalon Project, ‘Indochina - Midway in the Geneva Conference: Address by the Secretary of State, May 7, 1954’, Yale Law School - Lillian Goldman Law Library, (ស្រង់ប្រភព៖ ៤ កញ្ញា ២០២០), https://bit.ly/3jP57k0

[91] [93] History.com Editors, (១៣ វិច្ឆិកា ២០០៩), ‘Geneva Conference to resolve problems in Asia begins’, HISTORY, A&E Television Networks, (ស្រង់ប្រភព៖ ៤ កញ្ញា ២០២០), https://bit.ly/2GxiyXr

[92] United States Department of State, ‘Declaration by the Government of the French Republic’ (សេចក្តីប្រកាសដោយរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋបារាំង ថ្ងៃទី ២១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ ១៩៥៤, (ស្រង់ប្រភព៖ ៦ កញ្ញា ២០២០), https://bit.ly/3bFwMkA

ផែនទីដែនដីកម្ពុជាក្រោមនៅក្នុងរបបសាធារណរដ្ឋវៀតណាម
ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៥៤ ដល់ ១៩៧៥ ពេលដែលយួនត្រូវបែកបាក់ជាតិចេញជាពីរ ។

តំណាងប្រទេសដែលបានចូលរួមប្រជុំនៅក្នុងសន្និសីទនេះ រួមមាន៖

១. ចក្រភពអង់គ្លេស តំណាងដោយ លោក Anthony Eden ។

២. សហរដ្ឋអាមេរិក តំណាងដោយ លោក Bedell Smith ។

៣. សហភាពសូវៀត តំណាងដោយ លោក Viacheslav Molotov ។

៤. សាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតចិន តំណាងដោយ លោក ជូ អេន ឡាយ ។

៥. សាធារណរដ្ឋបារាំង តំណាងដោយ លោក Georges Bidault ។

៦. យួនយៀកមិញ តំណាងដោយ លោក ផាម វ៉ាំង ដុង (Phạm Văn Đồng) ។

៧. យួន បាវ ដាយ តំណាងដោយ លោក ង្វៀង ក្វឹក ឌិញ (Nguyễn Quốc Định)

៨. ព្រះរាជាណាចក្រលាវ តំណាងដោយ លោក Phumi Sananikone ។

៩. ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា តំណាងដោយ លោក សម សារី និង ទេព ផន ។ [94]

កិច្ចព្រមព្រៀងស្តីពីបទឈប់បាញ់គ្នានៅវៀតណាម៖

នៅថ្ងៃទី ២០ ខែកក្កដា ឆ្នាំ ១៩៥៤ តំណាងអគ្គមេបញ្ជាការនៃកងកម្លាំងសហភាពបារាំងប្រចាំឥណ្ឌូចិន ឧត្តមសេនីយ៍ Henri Delteil និងតំណាងអគ្គមេបញ្ជាការ នៃកងទ័ពប្រជាជនវៀតណាម លោក តា ក្វាង បូវ (Tạ Quang Bửu) ជាអនុរដ្ឋមន្ត្រីនៃក្រសួងការពារជាតិនៃរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យវៀតណាម បានចុះហត្ថលេខារួមគ្នាលើ “កិច្ចព្រមព្រៀងស្តីពីបទឈប់បាញ់” នៅវៀតណាម ដែលមាន ៦ ជំពូក ៤៧ មាត្រា និងចំណុច ។ សហរដ្ឋអាមេរិកមិនបានចុះហត្ថលេខា លើកិច្ចព្រមព្រៀងនេះទេ [95] តែបានប្រកាសថាខ្លួន “នឹងតាមដានរាល់ការកើតឡើងជាថ្មី នៃការឈ្លានពានដោយរំលោភលើកិច្ចព្រមព្រៀង ជាមួយការព្រួយបារម្ភយ៉ាងខ្លាំង និងជាការគំរាមកំហែងជាទម្ងន់ដល់សន្តិភាព និងសន្តិសុខអន្តរជាតិ”។ [96] រដ្ឋាភិបាល “រដ្ឋវៀតណាម” របស់ បាវ ដាយ ក៏មិនបានចុះហត្ថលេខាលើកិច្ចព្រមព្រៀងនេះដែរ ព្រោះប្រតិភូរបស់

[94] United States Department of State, ‘Schedule of Plenary and Restricted Sessions on Indochina’, (ស្រង់ប្រភពៈ ៦ កញ្ញា ២០២០), https://bit.ly/3jZ0q7l

[95] Vincent Ferraro, (១ កុម្ភៈ ២០២០) ‘AGREEMENT ON THE CESSATION OF HOSTILITIES IN VIETNAM, JULY 20, 1954’ (ស្រង់ប្រភពៈ ៩ កញ្ញា ២០២០), https://bit.ly/2RaSOCf

[96] Fox Butterfield, (១៩៧១),‘The American Statement’, The Pentagon Papers, New York City: The New York Times, ទំព័រ ៥២-៥៣

ខ្លួនគ្មានសិទ្ធិអំណាចគ្រប់គ្រាន់ ដើម្បីចូលរួមចុះហត្ថលេខានៅលើកិច្ចព្រមព្រៀងនេះ ដោយសារកម្លាំងយោធាតិចពេក និងកំពុងតែបិតនៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃសហភាពបារាំងនៅឡើយ ។ [97]

សេចក្តីប្រកាសចុងក្រោយ នៃសន្និសីទទីក្រុងហ្ស៊ីណែវស្តីពីឥណ្ឌូនចិន៖

នៅថ្ងៃទី ២០ ខែកក្កដា ឆ្នាំ ១៩៥៤ តំណាងនៃប្រទេសពាក់ព័ន្ធ ដែលបានចូលរួមប្រជុំនៅក្នុងសន្និសីទនេះ បានចាប់ផ្តើមចុះហត្ថលេខាលើបទបញ្ញត្តិ និងកិច្ចព្រមព្រៀងជាច្រើន ក្នុងនោះមាន សន្ធិសញ្ញាស្តីពី "បទឈប់បាញ់" (Armistice Agreement) នៅប្រទេសកម្ពុជា វៀតណាម និងលាវ, សេចក្តីប្រកាសដោយរដ្ឋាភិបាលបារាំង, កម្ពុជា, លាវ, វៀតណាម, សហរដ្ឋអាមេរិក និង សេចក្តីប្រកាសចុងក្រោយស្តីពីឥណ្ឌូចិន ចុះ ថ្ងៃទី ២១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ ១៩៥៤ មាន ១៣ ចំណុច ។ [98]

១. អង្គសន្និសីទកត់សម្គាល់នូវកិច្ចព្រមព្រៀងបញ្ឈប់នូវអរិភាព នៃសង្ក្រាមនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា លាវ និងវៀតណាម និងចាត់តាំងនូវការត្រួតពិនិត្យ និងតាមដានជាលក្ខណៈអន្តរជាតិនូវការអនុវត្តលើបទបញ្ញត្តិនៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងនេះ ។

២. អង្គសន្និសីទសម្តែងការពេញចិត្តចំពោះការបញ្ឈប់អរិភាព នៅប្រទេសកម្ពុជា លាវ និងវៀតណាម ។ អង្គសន្និសីទមានជំនឿថា ការអនុវត្តនូវបទបញ្ញត្តិដែលមានចែងនៅក្នុងសេចក្តីប្រកាស និងកិច្ចព្រមព្រៀងស្តីពីការបញ្ឈប់នូវអរិភាពនេះ នឹងធ្វើឲ្យប្រទេសកម្ពុជា លាវ និងវៀតណាម ចាប់ពីថ្ងៃនេះតទៅ អាចទទួលបាននូវឯករាជ្យ និងអធិបតេយ្យទាំងស្រុងចំពោះតួនាទីរបស់ខ្លួននៅក្នុងសហគមន៍សន្តិភាពមួយ នៃប្រជាជាតិនីមួយៗ ។

៣. អង្គសន្និសីទកត់សម្គាល់នូវសេចក្តីប្រកាសរបស់រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា និងលាវ អំពីគោលបំណងរបស់ពួកគេ ក្នុងការអនុម័តនូវវិធានការនានា ដែលអនុញ្ញាតឲ្យពលរដ្ឋគ្រប់រូបចូលរួមនៅក្នុងសង្គមជាតិ ជាពិសេស អាចចូលរួមបោះឆ្នោតទូទៅនាពេល

[97] Bernard B. Fall, (1964), The Two Vietnams: A Political and Military Analysis, New York: Praeger

[98] U. S. Department of State, 'The Final Declaration on Indochina, July 21, 1954', (ស្រង់ប្រភពៈ ១១ កញ្ញា ២០២០), https://bit.ly/35szoRN

ខាងមុខ ដែលនឹងចាប់ផ្តើមរៀបចំនៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៥៥ ដោយយោងទៅតាមរដ្ឋធម្មនុញ្ញ នៃប្រទេសនីមួយៗ តាមរយៈការបោះនូវសន្លឹកឆ្នោតសម្ងាត់ និងក្នុងលក្ខខណ្ឌនៃការគោរពសេរីភាពជាមូលដ្ឋាន ។

៤. អង្គសន្និសីទកត់សម្គាល់នូវបទបញ្ញត្តិដែលមានចែងនៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀង ស្តីពីការបញ្ឈប់នូវអរិភាពនៅក្នុងប្រទេសវៀតណាម អំពីការហាមឃាត់នាំកងទ័ព អ្នកជំនាញការយោធា អាវុធគ្រប់ប្រភេទ និងគ្រាប់បែកចូលទៅវៀតណាម ។ អង្គសន្និសីទក៏កត់សម្គាល់ផងដែរ នូវសេចក្តីប្រកាសដែលបានធ្វើឡើងដោយរដ្ឋាភិបាលនៃប្រទេសកម្ពុជា និងលាវ អំពីដំណោះស្រាយរបស់ពួកគេ ដោយមិនបានស្នើសុំជំនួយបរទេសនូវសម្ភារៈយោធា បុគ្គលិក ឬអ្នកណែនាំ លើកលែងតែក្នុងគោលបំណងដើម្បីការពារទឹកដីរបស់ខ្លួនប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពតែប៉ុណ្ណោះ និងក្នុងករណីនៃប្រទេសលាវវិញ វិសាលភាពនៃការកម្រិតត្រូវបានកំណត់នៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងស្តីពីការបញ្ឈប់អរិភាព នៅក្នុងប្រទេសលាវ ។

៥. អង្គសន្និសីទកត់សម្គាល់នូវបទបញ្ញត្តិនៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀង ស្តីពីបញ្ឈប់នូវអរិភាពនៅវៀតណាមបញ្ជាក់ថា មិនត្រូវបង្កើតជាមូលដ្ឋានយោធាបរទេសណាមួយនៅក្នុងតំបន់បោះទីតាំងនៃភាគីទាំងសងខាង ។ ភាគីទាំងសងខាងមានកាតព្វកិច្ចក្នុងការមើលនូវតំបន់ដែលបានបែងចែកដល់ពួកគេ ដោយមិនត្រូវបង្កើតឲ្យក្លាយជាចំណែកមួយនៃសម្ព័ន្ធភាពយោធាណាមួយឡើយ និងមិនត្រូវបានប្រើសម្រាប់ការបន្តអរិភាព ឬនៅក្នុងសេវាកម្មនៃគោលនយោបាយឈ្លានពានឡើយ ។ អង្គសន្និសីទកត់សម្គាល់នូវសេចក្តីប្រកាសរបស់រដ្ឋាភិបាលទាំងពីរគឺ កម្ពុជា និងលាវ ដែលបានថ្លែងថា រដ្ឋាភិបាលទាំងពីរនេះ នឹងមិនចុះហត្ថលេខាលើកិច្ចព្រមព្រៀងណាមួយជាមួយនឹងប្រទេសផ្សេងទៀតឡើយ ប្រសិនបើកិច្ចព្រមព្រៀងនោះ តម្រូវឲ្យពួកគេចូលរួមនៅក្នុងសម្ព័ន្ធភាពយោធា មិនស្របនឹងគោលការណ៍របស់ធម្មនុញ្ញ នៃអង្គការសហប្រជាជាតិ ឬដោយឡែកចំពោះប្រទេសលាវ មិនស្របនឹងគោលការណ៍នៃកិច្ចព្រមព្រៀងបញ្ឈប់នូវអរិភាពនៅលាវ ឬកិច្ចព្រមព្រៀងនោះ តម្រូវឲ្យគេបង្កើតជាមូលដ្ឋានយោធា

បរទេសនៅលើទឹកដីកម្ពុជា ឬលាវ នៅពេលដែលសន្តិសុខរបស់ប្រទេសទាំងពីរនេះ មិនមានការគំរាមកំហែងនោះទេ ។

៦. អង្គសន្និសីទកត់សម្គាល់ថា គោលបំណងសំខាន់នៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងទាក់ទងនឹងវៀតណាម គឺដោះស្រាយនូវបញ្ហាយោធា ដើម្បីបញ្ឈប់នូវអរិភាព និងខ្សែបន្ទាត់ព្រំដែនគ្រាន់តែកំណត់ជាបណ្តោះអាសន្ន និងវាមិនគួរត្រូវបានបកស្រាយថា ជាការបង្កើតព្រំដែននយោបាយ ឬទឹកដីនោះទេ ។ អង្គសន្និសីទមានជំនឿថា ការអនុវត្តនូវបទបញ្ញត្តិដែលបានកំណត់នៅក្នុងសេចក្តីប្រកាសនេះ និងនៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងស្តីពីការបញ្ឈប់នូវអរិភាពបង្កើតមូលដ្ឋានចាំបាច់សម្រាប់សមិទ្ធផល ក្នុងពេលអនាគតដ៏ខ្លីនៃដំណោះស្រាយនយោបាយនៅវៀតណាម ។

៧. អង្គសន្និសីទប្រកាសថា ចំពោះប្រទេសវៀតណាម ត្រូវតែអនុវត្តផ្អែកលើមូលដ្ឋានគោរពនូវគោលការណ៍ឯករាជ្យ ឯកភាព និងបូរណភាពដែនដី ត្រូវធានាឲ្យពលរដ្ឋវៀតណាមបានទទួលនូវសេរីភាពជាមូលដ្ឋាន ត្រូវធានានូវស្ថាប័នប្រជាធិបតេយ្យដែលបង្កើតឡើងពីលទ្ធផល នៃការបោះឆ្នោតសេរីដោយសន្លឹកឆ្នោតសម្ងាត់ ។ ដើម្បីធានាឲ្យបាននូវវឌ្ឍនភាពគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការស្តារសន្តិភាពឡើងវិញ និងអនុវត្តនូវលក្ខខណ្ឌជាចាំបាច់សម្រាប់ពលរដ្ឋវៀតណាមអាចមានសេរីភាព ក្នុងការបញ្ចេញមតិទៅលើឆន្ទៈរបស់ជាតិ នៅក្នុងការបោះឆ្នោតទូទៅដែលនឹងរៀបចំនៅក្នុងខែកក្កដា ឆ្នាំ ១៩៥៦ ក្រោមការត្រួតពិនិត្យរបស់ គណៈកម្មការអន្តរជាតិមួយ ដែលមានអ្នកតំណាងរបស់រដ្ឋសមាជិក នៃគណៈកម្មការត្រួតពិនិត្យអន្តរជាតិស្តីពីកិច្ចព្រមព្រៀងស្តីពីការបញ្ឈប់អរិភាព ។ ការពិគ្រោះយោបល់នឹងត្រូវធ្វើឡើងលើប្រធានបទនេះ រវាងអាជ្ញាធរតំណាងមានសមត្ថកិច្ចនៃតំបន់ទាំងពីរ ចាប់ពីថ្ងៃទី ២០ ខែកក្កដា ឆ្នាំ ១៩៥៥ តទៅ ។

៨. បទបញ្ញត្តិនៃកិច្ចព្រមព្រៀងស្តីពីការបញ្ឈប់នូវអរិភាពមានគោលបំណង ដើម្បីធានាការពារបុគ្គល និងទ្រព្យសម្បត្តិ ។ ត្រូវតែអនុវត្តយ៉ាងតឹងរ៉ឹងបំផុតនិងជាពិសេសអនុញ្ញាតឲ្យមនុស្សគ្រប់រូបនៅវៀតណាម សម្រេចចិត្តដោយសេរីនៅក្នុងតំបន់ដែលគាត់ចង់រស់នៅ ។

៩. អាជ្ញាធរតំណាងដែលមានសមត្ថភាពនៃតំបន់ភាគខាងជើង និងខាងត្បូងនៃប្រទេសវៀតណាម និងអាជ្ញាធរនៃប្រទេសលាវ និងកម្ពុជា មិនត្រូវអនុញ្ញាតឲ្យមានការសងសឹកជាបុគ្គល ឬជាសមូហភាព ប្រឆាំងនឹងមនុស្សដែលបានសហការតាមមធ្យោបាយណាមួយ ជាមួយភាគីណាមួយក្នុងពេលសង្គ្រាមឡើយ ។ ឬប្រឆាំងនឹងសមាជិកនៃគ្រួសាររបស់មនុស្សនោះ ។

១០.អង្គសន្និសីទកត់សម្គាល់នូវសេចក្តីប្រកាសរបស់រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋបារាំង បានថ្លែងថា បារាំងបានត្រៀមខ្លួនរួចជាស្រេច ក្នុងការដកកងទ័ពរបស់ខ្លួនចេញពីទឹកដីនៃប្រទេសកម្ពុជា លាវ និងវៀតណាម តាមសំណើរបស់រដ្ឋាភិបាលដែលពាក់ព័ន្ធ ក្នុងរយៈពេលមួយដែលបានកំណត់ ដោយកិច្ចព្រមព្រៀងរវាងភាគីនីមួយៗ លើកលែងតែក្នុងករណីដែលមានកិច្ចព្រមព្រៀងរវាងភាគីទាំងពីរស្តីពី ចំនួនជាក់លាក់មួយនៃកងទ័ពបារាំង នឹងត្រូវបោះទីតាំងត្រង់ចំណុចដែលបានកំណត់រយៈពេលជាក់លាក់មួយ ។

១១. អង្គសន្និសីទកត់សម្គាល់នូវសេចក្តីប្រកាសរបស់រដ្ឋាភិបាលបារាំង ដែលបានថ្លែងថា ដើម្បីដោះស្រាយរាល់បញ្ហាដែលជាប់ទាក់ទងនឹងការបង្កើតឡើងវិញ និងការពង្រឹងនូវសន្តិភាពនៅកម្ពុជា លាវ និងវៀតណាម រដ្ឋាភិបាលបារាំងនឹងបន្តអនុវត្តតាមគោលការណ៍នៃការគោរពឯករាជ្យ អធិបតេយ្យ ឯកភាព និងបូរណភាពទឹកដីនៃប្រទេសកម្ពុជា លាវ និងវៀតណាម ។

១២. នៅក្នុងទំនាក់ទំនងរបស់ពួកគេជាមួយនឹងប្រទេសកម្ពុជា លាវ និងវៀតណាម សមាជិកនីមួយៗនៃសន្និសីទក្រុងហ្សឺណែវ ត្រូវប្តេជ្ញាចិត្តក្នុងការគោរពអធិបតេយ្យ ឯករាជ្យ ឯកភាព និងបូរណភាពទឹកដីរបស់រដ្ឋដែលបានរៀបរាប់ខាងលើ និងដើម្បីចៀសវាងការជ្រៀតជ្រែកចូលកិច្ចការផ្ទៃក្នុងរបស់ពួកគេ ។

១៣. ប្រទេសដែលចូលរួមនៅក្នុងអង្គសន្និសីទ យល់ព្រមពិគ្រោះយោបល់គ្នាលើសំណួរណាមួយ ដែលអាចត្រូវបានបញ្ជូនមកដោយ គណៈកម្មការត្រួតពិនិត្យអន្តរជាតិ ដើម្បីសិក្សាពីវិធានការដែលអាចចាំបាច់ ដើម្បីធានាថា កិច្ចព្រមព្រៀងស្តីពីការបញ្ឈប់នូវអរិភាពនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា លាវ និងវៀតណាម ត្រូវបានគេគោរព ។

យោងតាមកិច្ចព្រមព្រៀងស្តីពីបទឈប់បាញ់នៅឥណ្ឌូចិន ដែលមាន ៤៧ មាត្រា និងចំណុច និងសេចក្តីប្រកាសចុងក្រោយដែលមាន ១៣ ចំណុច របស់សន្និសីទនេះ ប្រទេសវៀតណាម និង ដែនដីកម្ពុជាក្រោម ត្រូវប្រឈមនឹងការផ្លាស់ប្តូរ និងបានចាប់ផ្តើមឈានចូលនូវរបត់នយោបាយថ្មីមួយទៀត នោះគឺ ៖

- ប្រទេសវៀតណាម ត្រូវបែងចែក ឬពុះចេញជាពីរជាបណ្តោះអាសន្ន ត្រង់ខ្សែស្របទី ១៧ (17th parallel/vĩ tuyến 17) ។ ចាប់ពីខ្សែស្របទី ១៧ គ្របដណ្តប់មកខាងត្បូងលើទឹកដីកម្ពុជាក្រោមទាំងមូល កាន់កាប់ដោយ "រដ្ឋវៀតណាម" (បាវ ដាយ) និងពីខ្សែស្របទី ១៧ ទៅខាងជើងកាន់កាប់ដោយ "សាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យវៀតណាម" (ហូ ជី មិញ) ។
- កងទ័ពរបស់សហភាពបារាំង និងកងទ័ពរបស់ បាវ ដាយ ត្រូវដកចេញឲ្យអស់ពីខាងជើង មកបោះទីតាំងនៅភាគខាងត្បូង និងកងទ័ពរបស់ ហូ ជី មិញ ត្រូវដកចេញឲ្យអស់ពីខាងត្បូង ទៅបោះទីតាំងនៅខាងជើង ។
- ប្រជាជនយួនមានសិទ្ធិសេរីភាពឆ្លងដែនក្នុងរយៈពេល ៣០០ ថ្ងៃ ក្នុងការជម្លៀសខ្លួនឯងទៅនៅខាងជើង ឬខាងត្បូង ។ នេះក៏ដោយសារតែ មាត្រាទី ៨ នៃសេចក្តីប្រកាសចុងក្រោយរបស់សន្និសីទ និងមាត្រាទី ១៤ និង ១៥ នៃកិច្ចព្រមព្រៀងស្តីពីបទឈប់បាញ់ បានធ្វើឲ្យពលរដ្ឋយួនខាងជើងជិត ១ លាននាក់ (៨១០.០០០ នាក់) បានភៀសខ្លួនភ្លូកទឹកភ្លូកដីមករស់នៅលើទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ក្នុងគោលបំណងអ្វីមួយដែលគេហៅថា "យុទ្ធនាការដំណើរឆ្ពោះទៅរកសេរីភាព" (Operation Passage to Freedom/Chiến dịch Con đường đến Tự do) ។ [99] នេះជាដំណើរឆ្ពោះទៅទិសខាងត្បូងជាលើកទីពីររបស់ជនជាតិយួន ចុះមករស់នៅលើទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ដែលមានទ្រង់ទ្រាយធំនៅក្នុងសម័យសង្ក្រាមរវាងយួនកុម្មុយនីស្តខាងជើង និងយួនសេរីខាងត្បូង ដូចគ្នានឹងដំណើរឆ្ពោះទៅទិសខាងត្បូងលើកទីមួយរបស់យួន ក្នុងសម័យសង្ក្រាមហែកហួរគ្នាអស់រយៈពេល ១៥០ ឆ្នាំ (១៦២៧ - ១៧៧៥) រវាង សន្តតិវង្ស ទ្រិញ

[99] Frankum, Ronald (2007), Operation Passage to Freedom: The United States Navy in Vietnam, 1954–1955, Lubbock, Texas: Texas Tech University Press, ទំព័រ ១២ - ១៤

ខាងជើង និងសន្តតិវង្ស ង្វៀង ខាងត្បូង (Trịnh–Nguyễn War) ដែរ ។

● កំណត់ឲ្យមានការបោះឆ្នោតទូទៅទូទាំងប្រទេសវៀតណាមនៅឆ្នាំ ១៩៥៦ ដើម្បីប្រជាជនយួនមានសិទ្ធិសម្រេចជោគវាសនាដោយខ្លួនឯងដើម្បី “ឯកភាពទឹកដី” តែការបោះឆ្នោតនេះមិនបានកើតឡើងទេ ។ “ឯកភាពទឹកដី” ក្នុងទីនេះ ស្មើនឹងការយកទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ទៅច្របាច់បញ្ចូលគ្នានឹងទឹកដីរបស់យួនខាងជើង ។

●បង្កើតជាគណៈកម្មការអន្តរជាតិមួយសម្រាប់ត្រួតពិនិត្យនូវបទឈប់បាញ់គ្នា នៅឥណ្ឌូចិន ដែលមាន ប៉ូឡូញ និងកាណាដា ជាសមាជិក និងឥណ្ឌា ជាប្រធាន ។

បារាំងដកអាណានិគមទាំងស្រុងចេញពីកម្ពុជាក្រោម ឆ្នាំ ១៩៥៦៖

ទោះបីបារាំងបានប្រគល់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ឲ្យទៅរដ្ឋាភិបាលរបស់ បាវ ដាយ នៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៤៩ ក្តី តែរហូតមកដល់ឆ្នាំ ១៩៥៦ ទើបបារាំងបានដកអាណានិគមទាំងស្រុងចេញពីដែនដីកម្ពុជាក្រោម ។ ការដកអាណានិគមនេះ ដោយសារ ទីមួយ បារាំងបានចុះកិច្ចព្រមព្រៀងនៅទីក្រុងហ្សឺណែវស្តីពីការបញ្ចប់អាណានិគមនៅឥណ្ឌូចិន ទីពីរ បញ្ហាអស្ថិរភាពនយោបាយ និងបញ្ហាខ្វះខាតហិរញ្ញវត្ថុរបស់បារាំង [100] ទីបី បារាំងត្រូវការបញ្ជូនកងទ័ពទៅទប់ទល់នូវការបះបោរទាមទារឯករាជ្យនៅអាល់ហ្សេរី (Algérie) ជាប្រទេសមួយស្ថិតនៅក្នុងទ្វីបអាហ្វ្រិកខាងជើង ដែលត្រូវបិតនៅក្រោមអាណានិគមបារាំងចាប់តាំងពីឆ្នាំ ១៨៣០ ដល់ ១៩៦២ [101] និងទីបួន សហរដ្ឋអាមេរិក បានចេញមុខជំនួយសេដ្ឋកិច្ច និងយោធាដល់រដ្ឋាភិបាលយួនខាងត្បូងដែលមានទីតាំងនៅលើទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ដើម្បីប្រឆាំងនឹងរបបយួនកុម្មុយនីស្តខាងជើង ។

នៅថ្ងៃទី ២៤ ខែតុលា ឆ្នាំ ១៩៥៤ ប្រធានាធិបតីសហរដ្ឋអាមេរិក Dwight D. Eisenhower (១៩៥៣ - ១៩៦១) បានប្រកាសផ្តល់ជំនួយយោធា និងសេដ្ឋកិច្ចដោយផ្ទាល់ដល់រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋវៀតណាម របស់ ង៉ោ ឌិញ យេម ។ នៅខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៥៥ សហរដ្ឋអាមេរិកបានកាត់មុខបារាំងទទួលខុសត្រូវក្នុងការបណ្តុះបណ្តាលកង

[100] The Central Intelligence Agency (CIA), (1971, 27 July) ‘The Historical Setting and Evolution of The Indochina Struggle’, (ឯកសារសម្ងាត់ ចេញផ្សាយថ្ងៃ ២៥ កញ្ញា ២០០៦), ទំព័រ ៧, (Download៖ ១៦ កញ្ញា ២០២០), https://bit.ly/3iEOMOF

[101] State of Vietnam (រដ្ឋវៀតណាម), (១៦ កញ្ញា ២០២០), Wikipedia, https://bit.ly/3iDSCrh

ទ័ពយួននៅលើទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ។ ព្រឹត្តិការណ៍នេះ ជាការកត់សម្គាល់នូវការចាប់ផ្តើមផ្លាស់ប្តូរនូវរបត់នយោបាយថ្មីមួយ ដោយបារាំងនឹងត្រូវដកខ្លួនចេញពីវៀតណាម ហើយជំនួសមកវិញដោយសហរដ្ឋអាមេរិក ។

នៅខែធ្នូ ឆ្នាំ ១៩៥៥ ងោ ឌិញ យេម (Ngô Đình Diệm) ជាប្រធានាធិបតីដំបូងនៃរដ្ឋាភិបាល សាធារណរដ្ឋវៀតណាម បានបញ្ចប់កិច្ចព្រមព្រៀងសេដ្ឋកិច្ច និងហិរញ្ញវត្ថុទាំងអស់ជាមួយបារាំង និងបានដកតំណាងវៀតណាមខាងត្បូងចេញពីសភាសហភាពបារាំង ។ នៅថ្ងៃទី ២៦ ខែមេសា ឆ្នាំ ១៩៥៦ អគ្គបញ្ជាការជាន់ខ្ពស់របស់បារាំង ដែលមានទីតាំងនៅដែនដីកម្ពុជាក្រោមត្រូវបានរំសាយ ហើយបារាំងបានដកកងទ័ពរបស់ខ្លួនទាំងអស់ចេញពីកម្ពុជាក្រោមនៅក្នុងខែកក្កដា ។ ដូច្នេះ សហរដ្ឋអាមេរិកបានក្លាយជាអ្នកធានាចម្បងសម្រាប់អនាគតរបស់រដ្ឋាភិបាលវៀតណាមខាងត្បូង ។ [102]

ទីបំផុត បារាំងបានអស់អំណាចទាំងស្រុងនៅលើទឹកដីកម្ពុជាក្រោម បន្ទាប់ពីបានធ្វើអាណានិគមជាដែនដីឯនាយសមុទ្ររបស់ខ្លួន អស់រយៈពេលជិតមួយសតវត្សរ៍ ។

កម្ពុជាក្រោម ក្នុងសម័យ សាធារណរដ្ឋវៀតណាម ១៩៥៥ - ១៩៧៥៖

ពេលបារាំងបានដកអាណានិគមចេញពីទឹកដីកម្ពុជាក្រោម អាមេរិកបានចាប់ផ្តើមចូលមកជំនួសវិញ ។ ងោ ឌិញ យេម ដែលជាមនុស្សស្មិទ្ធជាមួយនឹងសហរដ្ឋអាមេរិកបានប្រកាសបង្កើតរដ្ឋាភិបាលយួនខាងត្បូងមួយឈ្មោះថា "សាធារណរដ្ឋវៀតណាម" បន្ទាប់ពីគាត់បានធ្វើប្រជាមតិមួយដេញ បាវ ដាយ ជាមនុស្សស្មិទ្ធនឹងបារាំងឲ្យចេញពីអំណាចនៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៥៥ ។ ពេលនោះ ទឹកដីកម្ពុជាក្រោម ត្រូវកាន់កាប់ដោយរបបយួនថ្មីមួយទៀត ដែលពោរពេញទៅដោយភ្លើងសង្ក្រាមរុាំរ៉ែរវាងយួនសេរីខាងត្បូងដែលមានអាមេរិកគាំទ្រ និងយួនកុម្មុយនីស្តខាងជើង ត្រូវអូសបន្លាយអស់រយៈពេល ២០ ឆ្នាំ ។

ដោយសារមានទំនាស់ផ្ទៃក្នុងរវាង បាវ ដាយ ជាប្រមុខរដ្ឋ និង ងោ ឌិញ យេម ជាយករដ្ឋមន្ត្រីនៃរដ្ឋាភិបាលរដ្ឋវៀតណាម [103] ទើប ងោ ឌិញ យេម ដែលមាន

[102] [103] ដូចលេខយោង [100], https://bit.ly/3iEOMOF

សហរដ្ឋអាមេរិកគាំទ្រ បានរៀបចំបោះឆ្នោតប្រជាមតិមួយទូទាំងដែនដីកម្ពុជាក្រោម ឬ វៀតណាមខាងត្បូង ដើម្បីសម្រេចជោគវាសនាអនាគតនៃ «រដ្ឋវៀតណាម» ដែលជា រដ្ឋាភិបាលរបស់យួនមួយ បិតនៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌសហភាពបារាំង ត្រូវបានបង្កើតឡើង ដោយ បាវ ដាយ នៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៤៨ ។ យោងតាមសេចក្តីប្រកាសរបស់ក្រុមយួនដែល គាំទ្រចំពោះការធ្វើប្រជាមតិនេះបានថ្លែងថា ប្រជាមតិនេះធ្វើឡើងក្នុងគោលបំណងៈ

- បណ្តេញ បាវ ដាយ ចេញពីប្រមុខរដ្ឋ
- បង្កើតរដ្ឋាភិបាលថ្មី ដើម្បីកម្ចាត់ការបះបោរ (សំដៅលើយួនកុម្មុយនីស្ត)
- បង្ខំឲ្យបារាំងដកកងទ័ពចេញពីវៀតណាម
- រៀបចំការបោះឆ្នោតរដ្ឋសភា

លទ្ធផលនៃប្រជាមតិ ង៉ោ ឌិញ យេម បានឈ្នះជាង ៩៨,២ % នៃសន្លឹកឆ្នោត ដែល មតិទូទៅចាត់ទុកថាជាការឈ្នះដោយកេងបន្លំ [104] ក្នុងការដក ឬបណ្តេញ បាវ ដាយ ចេញពីប្រមុខរដ្ឋនៃរដ្ឋាភិបាល «រដ្ឋវៀតណាម» ហើយបង្កើតជារដ្ឋាភិបាលថ្មីមួយទៀត សម្រាប់យួនខាងត្បូងឈ្មោះថា «សាធារណរដ្ឋវៀតណាម» (Việt Nam Cộng Hòa)។

លទ្ធផលនៃការបោះឆ្នោតប្រជាមតិ ថ្ងៃទី ២៣ ខែតុលា ឆ្នាំ ១៩៥៥ [105]		
ជ្រើសរើស	**សន្លឹកឆ្នោត**	%
របបរាជាធិបតេយ្យអាស្រ័យធម្មនុញ្ញ (បាវ ដាយ)	៦៣.០១៧	១.០៩
របបសាធារណរដ្ឋ (ង៉ោ ឌិញ យេម)	៥.៧២១.៧៣៥	៩៨.៩១
សន្លឹកឆ្នោតមិនបានការ ឬ សន្លឹកឆ្នោតស	០	–
សរុប	៥.៧៨៤.៧៥២	១០៨.៤២
សរុបចំនួនប្រជាជនចុះឈ្មោះ	៥.៣៣៥.៦៦៨	

[104] Fall, Bernard B. (1963). The Two Viet-Nams. Praeger Publishers, ទំព័រ ២៥៧

[105] Direct Democracy, (២៨ ឧសភា ២០២០) 'Staat Vietnam (Südvietnam), 23. Oktober 1955 : Staatsform und Staatsoberhaupt', (ស្រង់ប្រភពៈ ១៨ កញ្ញា ២០២០), https://bit.ly/3c9dB2M

របបរបស់ ង៉ោ ឌិញ យេម បានប្រកាសថា ប្រជាជនចំនួន **៥.៣៣៥.៦៦៨** នាក់មានសិទ្ធិបោះឆ្នោត ប៉ុន្តែសន្លឹកឆ្នោតសរុបនៅពេលប្រកាសលទ្ធផលមាន **៥.៧៨៤.៧៥២** ឯណោះ គឺឆ្នោតត្រូវលើសដល់ទៅ **៤៤៩.០៨៤** សន្លឹក ។ រដ្ឋាភិបាលរបស់ យេម បានអះអាងថា បេក្ខភាពរបស់គាត់ត្រូវបានទទួលស្គាល់ដោយម្តាយរបស់ បាវ ដាយ ផងដែរ ទោះបីជា យេម បានបញ្ជាឲ្យទាហានទៅរឹបអូសទ្រព្យសម្បត្តិគ្រួសារ និងបណ្តេញចេញពីដីរបស់លោកស្រីយ៉ាងណាក៏ដោយ ។ [106]

តាមកិច្ចព្រមព្រៀងទីក្រុងហ្សឺណែវ កងទ័ពរបស់បារាំងនឹងត្រូវដកចេញឲ្យអស់ពីវៀតណាមក្នុងរយៈពេល ២ ឆ្នាំ ហើយតម្រូវឲ្យប្រជាជនយួនខាងត្បូង និងខាងជើងបោះឆ្នោតទូទៅ ដើម្បីរើមួយដែលយួនហៅថា “ឯកភាពទឹកដី” តែតាមសេចក្តីរាយការណ៍របស់ CIA ជូនប្រធានាធិបតីសហរដ្ឋអាមេរិក Dwight D. Eisenhower បានបញ្ជាក់ថា ចំនួន ៨០% នៃប្រជាជនយួននឹងបោះឆ្នោតឲ្យ ហូ ជី មិញ ប្រសិនបើមានការបោះឆ្នោតនេះ ។ [107] ដោយមិនអាចបណ្តោយទុកឲ្យ ហូ ជី មិញ ឈ្នះឆ្នោត ហើយបង្កើតជារដ្ឋាភិបាលកុម្មុយនីស្តមួយទូទាំងប្រទេសវៀតណាមនោះ សហរដ្ឋអាមេរិកបានចេញមុខគាំទ្ររដ្ឋាភិបាលយួនខាងត្បូង ក្នុងគោលបំណងរារាំងមិនឲ្យការបោះឆ្នោតប្រព្រឹត្តទៅបាន ដើម្បីបែងចែកវៀតណាមចេញជាពីរប្រទេសជារៀងរហូត ។ សហរដ្ឋអាមេរិកចង់បានរដ្ឋាភិបាលនិរន្តរភាពមួយ ដែលមានទីតាំងនៅទីក្រុងព្រៃនគរ ប្រឆាំងនឹងរបបកុម្មុយនីស្ត ទោះបីជារដ្ឋាភិបាលនោះមិនគោរពលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ យ៉ាងណាក៏ដោយ ។ [108]

កម្ពុជាក្រោម ក្នុងរបបផ្តាច់ការ ង៉ោ ឌិញ យេម ពីឆ្នាំ ១៩៥៥ ដល់ ១៩៦៣ៈ

នៅក្នុងសម័យសាធារណរដ្ឋវៀតណាម ពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមជាមុខសញ្ញានៃការវាយប្រហារទាំងរដ្ឋាភិបាលយួនកុម្មុយនីស្តខាងជើង និងទាំងយួនសេរីខាងត្បូង ដោយសារ

[106] Brownell, William (1963). The American Mandarin: a study of the life of Diem and of the origins of the American involvements. Ithaca, New York: Cornell University, ទំព័រ ១៥៤-១៥៧

[107] Dwight D. Eisenhower, Mandate for Change, 1953-56 (Garden City, NY: Doubleday & Compnay, Inc., 1963), ទំព័រ ៣៧២

[108] Cecil B. Currey, Chiến thắng bằng mọi giá, Nhà xuất bản Thế giới, ទំព័រ ៣៣៣

និន្នាការនយោបាយ ។ ខ្មែរក្រោមខ្លះបានចូលរួមតស៊ូជាមួយនឹងចលនាយួនកុម្មុយនីស្តខាងជើង ក៏ក្លាយជាសត្រូវនឹងយួនខាងត្បូង ចំណែកខ្មែរក្រោមខ្លះទៀតគាំទ្រ និងចូលរួមតស៊ូជាមួយនឹងរដ្ឋាភិបាលយួនខាងត្បូង ក៏ក្លាយជាសត្រូវរបស់យួនកុម្មុយនីស្តខាងជើងទៅវិញ ។ ទីបំផុត ពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមបានក្លាយជាជនរងគ្រោះនៅលើទឹកដីរបស់ខ្លួន ដោយសារតែនយោបាយដណ្តើមអំណាចគ្នានៃរបបយួនទាំងពីរនេះ ។

គោលនយោបាយធំជាងគេរបស់រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋវៀតណាម ដែលដឹកនាំដោយ ង៉ោ ឌិញ យេម គឺកម្ចាត់ ឬកម្ទេចនូវពួកយៀកកុង ឬយៀកមិញ ដែលចាត់តាំងចលនាសម្ងាត់ឃោសនាប្រឆាំងរដ្ឋាភិបាលយួនខាងត្បូង នៅតាមភូមិស្រុកនៅដែនដីកម្ពុជាក្រោម ។ មាត្រាទី ៧ នៃ រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ឆ្នាំ ១៩៥៦ របស់ រដ្ឋាភិបាល សាធារណរដ្ឋវៀតណាម បានកំណត់ថា៖ *“សកម្មភាពទាំងឡាយណា ដែលមានគោលបំណងផ្សព្វផ្សាយ ឬអនុវត្តដោយផ្ទាល់ ឬប្រយោលនូវលទ្ធិកុម្មុយនីស្តតាមគ្រប់រូបភាព សុទ្ធតែបំពានលើគោលការណ៍នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញ”* ។ [109] ដើម្បីបង្ហាញពីគោលជំហររបស់ខ្លួនក្នុងការកម្ចាត់នូវចលនាកុម្មុយនីស្តយួននៅកម្ពុជាក្រោម ង៉ោ ឌិញ យេម បានថ្លែងជាសាធារណៈថា៖ *“យើញកុម្មុយនីស្តនៅកន្លែងណា ត្រូវតែបាញ់ចោលភ្លាម យើញអ្នកណាឃោសនាឲ្យកុម្មុយនីស្ត ក៏ត្រូវតែបាញ់ចោលភ្លាមដែរ”* ។ [110]

នៅក្នុងទសវត្សរ៍ឆ្នាំ ៦០ ព្រះសង្ឃខ្មែរក្រោមជាច្រើន ត្រូវរបប ង៉ោ ឌិញ យេម ធ្វើឃាត ក្នុងនោះមាន ព្រះចៅអធិការវត្តឃ្លាំង នៃខេត្តឃ្លាំង នៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៦០ និងព្រះចៅអធិការវត្តចេកជ្រុំ នៃខេត្តព្រះត្រពាំង នៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៦៣ ។ [111]

នៅទសវត្សឆ្នាំ ១៩៥០ និង ១៩៦០ របបយួន ង៉ោ ឌិញ យេម បានបើកយុទ្ធនាការគាបសង្កត់ខ្មែរក្រោមតាមរយៈក្រឹត្យ “ជាតូបនីយកម្ម” [112] ដែលបានចែងនៅក្នុងឆ្នាំ

[109] Hiến pháp Việt Nam Cộng hòa 1956, (២៦ សីហា ២០២០), Wikisource, https://bit.ly/3mLlore

[110] Marilyn B. Young, The Vietnam Wars: 1945-1990, ទំព័រ ២៧៩

[111] អង្គការឃ្លាំមើលសិទ្ធិមនុស្ស (HRW), On the Margins: Rights and Abuses of Ethnic Khmer in Vietnam's Mekong Delta (2009), ទំព័រ ១៧

[112] “ជាតូបនេយ្យកម្ម” មកពីពាក្យ “ជាតិ” + “ឧបនីយកម្ម” ភាសាយួនហៅថា “Quốc Hữu Hóa” មានន័យថា ការធ្វើ ឬការផ្ទេរបស់អ្វីមួយដែលជារបស់ឯកជន ឬរបស់ជាតិដទៃឲ្យទៅជារបស់ជាតិ ឬរបស់រដ្ឋវិញ ។ តាមរយៈក្រឹត្យនេះ របបយួន ង៉ោ ឌិញ យេម បានលុបបំបាត់ជាតិសាសន៍ខ្មែរនៅកម្ពុជាក្រោមឲ្យក្លាយទៅជាជាតិយួន ហៅថា “យួនឧបនីយកម្ម” ។

១៩៥៦ ។ រដ្ឋាភិបាលបានបញ្ជាឲ្យបិទសាលារៀនអក្សរខ្មែរនៅតាមវត្តអារាម មិនលើកទឹកចិត្តក្នុងការប្រើប្រាស់ភាសាខ្មែរ និងតម្រូវឲ្យខ្មែរក្រោមប្រើត្រកូលជាភាសាយួន ដែលជាគោលនយោបាយមួយបានអនុវត្តតាំងពីសតវត្សរ៍ទី ១៩ នៅក្នុងរជ្ជកាល ស្តេចមុិញ ម៉ាង មកម្ល៉ះ ។ សាលាបារាំង - ខ្មែរ (The Franco-Khmer School) នៅក្នុងខេត្តឃ្លាំង ដែលបន្សល់មកពីសម័យអាណានិគមបារាំង ត្រូវយកទៅធ្វើជាស្ថាប័នរបស់យួនវិញ ។ ងោ ឌិញ យេម ជាអ្នកកាន់សាសនារ៉ូមុាំងកាតូលិក បានអនុវត្តច្បាប់ប្រឆាំងនឹងព្រះពុទ្ធសាសនា ដើម្បីរឹតត្បិតដល់ការរីកចម្រើននៃពុទ្ធសាសនាទូទាំងប្រទេសរៀតណាម ក្នុងនោះ មានពុទ្ធសាសនាថេរវាទនៅដែនដីកម្ពុជាក្រោម ផងដែរ ។ របប ងោ ឌិញ យេម បានរឹបយកទឹកដីកេរដូនតារបស់ខ្មែរក្រោមទៅចែកឲ្យជនជាតិយួន នៅក្នុងគោលនយោបាយកែទម្រង់ដីធ្លី និងបញ្ហាចំណាកស្រុករបស់ជនជាតិយួនពីខាងជើងចុះមកខាងត្បូង ដែលបានឧបត្ថម្ភដោយរដ្ឋាភិបាល ។

ដោយសារតែ "គោលនយោបាយយួនឧបនីយកម្ម" ទាំងនេះហើយ បានធ្វើឲ្យមានចលនាជាតិនិយមខ្មែរក្រោម ដើម្បីរំដោះទឹកដីកម្ពុជាក្រោម នៅក្នុងទសវត្សទី ៦០ ។ ចលនាទាំងនោះ រួមមាន ចលនាតស៊ូខ្មែរកម្ពុជាក្រោម ដឹកនាំដោយ លោក ចៅ ដារ៉ា ដែលគេស្គាល់ជាទូទៅថាចលនាតស៊ូ "បក្សកន្សែងស" ជាដើម ។ មូលហេតុនាំឲ្យគេហៅថា "បក្សកន្សែងស" នោះ ដោយសារក្រុមតស៊ូនៃចលនានេះ ពេលចេញធ្វើសង្ក្រាមម្តងៗ តែងតែយកកន្សែងយន្តព័ណ៌សដែលបានសូត្រប្រសិទ្ធី ដោយព្រះសង្ឆមកចងនៅលើក្បាល ។ [113]

ការតស៊ូរបស់ព្រះសង្ឆខ្មែរក្រោមឲ្យគោរពសិទ្ធិពុទ្ធសាសនា ឆ្នាំ ១៩៦៣៖

នៅឆ្នាំ ១៩៦៣ ព្រះសង្ឆពុទ្ធសាសនាថេរវាទខ្មែរនៅកម្ពុជាក្រោម និងព្រះសង្ឆពុទ្ធសាសនាមហាយានរបស់ជនជាតិយួនជាច្រើនអង្គ បានដឹកនាំពុទ្ធបរិស័ទធ្វើកូដកម្ម បង្អត់អាហារ និងធ្វើអត្តឃាតដោយដុតខ្លួនឯង ដើម្បីទាមទារឲ្យរបប ងោ ឌិញ យេម គោរពសិទ្ធិសេរីភាពក្នុងការប្រតិបត្តិនូវពុទ្ធសាសនា ។ ហេតុការណ៍នេះ បានចាប់ផ្តើម

[113] តាមប្រសាសន៍ របស់ លោក ចៅ រៀប ជាប្រធានសភាព្រឹទ្ធាចារ្យ នៃ សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម ។ លោក ចៅ រៀប មានស្រុកកំណើតនៅខេត្តមាត់ជ្រូក និងធ្លាប់ចូលរួមនៅក្នុងចលនាតស៊ូនេះ ។

ផ្ទុះឡើង ដោយសាររដ្ឋការ ងោ ឌិញ យេម បានបាញ់សម្លាប់ប្រជាជនយួនអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនាចំនួន ៩ នាក់ឲ្យស្លាប់ នៅថ្ងៃទី ៨ ខែឧសភា នៅទីក្រុងហ្វេ (Hue) ទីដែលពួកគេបានធ្វើការតវ៉ាចំពោះអាជ្ញាធរដែលបានហាមមិនឲ្យលើកទង់ព្រះពុទ្ធសាសនា ។ ការតវ៉ានេះធ្វើឡើងនៅពេលដែលរដ្ឋការ ងោ ឌិញ យេម បានចេញសារាចរណែនាំលេខ ៥១៥៩ (Công điện) ហាមលើកទង់សាសនាទាំងអស់នៅទីសាធារណៈ ឬ នៅក្រៅបរិវេណវត្តអារាម និងវិហារកាតូលិក ជាដើម ។

តំណាងពលរដ្ឋ និងព្រះសង្ឃខ្មែរក្រោមដែលបានដឹកនាំតវ៉ាដ៏ខ្លាំងក្លានាពេលនោះ មានដូចជា ព្រះតេជព្រះគុណ ឡឺម ឯម (១៨៩៨ - ១៩៧៩) ជាចៅអធិការវត្តចន្ទរង្សី នៅទីក្រុងព្រៃនគរ និងជាសមាជិកនៃសម្ព័ន្ធព្រះពុទ្ធសាសនាវៀតណាម (Tổng Hội Phật Giáo Việt Nam) និង លោក សឺង ថាយ ង្វៀង (Sơn Thái Nguyên) (១៩១០-១៩៧៧) ត្រូវជាប្អូនបង្កើតរបស់ សឺង ង៉ុក ថាញ់ ។

នៅថ្ងៃទី ១០ ខែឧសភា ព្រះតេជព្រះគុណ ឡឺម ឯម បានចូលរួមគាំទ្រញត្តិរួមរបស់សម្ព័ន្ធព្រះពុទ្ធសាសនាវៀតណាម ដើម្បីទាមទារឲ្យរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋវៀណាមអនុវត្តតាមគោលបំណងទាំង ៥ ចំណុច របស់ពុទ្ធសាសនិក ។

គោលបំណងទាំង ៥ ចំណុចនោះ រួមមានៈ

១. ស្នើឲ្យរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋវៀតណាមលុបចោលជាស្ថាពរ នូវសារាចរហាមលើកទង់សាសនានៅទីសាធារណៈ ។

២. ស្នើឲ្យពុទ្ធសាសនាត្រូវបានទទួលនូវសិទ្ធិពិសេសមួយ ដូចជាសមាគមផ្សាយសាសនាកាតូលិក ដែលមានចែងនៅក្នុងបទបញ្ញាលេខ ១០ ។ [114]

៣. ស្នើឲ្យរដ្ឋាភិបាលបញ្ឈប់ការចាប់ខ្លួន និងវាយប្រហារលើពុទ្ធសាសនិក ។

៤. ស្នើឲ្យព្រះសង្ឃ និងពុទ្ធបរិស័ទមានសិទ្ធិសេរីភាពក្នុងការផ្សព្វផ្សាយសាសនា ។

៥. ស្នើឲ្យរដ្ឋាភិបាលផ្តល់សំណងឲ្យបានសមរម្យដល់អ្នកស្លាប់យ៉ាងអយុត្តិធម៌ និង

[114] "បទបញ្ញាលេខ ១០" (Đạo Dụ số 10) ត្រូវបានអនុម័តនៅថ្ងៃទី ៦ ខែសីហា ឆ្នាំ ១៩៥០ នៅក្នុងរបប បាវ ដាយ មាន ៦ ជំពូក និង ៤៥ មាត្រា ស្តីពីការបង្កើតសមាគម និងអង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាល ។ នៅក្នុងមាត្រា ៤៤ បានចែងអំពីសិទ្ធិពិសេសសម្រាប់សមាគមអ្នកផ្សាយសាសនាកាតូឡិក ឲ្យនៅក្រៅដែនកំណត់ នៃលក្ខន្តិកៈនេះ ។

ត្រូវចាប់អ្នកនៅពីក្រោយខ្នងនៃអំពើឃាតកម្មមកផ្តន្ទាទោសតាមច្បាប់ ។

ថ្ងៃទី ១៥ ខែឧសភា ព្រះតេជព្រះគុណ ឡឺម ឯម និងប្រតិភូសង្ឃយួន នៃ សម័ន្តព្រះពុទ្ធសាសនាវៀតណាម បានចូលទៅវិមានយ៉ាឡុង (Dinh Gia Long) ដើម្បីជូនញត្តិរួមខាងលើ ដល់ប្រធានាធិបតី ង៉ោ ឌិញ យេម ដោយផ្ទាល់ ។

ថ្ងៃទី ២១ ខែឧសភា ព្រះតេជព្រះគុណ ឡឺម ឯម និងព្រះសង្ឃមហាយានយួន ៤ អង្គទៀតគឺ ព្រះតេជព្រះគុណ មិន ទ្រឹក (Minh Trực), ព្រះតេជព្រះគុណ ទ្រី វ៉ាង (Trí Quang), ព្រះតេជព្រះគុណ ផាប ទ្រី (Pháp Tri), ព្រះតេជព្រះគុណ ទៀង ម៊ិន (Thien Minh) និង ព្រះតេជព្រះគុណ ថាន់ ថាយ (Thanh Thái) ត្រូវបានជ្រើសតាំងឲ្យធ្វើជាទីប្រឹក្សានៃគណៈកម្មការសម័ន្តការពារព្រះពុទ្ធសាសនា ។ នេះជាគណៈកម្មការមួយត្រូវបានបង្កើតឡើងជាចាំបាច់ នៅពេលដែលព្រះពុទ្ធសាសនាខ្មែរខាងនិកាយថេរវាទ នៅកម្ពុជាក្រោម និងព្រះពុទ្ធសាសនាយួនខាងនិកាយមហាយានមានគ្រោះអាសន្ន ។

នៅថ្ងៃទី ២២ ខែឧសភា ព្រះបាទសម្តេច ព្រះនរោត្តម សីហនុ ជាប្រមុខរដ្ឋនៃប្រទេសកម្ពុជា បានមានព្រះបន្ទូលថ្កោលទោសរបប ង៉ោ ឌិញ យេម ថា បានរំលោភបំពាន និងជិះជាន់លើពុទ្ធសាសនិកយួន និងខ្មែរក្រោមនៅកម្ពុជាក្រោម ។ ក្រោយមក កាសែតដែលគាំទ្ររបប ង៉ោ ឌិញ យេម បានចេញផ្សាយនៅថ្ងៃទី ៩ ខែមិថុនា ថា ព្រះសង្ឃខ្មែរក្រោមជាអ្នកនាំអាទិ៍ឲ្យមានវិបត្តិនៅក្នុងពុទ្ធសាសនា និងបានចោទថា វាជាចំណែកមួយនៃគម្រោងរបស់កម្ពុជា ក្នុងការពង្រីកគោលនយោបាយអព្យាក្រឹតរបស់ខ្លួនចូលទៅក្នុងរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋវៀតណាមខាងត្បូង ។ [115]

នៅថ្ងៃទី ២៥ ខែឧសភា ព្រះតេជព្រះគុណ ឡឺម ឯម និង លោក សឺង ថាយ ង្វៀង ជាតំណាងពលរដ្ឋខ្មែរក្រោម បានចូលរួមប្រជុំនៅក្នុងកិច្ចប្រជុំមួយជាមួយនឹងតំណាងសមាគមព្រះពុទ្ធសាសនាចំនួន ១០ នៅក្នុងវត្តសាឡើយ (Xá Lợi) នាទីក្រុងព្រៃនគរ ដើម្បីពិភាក្សាអំពីយុទ្ធសាស្ត្រតស៊ូដោយអហិង្សា និងបានចុះហត្ថលេខាលើញត្តិរួមគាំទ្រនូវ “គោលបំណងទាំង ៥ ចំណុច” របស់ពុទ្ធសាសនិក ដែលបានប្រកាសកាលពីថ្ងៃទី

[115] Jones, Howard (2003), Death of a Generation: how the assassinations of Diem and JFK prolonged the Vietnam War, New York: Oxford University Press, ទំព័រ ២៧១

១០ ខែឧសភា ។ [116]

ថ្ងៃទី ៣០ ខែឧសភា ព្រះតេជព្រះគុណ ឡឹម ឯម បានធ្វើកូដកម្មបង្អត់អាហារក្នុង អំឡុង ៤៨ ម៉ោង ដែលនេះជាលើកដំបូង នៃការធ្វើកូដកម្មដោយសន្តិវិធី ហើយក៏ជា ការចាប់ផ្តើមធ្វើជាបន្តបន្ទាប់របស់ព្រះសង្ឃមហាយានយួន និងព្រះសង្ឃខ្មែរក្រោម នៅទីក្រុងព្រៃនគរ ដើម្បីទាមទារឲ្យរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋវៀតណាម គោរពសិទ្ធិព្រះ ពុទ្ធសាសនា ។

ថ្ងៃទី ៣ ខែមិថុនា វត្តចន្ទរង្សី នៅទីក្រុងព្រៃនគរ ត្រូវអាជ្ញាធររដ្ឋការ ងោ ឌិញ យេម ចេញបទបញ្ជាឲ្យបិទទ្វារ និងឡោមព័ទ្ធយ៉ាងតឹងរ៉ឹង ។ រហូតមកដល់ថ្ងៃទី ១៥ ខែ កក្កដា ព្រះសង្ឃដែលមកជួបជុំគ្នានៅក្នុងវត្តនេះ ត្រូវកម្លាំងនគរបាលយួនវាយដំ និង ចាប់ទៅសួរចម្លើយយ៉ាងព្រៃផ្សៃ ហើយ ព្រះតេជព្រះគុណ ឡឹម ឯម និងព្រះសង្ឃទាំង អស់ត្រូវចាប់ទៅឃុំឃាំងអស់ ៤ ថ្ងៃ ។

នៅថ្ងៃទី ១១ ខែមិថុនា ព្រះតេជព្រះគុណ ថិត ក្វាង ឌឹក (Thích Quảng Đức) (១៨៩៧ - ១៩៦៣) ជាព្រះសង្ឃយួននិកាយមហាយាន បានធ្វើអត្តឃាតបូជាព្រះកាយ ខ្លួនឯង នៅខាងមុខស្ថានទូតខ្មែរ នាទីក្រុងព្រៃនគរ ដើម្បីជំទាស់នឹងអ្វីមួយដែលក្រុម បាតុករចាត់ទុកថា របប ងោ ឌិញ យេម បានគាបសង្កត់និងជិះជាន់លើពុទ្ធសាសនា ។ អណ្តាតភ្លើងឆេះសន្ធោសន្ធៅចេញពីព្រះកាយព្រះសង្ឃពុទ្ធសាសនាអង្គនេះ តាមរយៈ រូបថត ដែលបានថតដោយអ្នកកាសែតជនជាតិអាមេរិក មែលខម ប្រោន (Malcolm Browne) ធ្វើឲ្យមានការចាប់អារម្មណ៍យ៉ាងខ្លាំងពីមជ្ឈដ្ឋានអន្តរជាតិ និងនាំឲ្យមានការ ផ្លាស់ប្តូរនូវរបត់នយោបាយថ្មីមួយនៅក្នុងរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋវៀតណាម ។

នៅថ្ងៃទី ០៩ ខែកក្កដា ព្រះតេជព្រះគុណ ឡឹម ឯម បានថ្លែងជំទាស់ចំពោះក្រសួង មហាផ្ទៃនៃរដ្ឋការ ងោ ឌិញ យេម ដែលបានចុះហត្ថលេខាលើអនុក្រឹត្យមួយស្តីអំពីការ អនុញ្ញាតឲ្យពុទ្ធសាសនិកលើកទង់ព្រះពុទ្ធសាសនា ចំពោះតែក្រុមព្រះពុទ្ធសាសនាណា ដែលជាសមាជិក នៃ សម្ព័ន្ធព្រះពុទ្ធសាសនាវៀតណាម ។ ព្រះអង្គចាត់ទុកថា នេះជា

[116] Nguyễn Lang (2000), Việt Nam Phật giáo sử luận, Nhà xuất bản Văn học, Hà Nội, ទំព័រ ១០៥១ - ១០៥២

ទង្វើបំបែកបំបាក់ពុទ្ធសាសនា ។ [117]

ការណ៍ដែល ងោ ឌិញ យេម ដាក់ពន្ធនាគារ និងសម្លាប់អ្នកដែលសម្តែងមតិជំទាស់នូវរបបរបស់គាត់ ក្នុងនោះមានព្រះសង្ឃខ្មែរក្រោមជាដើម អ្នកដែលគាត់ចាត់ទុកថាជាក្រុមដែលបានចូលដៃចូលជើងជាមួយនឹងកងទ័ពឧទ្ទាមយួនកុម្មុយនីស្តនោះ បានធ្វើឲ្យប្រជាជនទូទៅទូទាំងដែនដីកម្ពុជាក្រោម ឬវៀតណាមខាងត្បូង ជាពិសេស អ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនាបានងើបឡើងប្រឆាំងចំពោះទង្វើរើសអើងរបស់គាត់កាន់តែខ្លាំង ។ បន្ទាប់ពីរបប របស់ យេម បានបាញ់សម្លាប់ជនជាតិយួន អ្នកដែលចេញធ្វើបាតុកម្មតវ៉ាចំពោះបទបញ្ជាហាមលើកទង់ពុទ្ធសាសនានៅក្នុងខែឧសភារួចមក អ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនាជាច្រើននៅដែនដីកម្ពុជាក្រោម បានចាប់ផ្តើមធ្វើកូដកម្មជាបន្តបន្ទាប់ ក្នុងនោះ មានព្រះសង្ឃយួន ៣ អង្គ និងជូនជីយួនម្នាក់បានធ្វើអត្តឃាតដោយការដុតខ្លួនឯង ។ ការតស៊ូទាំងនោះហើយ បានធ្វើឲ្យសហរដ្ឋអាមេរិកដកការទុកចិត្ត និងលែងគាំទ្រនូវរបបរបស់ យេម ។ ទីបំផុត ងោ ឌិញ យេម និងប្អូនប្រុសរបស់គាត់ ងោ ឌិញ ញូ (Ngô Đình Nhu) ត្រូវឧត្តមសេនីយ៍នៅក្នុងរបបរបស់ខ្លួន ធ្វើរដ្ឋប្រហារយោធាដោយការបាញ់ប្រហារឲ្យស្លាប់នៅថ្ងៃទី ២ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៦៣ ។ [118]

កម្ពុជាក្រោម ក្នុងរបប ង្វៀង រ៉ាំង ទេវ ពីឆ្នាំ ១៩៦៧ ដល់ ១៩៧៥៖

បន្ទាប់ពី ងោ ឌិញ យេម ត្រូវធ្វើរដ្ឋប្រហារ ង្វៀង រ៉ាំង ទេវ (Nguyễn Văn Thiệu) ដែលមានការគាំទ្រពីសហរដ្ឋអាមេរិក បានជាប់ឆ្នោតជាប្រធានាធិបតី នៃរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋវៀតណាមនៅឆ្នាំ ១៩៦៧ និងបន្តដឹកនាំរហូតដល់ពេលដែលរដ្ឋាភិបាលនេះត្រូវដួលរលំ ដោយកងទ័ពឧទ្ទាមយួនកុម្មុយនីស្តវាយចូលដណ្តើមអំណាច នៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៧៥ ។ ទេវ បានចូលកាន់តំណែង ស្របពេលនៃការចាប់ផ្តើមធ្វើអន្តរាគមន៍របស់សហរដ្ឋអាមេរិក នៅក្នុងសង្ក្រាមវៀតណាមប្រឆាំងនឹងពួកកងទ័ពឧទ្ទាមយៀកកុងខាងជើង និងខាងត្បូង ។ ទោះបីជាមានការរិះគន់អំពីលក្ខណៈផ្តាច់ការនៃរបបរបស់

[117] Thích Đồng Bổn, “HÒA THƯỢNG LÂM EM (1898 - 1979)”, TIỂU SỬ DANH TĂNG VIỆT NAM THẾ KỶ XX . TẬP I, Thành Hội Phật Giáo TP. Hồ Chí Minh, 1995, (ស្រង់ប្រភពៈ ៣ វិច្ឆិកា ២០២០), https://bit.ly/3mQ1Qm0

[118] Ngo Dinh Diem, 29 Oct. 2020, Encyclopedia Britannica, (ស្រង់ប្រភពៈ ៣ វិច្ឆិកា ២០២០), www.britannica.com/biography/Ngo-Dinh-Diem

គាត់យ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏គាត់នៅតែទទួលបានការគាំទ្រពីសហរដ្ឋអាមេរិក នៅក្នុងអំឡុងអាណត្តិរដ្ឋបាលរបស់ប្រធានាធិបតី លីនដូន ប៊ី ចនសុិន (Lyndon B. Johnson) និង រីឆើតដ៍ អឺម និកហ្សិន (Richard M. Nixon) ។ [119]

ក្នុងរបប ង្វៀង វ៉ាំង ទេវ គេសង្កេតឃើញសង្គមខ្មែរក្រោមបានត្រូវបែងចែកចេញជាច្រើនក្រុមទៅតាមនិន្នាការនយោបាយ ។ អ្នកខ្លះនៅអព្យាក្រឹតធ្វើជារាស្ត្រសាមញ្ញ អ្នកខ្លះចូលបម្រើយួននៅក្នុងរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋវៀតណាម អ្នកខ្លះចូលបម្រើយួនយៀកកុងដែលបង្កប់ខ្លួននៅកម្ពុជាក្រោម ដើម្បីប្រឆាំងរដ្ឋការសាធារណរដ្ឋវៀតណាម អ្នកខ្លះចូលបម្រើនៅក្នុងកងទ័ពពិសេសរបស់សហរដ្ឋអាមេរិក និងអ្នកខ្លះទៀតបង្កើតជាចលនាតស៊ូដោយកម្លាំងប្រដាប់អាវុធ ដើម្បីរំដោះទឹកដីកម្ពុជាក្រោមពីអាណានិគមយួន ជាដើម ។

ភ្លើងសង្គ្រាមរវាងកងទ័ពយៀកកុង និងទាហាន ទីវ គី បានធ្វើឲ្យសង្គមជាតិខ្មែរនៅកម្ពុជាក្រោម ត្រូវរងគ្រោះជាដំណាំ ដូចជា មនុស្សជាច្រើនត្រូវស្លាប់នៅក្នុងសមរភូមិ អ្នកខ្លះត្រូវពិការដោយសារដើរជាន់លើមីន វត្តអារាមជាច្រើន ដូចជា វត្តបឹងខ្យង នៅខេត្តឃ្លាំង និងវត្តកំពង់ជ្រៃ នៅខេត្តព្រះត្រពាំង ជាដើម ត្រូវរបប ទេវ គី [120] បំផ្លិចបំផ្លាញដោយទម្លាក់គ្រាប់បែកក្នុងហេតុផល ដើម្បីកម្ទេចយៀកកុងដែលបង្កប់ខ្លួននៅតាមវត្ត វត្តទ្រៀក នៅខេត្តមាត់ជ្រូក ត្រូវយៀកកុងដាក់គ្រាប់បែកបំផ្ទុះដើម្បីសម្លាប់ទាហាន ទេវ គី ដែលចូលមកវត្ត និងព្រះសង្ឃត្រូវទាហាន ទេវ គី បាញ់ប្រហារ នៅពេលដែលលោកចេញធ្វើបាតុកម្មទាមទារមិនឲ្យរបបនេះចាប់ផ្សឹកទៅធ្វើទាហាន និងឲ្យទទួលស្គាល់ខ្មែរក្រោមជាជនជាតិដើមភាគតិចនៅកម្ពុជាក្រោម ជាដើម ។

ការតស៊ូដើម្បីរក្សានូវនាទីជាជនជាតិភាគតិច ឆ្នាំ ១៩៦៩៖

នៅក្នុងខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៦៩ ព្រះសង្ឃ និងពលរដ្ឋខ្មែរក្រោម ចំនួន ១៣ ខេត្ត នៅដែនដីកម្ពុជាក្រោម បានធ្វើបាតុកម្មនៅទីក្រុងព្រៃនគរ និងនៅតាមខេត្ត ដើម្បីទាមទារ

[119] Nguyen Van Thieu, 25 Sep. 2020, Encyclopedia Britannica, (ស្រង់ប្រភពៈ ៥ វិច្ឆិកា ២០២០), www.britan nica.com/biography/Nguyen-Van-Thieu

[120] “ទេវ គី” មកពីពាក្យ “ទេវ” គឺ ង្វៀង វ៉ាំង ទេវ, “គី” គឺ ង្វៀង កាវ គី (Nguyễn Cao Kỳ) ជាអគ្គមេបញ្ជាការកងទ័ពជើងអាកាស និងជាអនុប្រធានាធិបតី នៃរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋវៀតណាម ។

ឲ្យរដ្ឋការ ង្វៀង វ៉ាំង ទេវ ទទួលស្គាល់ខ្មែរក្រោមជា “ជនជាតិភាគតិច” ឬ “ជនជាតិខ្មែរដើមកំណើតនៅកម្ពុជាក្រោម” ។ ការតវ៉ានេះ ធ្វើឡើងបន្ទាប់ពីប្រធានាធិបតី ង្វៀង វ៉ាំង ទេវ បានចេញក្រឹត្យលេខ ១៤ ចុះថ្ងៃទី ១៤ ខែតុលា ឆ្នាំ ១៩៦៩ ដែលមាន ៥ មាត្រា តម្រូវឲ្យលុបជាតិសាសន៍ខ្មែរចេញពីរដ្ឋធម្មនុញ្ញវៀតណាម គឺរំលាយខ្មែរឲ្យទៅជាយួន សុទ្ធសាធតែម្តង ។ [121] យោងតាម “គណៈកម្មាធិការកណ្តាលដឹកនាំព្រះសង្ឃខ្មែរកំណើតនៅវៀតណាមខាងត្បូងតស៊ូទាមទារដើម្បីរក្សានូវនាទីជាជនជាតិភាគតិច” ជាក្រុមតស៊ូរបស់ខ្មែរក្រោមមួយ ដែលបានបង្កើតឡើងនាពេលនោះ បានបញ្ជាក់អំពីអ្វីដែលខ្លួនហៅថា “ការរំលាយខ្មែរឲ្យទៅជាយួន” នោះ មានន័យថា រដ្ឋការយួន “បានលុបតំណាងខ្មែរចេញពីក្រុមប្រឹក្សាជនជាតិភាគតិច” នៅក្នុងរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋវៀតណាម ។ ក្រុមតស៊ូរបស់ខ្មែរក្រោមមួយនេះ បានចោទរដ្ឋការ ង្វៀង វ៉ាំង ទេវ ថាបានរំលោភលើរដ្ឋធម្មនុញ្ញ នៃរបបសាធារណរដ្ឋវៀតណាម ដែលបានអនុម័តនៅថ្ងៃទី ១ ខែមេសា ឆ្នាំ ១៩៦៧ ។ ហេតុដែលនាំឲ្យគណៈកម្មការតស៊ូមួយនេះ ទាមទារនូវនាទីជាជនជាតិភាគតិចនោះ ដោយសារពួកគាត់យល់ឃើញថា សង្គមខ្មែរក្រោមនៅដែនដីកម្ពុជាក្រោម នាពេលនោះ នៅមានភាពអន់ថយជាងជនជាតិយួនគ្រប់វិស័យ ។

> *“ខាងវិស័យយោធានៃសាធារណរដ្ឋវៀតណាម ពុំទាន់មានខ្មែរណាម្នាក់បានពាក់សក្តិថ្នាក់វរសេនីយឯកនៅឡើយ ។ ពុំទាន់មានខ្មែរណាម្នាក់បានធ្វើជាវេជ្ជបណ្ឌិតនៅឡើយ ក្នុងវិស័យសុខាភិបាល ។ ពុំទាន់មានខ្មែរណាម្នាក់បានធ្វើជាមេធាវី ក្នុងវិស័យច្បាប់ ។ ពុំទាន់មានខ្មែរណាម្នាក់បានធ្វើជាវិស្វករ ក្នុងវិស័យឧស្សាហកម្ម និងពាណិជ្ជកម្ម ។ ពុំទាន់មានខ្មែរណាម្នាក់បានធ្វើជាសាស្ត្រាចារ្យ នៅក្នុងវិស័យសិក្សាធិការ និងអប់រំ ។ សូម្បីតែនិស្សិតក្នុងមហាវិទ្យាល័យ និងសកលវិទ្យាល័យ ក៏ពុំសូវមានដែរ ។ សរុបមកខ្មែរនៅអន់ខ្សោយគ្រប់វិស័យ”* ។ [122]

---

[121] ថាច់ ខេមរិន្ទ, (១៩៧១), វត្តមាននៃកងកម្លាំងពិសេសខ្មែរ - សកម្មភាព លោក សឺង ង៉ុក ថាន់ ពីឆ្នាំ ១៩៣០ ដល់ឆ្នាំ ១៩៧០, ភ្នំពេញ, រោងពុម្ព នគរធំ, ទំព័រ ៨៩

[122] ថាច់ សិរ, (១៩៩៧), ទុក្ខខ្មែរក្រោម, សហរដ្ឋអាមេរិក, មជ្ឈមណ្ឌលស្រាវជ្រាវ សឺង ង៉ុក ថាញ់, ទំព័រ ២៤៩

ហេតុនេះ ទើបគណៈកម្មការតស៊ូបានទាមទារឲ្យរដ្ឋការ ង្វៀង វ៉ាំង ទេវ ទទួលស្គាល់ខ្មែរក្រោមជាជនជាតិភាគតិច ដើម្បីមានតំណាងរាស្ត្រខ្មែរនៅក្នុងក្រុមប្រឹក្សាជនជាតិភាគតិចរបស់រដ្ឋាភិបាល ដែលពួកគាត់អាចបញ្ចេញសំឡេងការពារនូវផលប្រយោជន៍ជូនពលរដ្ឋខ្មែរនៅដែនដីកម្ពុជាក្រោម ។

យោងតាមរដ្ឋធម្មនុញ្ញ ឆ្នាំ ១៩៦៧ នៃរបបសាធារណរដ្ឋវៀតណាម បានចែងថា ជនជាតិភាគតិចទាំងអស់ ត្រូវមានតំណាងរបស់ខ្លួននៅក្នុងរដ្ឋសភា ។ ដូច្នេះទើបនៅក្នុងសម័យនោះ គេសង្កេតឃើញខ្មែរក្រោមមួយចំនួនបានធ្វើជាតំណាងរាស្ត្រនៅក្នុងសភាធម្មនុញ្ញ និងសាមញ្ញសភានៃរដ្ឋាភិបាលមួយនេះផងដែរ ។ អ្នកទាំងនោះរួមមាន៖

១. លោក ទីវ ហ៊ី សាង (Tieu Hy Sang) ខេត្តព្រះត្រពាំង

២. លោក សឺង ធី (Son Thi) ខេត្តឃ្លាំង

៣. លោក ថាច់ ស៊ុង (Thach Sung) ខេត្តមាត់ជ្រូក

៤. លោក យ៉ាញ ធូ (Danh Thu) ខេត្តក្រមួនស ។

៥. លោក កៀង សូក (Kien Sot) ខេត្តព្រះត្រពាំង

៦. លោក តាំង បា ស្វឺង (Tang Ba Xuan) ខេត្តឃ្លាំង

៧. លោក ថាច់ ផែន (Thach Phene) ខេត្តពលលាវ

៨. លោក សឺន ស៊ឺ (Son Su) ខេត្តពលលាវ

៩. លោក យ៉ាញ កឿង (Danh Cuong) ខេត្តក្រមួនស

១០. លោក ចៅ សូកាន (Chau Sokane) ខេត្តមាត់ជ្រូក

១១. លោក ចៅ ង៉ែត (Chau Nghet) ខេត្តមាត់ជ្រូក

១២. លោក យ៉ាញ ណើ (Danh No) ខេត្តច្បើងទៀង [123] ។

នៅថ្ងៃទី ២៥ ខែតុលា ឆ្នាំ ១៩៦៩ តំណាងព្រះសង្ឃ និងពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមទាំង ១៣ ខេត្ត/ក្រុង បានមកជួបជុំគ្នានៅវត្តចន្ទរង្សី នាទីក្រុងព្រៃនគរ ដើម្បីបង្កើតជាគណៈកម្មការតស៊ូមួយឈ្មោះ “គណៈកម្មាធិការកណ្តាលដឹកនាំព្រះសង្ឃខ្មែរកំណើតនៅវៀត

[123] ខេត្តច្បើងទៀង (Chương Thiện) ជាខេត្តមួយនៅដែនដីកម្ពុជាក្រោម ដែលរដ្ឋការសាធារណរដ្ឋវៀតណាម បានបង្កើត និងប្រើជាផ្លូវការ ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៦១ ដល់ ១៩៧៥ ។ ខេត្តនេះកើតឡើង ដោយការបំបែកផ្ទៃដីចេញខេត្តព្រៃកប្ញស្សី, ខេត្តក្រមួនស និងខេត្តឃ្លាំង ។

ណាមខាងត្បូងតស៊ូទាមទារដើម្បីរក្សានូវនាទីជាជនជាតិភាគតិច" ដែលមាន ព្រះតេជ ព្រះគុណ ធម្មវីរិយោ គឹម សាង ជាប្រធាន ។ គណៈកម្មការនេះ បានដឹកនាំពលរដ្ឋ និង សង្ឃធ្វើបាតុកម្មនៅទីក្រុងព្រៃនគរ និងនៅតាមខេត្តនានា ចាប់ពីថ្ងៃទី ១៣ ខែវិច្ឆិការហូតដល់ខែធ្នូ ដើម្បីទាមទារឲ្យរដ្ឋការ ទេវ គី សងនូវនាទីជាជនជាតិភាគតិចមកឲ្យ ខ្មែរក្រោមវិញ ។ [124]

កាលសម័យនោះ យួនបានហៅខ្មែរក្រោមជាភាសាយួនថា ងើយរៀតហ្ពុកម៉ៀង (Người Việt Gốc Miên) ប្រែថា "ពលរដ្ឋយួនកំណើតខ្មែរ" ។ ពាក្យនេះ យួនចង់សំដៅថា ខ្មែរក្រោមជាមនុស្សដែលបានភៀសខ្លួនចេញពីប្រទេសកម្ពុជា មករស់នៅអាស្រ័យក្នុងប្រទេសរៀតណាម មិនមែនជាម្ចាស់ស្រុកនៃដែនដីកម្ពុជាក្រោម នោះ ទេ ។ ក្រោយឆ្នាំ ១៩៧៥ របបកុម្មុយនីស្តយួន សព្វថ្ងៃ បានចាត់ទុកខ្មែរក្រោមជាជនជាតិភាគតិចមួយក្នុងចំណោមជនជាតិភាគតិចទាំង ៥៣ នៅក្នុងប្រទេសរៀតណាម តែយួនបានហៅខ្មែរក្រោមជាភាសាយួនថា "ខ្មែរណាមបូ" (Khmer Nam Bộ) ដែលមានន័យថា "ខ្មែរភាគខាងត្បូង" ទៅវិញ ។ សព្វថ្ងៃ សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម នៅក្រៅប្រទេស បានទាមទារនៅក្នុងអង្គការសហប្រជាជាតិ (UN) ឲ្យរដ្ឋាភិបាលបក្សកុម្មុយនីស្តយួន ត្រូវទទួលស្គាល់ខ្មែរក្រោមជាជនជាតិដើម (Indigenous peoples) ឬជាម្ចាស់ស្រុកនៃដែនដីកម្ពុជាក្រោម ។

ឆ្លើយនឹងសំណួរថា ហេតុអ្វីខ្មែរក្រោមកាលសម័យនោះ មិនទាមទារឲ្យរដ្ឋការយួនទទួលស្គាល់ខ្មែរក្រោមជាជនជាតិដើម បែរជាឲ្យទទួលស្គាល់ជាជនជាតិភាគតិចទៅវិញ? លោក តាំង សារៈ ជាប្រធានសាខាសហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម ប្រចាំប្រទេសកម្ពុជា និងជាសាក្សីរស់នៃព្រឹត្តិការណ៍នេះ បានបញ្ជាក់ថា ហេតុដែលនាំឲ្យខ្មែរក្រោមក្នុងសម័យនោះតស៊ូទាមទារនូវនាទីជាជនជាតិភាគតិចនោះ ដោយសារនៅក្នុងសម័យនោះ ពាក្យ "ជនជាតិដើម" គេមិនបានយកប្រើប្រាស់ជាផ្លូវការនៅឡើយ ។ [125]

---

[124] ព្រឹត្តិការណ៍នេះ មាននិយាយពិស្តារនៅក្នុងសៀវភៅ "ទុក្ខខ្មែរក្រោម" ដែលបានរៀបរៀងដោយ លោក ថាច់ សិរ ។

[125] "បទសម្ភាសន៍ លោក តាំង សារៈ អំពីព្រឹត្តិការណ៍ ១៣ វិច្ឆិកា ១៩៦៩", Youtube, ផ្សាយដោយ ទូរទស្សន៍ ព្រៃនគរ (Prey Nokor News), ថ្ងៃទី ១៤ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០២០, https://bit.ly/3fZSOk3

បាតុកម្មប្រឆាំងការចាប់ព្រះសង្ឃផ្សឹកឲ្យទៅធ្វើជាទាហាន៖

ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៧០ ដល់ ១៩៧៥ ពេលដែលរបបសាធារណរដ្ឋវៀតណាម ជិតដួលរលំ ព្រះសង្ឃនៅដែនដីកម្ពុជាក្រោមបានធ្វើបាតុកម្មជាបន្តបន្ទាប់ ដើម្បីប្រឆាំងនឹងអ្វីមួយដែលពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមលើកឡើងថា “រដ្ឋការយួនចាប់ព្រះសង្ឃផ្សឹកឲ្យទៅធ្វើជាទាហាន” នៃរបបសាធារណរដ្ឋវៀតណាម ។ ការធ្វើបាតុកម្មនេះ បានធ្វើឲ្យរដ្ឋាភិបាលសាធារណប្រជាធិបតេយ្យវៀតណាមខាងជើង និងក្រុមកងទ័ពឧទ្ទាមយៀកកុង ដែលបង្កប់ខ្លួននៅកម្ពុជាក្រោមសប្បាយចិត្តយ៉ាងខ្លាំង ព្រោះពួកគេបានចំណេញនយោបាយលើការតស៊ូរបស់ព្រះសង្ឃខ្មែរក្រោម ។ ក្រុមយួនយៀកកុងបានឃោសនាថា របបយួន ទីវ គី បានធ្វើទុក្ខបុកម្នេញលើព្រះសង្ឃខ្មែរក្រោម ដើម្បីឲ្យខ្មែរក្រោមដែលជាអ្នកគោរពព្រះសង្ឃ និងពុទ្ធសាសនានោះ ស្អប់របប ទីវ គី និងសហរដ្ឋអាមេរិក ហើយចូលរួមតស៊ូជាមួយនឹងចលនាយួនយៀកកុង ។ ព្រះសង្ឃអង្គណាដែលសកម្មខ្លាំងក្នុងការដឹកនាំធ្វើបាតុកម្ម ឬឃោសនាឲ្យខ្មែរក្រោមចេះងើបឡើងតស៊ូនោះ តែងតែត្រូវរបប ទីវ គី បាញ់ប្រហារសម្លាប់ជាបន្តបន្ទាប់ ។

ដោយអាស្រ័យមានវីរភាពក្នុងការដឹកនាំពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមចេញធ្វើបាតុកម្ម ការពារផលប្រយោជន៍ជូនខ្មែរក្រោមនោះ ព្រះតេជព្រះគុណ មហា សឺន ថាន ជាប្រធានគណៈអាចារ្យ និងជាប្រធានសមណប្បាតុកររខេត្តពលលាវ និង លោក លី ឧត្តម ជាអ្នកបើកម៉ូតូជូនព្រះអង្គ ត្រូវរបបសាធារណរដ្ឋវៀតណាមស្តាត់បាញ់សម្លាប់ឲ្យសុគត និងស្លាប់នៅតាមផ្លូវ ។ ករណីធ្វើឃាតកម្មនេះ បានរៀបចំដោយរដ្ឋការ ង្វៀង វ៉ាំង ទេវ សហការជាមួយនឹងអាជ្ញាធរយួនខេត្តពលលាវ ដែលមានលោកវរសេនីយ៍ឯក ហ្វិញ ង៉ុក ឌីប (Huynh Ngoc Diep) ជាមេខ្លោង បានចេញបញ្ជាឲ្យលោកអនុសេនីយ៍ឯក ត្រឹង ឃ្វី ជឿង (Tran Duy Chuong) ជាប្រធានមន្ទីរនគរបាលខេត្តពលលាវធ្វើឃាតព្រះតេជព្រះគុណ មហា សឺន ថាន និង លោក លី ឧត្តម នៅថ្ងៃទី ៣ ខែមេសា ឆ្នាំ ១៩៧៣ ត្រូវនឹងខែចេត្រ ឆ្នាំជូត ចត្វាស័ក ព. ស. ២៥១៧ វេលាម៉ោង ៥ រសៀល នៅភូមិទឹកចែក ឃុំស្នែត ស្រុកពលលាវ ខេត្តពលលាវ ដោយចោទព្រះអង្គពីបទ តែងតែ

បំផុសឲ្យព្រះសង្ឃធ្វើបាតុកម្ម ។ ព្រះតេជព្រះគុណ មហា សឺន ថាន ប្រសូតនៅ ឆ្នាំ ច ព. ស. ១៤៧៧ គ. ស. ១៩៣៣ នៅតំបន់ឈើចុះ ឃុំទឹកសាប ស្រុកជ្រោយញ ខេត្តពលលាវ ។ ព្រះអង្គបានសាងផ្ទួសនៅវត្តទេពារាមព្រៃជាប់ ជាវត្តមួយនៅក្នុងភូមិ កំណើតរបស់ព្រះអង្គ ។ [126]

នៅថ្ងៃទី ១០ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៧៤ ព្រះសង្ឃចំនួន ៤ អង្គ នៅក្នុងខេត្តក្រមួនស ត្រូវរបបយួន ទេវ គី បាញ់ប្រហារឲ្យសុគត នៅក្នុងព្រឹត្តិការណ៍បាតុកម្មមួយ ដើម្បីទាមទារឲ្យដោះលែងព្រះសង្ឃ ដែលត្រូវរបបសាធារណរដ្ឋវៀតណាម ចាប់ផ្សឹកទៅធ្វើជាទាហាន ។

ព្រះសង្ឃទាំង ៤ អង្គដែលត្រូវសុគតនោះ រួមមានៈ

១. ភិក្ខុ យ័ញ តឹប (Danh Tâp) ប្រសូតឆ្នាំ ១៩៤១

២. ភិក្ខុ យ័ញ ហម (Danh Hòm) ប្រសូតឆ្នាំ ១៩៥០

៣. ភិក្ខុ យ័ញ ហយ (Danh Hỏi) ប្រសូតឆ្នាំ ១៩៥១

៤. ភិក្ខុ ឡឹម ហ៊ុង (Lâm Hùng) ប្រសូតឆ្នាំ ១៩៤៧ [127]

នៅថ្ងៃទី ២១ និង ២២ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៥ ទាហានរបប ទីវ គី បានឡោមព័ទ្ធវត្ត ក្រពុំឈូកច្រាលចារ៉ុ ឋិតនៅក្នុងស្រុកថ្ពូវ នៃខេត្តព្រះត្រពាំង ដើម្បីចាប់ព្រះសង្ឃផ្សឹកទៅធ្វើជាទាហាន ។ ព្រះសង្ឃប្រមាណ ១.២០០ អង្គ បាននិមន្តមកពីវត្តនានានៅក្នុងខេត្តរួមគ្នាតតាំងប្រយុទ្ធជាមួយនឹងទាហាន ទេវ គី នៅក្នុងវត្តក្រពុំឈូកច្រាលចារ៉ុ ។ នៅក្នុងឆាកប្រយុទ្ធនេះ ព្រះសង្ឃ ២ អង្គ គឺ ភិក្ខុ យឿង សុខ និង គឹម សុមន៍ ត្រូវទាហាន ទេវ គី បាញ់ប្រហារឲ្យសុគតនៅក្នុងបរិវេណវត្ត ។

១. ភិក្ខុ យឿង សុខ បួសរៀននៅវត្តចារ៉ុ ប្រសូត ឆ្នាំ ១៩៥០ ព្រះជន្ម ២៥ ។

២. ភិក្ខុ គឹម សុមន៍ បួសរៀននៅវត្តកោះស្លា ប្រសូត ឆ្នាំ ១៩៥៣ ព្រះជន្ម ២២ ។

---

[126] តាំង សារៈ, (ខែមករា ព. ស. ២៥៤៧ គ. ស. ២០០៤), ព្រះវីរៈធម្មាចារ្យ មហា សឺន ថាន, ព្រឹត្តិបត្រ កម្ពុជាក្រោម, សហរដ្ឋអាមេរិក, សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពជាក្រោម (KKF), ទំព័រ ១៤, https://is.gd/VVP8J0

[127] Lê Hải, (៧ តុលា ២០១៦), Tưởng niệm các vị hòa thượng liệt sĩ và các anh hùng liệt sĩ, Dân tộc và Miền núi, (ស្រង់ប្រភពៈ ០១ ធ្នូ ២០២០), https://bit.ly/3qj8sf5

នៅក្នុងរាកប្រយុទ្ធនេះ ក្រៅពីព្រះសង្ឃទាំងពីរអង្គខាងលើត្រូវសុគត មានព្រះសង្ឃចំនួន ១១ អង្គផ្សេងទៀត ត្រូវរបួស គឺធ្ងន់ ៣ ស្រាល ៨ ។ ចំណែកខាងភាគីទាហាន ទេវ គឺ ត្រូវស្លាប់សក្តិពីរកន្លះម្នាក់ និងរបួស ២ នាក់ ។ [128]

នៅក្នុងព្រឹត្តិការណ៍ដូចគ្នានេះដដែល សាមណេរ គឹម សំណាង អាយុ ១៥ ឆ្នាំ ដែលបានចូលរួមធ្វើបាតុកម្មដោយអហិង្សា ជាមួយនឹងព្រះសង្ឃប្រមាណ ១០០ អង្គ នៅស្រុកកំពង់ធំ (Chau Thanh) នាខេត្តព្រះត្រពាំង (Vinh Binh) ត្រូវមេទាហានយួនម្នាក់ឈ្មោះ ង្វៀង វ៉ាំង សយ (Nguyen Van Soi) បាញ់ប្រហារឲ្យសុគត នៅថ្ងៃទី ២៦ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៥ ។ [129]

នៅក្នុងសង្គ្រាមវៀតណាម គេសង្កេតឃើញពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមជាច្រើន ដែលមាននិន្នាការបម្រើយួនកុម្មុយនីស្ត បានស្លាប់ក្នុងបុព្វហេតុប្រឆាំងនឹងរបបយួនសេរី ទេវ គឺផងដែរ ។ យោងតាមអត្ថបទសិក្សាស្រាវជ្រាវជាភាសាយួនមួយ មានចំណងជើងថា “តួនាទីរបស់វត្តអារាមនៅក្នុងជីវភាព និងវប្បធម៌នៃពលរដ្ឋខ្មែរណាមបូ” [130] ដែលបានរៀបរៀងនៅឆ្នាំ ១៩៩៩ និង ២០០០ ដោយក្រុមមន្ត្រីរដ្ឋាភិបាលយួនកំណើតជាខ្មែរក្រោម បានរាយការណ៍ថា នៅក្នុងសម័យអ៊ីមួយដែលរដ្ឋាភិបាលកុម្មុយនីស្តយួនសព្វថ្ងៃ ហៅថា “សង្គ្រាមប្រឆាំងនឹងអាណានិគមនិយមបារាំង និងចក្រពត្តិអាមេរិក” នោះ មានពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមជាច្រើនជាសមាជិកបក្សកុម្មុយនីស្តយួនត្រូវស្លាប់នៅក្នុងសមរភូមិ និងត្រូវជាប់ពន្ធនាគារ ។ អ្នកដែលបានស្លាប់នោះ ដូចជា ព្រះតេជព្រះគុណ ហ៊ូវ ញ៉ែម (Hữu Nhem), អ្នកស្រី ថាច់ ធី ថាញ់ (Thach Thị Thanh), នាង ង៉ែត (Neang Nghet), ថាច់ ធី ទើយ (Thạch Thị Tươi) និង ថាច់ ង៉ុក បៀង (Thạch Ngọc Biên) ជាដើម ។ អ្នកដែលរបបកុម្មុយនីស្តយួនចាត់ទុកជាវីរជននោះ មានដូចជា អ្នកស្រី កៀង ធី ញ៊ឹង (Kiên Thị Nhẫn), ឡាំ សាក់ (Lâm Sắc), សឺង តង (Sơn Ton),

[128] ព្រះកេសរវិនយោ មហា ត្រឹង យន្ត, (ព. ស. ២៥៥៥ - គ. ស. ២០១១), កម្រងអត្ថបទ សរសេរតាមអានខ្មែរ, ភ្នំពេញ, ក្រុមសិស្សានុសិស្ស, ទំព័រ ៥០

[129] “វីរសមណៈខ្មែរក្រោម”, ឯកសារ (PDF) ដែលបានរៀបរៀងដោយ លោក ថាច់ សេ ។

[130] “ខ្មែរណាមបូ” (Khmer Nam Bo) មានន័យថា “ខ្មែរភាគខាងត្បូង” នៃប្រទេសវៀតណាម ។ នេះជាឈ្មោះមួយដែលរបបយួនកុម្មុយនីស្ត សព្វថ្ងៃ ប្រើជាផ្លូវការសម្រាប់ហៅ “ខ្មែរក្រោម” នៅដែនដីកម្ពុជាក្រោម ។

ឡឹម តឿង (Lâm Tương) និង ថៅ ពុធ ។ ព្រះសង្ឃថាស់ទុំមួយចំនួន ដែលត្រូវបានយួនតែងតាំងឲ្យទទួលតំណែងធំៗនៅក្នុងបក្សកុម្មុនីស្តយួននោះ មានដូចជា ព្រះតេជព្រះគុណ សឺង រ៉ង់ បានទទួលមុខងារជា អនុប្រធានការពារសន្តិភាព និង ជាទីប្រឹក្សា នៃ “គណៈកម្មការរណសិរ្សមាតុភូមិជាតិ [យួន] រំដោះវៀតណាមខាងត្បូង” និង ព្រះតេជព្រះគុណ ហូវ ញ៉ែម បានទទួលមុខងារជា អនុប្រធាន “គ.រ.ម.ជ.រ.វ.ណ.ត.” [131] ព្រះតេជព្រះគុណ ថាច់ សម បានទទួលមុខងារជា ប្រធាន “សមាគមព្រះសង្ឃសាមគ្គីស្នេហាជាតិ” [132] ប្រចាំតំបន់និរតីភាគខាងត្បូងវៀតណាម និង ព្រះតេជព្រះគុណ លុយ សារ៉ាត (Luy Sarat) បានទទួលមុខងារជាប្រធាន “រណសិរ្សជាតិ [យួន] រំដោះខេត្តត្រាវិញ” ។ បើតាមរបាយការណ៍នេះដដែលបានបញ្ជាក់ថា មេដឹកនាំកំពូលនៃលទ្ធិកុម្មុយនីស្តនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ក៏ជាមនុស្សដែលមានដើមកំណើតជាខ្មែរនៅដែនដីកម្ពុជាក្រោម ផងដែរ នោះគឺ សឺង ង៉ុក មុិញ ឬ អាចារ្យ មៀន និង ទូ សាមុត ឬ អាចារ្យ សុខ ជាសហស្ថាបនិក នៃ គណបក្សបដិវត្តន៍ប្រជាជនខ្មែរ (Khmer People's Revolutionary Party) ។ គណបក្សនេះ បានបង្កើតឡើងនៅក្នុងខែសីហា ឆ្នាំ ១៩៥១ និងក្រោយមក បានក្លាយទៅជា គណបក្សប្រជាជនកម្ពុជា (CPP) នៃប្រទេសកម្ពុជាសព្វថ្ងៃ ។ សឺង ង៉ុក មុិញ ឬ អាចារ្យ មៀន មានឈ្មោះជាភាសាយួនថា ផាម វ៉ុង ហឿ (Phạm Văn Hứa) កើតឆ្នាំ ១៩២០ នៅខេត្តព្រះត្រពាំង ដែលមានឪពុកជាខ្មែរក្រោម និងម្តាយជាយួន ។ [133] របាយការណ៍ខាងលើដដែលបានបញ្ជាក់ថា នៅក្នុងសម័យសង្គ្រាម ទូទាំងកម្ពុជាក្រោម មានវត្តចំនួន ១១០ ត្រូវយៀកកុងយកធ្វើមូលដ្ឋានតស៊ូរបស់ខ្លួន និងខេត្តព្រះត្រពាំង មានពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមជាសមាជិកបក្សកុម្មុយនីស្តយួន

[131] “គ.រ.ម.ជ.រ.វ.ណ.ត.” អក្សរកាត់ “គណៈកម្មការរណសិរ្សមាតុភូមិជាតិរំដោះវៀតណាមខាងត្បូង” ។ ឈ្មោះដើមជាភាសាយួន “Mặt trận Dân tộc Giải phóng miền Nam Việt Nam” ជារណសិរ្សដែលបានបង្កើតដោយក្រុមយៀកកុងនៅកម្ពុជាក្រោម ដើម្បីប្រឆាំងនឹងរបបសាធារណរដ្ឋវៀតណាម និងទាហានសហរដ្ឋអាមេរិក នៅក្នុងសម័យសង្គ្រាមវៀតណាម ។

[132] “សមាគមព្រះសង្ឃសាមគ្គីស្នេហាជាតិ” ជាឈ្មោះសមាគមរបស់ព្រះសង្ឃខ្មែរនៅកម្ពុជាក្រោម ដែលរបបយួនកុម្មុយនីស្តសព្វថ្ងៃ ទទួលស្គាល់ជាផ្លូវការ និងអនុញ្ញាតឲ្យដំណើរការនៅក្រោមឆត្រ “សមាគមពុទ្ធសាសនាវៀតណាម” (Giáo hội Phật giáo Việt Nam) និង “រណសិរ្សមាតុភូមិវៀតណាម” (Mặt trận Tổ quốc Việt Nam) ។ នៅកម្ពុជាក្រោម សព្វថ្ងៃ គ្មានសមាគមសង្ឃឯករាជ្យដាច់ខ្សែករបស់ខ្លួនទេ ។

[133] Christopher E. Goscha, Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885-1954, Routledge, 1999, ទំព័រ ៣៣៩

បានស្លាប់នៅក្នុងសមរភូមិចំនួន ១.២៤៧ នាក់ និងខេត្តលង់ហោរ ស្លាប់ចំនួន ១៤៧ នាក់ ដែលអ្នកទាំងនោះ ត្រូវបានរបបកុម្មុយនីស្តយួន សព្វថ្ងៃ ចាត់ទុកថាជាមនុស្ស ដែលបានពលីជីវិត ដើម្បីបុព្វហេតុជាតិរបស់គេ ។ [134]

របបសាធារណរដ្ឋវៀតណាមត្រូវដួលរលំ ឆ្នាំ ១៩៧៥ របបយួនកុម្មុយនីស្តបន្តធ្វើអាណានិគមលើដែនដីកម្ពុជាក្រោម

នៅថ្ងៃទី ៣០ ខែមេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ កងទ័ពយួនកុម្មុយនីស្ត [135] បានវាយសម្រុកចូលវិមានឯករាជ្យ (Dinh Độc Lập) ជាអគាររដ្ឋបាលរបស់រដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋវៀតណាម ដែលមានទីតាំងនៅទីក្រុងព្រៃនគរ ហើយបានចាប់បង្ខំប្រធានាធិបតីយួនខាងត្បូង យឿង វ៉ាំង មិញ [136] ឲ្យប្រកាសចុះចាញ់ និងរំសាយរដ្ឋាភិបាលយួនខាងត្បូងដោយគ្មានលក្ខខណ្ឌ ក្នុងគោលបំណងអ្វីមួយដែលរបបយួនកុម្មុយនីស្តហៅថា “ដើម្បីបង្រួបបង្រួមជាតិ” និង “ជៀសវាងការបង្ហូរឈាម” រវាងយួននិងយួនគ្នាឯង ។ ពេលបានទទួលជ័យជម្នះភ្លាម ក្រុមយួនកុម្មុយនីស្តខាងត្បូងបានបង្កើតជារដ្ឋាភិបាលបណ្តោះអាសន្នមួយឈ្មោះថា “សាធារណរដ្ឋខាងត្បូងវៀតណាម” (Cộng hòa Miền Nam Việt Nam) ដែលមាន លោក ហ៊ិញ តឹង ផាត (Huỳnh Tấn Phát) ធ្វើជាប្រធានរដ្ឋបានមួយឆ្នាំ ។ នៅថ្ងៃទី ២ ខែកក្កដា ឆ្នាំ ១៩៧៦ របបយួនកុម្មុយនីស្តបានភ្ជាប់ទឹកដីកម្ពុជាក្រោមទៅនឹងទឹកដីយួនខាងជើងឲ្យរួមចូលគ្នាជាប្រទេសតែមួយដែលយួនហៅថា “ឯកភាពទឹកដី” (Thống nhất đất nước) និងបានបង្កើតជាប្រទេសយួនតែមួយមានឈ្មោះថា “សាធារណរដ្ឋសង្គមនិយមវៀតណាម” រហូតមកដល់ សព្វថ្ងៃ ។

[134] Sơn Phước Hoang, (2000). Vai trò của chùa đối với đời sống văn hóa của đồng bào Khmer Nam Bộ (ស្រង់ប្រភពៈ ០១ ធ្នូ ២០២០), https://bit.ly/33ClkDn

[135] កងទ័ពយួនកុម្មុយនីស្តដែលវាយចូលទីក្រុងព្រៃនគរផ្តួលរំលំរបបសាធារណរដ្ឋវៀតណាម នាពេលនោះ មាន ២ ក្រុម គឺ ទីមួយ “រណសិរ្សជាតិរំដោះវៀតណាមខាងត្បូង” (Mặt trận Dân tộc Giải phóng miền Nam Việt Nam) បានបង្កើតឡើងដោយក្រុមយៀកកុងដែលមានមូលដ្ឋាននៅកម្ពុជាក្រោម ឬ វៀតណាមខាងត្បូង និងទីពីរ “កងទ័ពប្រជាជនវៀតណាម” (Quân đội nhân dân Việt Nam) បានបង្កើតឡើងដោយរដ្ឋាភិបាលយួនកុម្មុយនីស្តខាងជើង “សាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យវៀតណាម” ។

[136] យឿង វ៉ាំង មិញ (Dương Văn Minh) ជាប្រធានាធិបតីចុងក្រោយបង្អស់ នៃរបបសាធារណរដ្ឋវៀតណាម ដែលបានឡើងកាន់តំណែងបានតែ ២ ថ្ងៃប៉ុណ្ណោះ គឺចាប់ពីថ្ងៃទី ២៨ ដល់ ៣០ ខែមេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ។ ដោយសារចាញ់សង្គ្រាមជាបន្តបន្ទាប់ និងអាមេរិកលែងផ្តល់ជំនួយយោធាដល់របបសាធារណរដ្ឋវៀតណាម ប្រធានាធិបតី ង្វៀង វ៉ាំង ទេវ បានប្រកាសលាលែងពីតំណែងនៅថ្ងៃទី ២១ ខែមេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ។

៤៥ ឆ្នាំ ក្រោមរបបយួនកុម្មុយនីស្ត (១៩៧៥ - បច្ចុប្បន្ន) ៖

របបសាធារណរដ្ឋវៀតណាមបានដួលរលំទៅ របបយួនកុម្មុយនីស្តបានចូលមក បន្តកាន់កាប់ និងធ្វើអាណានិគមលើដែនដីកម្ពុជាក្រោម នៅថ្ងៃទី ៣០ ខែមេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ។ ចាប់តាំងពីពេលនោះមក ពលរដ្ឋនៅកម្ពុជាក្រោមបានចាប់ផ្តើមស្គាល់នូវ របបអាណានិគមថ្មីមួយទៀត នោះគឺ របបយួនកុម្មុយនីស្ត ដែលរដ្ឋាភិបាលមួយនេះ បានដឹកនាំប្រទេសតាមរបៀបសង្គមនិយម ឬលទ្ធិកុម្មុយនីស្តម៉ាក្សឡេនីន ។ នៅទី សាធារណៈ និងទីប្រជុំរបស់រដ្ឋាភិបាល គេបានឃើញទង់ជាតិនៃរបបកុម្មុយនីស្តយួន ពណ៌ក្រហមដែលមានផ្កាយពណ៌លឿង ទង់លទ្ធិកុម្មុយនីស្តពណ៌ក្រហមដែលមាន សញ្ញាកណ្តៀវ និងញញួរ រូបមេលទ្ធិកុម្មុយនីស្តទាំងពីររូប គឺ កលម៉ាក្ស និង ឡេនីន ព្រមទាំងរូបមេដឹកនាំបក្សកុម្មុយនីស្តយួន ហូ ជី មុិញ ។ ទីក្រុងព្រៃនគរ ដែលជនជាតិ យួនធ្លាប់ហៅថា សាយហ្គន (Sài Gòn) ត្រូវរបបនេះប្តូរឈ្មោះទៅជាទីក្រុងហូជីមុិញ វិញ ផងដែរ ។

ពេលក្តាប់អំណាចបានពេញដៃហើយ របបយួនកុម្មុយនីស្តបានបោសសម្អាតនូវ មនុស្សណាដែលជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងសង្គមចាស់ តាមរយៈការចាប់អ្នកទាំងនោះទៅធ្វើ ទារុណកម្មនៅក្នុងគុក ដែលភាសាយួនហៅថា “ឌីកាយតាវ” (Đi cải tạo) មានន័យថា “ទៅរៀនសូត្រ ឬទៅលត់ដំ” ។ ចំពោះខ្មែរក្រោមវិញ មុខព្រួញដែលរបបកុម្មុយនីស្ត យួនត្រូវបោសសម្អាតនោះ រួមមាន មេដឹកនាំសង្ឃ, គ្រូបង្រៀនសាលាបាលីនៅតាម វត្តអារាម, អ្នកនយោបាយ, អ្នកធ្វើជារាជការ ឬជាទាហាននៅក្នុងរបបយួន ទេវ គឺ, អ្នកបង្កើតជាចលនាតស៊ូដើម្បីរំដោះទឹកដីកម្ពុជាក្រោម, អ្នកដែលហ៊ានចេញមុខធ្វើ បាតុកម្ម និងបញ្ចេញមតិតាមអិនធើណែតអំពីបញ្ហាដែលរបបយួនកុម្មុយនីស្តរំលោភ សិទ្ធិលើខ្មែរក្រោម ជាដើម ។ អ្នកដែលត្រូវរបបយួនកុម្មុយនីស្តចាប់ដាក់គុក និងត្រូវ សម្លាប់នោះ មានដូចជា លោក សឺង ង៉ុក ថាញ់ ជាអ្នកនយោបាយដ៏ល្បីនៅកម្ពុជា ត្រូវ ចាប់ដាក់គុកជីហ្វា (Chí Hoà) ឆ្នាំ ១៩៧៥ និងត្រូវស្លាប់ឆ្នាំ ១៩៧៧, ព្រះតេជព្រះគុណ គឹម តុក ចើង ជាព្រះមេគណខេត្តព្រះត្រពាំង ត្រូវយួនធ្វើឃាតនៅក្នុងគុក ឆ្នាំ ១៩៨៦,

ព្រះតេជព្រះគុណ ថាច់ ស ជាព្រះឧបជ្ឈាយ៍វត្តកញ្ចោងកំពង់លាវ ត្រូវឃុនចងនឹងបង្គោលទង់នៅក្នុងវត្តនិងបាញ់សម្លាប់ ចោទពីបទជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងព្រឹត្តិការណ៍បះបោរ រំដោះទឹកដីកម្ពុជាក្រោម នៅក្នុងខេត្តព្រះត្រពាំងកាលពីឆ្នាំ ១៩៧៦, លោក ចៅ រៀប នៅខេត្តមាត់ជ្រូក ជាទាហានអាមេរិកក្នុងរបបសាធារណរដ្ឋវៀតណាម និងមានឋានៈជាអនុសេនីយ៍ឯក ត្រូវឃុនចាប់ដាក់គុក និងធ្វើទារុណកម្ម ៧ ឆ្នាំ គឺចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ ១៩៨២ [137], លោក ថាច់ សេ (កាលនៅជាសង្ឃ) ជាអគ្គលេខាធិការសាលាគណ នៃគណៈពុទ្ធសាសនាថេរវាទខេត្តព្រះត្រពាំង និងជាសមណប្បាតុករ ធ្វើបាតុកម្មទាមទារឲ្យដោះលែងព្រះសង្ឃដែលត្រូវរបបយួន ទេវ គឺ ចាប់ទៅធ្វើជាទាហាននោះ ត្រូវរបបយួនកុម្មុយនីស្តចាប់ដាក់គុក ៥ ឆ្នាំ គឺចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ ១៩៨០ [138], ព្រះសង្ឃ ៥ អង្គ នៅខេត្តឃ្លាំង រួមមាន ភិក្ខុ គឹម មឿន, ភិក្ខុ យ៉ញ តូន, ភិក្ខុ លី សឿង, ភិក្ខុ ថាច់ ធឿង និង ភិក្ខុ លី ហ្វាង ត្រូវរបបយួនចាប់ផ្សឹក និងដាក់គុកមួយអង្គៗពី ២ ទៅ ៤ ឆ្នាំ ជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងការធ្វើបាតុកម្មរបស់សមណសិស្សសាលាបាលីខេត្តឃ្លាំង ឆ្នាំ ២០០៧ [139] និង ព្រះតេជព្រះគុណ ទឹម សាខន ជាព្រះចៅអធិការវត្តភ្នំដិន នា ស្រុកគិរីវង់ ខេត្តតាកែវ ដែលមានដើមកំណើតនៅខេត្តមាត់ជ្រូក ត្រូវមន្ត្រីសង្ឃខ្មែរនៃប្រទេសកម្ពុជា ចាប់ផ្សឹក និងបញ្ជូនទៅដាក់គុកយួននៅដែនដីកម្ពុជាក្រោម នៅថ្ងៃទី ៣០ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ២០០៧ និងបានដោះលែងឲ្យនៅក្រៅឃុំវិញនៅថ្ងៃទី ២៩ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ២០០៨ [140] ។ ក្រៅពីនេះ មានមនុស្សជាច្រើនទៀត ត្រូវរងទារុណកម្មនៅក្នុងគុកយួន ដែលយើងមិនបានរៀបរាប់ឲ្យអស់នៅទីនេះ ។

តាំងពីឆ្នាំ ១៩៧៥ មកដល់ពេលបច្ចុប្បន្ននេះ ពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមនៅតែបន្តភៀសខ្លួនចេញពីដែនដីកម្ពុជាក្រោមជាបន្តបន្ទាប់ ដើម្បីគេចចេញពីការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយរបបយួនកុម្មុយនីស្ត ។ ជនភៀសខ្លួនទាំងនោះ បានឧត្តមស្នងការអង្គការសហ

[137] ភិក្ខុ ថាច់ ប្រីជា គឿន (សុធម្មប្បញ្ញោ), (ព. ស. ២៥៦៤ - គ. ស. ២០២០), ជីវប្បវត្តិ លោក ចៅ រៀប ប្រធានសភាព្រឹទ្ធាចារ្យ នៃ សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម, សហរដ្ឋអាមេរិក, នាយកដ្ឋានព័ត៌មាន នៃ សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម, ទំព័រ ២១ - ២២

[138] ថាច់ សិរ, (១៩៩៧), ទុក្ខខ្មែរក្រោម, សហរដ្ឋអាមេរិក, មជ្ឈមណ្ឌលស្រាវជ្រាវ សឹង ង៉ុក ថាញ់, ក្របសៀវភៅខាងក្រោយ

[139], [140] ព្រះតេជព្រះគុណ សឹង ឃ្លីង រតនា, (ព. ស. ២៥៥៨ គ. ស. ២០១៤), ព្រឹត្តិបត្រ កម្ពុជាក្រោម, ឆ្នាំទី ១១ លេខពិសេស, សហរដ្ឋអាមេរិក, សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម, ទំព័រ ៦១ - ៦៤, (ស្រង់ប្រភពៈ ៨ ធ្នូ ២០២០), http://bit.ly/3r1fcyx

ប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកជនភៀសខ្លួន (UNHCR) បញ្ជូនទៅតាំងទីលំនៅ នៅប្រទេសនានាក្នុងពិភពលោក ក្នុងនោះមាន សហរដ្ឋអាមេរិក, កាណាដា, អូស្ត្រាលី, អូទ្រីស, បារាំង, ដាណឺម៉ាក, អាល្លឺម៉ង់, អ៊ីតាលី, ជប៉ុន, ហុល្លង់, នូវែលសេឡង់, អង់គ្លេស, ស្វិស និងប្រទេសផ្សេងៗទៀត ។ [141] ក្រៅពីនេះ ក៏មានខ្មែរក្រោមជាច្រើន កំពុងតែរស់នៅស្រុបច្បាប់ក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ផងដែរ ។ ពួកគាត់បានភៀសខ្លួនទៅប្រទេសកម្ពុជា ដោយមូលហេតុផ្សេងៗគ្នា ដូចជា គេចចេញពីការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយរបបយួនកុម្មុយនីស្តព្រោះបញ្ហានយោបាយ, ចង់កសាងជីវិតឲ្យប្រសើរឡើងនៅលើទឹកដីថ្មី ព្រោះជីវភាពនៅស្រុកក្រីក្រ និងដើម្បីបន្តការសិក្សា ជាដើម ។ [142] នៅក្នុងខែធ្នូ ឆ្នាំ ២០២០ មានជនភៀសខ្លួនខ្មែរក្រោម នៅប្រទេសថៃ ប្រមាណ ៦៥ គ្រួសារ ដោយមានសមាជិកចំនួន ២០៧ នាក់ ដែលកំពុងតែស្វែងរកសិទ្ធិជ្រកកោននៅការិយាល័យឧត្តមស្នងការអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកជនភៀសខ្លួន (UNHCR) ។ [143]

ខែឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៥ មេដឹកនាំសង្ឃទាំងពីរគណៈគឺ ព្រះតេជព្រះគុណ ធម្មសាលថាច់ រាជ ជាព្រះមេគណគណៈថេរវាទ ព្រះតេជព្រះគុណ ង៉ោ ស៊ីវ ជាព្រះមេគណគណៈខេមរនិកាយ ព្រះសង្ឃាធិបតី ថាច់ ងោស ព្រះមេគណរង ថាច់ គឿន និង ព្រះអគ្គលេខាធិការ ថាច់ ហ្វាយ ត្រូវបានរដ្ឋាភិបាលបក្សកុម្មុយនីស្តយួនចាប់ដាក់គុកនិងធ្វើទារុណកម្ម ។ ក្រោយមក ពុទ្ធសាសនាទាំងពីរគណៈនេះ ត្រូវរបបយួនកុម្មុយនីស្តរំសាយចោល និងបានបង្កើតជានិកាយថ្មីមួយទៀតឈ្មោះថា “ពុទ្ធសាសនាគណៈមហានិកាយ” ដែលនិកាយមួយនេះ មានដំណើរការរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ ។ [144]

---

[141] សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម, (៣ មករា ២០០៦), Khmer Krom People Statistics, (ស្រង់ប្រភពៈ ០៨ ធ្នូ ២០២០), https://bit.ly/2Ix1Kkl

[142] គេនៅមិនទាន់បានឃើញសេចក្តីរាយការណ៍ជាផ្លូវការណាមួយស្តីពីចំនួនខ្មែរក្រោម ដែលរស់នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជានៅឡើយ ។ តាមការមើលឃើញជាក់ស្តែង ខ្មែរក្រោមជាច្រើនតែងតែផ្លាស់ប្តូរឈ្មោះ និងទីកន្លែងកំណើតរបស់ខ្លួន ដើម្បីសម្របខ្លួនឲ្យស្របតាមសង្គមខ្មែរ ពេលទៅរស់នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ។ បញ្ហានេះ នឹងធ្វើឲ្យពិបាកក្នុងការគណនាចំនួនខ្មែរក្រោមនៅកម្ពុជា ។ មូលហេតុនៃការភៀសខ្លួនរបស់ខ្មែរក្រោម បានមកពីការមើលឃើញជាក់ស្តែង ។

[143] “ជនភៀសខ្លួនខ្មែរក្រោមបានទទួលអំណោយពីសប្បុរស”, Youtube, ផ្សព្វផ្សាយដោយ Voice of Kampuchea Krom, (០៨ ធ្នូ ២០២០), https://youtu.be/FZ2GyFUCu2k

[144] សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម, (២០០៩), សៀវភៅមគ្គុទ្ទេសក៍ ផ្លូវទៅយកសិទ្ធិសម្រេចវាសនាខ្លួនដោយខ្លួនឯង, ទំព័រ ១៥៨

ព្រឹត្តិការណ៍ ១៦ វិច្ឆិកា ១៩៧៦៖ [145]

នៅថ្ងៃទី ១៦ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៦ "រណសិរ្សសេរីភាពជាតិរំដោះកម្ពុជាក្រោម" ដែលបានបង្កើតឡើងនៅខេត្តព្រះត្រពាំង ដោយ លោក សឺង ញ៉ែរ ហៅ នេន សុភី ជាប្រធាន និង លោក កៀង ហ៊ាន ជាអនុប្រធាន បានដឹកនាំសមាជិករបស់ខ្លួនក្រោកឡើងប្រយុទ្ធដោយកម្លាំងប្រជាប់អាវុធ ដើម្បីរំដោះកម្ពុជាក្រោមចេញពីនឹមអាណានិគមយួន ។ ការតស៊ូនេះ មិនបានជោគជ័យទេ ដោយសារកម្លាំងកងទ័ពរបស់រដ្ឋាភិបាលយួនច្រើនជាង ។ ទីបំផុត សមាជិកជាច្រើននៃរណសិរ្សនេះ ត្រូវរបបយួនកុម្មុយនីស្តចាប់ជាក់គុក កាត់ទោសប្រហារជីវិត និងធ្វើទារុណកម្មរហូតស្លាប់ក្នុងគុក ជាដើម ។ អ្នកដែលបានក្រោកឡើងប្រយុទ្ធជាមួយនឹងកងទ័ពយួន នាពេលនោះ ត្រូវបានខ្មែរក្រោមចាត់ទុកថាជា "វីរជនដែលបានបូជាជីវិតដើម្បីជាតិ" នៅដែនដីកម្ពុជាក្រោម ។ ខាងក្រោមនេះ ជាឆាកប្រយុទ្ធនានានៅក្នុងព្រឹត្តិការណ៍នេះ ។

សមរភូមិនៅស្រុកកញ្ឆោង (Tiểu Cần)៖

ជាសមរភូមិមួយឈានមុខគេខាងក្លាហាន ដែលបានផ្ទុះអាវុធយ៉ាងសាហាវបំផុតវាយលុកលើកងទ័ពយួន ។ លោក ថាច់ ភី និងសមាជិកនៃរណសិរ្សសេរីភាពជាតិរំដោះកម្ពុជាក្រោម បានក្តាប់អាវុធបាញ់សំដៅទៅលើកងទ័ពយួននៅសាលាស្រុកកញ្ឆោង បណ្តាលឲ្យកងទ័ពយួនស្លាប់ជាច្រើន កងទ័ពយួនខ្លះទៀតបានរត់ចេញមកក្រៅ ក៏ត្រូវសម្លាប់ដោយកាំបិត និងពូថៅ ។ លោក ថាច់ ភី និងសមាជិករបស់ខ្លួនពីររូបទៀតនៅលើស្ពៃនទឹក (អាងស្តុបទឹក) ដែលមានអាវុធគ្រប់ធុន ដូចជា គ្រាប់បែក M79,12,8l បានបាញ់សំដៅចូលទៅសាលាស្រុក បណ្តាលឲ្យកម្មាភិបាលរបបយួនកុម្មុយនីស្តស្លាប់និងរងរបួសជាច្រើន ។ ការផ្ទុះអាវុធចាប់ពីម៉ោង ៩ ព្រឹក ថ្ងៃទី ១៦ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៦ លុះដល់ពេលរសៀល រដ្ឋាភិបាលបក្សកុម្មុយនីស្តយួន បាននាំកងទ័ពជំនួយរបស់ខ្លួនមកពីខេត្តលង់ហោរ (Vĩnh Long) ធ្វើអន្តរាគមន៍ មានទាំងរថក្រោះកាំភ្លើងធំមកផង ។ ពេលនោះ កម្លាំងតស៊ូរបស់ខ្មែរក្រោមមិនអាចទប់ទល់ នឹងកម្លាំងរបស់រដ្ឋាភិបាលយួន

[145] យោងតាមសៀវភៅ "កម្រងរឿងពិត នៃប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាក្រោម ព្រឹត្តិការណ៍ ១៦ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៦" ចងក្រងដោយ លោក កៀង ហ៊ាន ជាអនុប្រធាន នៃរណសិរ្សសេរីភាពជាតិរំដោះកម្ពុជាក្រោម ។

បានក៏នាំគ្នាដកថយ នៅសល់តែ ៣ នាក់ប៉ុណ្ណោះ ដែលនៅលើស្ពែនទឹក ។ គ្រានោះ កងទ័ពយួនបានឡោមព័ទ្ធជុំវិញស្ពែនទឹក ហើយបញ្ជាឲ្យរថក្រោះកាំភ្លើងធំបាញ់សម្រុកចូលស្ពែនទឹកធ្វើឲ្យ លោក ថាច់ ភី និងខ្មែរក្រោមពីររូបទៀតត្រូវស្លាប់នៅសមរភូមិនេះ ។ ពេលបានឃើញរថក្រោះកំពុងតែបាញ់សម្រុកស្ពែនទឹកដូច្នោះ លោក ថាច់ ភឿង និងកូនប្រុសរបស់គាត់ម្នាក់ទៀតឈ្មោះ ថាច់ ភឿន បានឱបគ្រាប់បែកលោតឡើងលើរថក្រោះបោកធ្វើអត្តឃាត បណ្តាលឲ្យកងទ័ពយួនស្លាប់ជាច្រើន ។ អ្នកដែលបានស្លាប់នៅក្នុងសមរភូមិស្រុកកញ្ចោង មានជាង ៣០ អង្គ និង រូប ដែលមានរាយនាមដូចតទៅ៖

១. ព្រះតេជព្រះគុណ ថាច់ ស ជាព្រះចៅអធិការ និងព្រះឧបជ្ឈាយ៍ វត្តកញ្ចោង កំពង់លាវ ត្រូវយួនចងជាប់នឹងបង្គោលទង់ចំកណ្តាលវត្ត ហើយបាញ់ប្រហារជីវិត ។

២. ព្រះតេជព្រះគុណ គឹម ភិន

៣.លោក ថាច់ ភឿង

៤. លោក ថាច់ ភឿង

៥. លោក ថាច់ ភឿន (អ្នកទាំង ៣ នេះ ជាគ្រួសារតែមួយ គឺ ថាច់ ភឿង និង ថាច់ ភឿង ជាបងប្អូនបង្កើត ឯ លោក ថាច់ ភឿន ជាកូន របស់ ថាច់ ភឿង)

៦.លោក ថាច់ ភួង

៧.លោក ថាច់ ធី

៨.លោក ថាយ គី

៩.លោក ថាច់ ស

១០.លោក ថាច់ រើក

១១.លោក ថាច់ កេច

១២.លោក ថាច់ រ៉ង

១៣.លោក ត្រឹង ម៉ោ

១៤.លោក ថាច់ ថន

១៥.លោក ថាច់ អឹង

១៦.លោក ថាច់ ហឿង

១៧.កញ្ញា ឡឹម ធី ហាញ់

១៨.លោក ថាច់ ជ្រែង

១៩.លោក ថាច់ ង៉ុក ថាញ់

២០.លោក ថាច់ ផាន

២១.លោក ថាច់ ចយ

២២.លោក ថាច់ ខឿង

២៣.លោក ថាច់ នឹម

២៤.លោក ថាច់ ហេម

២៥.លោក តុង ជិន

២៦.លោក តុង តង

២៧.លោក ថាច់ អន

២៨. លោក ថាច់ ភី និងខ្មែរក្រោមពីរររូបទៀត ត្រូវស្លាប់នៅលើអាងស្តុកទឹក ។

សមរភូមិស្រុកថ្កូវ (Trà Cú)៖

លោក គីម កែវ និង លោក គីម គិន បានផ្តល់របាយការណ៍ពីសមរភូមិឃុំចុងព្រៃ ។ ឃុំចុងព្រៃជាឃុំមួយដែលទទួលរងគ្រោះធ្ងន់បំផុត ក្នុងចំណោម ឃុំផ្សេងទៀត នៅក្នុងស្រុកថ្កូវ ។ អ្នកដែលបានស្លាប់នៅសមរភូមិ មានរាយនាមដូចខាងក្រោម៖

១.លោក គីម សុខ	(អាយុ ៦០ ឆ្នាំ)
២.លោក គីម រី	(ត្រូវជាកូនអាយុ ២១ ឆ្នាំ)
៣.លោក សឺន រាជ	(អាយុ ៧១ ឆ្នាំ)
៤.លោក គីម អាង	(អាយុ ៥៤ ឆ្នាំ)
៥.លោក គីម សាង	(អាយុ ៥៣ ឆ្នាំ)
៦.លោក សឺន សេដ្ឋា	(អាយុ ៥០ ឆ្នាំ)

៧.លោក គឹម យ៉ង (អាយុ ៣៥ ឆ្នាំ)

៨.លោក គឹម សាងតូច (អាយុ ៤៩ ឆ្នាំ)

៩.លោក ថាច់ ភឿង (អាយុ ៤៨ ឆ្នាំ)

១០.លោក ចន្ទ រង្សី (អាយុ ៥៤ ឆ្នាំ)

១១.លោក ថាច់ ហុង

១២.លោក ថាច់ សាង

១៣.លោក ធន សេរី

១៤.លោក ថាច់ សុខ

១៥.លោក ថាច់ រិទ្ធ

១៦.លោក ថាច់ ឡឹង

១៧.លោក ថាច់ សេ

១៨.លោក ថាច់ ខ្នាំង

១៩.លោក ថាច់ ឌាង

២០.លោក ថាច់ ខ្មៅ ។ល។

សមរភូមិទីរួមខេត្តព្រះត្រពាំងៈ

លោក គឹម ញ៉ បានជូនរបាយការណ៍ ពីសមរភូមិថា ចំនួនខ្មែរក្រោមដែលត្រូវកងទ័ពបក្សកុម្មុយនីសយួនសម្លាប់ដោយបាញ់ប្រហាររួមមានៈ

១. លោក គឹម សាង វត្តកំពង់ជ្រៃ

២. លោក សឺន ហួង វត្តកំពង់ជ្រៃ

៣. លោក គឹម យ៉ាយ វត្តកំពង់ជ្រៃ

៤. កញ្ញា ត្រឿង តាន

៥. អ្នកនាង ផល្លា វត្តកំពង់ក្សាន្ត

៦. លោក ថាច់ ថា

៧. លោក សឺន ជុំ

៨. លោក ថាច់ ជ័រ (ស្លាប់ក្នុងគុក) វត្តកំពង់ជ្រៃ

៩. លោក ថាច់ ច្រើន

១០. លោក ថាច់ ចឹង

១១.លោក ថាច់ ហឿង វត្តពោធិសាលរាជ (កំពង់)

១២.លោក សឺន គក់ វត្តសិលាទ្រ (ថ្មទល់)

ក្រោយពីព្រឹត្តិការណ៍នេះ មេដឹកនាំនៃ រណសិរ្សសេរីភាពជាតិរំដោះកម្ពុជាក្រោម ត្រូវយួនចាប់ដាក់ពន្ធនាគារជាច្រើនរូប ។ បន្ទាប់ពីបានជាប់គុកអស់ ៤ ឆ្នាំ នៅថ្ងៃទី ៣០ ខែមេសា ឆ្នាំ ១៩៨០ របបយួនកុម្មុយនីស្តបានបញ្ជូនខ្មែរក្រោមចំនួន ២០ រូប ឡើងកាត់ទោសនៅទីរួមខេត្តព្រះត្រពាំង ។ អ្នកទាំងនោះរួមមាន៖

កាត់ទោសប្រហារជីវិត៖

១.លោក ថាច់ គិន

២.លោក ថាច់ ឌាក

៣.លោក គឹម រី

កាត់ទោសជាប់គុកមួយជីវិត៖

៤.លោក សឺន ញ៉ែរ

៥.លោក កៀង ហ៊ាន

៦.លោក កៀង ស្មន

៧.លោក កៀង សឺង

៨.លោក ថាច់ ជេន

៩.លោក ថាច់ សិន

កាត់ទោសជាប់គុក ២០ ឆ្នាំ៖

១០.លោក យឿង បាន

១១.លោក ថាច់ លួត

១២.លោក គឹម អាន

កាត់ទោសជាប់គុក ១៥ ឆ្នាំ៖

១៣.លោក ថាច់ មុនី

១៤.លោក ថាច់ នឹម

១៥.លោក ថាច់ ប្រុស

១៦.លោក គឹម កែវ

១៧.លោក គឹម យ៊ុឹង

កាត់ទោសជាប់គុក ១៣ ឆ្នាំ៖

១៨.លោក ថាច់ ម៉ារី

កាត់ទោសជាប់គុក ៥ ឆ្នាំ៖

១៩.លោក ថាច់ ឬទ្ធី

កាត់ទោសជាប់គុក ៣ ឆ្នាំ៖

២០.លោក ថាច់ សាម៉ន

ថ្ងៃទី ១៦ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៨១ លោក ថាច់ គិន, ថាច់ ឆាក និង គឹម រី ដែលរបបយួនកុម្មុយនីស្តយួនកាត់ទោសប្រហារជីវិតនោះ បាននាំទៅបាញ់ប្រហារនៅព្រលានយន្តហោះខេត្តព្រះត្រពាំង ក្រោយពីត្រូវបានជាប់គុក និងបរិភោគបាយនឹងទឹកអំបិលអស់រយៈពេលជិត ២ ឆ្នាំ ។

ករណី កាសេហាសិប (KC-50)

នៅពាក់កណ្តាលទសវត្សរ៍ ឆ្នាំ ១៩៨០ រដ្ឋាភិបាលវៀតណាមបានអនុវត្តនូវគោលនយោបាយបង្ក្រាបលើពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមដោយសង្ស័យថា មានទំនាក់ទំនងនឹងចលនាសម្ងាត់ដើម្បីផ្តួលរំលំរបបយួនកុម្មុយនីស្ត ។ បើតាមសាស្ត្រាចារ្យ Ian Harris ជាអ្នកសិក្សាអំពីពុទ្ធសាសនា និងភាសាសំស្ត្រឹត បានបញ្ជាក់នៅក្នុងសៀវភៅ “ពុទ្ធសាសនាក្រោមរបបប៉ុលពត” (Buddhism Under Pol Pot) ថា៖

“នៅពេលនោះ ដើម្បីអាចនិមន្តទៅទីកន្លែងផ្សេងៗបាន ព្រះសង្ឆ ខ្មែរក្រោមត្រូវមានលិខិតសម្គាល់ខ្លួន ។ នៅឆ្នាំ ១៩៨៤ បណ្ណាល័យនៅ

តាមវត្តអារាមជាច្រើនត្រូវរឹបអូស និងព្រះសង្ឃដែលពាក់ព័ន្ធនឹងការបង្រៀនអំពីពុទ្ធសាសនា និងវប្បធម៌ខ្មែរត្រូវគេចាប់ដាក់គុក ។ វាហាក់ដូចជាជនជាតិយួនជឿថា ខ្មែរក្រោមបានចូលរួមនៅក្នុងចលនាផ្តួលរំលំមួយ ដែលពួកគេហៅថា កាសេហាសិប (KC-50) ។ ចលនានេះត្រូវបានគេសន្មតថា មានការគាំទ្រដោយសហរដ្ឋអាមេរិក និងមានគម្រោងបង្កើតឡើងវិញនូវរដ្ឋាភិបាលថ្មីមួយដែលមិនមែនកុម្មុយនីស្ត ..." ។ [145]

របបយួនកុម្មុយនីស្តបានចោទ ព្រះតេជព្រះគុណ គីម តុក ចើង (កន្តធម្មោ) ជាព្រះមេគណខេត្តព្រះត្រពាំងថា ជាមេខ្លោងនៅក្នុងព្រឹត្តិការណ៍ KC-50 និងបានចាប់ព្រះអង្គយកទៅធ្វើទារុណកម្មនៅក្នុងគុកអស់ ២ ឆ្នាំ ១ ខែ ៥ ថ្ងៃ រហូតដល់សុគតនៅក្នុងគុកនៅថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ ២ រោច ខែមិគសិរ ឆ្នាំខាល អដ្ឋស័ក ព. ស. ២៥៣០ ត្រូវនឹងថ្ងៃទី ១៨ ខែធ្នូ គ. ស. ១៩៨៦ ក្នុងជន្មាយុ ៥១ ឆ្នាំ ។ ព្រះតេជព្រះគុណ គីម តុក ចើង ប្រសូតនៅឆ្នាំ ១៩៣៥ នៅភូមិដំបងពាក់ ឃុំរំដួល ស្រុកថ្កូវ ខេត្តព្រះត្រពាំង និងបានសាងផ្នួសនៅវត្តសុវណ្ណទេពីឯកវិមលារាម (ដំបងពាក់) ជាវត្តមួយបិតនៅក្នុងភូមិកំណើតរបស់ព្រះអង្គ ។ ក្រោយឆ្នាំ ១៩៧៥ ក្នុងឋានៈជាព្រះមេគណខេត្តព្រះត្រពាំង ព្រះអង្គបានបំផុសគំនិត និងចលនាឲ្យព្រះសង្ឃគ្រប់វត្តអារាមទូទាំងខេត្ត បើកសាលារៀនផ្នែកពុទ្ធិកសិក្សា និងអក្សរសាស្ត្រខ្មែរមានការរីកចម្រើនគួរឲ្យកត់សម្គាល់ ដែលធ្វើឲ្យរបបយួនកុម្មុយនីស្តបង្កើតជាព្រឹត្តិការណ៍ KC-50 ដើម្បីបំផ្លិចបំផ្លាញនូវការអភិវឌ្ឍរបស់ខ្មែរក្រោម ។ [146] ពេលធ្វើឃាតរួច យួនបានបញ្ជូនសាកសព ព្រះតេជព្រះគុណ គីម តុក ចើង សងមកគ្រួសារវិញ ដោយបានដាក់ចូលទៅក្នុងក្តារមឈូសមួយ ដែលមានរចនាប័ទ្មបែបយួន និងបានបិទត្រាហាមបើកមើល តែក្រុមគ្រួសារ និងពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមនៅតែជម្នះបើកមើលឲ្យទាល់តែបាន ។ ពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមបានលើកឡើងថា យួនបានធ្វើឃាតព្រះអង្គដោយវិធីវះពោះ ។ [147]

---

[145], [147] HRW, On the Margins Rights Abuses of Ethnic Khmer in Vietnam's Mekong Delta (2009), ទំព័រ ១៨

[146] ថាច់ ប្រីជា គឿន, (១៧ ធ្នូ ២០១៦), "ព្រះតេជព្រះគុណ គីម តុក ចើង (កន្តធម្មោ) ដែលត្រូវយួនសម្លាប់ក្នុងគុក", សំឡេងកម្ពុជាក្រោម (VOKK), (ស្រង់ប្រភពៈ ១០ ធ្នូ ២០២០), https://vokk.net/kim-toc-chon

វិធីដែលរបបយួនកុម្មុយនីស្តបានធ្វើទារុណកម្មលើខ្មែរក្រោមនៅក្នុងគុក ក្នុងករណី KC-50 នោះ រួមមាន៖

- ឆក់ខ្សែភ្លើង ។
- ចងជើងព្យួរឡើងលើ ក្បាលសំយុងចុះក្រោម ។
- ខ្ទោះជើងដៃជាប់ ឲ្យមូសខាំ ។
- ច្រកគុកងងឹត និងគ្មានខ្យល់អាកាសចេញចូល (ក្លិនស្អុយតែលាមក) ។
- យកដបវាយឆ្អឹងខ្នង ដើមទ្រូង ហើយចាក់ទឹកត្រីចូលតាមរន្ធច្រមុះ ។
- ច្រកក្នុងធុងសាំង រួចយកដំបងវាយពីក្រៅ ។ល។

វិធីធ្វើទារុណកម្មបែបនេះ ដើម្បីបង្ខំឲ្យពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមទទួលទោសថា ខ្លួនបានចូលរួមបង្កើតជា រណសិរ្សសាមគ្គីរំដោះកម្ពុជាក្រោម ។

អ្នកដទៃទៀត ដែលត្រូវរបបយួនកុម្មុយនីស្តសម្លាប់ និងធ្វើទារុណកម្មដោយវិធីប្រហាក់ប្រហែលគ្នានោះ រួមមាន ព្រះតេជព្រះគុណ គឹម សាង ព្រះតេជព្រះគុណ ថាច់ កា ព្រះតេជព្រះគុណ ថាច់ ចៀន និង លោក ថាច់ ភោគ ។ ក្រៅពីនេះ ក៏មានពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមធ្វើជាកម្មាភិបាលក្នុងរបបយួនកុម្មុយនីស្តចំនួន ៧ រូបទៀត ដែលត្រូវយួនសម្លាប់ដែរនោះ រួមមាន លោក គឹម សុវណ្ណ លោក ថាច់ ជ័រ លោក ថាច់ ជុំ លោក ថាច់ គង់ លោក គឹម ថា លោក គឹម ផាង និង លោក គឹម កុង ។ [148]

លោក ថាច់ ភោគ ត្រូវចាប់ដាក់គុកជាលើកទី ២ ពីឆ្នាំ ១៩៨៥ ដល់ ១៩៨៧ និងត្រូវយួនធ្វើទារុណកម្មដោយវិធីចងជើងព្យួរឡើងលើ ក្បាលសំយុងចុះក្រោម និងវះពោះរហូតដល់ស្លាប់នៅក្នុងគុក ។ លោក ថាច់ ភោគ កើតនៅភូមិព្រៃកឈូក ស្រុកផ្សារថ្មី (Tam Binh) ខេត្តលង់ហោរ និងបានសាងផ្នួសនៅវត្តសាលវនឧទ្យាន (ព្រៃកឈូក) ជាវត្តមួយបិតនៅក្នុងភូមិកំណើតរបស់ខ្លួន ។ ឆ្នាំ ១៩៧៤ កាលនៅជាសង្ឃ លោកបានទទួលឋានៈជានាយករងនៃគណៈពុទ្ធសាសនាថេរវាទ ដែលមានការិយាល័យនៅក្នុងវត្តចន្ទរង្សី ទីក្រុងព្រៃនគរ ។ លោកត្រូវរបបយួនកុម្មុយនីស្តចាប់ដាក់គុកលើកទីមួយចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ ១៩៨០ ។ ពេលបានចេញពីគុក លោកបានរៀបការជាមួយនឹង

[148] សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម, (២០០៩), សៀវភៅមគ្គុទ្ទេសក៍ ផ្លូវទៅយកសិទ្ធិសម្រេចវាសនាខ្លួនដោយខ្លួនឯង, ទំព័រ ១៦៥ - ១៦៧

ស្ត្រីម្នាក់ឈ្មោះ ធីតា និងបានរស់នៅជាមួយគ្នាបានមួយរយៈខ្លី ក៏ត្រូវយួនចាប់ដាក់គុកជាលើកទីពីរ ។ [149]

ឆ្នាំ ១៩៨៥ របបយួនកុម្មុយនីស្តបានចាប់ ព្រះតេជព្រះគុណ ធម្មវិរិយោ គីម សាង ដាក់គុកលើកទីពីរ និងបានដោះលែងវិញ នៅខែធ្នូ ឆ្នាំ ១៩៨៧ ។ ពេលបានចេញពីគុក មិនយូរប៉ុន្មាន ព្រះអង្គបានសុគតនៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៨៨ ។ ព្រះអង្គជាសង្ឃនាយកនៃគណៈពុទ្ធសាសនាថេរវាទ ដែលមានការិយាល័យនៅវត្តចន្ទរង្សី នាទីក្រុងព្រៃនគរ ។ ព្រះអង្គប្រសូតនៅឆ្នាំ ១៩២២ និងបានសាងផ្នួសនៅវត្តពោធិវង្សកំពង់ដូង ជាវត្តមួយបិតនៅភូមិកំណើតរបស់ខ្លួន នៅស្រុកកញ្ហែង ខេត្តព្រះត្រពាំង ។ [150]

ក្រៅពីនេះ មានមនុស្សជាច្រើនទៀត ដែលរងគ្រោះនៅក្នុងព្រឹត្តិការណ៍ KC-50 ដែលយើងមិនបានចារឈ្មោះឲ្យអស់នៅទីនេះ ដោយអ្នកទាំងនោះ អ្នកខ្លះត្រូវស្លាប់ និងត្រូវរងទារុណកម្មនៅក្នុងគុក និងអ្នកខ្លះទៀត បានចេញពីគុកហើយ បានភៀសខ្លួនទៅនៅប្រទេសកម្ពុជា និងប្រទេសដទៃទៀត ។

បន្ទាប់ពីបានចាប់ព្រះសង្ឃ និងបញ្ជូនខ្មែរក្រោមដាក់គុក ធ្វើទារុណកម្ម និងសម្លាប់រួចហើយ របបយួនកុម្មុយនីស្តបានចេញមកបកស្រាយថា អំពើដែលខ្លួនបានធ្វើលើខ្មែរក្រោមនោះ គ្រាន់តែជាការយល់ច្រឡំតែប៉ុណ្ណោះ ។ ករណីជាក់ស្តែង ដូចជាការធ្វើឃាត ព្រះតេជព្រះគុណ គីម តុក ចើង ជាដើម យួនបានបកស្រាយថា បក្សបានសម្លាប់ច្រឡំ និងបានសងប្រាក់ជំងឺចិត្តដល់គ្រួសាររបស់ព្រះអង្គចំនួន ២ លានដុង ។

ក្រោយមកទៀត ការិយាល័យស៊ើបអង្កេតជាន់ខ្ពស់ (Viện Kiểm Sát Nhân Dân Tối Cao) របស់របបយួនកុម្មុយនីស្តបានសើរើករណី KC-50 ឡើងវិញ និងបានបញ្ជាក់ថា ករណី KC-50 ដែលបានកើតឡើងនៅក្នុងខេត្តកូវឡុង (Cửu Long) [151] មានពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមប្រមាណជិត ២០០ នាក់ ត្រូវចាប់ខ្លួនទាំងអយុត្តិធម៌ និងអ្នកទាំងនោះ

[149] "វីរសមណៈខ្មែរក្រោម", ឯកសារ (PDF) ជាភាសាអង់គ្លេសដែលបានរៀបរៀងដោយ លោក ថាច់ សេ ។

[150] "ជីវប្រវត្តិ ព្រះតេជព្រះគុណ គីម សាង, ឯកសារ (PDF) រៀបរៀងដោយ លោក ថាច់ សេ

[151] Cửu Long ជាខេត្តមួយរួបរួមដោយ ខេត្តព្រះត្រពាំង និង ខេត្តលង់ហារ ចូលគ្នា ដែលយួនបានបង្កើតឡើងក្រោយឆ្នាំ ១៩៧៥ និងក្រោយមក បានរំសាយចេញឲ្យនៅជា ២ ខេត្ត ដូចដើមវិញ ។

គ្មានទោសកំហុសអ្វីសោះឡើយ ។ [152]

របបយួនកុម្មុយនីស្តបានបង្កើតព្រឹត្តិការណ៍ KC-50 ដើម្បីសម្លាប់ខ្មែរក្រោមនោះ រាដូចជាការសាបព្រោះនូវពូជគំនិត និងស្មារតីនៃការស្អប់ខ្ពើមរបស់ខ្មែរក្រោម លើពូជអម្បូរយួន និងបក្សកុម្មុយនីស្តយួនកាន់តែខ្លាំងឡើងៗពីជំនាន់មួយទៅជំនាន់មួយមិនសាបសូន្យឡើយ ។ បើយោងតាមរបាយការណ៍មួយស្តីពី ជីវភាពរបស់ខ្មែរក្រោមនៅក្នុងខេត្តព្រះត្រពាំង ពីឆ្នាំ ១៩៩២ ដល់ ២០១០ ដោយ "គណៈកម្មការយោសនាខេត្តត្រាវិញ" ជាស្ថាប័នមួយរបស់របបកុម្មុយនីស្តយួន បានបញ្ជាក់ថា៖

" លទ្ធផលនៃករណី KC-50 និង 91/6B នៅតែបន្តជះឥទ្ធិពលអាក្រក់ដល់សតិអារម្មណ៍ និងស្មារតីរបស់ព្រះសង្ឆ, ប្រជាពលរដ្ឋ និងកម្មាភិបាលខ្មែរនៅក្នុងខេត្ត ។ ពួកគេនៅតែមិនយល់នូវគោលការណ៍, មាគ៍ារបស់បក្ស, គោលនយោបាយ និងច្បាប់របស់រដ្ឋអំពីបញ្ហាជនជាតិ ។ ក្រុមប្រតិកិរិយានៅក្នុង និងក្រៅប្រទេស នៅតែមិនបោះបង់នូវល្បិចកលពិសពុល ដើម្បីបំបែកសាមគ្គីភាពរវាងបក្ស, រដ្ឋាភិបាល, កម្មាភិបាល, ព្រះសង្ឆ និងជនជាតិខ្មែរជាមួយនឹងជនជាតិយួន (Kinh) ជាដើម ។.... ស្ថានភាពការធ្វើបាបប្រជាជន នៅតែបន្តកើតឡើងដដែល" ។ [153]

ករណី រណសិរ្សតស៊ូខ្មែរកម្ពុជាក្រោម នៅខេត្តទឹកខ្មៅ៖

នៅថ្ងៃទី ០៨ ខែកក្កដា ឆ្នាំ ១៩៨៥ លោក ថាច់ ញ៉ កើតឆ្នាំ ១៩៥៩ នៅខេត្តទឹកខ្មៅ ជាប្រធានរណសិរ្សចលនាតស៊ូខ្មែរកម្ពុជាក្រោម ពីឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ ១៩៨៥ ត្រូវរបបយួនកុម្មុយនីស្តកាត់ទោសឲ្យជាប់គុក ១៨ ឆ្នាំ តែជាប់បានតែ ១២ ឆ្នាំ ប៉ុណ្ណោះ ។ ពេលបានចេញពីគុក លោកបានភៀសខ្លួនទៅប្រទេសកម្ពុជា នៅឆ្នាំ ២០០០ ហើយបានសុំសិទ្ធិជ្រកកោននៅការិយាល័យ UNHCR នៅភ្នំពេញ នាឆ្នាំ ២០០៥ ។ [154]

---

[152] TRẦN HÙNG, (២០ មេសា ២០១៥), Bức cung nhục hình dẫn đến oan sai và món nợ của công lý, Hội Cựu Chiến Binh TP.HCM., (ស្រង់ប្រភពៈ ១១ ធ្នូ ២០២០), https://bit.ly/377gbW4

[153] Ban Tuyên giáo Tỉnh ủy Trà Vinh, (១៩ ឧសភា ២០១៦), "Đồng bào Khmer tỉnh Trà Vinh..." (1992 – 2010),(ស្រង់ប្រភពៈ ១១ ធ្នូ ២០២០), https://bit.ly/2KfU0nu

[154] សម្ភាសន៍ លោក ថាច់ ញ៉ នៅភ្នំពេញ កាលពីឆ្នាំ ២០០៥ ។

ករណី ភិក្ខុ ថាច់ លីភោ នៅខេត្តព្រះត្រពាំង ឆ្នាំ ២០០៥៖

យប់ថ្ងៃទី ២៤ ខែមីនា ឆ្នាំ ២០០៥ របបយួនកុម្មុយនីស្តបានចាប់ ភិក្ខុ **ថាច់ លី ភោ** (Thach Ly Pho) ផ្សឹក នៅវត្តនិគ្រោធកំពង់ក្សាន្ត នាទីរួមខេត្តព្រះត្រពាំង ចោទពីបទ “ធ្វើសកម្មភាពប្រឆាំងរដ្ឋាភិបាលយួន” និងបានបញ្ជូនទៅដាក់គុកអស់ ៣ ខែ ១៨ ថ្ងៃ ។ សកម្មភាពដែលរបបយួនកុម្មុយនីស្តចាត់ទុកថា “ប្រឆាំងរដ្ឋាភិបាល” នោះ ដោយសារ ភិក្ខុ ថាច់ លីភោ បានផ្សព្វផ្សាយ (ចែកចាយជាសម្ងាត់) នូវឯកសារមួយចំនួនដែលបានផលិតដោយ សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម នៅក្រៅប្រទេស ក្នុងនោះ មានថតចម្លងនូវសៀវភៅប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាក្រោមដែលមានចំណងជើងថា “ទុក្ខខ្មែរក្រោម”, ថាស់ស៊ីឌី (CD) ចម្រៀងជាតិនិយមខ្មែរក្រោម និងវីស៊ីឌី (VCD) វីដេអូប្រណាំងទូក ង ដែលក្រុមកីឡារបស់ សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម បានចូលរួមប្រណាំងជាលក្ខណៈអន្តរជាតិ នៅទីក្រុង Philadelphia សហរដ្ឋអាមេរិក កាលពីឆ្នាំ ២០០១ ។

ពេលបានចេញពីគុក លោក ថាច់ លីភោ បានភៀសខ្លួនទៅប្រទេសកម្ពុជា និងបានសាងផ្នួសឡើងវិញនៅក្នុងវត្តមួយនាទីក្រុងភ្នំពេញ ។ ក្រោយមក លោកបានបន្តភៀសខ្លួនទៅប្រទេសថៃ នៅឆ្នាំ ២០០៧ និងបានឧត្តមស្នងការអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកជនភៀសខ្លួន (UNHCR) បញ្ជូនទៅតាំងទីលំនៅ នៅសហរដ្ឋអាមេរិក កាលពីឆ្នាំ ២០១២ ។ [155]

ករណី ភិក្ខុ ថាច់ លីភោ បានធ្វើឲ្យព្រះសង្ឃ និងពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមមួយចំនួន ដែលជាប់ពាក់ព័ន្ធ បានភៀសខ្លួនទៅប្រទេសកម្ពុជា ។ ថ្ងៃទី ០១ ខែសីហា ឆ្នាំ ២០០៥ ជនភៀសខ្លួនខ្មែរក្រោមប្រមាណ ៨៧ រូប ក្នុងនោះ មានព្រះសង្ឃ ១៥ អង្គ និងគ្រហស្ថ ៧២ នាក់ ដែលស្នាក់នៅក្នុងវត្តសាមគ្គីរង្សី ក្នុងសង្កាត់ស្ទឹងមានជ័យ ខណ្ឌមានជ័យ ទីក្រុងភ្នំពេញ ដឹកនាំដោយ ភិក្ខុ ថាច់ ប្រីជា គឿន ជាប្រធានជនភៀសខ្លួន និង លោក ចៅ សំអឿន ជាអនុប្រធាន បានជួបជុំគ្នានៅលើចិញ្ចើមផ្លូវអស់ ១ យប់ ២ ថ្ងៃ នៅមុខទីស្នាក់ការ នៃឧត្តមស្នងការអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកជនភៀសខ្លួន (UNHCR)

[155] ថាច់ ប្រីជា គឿន, (២០ សីហា ២០១២), ‘លោក ថាច់ លីភោ បានចេញទៅតាំងទីលំនៅ នៅប្រទេសទី ៤’, សំឡេងកម្ពុជាក្រោម, www.vokk.net/thach-ly-pho

ដើម្បីស្នើសុំឋានៈជាជនភៀសខ្លួន និងស្នើ UNHCR ផ្តល់ជម្រក (ជំរំជនភៀសខ្លួន) ឲ្យ ពួកគាត់បានស្នាក់នៅសមរម្យ ។

ដោយសារមានការតវ៉ាជាបន្តបន្ទាប់ពីជនភៀសខ្លួន ទើបនៅថ្ងៃទី ៤ ខែសីហា ឆ្នាំ ២០០៥ ការិយាល័យ UNHCR ប្រចាំទីក្រុងភ្នំពេញ បានចេញលិខិតមួយច្បាប់ ចុះលេខ CAM/PROT/05/134 ស្តីអំពី **"ការបិទនៃនីតិវិធីសុំសិទ្ធិជ្រកកោន"** ជាជនភៀសខ្លួន របស់ពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមនៅកម្ពុជា ។ ខ្លឹមសារនៃលិខិតនេះមានពីរភាសា (អង់គ្លេស-ខ្មែរ) មានសេចក្តីថា៖

"UNHCR ត្រូវបានទទួលដំណឹងដោយរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាថា បងប្អូនខ្មែរ កម្ពុជាក្រោមដែលបានមកពីប្រទេសវៀតណាម ត្រូវបានស្វាគមន៍ឲ្យស្នាក់ នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា និងត្រូវបានចាត់ទុកជាពលរដ្ឋកម្ពុជា ។ ដូច្នេះ បងប្អូន ខ្មែរកម្ពុជាក្រោម ដែលបានចុះបញ្ជីដោយ UNHCR នឹងមិនឋិតនៅក្នុង អាណត្តិរបស់អង្គការនេះទៀតឡើយ ។ ចំពោះជំនួយតទៅមុខទៀត សូមធ្វើ ទំនាក់ទំនងផ្ទាល់ជាមួយអាជ្ញាធរកម្ពុជា" ។[156]

ក្រុមជនភៀសខ្លួនខាងលើសុទ្ធតែបានលើកឡើងថា ពួកគាត់បានភៀសខ្លួនចេញពីកម្ពុជាក្រោម ដោយសាររបបយួនកុម្មុយនីស្តស្វែងរកចាប់ខ្លួន ចោទពីបទចែកចាយ និងមើលនូវឯកសារដែលបានផលិតដោយ សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម ។ ឯកសារទាំង នោះ រួមមាន ថាស់ស៊ីឌីចម្រៀងជាតិនិយមខ្មែរក្រោម, វីស៊ីឌី (VCD) វីដេអូប្រណាំង ទូក-ង ដែលក្រុមកីឡាទូក-ង នៃសហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម បានប្រណាំងជាលក្ខណៈ អន្តរជាតិនៅសហរដ្ឋអាមេរិក និងព្រឹត្តិបត្រ "កម្ពុជាក្រោម" ដែលបានបោះពុម្ពជារៀង រាល់ខែ ។ [157]

ចលនា "សម្ព័ន្ធជាតិនិយមខ្មែរកម្ពុជាក្រោម"៖

នៅថ្ងៃទី ២៩ ខែធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៥ ព្រះសង្ឃមួយក្រុមនៅកម្ពុជាក្រោម និងកម្ពុជា បាន រួបរួមគ្នាបង្កើតជាចលនាមួយឈ្មោះ "សម្ព័ន្ធជាតិនិយមខ្មែរកម្ពុជាក្រោម" ដើម្បីធ្វើ

[156] លិខិត 'ការបិទនៃនីតិវិធីសុំសិទ្ធិជ្រកកោន' របស់ UNHCR ចុះថ្ងៃទី ៤ ខែសីហា ឆ្នាំ ២០០៥ ជូនជនភៀសខ្លួនខ្មែរក្រោម ។

[157] 'លិខិតស្នើសុំឋានៈជាជនភៀសខ្លួន' ឆ្នាំ ២០០៥ ដែលជនភៀសខ្លួនខ្មែរក្រោមនៅភ្នំពេញបានដាក់ជូន UNHCR ។

សកម្មភាពគាំទ្រនូវការតស៊ូរបស់សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម ។ នៅប្រទេសកម្ពុជា គណៈកម្មការនៃចលនានេះ ដឹកនាំដោយ ភិក្ខុ ថាច់ កុង ផួង ស្នាក់នៅវត្តទួលសង្កែ ជាប្រធាន និង ភិក្ខុ ថាច់ ប្រីជា គឿន ស្នាក់នៅវត្តសាមគ្គីរង្សី ជាអនុប្រធាន ។ ចំណែកនៅកម្ពុជាក្រោម ភិក្ខុ គីម ស៊ីសំណា ស្នាក់នៅវត្តមុនីសាគរដើមអំពិល ខេត្តឃ្លាំង ធ្វើជាប្រធាន ។ ចលនានេះ ធ្វើសកម្មភាពនាំយកនូវឯកសារផ្សេងៗ ដែលបានផលិតដោយសហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម មាន ព្រឹត្តិបត្រ “កម្ពុជាក្រោម”, ថាស់ស៊ីឌី (CD) និង វីស៊ីឌី (VCD) ជាដើម ពីប្រទេសកម្ពុជាទៅផ្សព្វផ្សាយនៅកម្ពុជាក្រោម ។ ក្រោយមក គណៈកម្មការនៃចលនានេះ បានប្រកាសរំសាយនូវរចនាសម្ព័ន្ធរបស់ខ្លួន នៅឆ្នាំ ២០០៧ នៅក្នុងកិច្ចប្រជុំសម្ងាត់មួយនៅក្នុងវត្តភ្នំជិនខាងជើង ស្រុកគិរីវង់ ខេត្តតាកែវ ដើម្បីចៀសវាងការចោទប្រកាន់ពីរដ្ឋាភិបាលនៃប្រទេសកម្ពុជាពីបទ “ប្រើប្រាស់ទឹកដីប្រឆាំងនឹងប្រទេសជិតខាង” ។

ព្រះតេជព្រះគុណ ថាច់ កុង ផួង (Thạch Cung Phuông) កើតថ្ងៃទី ២៣ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ជាកូនរបស់ លោក ថាច់ កុង និង អ្នកស្រី ថាច់ ធី ឡុង នៅភូមិស្វាយមីង ស្រុកកញ្ជោង ខេត្តព្រះត្រពាំង ។ មុនពេលភៀសខ្លួនទៅកម្ពុជា ព្រះអង្គជាចៅអធិការវត្តកញ្ជោងកំពង់លាវ ជាវត្តមួយបិតនៅក្នុងស្រុកកំណើតរបស់ខ្លួន ។ បន្ទាប់ពីចលនា “សម្ព័ន្ធជាតិនិយមខ្មែរកម្ពុជាក្រោម” បានរំសាយ ព្រះតេជព្រះគុណ ថាច់ កុង ផួង បានបន្តភៀសខ្លួនទៅប្រទេសថៃ និងបានដាក់ពាក្យស្នើសុំហានៈជាជនភៀសខ្លួននយោបាយនៅការិយាល័យ UNHCR ។ ក្រោយមក នៅថ្ងៃទី ១៤ ខែមីនា ឆ្នាំ ២០១៣ អាជ្ញាធរខ្មែរបានសហការជាមួយនឹងអាជ្ញាធរថៃ ទៅឡោមព័ទ្ធវត្តមួយបិតនៅក្នុងខេត្តនន្ទបុរី ជាទីដែល ព្រះតេជព្រះគុណ ថាច់ កុង ផួង ស្នាក់នៅ និងបានចាប់បញ្ជូនទៅដាក់គុកនៅស្រុកខ្មែររហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ ។ តុលាការខ្មែរបានចោទប្រកាន់ ព្រះតេជព្រះគុណ ថាច់ កុង ផួង ពីបទប្រឆាំង ឬប៉ុនប៉ងផ្តួលរំលំរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា តាមរយៈចលនាមួយឈ្មោះ “រណសិរ្សរំដោះជាតិខ្មែរ” ដែលមានមូលដ្ឋាននៅក្រៅប្រទេស ។ [158]

[158] វណ្ណ វិចារ, (១៦ មីនា ២០១៣), កម្ពុជាចាប់ជនភៀសខ្លួនខ្មែរនៅថៃ ៦ នាក់ ចោទប៉ុនប៉ងផ្តួលរំលំរដ្ឋាភិបាល, វិទ្យុអាស៊ីសេរី, (ស្រង់ប្រភពៈ ១៥ ធ្នូ ២០២០), https://bit.ly/3agsLUL

ករណី ភិក្ខុ គឹម ស៊ីសំណា ឆ្នាំ ២០០៦៖

នៅព្រឹកថ្ងៃទី ២៣ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០០៦ របបយួនកុម្មុយនីស្តបានកោះហៅ ព្រះតេជព្រះគុណ គឹម ស៊ីសំណា ទៅសួរចម្លើយនៅមន្ទីរធម្មការខេត្តឃ្លាំង (Ban Tôn Giáo Tỉnh Sóc Trăng) អំពីចលនា "សម្ព័ន្ធជាតិនិយមខ្មែរកម្ពុជាក្រោម" ដែលបានបង្កើតឡើងនៅដែនដីកម្ពុជាក្រោម ។

វត្តមាននៃកម្មាភិបាលរបបយួនកុម្មុយនីស្តដែលបានសួរចម្លើយ ព្រះតេជព្រះគុណ គឹម ស៊ីសំណា រួមមាន លោក ឡឹម រែន (Lâm Ren) ជាប្រធានមន្ទីរធម្មការខេត្តឃ្លាំង, លោក ស៊ឹង ថាន់ (Sơn Thanh) ជាអ្នកទទួលបន្ទុកកិច្ចការសាសនា និង លោក ង្វៀង រ៉ាំង ហឹង (Nguyễn Văn Hưng) ជាតំណាងក្រសួងសាសនារបស់រដ្ឋាភិបាលយួន ។

នៅចំពោះមុខកម្មាភិបាលរបបយួនកុម្មុយនីស្ត ព្រះតេជព្រះគុណ គឹម ស៊ីសំណា បានលើកឡើងថា ព្រះអង្គមានបំណងចង់តំណាងពលរដ្ឋខ្មែរកម្ពុជាក្រោម បង្កើតជារដ្ឋាភិបាលមួយ "សម្រេចវាសនាខ្លួនដោយខ្លួនឯង" គ្របដណ្តប់ទូទាំង ២១ ខេត្តក្រុងនៅដែនដីកម្ពុជាក្រោម ។ ឆ្លើយតបនឹងសំណួរដែលកម្មាភិបាលយួនសួរថា តើចលនារបស់ព្រះអង្គមានឈ្មោះដូចម្តេចដែរ ? ព្រះតេជព្រះគុណ គឹម ស៊ីសំណា បានឆ្លើយថាឈ្មោះ "សម្ព័ន្ធជាតិនិយមខ្មែរកម្ពុជាក្រោម" ជាភាសាយួនឈ្មោះ "Liên Hiệp Chủ Nghĩa Dân Tộc Khmer Kampuchea Krom" ។ ព្រះអង្គបានលើកឡើងទៀតថា ទោះបីច្បាប់នៅក្នុងប្រទេសវៀតណាមមិនអនុញ្ញាតឲ្យចលនានេះ ធ្វើសកម្មភាពយ៉ាងណាក៏ដោយ តែបើតាមច្បាប់អន្តរជាតិគ្មានខុសច្បាប់អ្វីឡើយ ។

ដោយសារមិនអាចទទួលបាននូវការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ បំបិទសិទ្ធិសេរីភាព និងគំរាមកំហែងពីរបបយួនកុម្មុយនីស្ត ព្រះតេជព្រះគុណ គឹម ស៊ីសំណា បានសម្រេចចិត្តភៀសខ្លួនទៅប្រទេសកម្ពុជា និងបានដាក់ពាក្យបណ្តឹងប្តឹងទៅការិយាល័យស្នងការជាន់ខ្ពស់នៃអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្ស ប្រចាំកម្ពុជា នៅថ្ងៃទី ២៨ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០០៦ អំពីករណីដែលរបបយួនបានរំលោភបំពានសិទ្ធិលើព្រះអង្គ ។ (159)

[159] ព្រឹត្តិបត្រស្រាវជ្រាវ គូស្រះស្រី, (ឆ្នាំទី ១ លេខ ៨, ខែធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៦), កំណត់ហេតុ (Biên Bản Làm Việc) ជាភាសាយួន ដែលកម្មាភិបាលយួនសួរចម្លើយ ភិក្ខុ គឹម ស៊ីសំណា ថ្ងៃទី ២៣ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០០៦, (ស្រង់ប្រភពៈ ១៥ ធ្នូ ២០២០), http://bit.ly/3oTXYRL

ព្រះតេជព្រះគុណ គឹម ស៊ីសំណា កើតនៅឆ្នាំ ១៩៨២ នៅភូមិស្វាយមីង ស្រុកកញ្ជោង ខេត្តព្រះត្រពាំង និងបានសាងផ្នួសនៅវត្តកញ្ជោងកំពង់លាវ ។ នៅឆ្នាំ ២០១២ ព្រះតេជព្រះគុណ គឹម ស៊ីសំណា បានលាចាកសិក្ខាបទ (សីក) មកជាគ្រហស្ថវិញ និងសព្វថ្ងៃ កំពុងតែរស់នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ។

ករណី ភិក្ខុ [160] ស៊ឹន ចែងចើន, ភិក្ខុ ថាច់ ធន និង ភិក្ខុ សឺន លំអាន ឆ្នាំ ២០០៧៖

ថ្ងៃទី ១៧ ខែមករា ភិក្ខុ ថាច់ ធន ជាព្រះសង្ឃវត្តកញ្ជោងកំពង់លាវ ស្រុកកញ្ជោង ខេត្តព្រះត្រពាំង ត្រូវនគរបាលរបបយួនកុម្មុយនីស្ត ស្រុកកញ្ជោង ស្កាត់ចាប់តាមផ្លូវ ខណៈដែលលោកកំពុងជិះម៉ូតូនាំយក ព្រឹត្តិបត្រ “កម្ពុជាក្រោម” ចំនួន ៦០ ក្បាលដែលបានបោះពុម្ពដោយ សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម ទៅចែកដល់ព្រះសង្ឃជាសម្ងាត់ ។

ដោយបានឃើញនគរបាលយួនចាប់ ភិក្ខុ ថាច់ ធន ដូច្នោះ ពីរថ្ងៃក្រោយមក គឺនៅថ្ងៃទី ១៩ ខែមករា ភិក្ខុ ស៊ឹន ចែងចើន (Sơn Cheng Chơn) បានដឹកនាំសមណសិស្សដែលកំពុងតែរៀនសាលាពុទ្ធិកអនុវិទ្យាល័យទី ៤ (បាលីរង) នៅវត្តកំពង់ជ្រៃ ចំនួន ៤០ អង្គ និងមានការចូលរួមពីព្រះសង្ឃវត្តផ្សេងៗមួយចំនួនទៀត ចេញដំណើរពីវត្តកំពង់ជ្រៃ ក្នុងស្រុកកំពង់ធំ (Châu Thành) ឆ្ពោះទៅសាលាស្រុកនៃស្រុកកញ្ជោង (Uỷ Ban Nhân Dân Huyện Tiểu Cần) ដើម្បីទាមទារឲ្យរបបយួនកុម្មុយនីស្តដោះលែង ភិក្ខុ ថាច់ ធន ហៅ ថាច់ ខែត្រ ឲ្យមានសេរីភាព តែយួនមិនព្រមដោះលែងឡើយ ។

ពេលបានទទួលដំណឹងនេះ ព្រះសង្ឃមួយក្រុមនៅភ្នំពេញ នៃប្រទេសកម្ពុជា បានសរសេរញត្តិ ចុះថ្ងៃទី ១៩ ខែមករា ឆ្នាំ ២០០៧ ក្នុងនាមតំណាងព្រះសង្ឃ និងពលរដ្ឋខ្មែរក្រោម ផ្ញើទៅសាលាក្រុងភ្នំពេញ ដើម្បីស្នើសុំធ្វើបាតុកម្មដោយអហិង្សានៅមុខស្ថានទូតយួន តែសំណើនេះមិនបានអនុញ្ញាតឡើយ ។ ទោះបីយ៉ាងនេះក្តី ក៏នៅថ្ងៃទី ២០ ខែមករា ព្រះសង្ឃចំនួន ៨ អង្គ ដែលស្នាក់នៅវត្តនានា ក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ បានទៅប្រមូលផ្តុំគ្នាតាមកាលកំណត់នៅមុខស្ថានទូតយួន និងបានផ្ញើញត្តិទៅរដ្ឋាភិបាលយួនតាមរយៈមន្ត្រីស្ថានទូត អំពាវនាវឲ្យរបបយួនឈប់ជាបន្ទាន់នូវការរំលោភសិទ្ធិមនុស្ស

[160] “ភិក្ខុ” អានថា “ភិក-ខុ” ឬ “ភិក” មានន័យថា សមណៈអ្នកសូម, សមណៈអ្នកខ្លាចភ័យក្នុងវដ្តសង្សារ, អ្នកខ្លាចបាបជានិច្ច, អ្នកមានព្យាយាមដុតបំផ្លាញអំពើអាក្រក់... ។ ជាពាក្យសម្រាប់ហៅចំពោះតែបុរសអ្នកបួសដែលមានភេទឧត្តមជាងសាមណេរ ។

លើជនជាតិដើមខ្មែរក្រោម ។

ញត្តិអំពាវនាវ ចុះថ្ងៃទី ១៩ ខែមករា ឆ្នាំ ២០០៧ ដែលមានចំណងជើងថា *"សេចក្តីអំពាវនាវរបស់ព្រះសង្ឃ និងប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមនៅប្រទេសកម្ពុជា ទៅរដ្ឋាភិបាលអាណានិគមវៀតណាម ឲ្យគោរពសិទ្ធិខ្មែរក្រោមម្ចាស់ស្រុក"* មានសេចក្តីថា៖

"ក្នុងនាមព្រះសង្ឃ និងប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមដែលបានភៀសខ្លួនមកជ្រកកោនរស់នៅក្នុងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជានេះ សូមអំពាវនាវដល់រដ្ឋាភិបាល នៃប្រទេសសាធារណរដ្ឋសង្គមនិយមវៀតណាម ត្រូវតែបញ្ឈប់ជាបន្ទាន់នូវការរំលោភសិទ្ធិមនុស្សជាមូលដ្ឋានមកលើខ្មែរក្រោម មានដូចជា៖

- *បញ្ឈប់ជាបន្ទាន់នូវការចាប់ខ្លួនព្រះសង្ឃ និងប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមយកទៅឃុំឃាំង និងសួរចម្លើយ ដោយគ្រាន់តែព្រះសង្ឃ និងពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមទាំងនោះអាននូវប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់ខ្លួនប៉ុណ្ណោះ ។*
- *ដោះលែងព្រះសង្ឃព្រះនាម ថាច់ ធន ដែលត្រូវបានចាប់ទៅឃុំឃាំងកាលពីវេលាម៉ោង ០៦ ល្ងាច ថ្ងៃទី ១៧ ខែមករា ឆ្នាំ ២០០៧ កន្លងទៅនេះជាបន្ទាន់ ។*
- *សងមកវិញនូវឧបករណ៍ដូចជា ម៉ាស៊ីន Camera វីដេអូ ១ គ្រឿង និងម៉ាស៊ីន Camera ថតរូប ២ គ្រឿង ដែលរដ្ឋាភិបាលវៀតណាមបានរឹបអូសយកពីព្រះសង្ឃ ថាច់ ធន" ។*[161]

ទោះបីមានការតវ៉ាយ៉ាងនេះក្តី របបយួនកុម្មុយនីស្តនៅតែបង្ក្រាបដោយការចាប់ព្រះសង្ឃផ្សឹកជាបន្តបន្ទាប់ ។ ព្រះសង្ឃដែលត្រូវចាប់ផ្សឹកនោះ រួមមាន៖

១. ភិក្ខុ ថាច់ ធន វត្តកញ្ឆោងកំពង់លាវ

២. ភិក្ខុ សឺន តឿង វត្តកញ្ឆោងកំពង់លាវ

៣. សាមណេរ ថាច់ រតនា វត្តកញ្ឆោងកំពង់លាវ

---

[161] ព្រឹត្តិបត្រស្រាវជ្រាវ គូស្រះស្រី, (ឆ្នាំទី ២ លេខ ១០, ខែមករា ឆ្នាំ ២០០៧), សេចក្តីអំពាវនាវរបស់ព្រះសង្ឃ និងពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមនៅប្រទេសកម្ពុជា ចុះថ្ងៃទី ១៩ ខែមករា ឆ្នាំ ២០០៧, ទំព័រ ៨, (ស្រង់ប្រភពៈ ១៦ ធ្នូ ២០២០), http://bit.ly/3mqER0j

៤. ភិក្ខុ សឺន លំអាន វត្តផ្ដោសង្រ្កម ស្រុកកញ្ជោង ខេត្តព្រះត្រពាំង

៥. ភិក្ខុ ស៊ឺន ចែងចើន វត្តផ្ដោអណ្ដែត ស្រុកកំពង់ធំ ខេត្តព្រះត្រពាំង ។

ភិក្ខុ ស៊ឺន ចែងចើន ត្រូវចាប់ផ្សឹកនៅក្នុងវត្តផ្ដោអណ្ដែត នៅថ្ងៃទី ២២ ខែមេសា ឆ្នាំ ២០០៧ បន្ទាប់ពីអាជ្ញាធរយួនបានឃុំឃាំងព្រះអង្គឲ្យស្នាក់នៅក្នុងវត្តមួយអស់រយៈពេលជាង ៣ ខែ ក្រោមការឃ្លាំមើល និងតាមដានយ៉ាងតឹងរ៉ឹងពីនគរបាលយួន ។

នៅក្នុងកិច្ចប្រជុំវិនិច្ឆ័យទោសមួយដែលបានធ្វើនៅវត្តពោធិសាលរាជ (កំពង់) នៅថ្ងៃទី ២៩ ខែមីនា ឆ្នាំ ២០០៧ ក្រុមនគរបាលយួនបានលើកឡើងថា ភិក្ខុ ស៊ឺន ចែងចើន អាចប្រឈមនឹងទោសជាប់គុកចំនួន ២០ ឆ្នាំ ពីបទ “ផ្សព្វផ្សាយនូវឯកសារដែលមានខ្លឹមសារប្រឆាំងនឹងរបបយួន ដូចជា និពន្ធជាកំណាព្យ សរសេរអត្ថបទ និងធ្វើបាតុកម្ម ជាដើម ។

ព្រះសង្ឃ និងកម្មាភិបាលនៃរបបយួនកុម្មុយនីស្ត ដែលបានចាប់បង្ខំ ភិក្ខុ ស៊ឺន ចែងចើន ផ្សឹកនោះ រួមមាន ព្រះតេជព្រះគុណ ថាច់ សុខ សាន្ត, ថាច់ សាង ថឿង, ថាច់ ហ្វាយ, គីម ថន, ថាច់ សួង, លោក ស៊ើង កាង, ស៊ើង សុង ស៊ើង, ឡឹម ភូ, ថាច់ មិញ ម៊ឹង, ហ៊ិញ ភឿក ឡុង និង ស៊ើង ហ៊ើន ។

ភិក្ខុ ស៊ឺន ចែង ចើន កើតឆ្នាំ ១៩៨៥ នៅភូមិផ្ដោអណ្ដែត ឃុំកំពង់ទូក ស្រុកកំពង់ធំ ខេត្តព្រះត្រពាំង និងបានសាងផ្នួសនៅវត្តពោធិទេពចេតិយារាម (ផ្ដោអណ្ដែត) ជាវត្តមួយបិតនៅក្នុងភូមិកំណើត នៅក្នុងឆ្នាំ ២០០២ ។ [162]

ពីរខែបន្ទាប់ពីរបបយួនចាប់ផ្សឹក លោក ស៊ឺន ចែងចើន បានភៀសខ្លួនទៅប្រទេសកម្ពុជា ហើយបានសាងផ្នួសឡើងវិញនៅវត្តអង្គតាមិញ នៅថ្ងៃទី ៩ ខែធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៧ ។ ក្រោយមក លោកបានលាចាកសិក្ខាបទ (សឹក) មកជាគ្រហស្ថវិញ នៅថ្ងៃទី ១០ ខែធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ។ សព្វថ្ងៃ លោក ស៊ឺន ចែងចើន មានតួនាទីជាចាងហ្វាង សារព័ត៌មានព្រៃនគរ ជាស្ថាប័នព័ត៌មានមួយស្ដីពីខ្មែរក្រោមដែលមានមូលដ្ឋាននៅកម្ពុជា ។ [163]

[162] ស៊ឺន ចែងចើន, (ព. ស. ២៥៥៨ - គ. ស. ២០១៤), “កំណត់ហេតុរបស់ លោក ស៊ឺន ចែង ចើន ជាអតីតព្រះសង្ឃដែលត្រូវយួនចាប់ផ្សឹក”, ព្រឹត្តិបត្រ កម្ពុជាក្រោម, ឆ្នាំទី ១១ លេខពិសេស, ទំព័រ ៦៧ - ៧៣, (ស្រង់ប្រភពៈ ១៦ ធ្នូ ២០២០), http://bit.ly/3r1fcyx

[163] “សារព័ត៌មាន ព្រៃនគរ” បានបង្កើតឡើងនៅថ្ងៃទី ១ ខែមករា ២០០៨ ដោយមាន ព្រះតេជព្រះគុណ សឺង យ៊ឹង រតនា ជាអភិបាល, លោក លី ឈួន ជាចាងហ្វាង (២០១០ - ២០១៤), លោក ស៊ឺន ចែង ចើន ជាចាងហ្វាង (២០១៤ - បច្ចុប្បន្ន) ។ www.preynokornews.info

ថ្ងៃទី ៣០ ខែឧសភា ឆ្នាំ ២០០៦ ពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមទាំង ៣ រូប គឺ លោក ចៅ សុខ, លោក ចៅ ចៀង, លោក ចៅ សៀម នៅភូមិពោធិ (Pothi) ស្រុកក្រប៉ៅ (Tịnh Biên) ខេត្តមាត់ជ្រូក (An Giang) ត្រូវអាជ្ញាធរយួនឃុំអាងគី ធ្វើទារុណកម្មរហូតដល់សន្លប់បាត់ស្មារតី ដោយចោទប្រកាន់ថា អ្នកទាំងនេះបានមើលនូវឯកសារវីស៊ីឌី (VCD) ដែលបានផលិតដោយផលិតកម្មខ្មែរក្រោមស្តីពី សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម ចូលប្រជុំនៅក្នុងវេទិការអចិន្ត្រៃយ៍ នៃអង្គការសហប្រជាជាតិស្តីពីបញ្ហាជនជាតិដើម (UNPFII) នៅការិយាល័យអង្គការសហប្រជាជាតិ នាទីក្រុង New York សហរដ្ឋអាមេរិក ។

“ព្រឹត្តិការណ៍ ៨ កុម្ភៈ” ឆ្នាំ ២០០៧៖

ថ្ងៃទី ៨ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០០៧ សមណសិស្ស នៃសាលាបាលី [164] មួយ ដែលមានមូលដ្ឋាននៅក្នុងវត្តឃ្លាំងប្រមាណ ២០០ អង្គ បានចេញធ្វើបាតុកម្មនៅមុខការិយាល័យនគរបាលយួនខេត្តឃ្លាំង ដើម្បីទាមទារឲ្យរបបយួនកុម្មុយនីស្តគោរពសិទ្ធិខ្មែរក្រោមជាម្ចាស់ស្រុកនៃដែនដីកម្ពុជាក្រោម ។ មានការលើកឡើងថា មូលហេតុដែលនាំឲ្យមានបាតុកម្មនេះ ដោយសារនគរបាលចរាចរណ៍យួនបានឡោមព័ទ្ធវត្តឃ្លាំង និងហាមឃាត់ព្រះសង្ឃនិមន្តចេញទៅបិណ្ឌបាត ។ ក្រោយបាតុកម្ម ព្រះសង្ឃជាច្រើនត្រូវរបបយួនចាប់ផ្សឹក និងដាក់ពន្ធនាគារ ចោទពីបទ “ធ្វើឲ្យខូចសណ្តាប់ធ្នាប់ទីសាធារណៈ” ។ សព្វថ្ងៃ ព្រះសង្ឃដែលបានចូលរួមធ្វើបាតុកម្មនៅក្នុងព្រឹត្តិការណ៍នេះ ខ្លះកំពុងតែរស់នៅក្នុងស្រុក ខ្លះរស់នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ខ្លះនៅថៃ និងខ្លះទៀត បានឧត្តមស្នងការអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកជនភៀសខ្លួន (UNHCR) បញ្ជូនទៅនៅបរទេស ។

ព្រះសង្ឃដែលត្រូវរបបយួនចាប់ផ្សឹកនោះ រួមមាន ភិក្ខុ លី សឿង ហៅ ធឿន, ភិក្ខុ ថាច់ ធឿង និង ភិក្ខុ លី ធន ស៊ូយ (វត្តទឹកប្រៃ), ភិក្ខុ គីម មឿន និង ភិក្ខុ ថាច់ ឌី (វត្តសិរីតាសេក), ភិក្ខុ ថាច់ ស្វីង ហៀង និង ភិក្ខុ តាំង ថេន (វត្តសេរីតាម៉ឺន), ភិក្ខុ លី ហ្វាង និង លី តឹង ផុង (វត្តសំរោង) និង ភិក្ខុ យ៉ញ តូន (វត្តការន្តថាស់) ។

[164] សាលានេះពីមុនឈ្មោះថា “សាលាបាលីជាន់ខ្ពស់ខេត្តឃ្លាំង” តែក្រោយមក បានប្តូរឈ្មោះទៅជា “សាលាមធ្យមសិក្សាបំពេញវិជ្ជាណាមបូ” (Trường Bổ Túc Văn Hóa Pali Trung Cấp Nam Bộ) ។ សាលានេះបានបង្កើតឡើងនៅថ្ងៃទី ៧ ខែធ្នូ ឆ្នាំ ១៩៩៤ ជារបៀបអន្តេវាសិកដ្ឋាន ដើម្បីឲ្យព្រះសង្ឃនិមន្តមកពីខេត្តនានាទូទាំងដែនដីកម្ពុជាក្រោមរៀនភាសាបាលី និងចំណេះវិជ្ជាចាប់ពីថ្នាក់ទី ៦ ដល់ ១២ ជាភាសាយួន ។

ក្រោយមក នៅថ្ងៃទី ១០ ខែឧសភា ឆ្នាំ ២០០៧ តុលាការនៃរបបយួនកុម្មុយនីស្ត បានផ្តន្ទាទោសព្រះសង្ឃ ៥ អង្គ ឲ្យជាប់ពន្ធនាគារមួយអង្គៗ ពី ២ ទៅ ៤ ឆ្នាំ ពីបទ “ធ្វើឲ្យខូចសណ្តាប់ធ្នាប់ទីសាធារណៈ” ។ ព្រះសង្ឃទាំង ៥ អង្គនោះ រួមមាន៖

១. ភិក្ខុ យ័ញ តូន ៤ ឆ្នាំ (ដោះលែង ថ្ងៃទី ១៧ ខែមករា ឆ្នាំ ២០០៩)

២. ភិក្ខុ គីម មឿន ៤ ឆ្នាំ (ដោះលែង ថ្ងៃទី ១៧ ខែមករា ឆ្នាំ ២០០៩)

៣. ភិក្ខុ ថាច់ ធឿង ៣ ឆ្នាំ (ដោះលែង ថ្ងៃទី ១៧ ខែមករា ឆ្នាំ ២០០៩)

៤. ភិក្ខុ លី ហ្វាង ២ ឆ្នាំ (ដោះលែង ថ្ងៃទី ២០ ខែមករា ឆ្នាំ ២០០៩)

៥. ភិក្ខុ លី សឿង ហៅ ធឿន ២ ឆ្នាំ (ដោះលែង ថ្ងៃទី ២៣ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០០៨) ។

ពេលបានចេញពីពន្ធនាគារ ព្រះសង្ឃទាំង ៥ នេះ បានភៀសខ្លួនទៅប្រទេសថៃ និងបានអង្គការ UNHCR បញ្ជូនទៅនៅបរទេស កាលពីឆ្នាំ ២០០៩ ។ [165]

ក្រៅពីនេះ មានព្រះសង្ឃមួយចំនួនទៀត ដែលបានភៀសខ្លួនចេញពីកម្ពុជាក្រោម ដោយសារ “ព្រឹត្តិការណ៍ ៨ កុម្ភៈ” និងបានសឹកទៅជាគ្រហស្ថ ដែលកំពុងតែរស់នៅនិរទេសរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ រួមមាន៖

១. ភិក្ខុ ថាច់ ឌី (វត្តសិរីតាសេក) នៅប្រទេសអូស្ត្រាលី

២.ភិក្ខុ ភឿង សុង (តារា) (វត្តកោះទុង) នៅប្រទេសកម្ពុជា

៣. ភិក្ខុ ថាច់ ស្វឹង ហៀង (វត្តសេរីតាម៉ឺន) នៅសហរដ្ឋអាមេរិក

៤. ភិក្ខុ ថាច់ ស៊ីណាន (វត្តសង់ច្រវាថ្មី) នៅប្រទេសកម្ពុជា

៥. ភិក្ខុ ថៅ សុខ (វត្តពោធិ៍លាស់) នៅប្រទេសថៃ

៦. ភិក្ខុ ទ្រីវ មិញ ភូ (សួន បូរ៉ា) (វត្តដើមអម្ពិល) នៅសហរដ្ឋអាមេរិក

៧. ភិក្ខុ លី រ៉ាន (វត្តទឹកប្រៃ) នៅអូស្ត្រាលី ។ល។

បាតុកម្មរបស់ខ្មែរក្រោមក្រៅប្រទេសថ្កោលទោសរបបយួន៖

ក្រោយ “ព្រឹត្តិការណ៍ ៨ កុម្ភៈ” ព្រះសង្ឃ និងពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមនៅប្រទេសកម្ពុជា និងបរទេសបានធ្វើបាតុកម្មជាបន្តបន្ទាប់ ដើម្បីថ្កោលទោសការរំលោភសិទ្ធិមនុស្សលើខ្មែរក្រោម ដូចជាការចាប់ព្រះសង្ឃផ្សឹក ជាដើម ។ នៅប្រទេសកម្ពុជា បាតុកម្មបានធ្វើ

[165] សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម, (២០០៩), សៀវភៅមគ្គុទ្ទេសក៍ ផ្លូវទៅយកសិទ្ធិសម្រេចវាសនាខ្លួនដោយខ្លួនឯង, ទំព័រ ១៧៨ - ១៨០

នៅទីតាំងមួយចំនួន ក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ ដូចជាៈ

លើកទី ១ៈ មុខស្ថានទូតយួន ធ្វើនៅថ្ងៃទី ២៧ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០០៧ ។

លើកទី ២ៈ ក្នុងវត្តសាមគ្គីរង្សី ធ្វើនៅថ្ងៃទី ២ ខែមីនា ឆ្នាំ ២០០៧ ។

លើកទី ៣ៈ មុខស្ថានទូតយួន, មុខព្រះបរមរាជវាំង និងមុខស្ថានទូតអាមេរិក ធ្វើនៅថ្ងៃទី ២០ ខែមេសា ឆ្នាំ ២០០៧ ។

ញត្តិដែលព្រះសង្ឃ និងពលរដ្ឋខ្មែរក្រោម ជូនចំពោះស្ថានទូតយួន ស្ថាប័នព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ មន្ត្រីស្ថានទូតសហរដ្ឋអាមេរិក និងអង្គការអន្តរជាតិនានា នៅក្នុងថ្ងៃបាតុកម្មលើកទីបី និងត្រូវបាន ភិក្ខុ ហ៊ុល ភិរម្យ អានជាសាធារណៈ នៅចំពោះមុខអ្នកកាសែតនោះ បានអំពាវនាវឲ្យរបបយួនបញ្ឈប់ជាបន្ទាន់ នូវទង្វើរំលោភសិទ្ធិមនុស្សលើខ្មែរក្រោម ចំនួន ៦ ចំណុច ក្នុងនោះរួមមាន ករណីចាប់ខ្លួន លោក ថៅ ធឿន នៅខេត្តមាត់ជ្រូក, លោក ឱញ សុធី នៅខេត្តឃ្លាំង, នគរបាលយួនឡោមព័ទ្ធវត្តឃ្លាំង ហាមព្រះសង្ឃនិមន្តចេញទៅបិណ្ឌបាត នៅថ្ងៃទី ៨ ខែកុម្ភៈ, ចាប់ព្រះសង្ឃចំនួន ៩ អង្គផ្សឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែកុម្ភៈ, ចាប់បង្ខំឲ្យព្រះសង្ឃនៅខេត្តព្រះត្រពាំងចំនួន ៣ អង្គ គឺ ភិក្ខុ ថាច់ ធន, ស៊ឹន ចែងចើន និង សឺន លំអាន ឲ្យលាចាកសិក្ខាបទដោយខ្លួនឯង និង ចាប់ផ្សឹក ភិក្ខុ យ៉ញ តួន នៅខេត្តព្រៃកប្ញស្សី ។ [166]

នៅក្នុងព្រឹត្តិការណ៍បាតុកម្មទាំងបីលើកនេះ ភិក្ខុ អ៊ាង សុខ ធឿន ត្រូវសុគតដោយអាថ៌កំបាំងនៅវត្តទ្រនំជ្រឹង ។ មុនពេលសុគត ភិក្ខុ អ៊ាង សុខ ធឿន បាននិមន្តចូលរួមបាតុកម្មជាមួយព្រះសង្ឃនៅមុខស្ថានទូតយួន តែពេលព្រះអង្គនិមន្តត្រឡប់ទៅកាន់វត្តទ្រនំជ្រឹង ឋិតនៅក្នុងឃុំបឹងធំ ស្រុកអង្គស្នួល ខេត្តកណ្តាល វិញ នៅថ្ងៃបន្ទាប់ មានព័ត៌មានពីអាជ្ញាធរខ្មែរ និងសមត្ថកិច្ចស្រុកអង្គស្នួលបញ្ជាក់ថា ព្រះអង្គបានធ្វើអត្តឃាតដោយអារកនៅយប់ថ្ងៃ ២៧ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០០៧ ។ អង្គការ និងសមាគមខ្មែរក្រោមដែលមានមូលដ្ឋាននៅកម្ពុជាសង្ស័យថា ការសុគតរបស់ ភិក្ខុ អ៊ាង សុខធឿន ជាករណីឃាតកម្មដោយមានជនដៃដល់សម្លាប់ ហើយបានស្នើទៅព្រះរាជអាជ្ញាតុលាការខេត្ត

[166] សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម, (ខែឧសភា ឆ្នាំ ២០០៧), “ស្ថានទូតអាមេរិកស្វាគមន៍ញត្តិសមណប្បាតុករខ្មែរក្រោមនៅកម្ពុជា”, ព្រឹត្តិបត្រ កម្ពុជាក្រោម លេខ ៤១, ទំព័រ ៥ - ៦, (ស្រង់ប្រភពៈ ១៧ ធ្នូ ២០២០), https://is.gd/wMKWuk

កណ្តាលឲ្យស៊ើបអង្កេតលើករណីនេះឡើងវិញ ដោយយកព្រះសពឡើងធ្វើកោសល្យវិច័យ តែត្រូវបដិសេធ ។ [167] ព្រះសពរបស់ ភិក្ខុ អ៊ាង សុខធឿន ត្រូវអាជ្ញាធរខ្មែរ និង គណៈកម្មការវត្តកប់ក្រោយរបងវត្តទ្រនំជ្រឹង ដោយមិនបានអនុញ្ញាតឲ្យលើកសពឡើងបូជា ដើម្បីធ្វើបុណ្យតាមប្រពៃណីជាតិ និងសាសនាឡើយ ។ [168]

ភិក្ខុ អ៊ាង សុខធឿន ហៅ ទ្រីវ ធឿន កើតនៅឆ្នាំ ១៩៧៥ នៅភូមិជ្រោយទឹម ស្រុកបាយអៅ ខេត្តឃ្លាំង [169] និងបានសាងផ្នួសនៅវត្តជ្រោយទឹម ជាវត្តមួយដែលបិតនៅក្នុងភូមិកំណើតរបស់ព្រះអង្គ ។ នៅឆ្នាំ ១៩៩៧ ព្រះអង្គបាននិមន្តទៅនៅបន្តការសិក្សាប្រទេសកម្ពុជា ។[170]

នៅក្នុងព្រឹត្តិការណ៍បាតុកម្មទាំងបីលើកខាងលើ តែងតែត្រូវបង្ក្រាបដោយប៉ូលិសខ្មែរបណ្តាលឲ្យព្រះសង្ឃខ្លះត្រូវរបួសស្រាលនិងធ្ងន់ ក្នុងនោះ មាន ភិក្ខុ ឡឹម យុត្តិ ជាដើម ជាព្រះសង្ឃគង់នៅវត្តសាមគ្គីរង្សី ត្រូវបុរសម្នាក់វាយបែកចិញ្ចើមនៅមុខវត្តឧណ្ណាលោម នៅថ្ងៃទី ១៧ ខែកុម្ភៈ ខណៈដែលក្បួនបាតុកម្មកំពុងតែដង្ហែចេញពីមុខព្រះបរមរាជវាំងឆ្ពោះទៅស្ថានទូតសហរដ្ឋអាមេរិក ។

ដោយសារបានឃើញព្រះសង្ឃខ្មែរក្រោមចេះតែធ្វើបាតុកម្មជាបន្តបន្ទាប់ ទើបនៅថ្ងៃទី ៨ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ២០០៧ គណៈសង្ឃនាយក និង ក្រសួងធម្មការ និងសាសនា នៃប្រទេសកម្ពុជា បានចេញ “សង្ឃប្រកាស” បញ្ជាហាមព្រះសង្ឃទូទាំងប្រទេសកម្ពុជាធ្វើបាតុកម្មតាមគ្រប់រូបភាព ។ សង្ឃប្រកាសនេះក៏បានបកប្រែទៅជាភាសាយួន និងបានរដ្ឋាភិបាលវៀតណាមយកទៅផ្សព្វផ្សាយនៅដែនដីកម្ពុជាក្រោមផងដែរ ។ តាមមើលទៅ ប្រហែលជារដ្ឋាភិបាលយួនជាអ្នកបញ្ជាទៅ គណៈសង្ឃនាយក នៃប្រទេសកម្ពុជាឲ្យចេញសង្ឃប្រកាសនេះ ដើម្បីទប់ស្កាត់រលកនៃការធ្វើបាតុកម្មរបស់ព្រះសង្ឃ

[167] លិខិតរំឭករបស់អង្គការខ្មែរក្រោមចំនួន ៦ ជូន លោក ព្រះរាជអាជ្ញាតុលាការខេត្តកណ្តាល ចុះថ្ងៃទី ៩ មីនា ២០០៧ ។

[168] លិខិតប្រគេនដំណឹង របស់ចៅអធិការវត្តទ្រនំជ្រឹង ជូនតំណាងសមាគមព្រះសង្ឃខ្មែរកម្ពុជាក្រោម ចុះថ្ងៃទី ១៥ មីនា ២០០៧ ។

[169] អត្តសញ្ញាណប័ណ្ណ (Giấy Chứng Minh Nhân Dân), ផ្តល់ដោយរដ្ឋាភិបាលវៀតណាម ចុះថ្ងៃទី ៨ ខែសីហា ឆ្នាំ ១៩៩១, បញ្ជាក់ថា ភិក្ខុ អ៊ាង សុខធឿន មានឈ្មោះដើមថា ទ្រីវ ធឿន (Triệu Thương) កើតឆ្នាំ ១៩៧៥ នៅភូមិជ្រោយទឹម ស្រុកបាយអៅ ខេត្តឃ្លាំង (Đại Tâm, Mỹ Xuyên, Hậu Giang) ។

[170] ព្រឹត្តិបត្រស្រាវជ្រាវ គូស្រែស្រី, (ឆ្នាំទី ២ លេខ ១២ ខែមីនា ឆ្នាំ ២០០៧) ‘មរណភាពអាថ៌កំបាំងរបស់ព្រះសង្ឃខ្មែរក្រោម អ៊ាង សុខធឿន’, ទំព័រ ២២

ខ្មែរក្រោម ។

"ប្រការ ២៖ ហាមដាច់ខាតចំពោះ ភិក្ខុ - សាមណេរ ពុទ្ធសាសនា ថេរវាទ ក្នុងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាទាំងអស់ ក្នុងការបង្កើត ឬចូលរួមធ្វើ បាតុកម្ម កូដកម្ម កុបកម្ម និងយករូបភាពធម្មយាត្រា ដើម្បីដង្ហែក្ឌូននានា ធ្វើ ឲ្យប៉ះពាល់ដល់សន្តិសុខ សណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈក្នុងសង្គម" ។ [171]

ករណី ព្រះតេជព្រះគុណ ទឹម សាខន (Tim Sakhorn)៖

ថ្ងៃទី ៣០ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ២០០៧ ព្រះតេជព្រះគុណ **ទឹម សាខន** ជាព្រះចៅអធិការ វត្តភ្នំដិនខាងជើង ស្រុកគិរីវង្ស ខេត្តតាកែវ ត្រូវសម្តេចសង្ឃ ទេព វង្ស និង នន្ទ ង៉ែត នៃ ប្រទេសកម្ពុជា បញ្ជាឲ្យមន្ត្រីសង្ឃខ្មែរចាប់ផ្សឹក ហើយបានបញ្ជូនទៅដាក់គុកយួននៅ ក្នុងខេត្តមាត់ជ្រូក ដោយចោទពីបទ "បំបែកបំបាក់មិត្តភាពយួនខ្មែរ"។

យោងតាមលិខិតចុះថ្ងៃទី ១៦ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ២០០៧ ដែល សម្តេចព្រះសង្ឃនាយក នន្ទ ង៉ែត ទូលថ្វាយចំពោះ សម្តេចព្រះអគ្គមហាសង្ឃរាជាធិបតី ទេព វង្ស ដើម្បីធ្វើ "សំណើព្រះរាជានុញ្ញាតផ្សឹក ភិក្ខុ ទឹម សាខន ជាព្រះចៅអធិការវត្តភ្នំដិនខាងជើង" បាន បញ្ជាក់ថា៖

"ភិក្ខុ ទឹម សាខន អង្គនេះ បានប្រព្រឹត្តខុសនឹងវិន័យព្រះពុទ្ធសាសនា ដែល ធ្វើឲ្យបែកបាក់សាមគ្គីជាតិ - អន្តរជាតិ ជាពិសេសរវាងប្រទេស ទាំងពីរ កម្ពុជា - វៀតណាម យកទីអាវាសវត្ត ធ្វើទីបញ្ជាការសម្រាប់ បម្រើចលនាយោសនាដែលធ្វើឲ្យប៉ះពាល់ដល់វិន័យ និងសេចក្តីថ្លៃថ្នូរ ព្រះពុទ្ធសាសនា" ។ [172]

ក្រោយការចាប់ផ្សឹក ព្រះតេជព្រះគុណ ទឹម សាខន បានមួយថ្ងៃ គឺនៅថ្ងៃទី ១ ខែ កក្កដា សមាគមខ្មែរកម្ពុជាក្រោម ចំនួន ១២ ដែលមានមូលដ្ឋាននៅកម្ពុជា បានចេញ សេចក្តីថ្លែងការណ៍រួមមួយទាមទារឲ្យបំបួស ព្រះតេជព្រះគុណ ទឹម សាខន ឡើងវិញ

[171] សង្ឃប្រកាស នៃ គណៈសង្ឃនាយក នៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា លេខ ៤០៣/០៧ ស.ន.ក.ជ. ចុះហត្ថលេខាដោយ សម្តេច ព្រះសង្ឃនាយក នន្ទ ង៉ែត និង ទេសរដ្ឋមន្ត្រី រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងធម្មការ និងសាសនា ឃុន ហាំង ។

[172] លិខិត សម្តេចព្រះសង្ឃរាជ នន្ទ ង៉ែត ទូលថ្វាយ សម្តេចព្រះអគ្គមហាសង្ឃរាជាធិបតី ទេព វង្ស ដើម្បីផ្សឹក ភិក្ខុ ទឹម សាខន លេខ ៥០២/០៧ ស.ន.ក.ជ. និងមានការឯកភាពពី សម្តេចសង្ឃរាជ ទេព វង្ស ចុះថ្ងៃទី ១៧ ខែធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៧ ។

ជាបន្ទាន់ ដោយអង្គការទាំងនោះបានលើកឡើងថា សេចក្តីសម្រេចរបស់ គណៈសង្ឃនាយកនៃប្រទេសកម្ពុជា ផ្ទុយទាំងស្រុងទៅនឹងរដ្ឋធម្មនុញ្ញប្រទេសកម្ពុជា ត្រង់មាត្រា ៤៣ ដែលបានចែងថា *"...ព្រះពុទ្ធសាសនាជាសាសនារបស់រដ្ឋ..."* និង *"ព្រះវិន័យក្នុងពុទ្ធសាសនាបានចែងថា ព្រះសង្ឃនៅក្នុងពុទ្ធសាសនាដែលអាចចាប់ផ្សឹកបាន លុះត្រាណាតែសង្ឃអង្គនោះ បានប្រព្រឹត្តល្មើសសិក្ខាបទណាមួយក្នុងសិក្ខាបទទាំង ៤ នៃអាបត្តិបារាជិក"* តែព្រះតេជព្រះគុណ ទឹម សាខន មិនបានប្រព្រឹត្តល្មើស ឬ *"មិនបានស្ថិតនៅក្នុងសិក្ខាបទណាមួយនៃអាបត្តិបារាជិកទាំង ៤ នោះទេ"* ។ [173]

ប្រធានអង្គការខ្មែរកម្ពុជាក្រោមទាំង ១២ ដែលបានចុះហត្ថលេខាលើសេចក្តីថ្លែងការណ៍នោះ រួមមាន៖

១. ព្រះមហា យឿង សិន (សមាគមព្រះសង្ឃខ្មែរកម្ពុជាក្រោម)

២. លោក ថាច់ សេដ្ឋា (សហគមន៍ខ្មែរកម្ពុជាក្រោម)

៣. លោក គីម វណ្ណ ឆេង (គណៈកម្មការសម្របសម្រួលខ្មែរកម្ពុជាក្រោម)

៤. លោក អាង ច័ន្ទរិទ្ធ (អង្គការខ្មែរកម្ពុជាក្រោម ការពារសិទ្ធិមនុស្ស)

៥. ព្រះគ្រូ ថៅ សាង (សម្ព័ន្ធសមណនិស្សិត-និស្សិតខ្មែរកម្ពុជាក្រោម)

៦. លោក សឺន យឿង (សមាគមខ្មែរកម្ពុជាក្រោមដើម្បីសិទ្ធិមនុស្ស និងអភិវឌ្ឍន៍)

៧. លោក ថាច់ សាក់បូរ៉ា (អង្គការខ្មែរកម្ពុជាក្រោមដើម្បីកុមារ)

៨. លោក វ៉ា ប៊ុន យី (សមាគមខ្មែរកម្ពុជាក្រោម និងអភិវឌ្ឍន៍)

៩. អ្នកស្រី ព្រំ យ៉ាង (អង្គការស្ត្រីខ្មែរកម្ពុជាក្រោម)

១០. លោក យន្ត ថារូ (មូលនិធិសម្រាប់អ្នកក្រីក្រ)

១១. លោក លីវ អាន (សមាគមខ្មែរកម្ពុជាក្រោម)

១២. លោក ថាច់ សាង (មិត្តសមាគមខ្មែរកម្ពុជាក្រោម) ។

ក្រោយពីបាត់ព្រះកាយបីខែ តុលាការយួនបាននាំ ព្រះតេជព្រះគុណ **ទឹម សាខន** ចេញបង្ហាញខ្លួនក្នុងភាពជាគ្រហស្ថ និងបានកាត់ទោសនៅខេត្តមាត់ជ្រូក នៅថ្ងៃទី ០៨

[173] "សេចក្តីថ្លែងការណ៍" ចុះថ្ងៃទី ១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ ២០០៧ របស់ អង្គការ និងសមាគមខ្មែរកម្ពុជាក្រោម ទាំង ១២ ។ ព្រឹត្តិបត្រ ស្មារជ្រាវ គូស្រែស្រី ឆ្នាំទី ២ លេខ ១៩ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ២០០៧, ទំព័រ ១៦-១៧, https://is.gd/ZdV7o7

ខែវិច្ឆិកា ឲ្យជាប់គុក ១ ឆ្នាំ ពីបទ "បំផ្លាញសាមគ្គីជាតិ [យួន]" យោងតាមមាត្រា ៨៧ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌ របស់ប្រទេសវៀតណាម ។

ព្រះតេជព្រះគុណ **ទឹម សាខន** ប្រសូតនៅឆ្នាំ ១៩៦៨ នៅស្រុកស្វាយទង ខេត្តមាត់ជ្រូក និងបានទៅនៅប្រទេសកម្ពុជាក្នុងឆ្នាំ ១៩៧៨ ។ ឆ្នាំ ១៩៩៣ ព្រះអង្គបានតែងតាំងជាព្រះចៅអធិការវត្តភ្នំដិនខាងជើង រហូតដល់ថ្ងៃដែលត្រូវចាប់ផ្សឹក ។

ដោយសារ សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម (KKF) បានដឹកនាំធ្វើបាតុកម្មនៅជុំវិញពិភពលោកថ្កោលទោសរបបយួនកុម្មុយនីស្ត និងបានអំពាវនាវដល់សហគមន៍អន្តរជាតិឲ្យជួយអន្តរាគមន៍នោះ តុលាការនៃរបបយួនបានសម្រេចដោះលែង ព្រះតេជព្រះគុណ ទឹម សាខន ឲ្យចេញពីពន្ធនាគារ ថ្ងៃទី ២៩ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ២០០៨ ហើយបិតនៅក្រោមការតាមដានរបស់សមត្ថកិច្ច ។

ពេលបានចេញពីពន្ធនាគារ និងបានរស់នៅក្នុងភាពជាគ្រហស្ថនៅក្នុងខេត្តមាត់ជ្រូកជិតមួយឆ្នាំ នៅថ្ងៃទី ៤ ខែមេសា ឆ្នាំ ២០០៩ រដ្ឋាភិបាលយួនបានអនុញ្ញាតឲ្យលោកទៅសួរសុខទុក្ខគ្រួសាររបស់ខ្លួននៅឃុំភ្នំដិន ស្រុកគិរីវង់ ខេត្តតាកែវ ក្នុងឱកាសបុណ្យចូលឆ្នាំខ្មែរ ។ ក្រោយមក លោក ទឹម សាខន បានភៀសខ្លួនទៅប្រទេសថៃ សុំសិទ្ធិជ្រកកោននៅ ការិយាល័យឧត្តមស្នងការ អ.ស.ប. ទទួលបន្ទុកជនភៀសខ្លួន (UNHCR) និងបានអង្គការនេះបញ្ជូនទៅនៅប្រទេសសុយអែត ។

ករណី លោក វិញ បា (Hùynh Ba) ខេត្តឃ្លាំង ឆ្នាំ ២០១០៖

ថ្ងៃទី ១៩ ខែមីនា ឆ្នាំ ២០១០ លោក វិញ បា ត្រូវតុលាការយួនខេត្តឃ្លាំង ប្រកាសសាលក្រមឲ្យជាប់គុក ២ ឆ្នាំ ពីបទអ្វីមួយដែលរបបយួនកុម្មុយនីស្តហៅថា "កេងចំណេញលើសិទ្ធិសេរីភាព, លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ, រំលោភលើផលប្រយោជន៍រដ្ឋ, សិទ្ធិនិងផលប្រយោជន៍របស់អង្គការចាត់តាំងវណ្ណៈកម្មករ និងកសិករ" តាមមាត្រា ២៥៨ នៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌរបស់រដ្ឋាភិបាលវៀតណាម ។ រដ្ឋាភិបាលយួនបានដោះលែងលោកឲ្យចេញពីគុកវិញ នៅថ្ងៃទី ២៨ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១១ បន្ទាប់ពីលោកត្រូវជាប់គុកអស់រយៈពេល ២០ ខែ ។

លោក វិញ បា កើតនៅភូមិតឹងវីអា (Tân Quy A) ឃុំតឹងហឺង (Tân Hưng) ស្រុក អណ្តូងទឹក (Long Phú) ខេត្តឃ្លាំង (Sóc Trăng) ។ លោកត្រូវរបបយួនចាប់ខ្លួនដាក់ គុកនៅខែឧសភា ឆ្នាំ ២០០៩ ដោយសារធ្វើការទាមទារដីស្រែចម្ការរបស់ខ្លួនជាច្រើន ហិកតា ដែលត្រូវអាជ្ញាធរយួននៅស្រុកអណ្តូងទឹក រឹបយកទៅធ្វើជាកសិដ្ឋានរបស់រដ្ឋ កាលពីឆ្នាំ ១៩៧៩ ។ [174]

ករណី លោក ថៅ ហេន (Châu Hên) ខេត្តមាត់ជ្រូក ឆ្នាំ ២០១០៖

លោក ថៅ ហេន កើតឆ្នាំ ១៩៥៤ ត្រូវនគរបាលយួនឡោមព័ទ្ធផ្ទះចាប់ខ្លួន នៅពេល ដែលលោក និងអ្នកស្រី នាង ភឿន ជាភរិយា បានធ្វើមាតុភូមិនិវត្តន៍ពីប្រទេសថៃមកផ្ទះ នៅខេត្តមាត់ជ្រូក វិញ នៅថ្ងៃទី ១៧ ខែធ្នូ ឆ្នាំ ២០១០ ។

បន្ទាប់ពីដាក់គុកអស់បីខែ នៅថ្ងៃទី ៣១ ខែមីនា ឆ្នាំ ២០១១ លោកត្រូវតុលាការ យួនប្រកាសសាលក្រមផ្តន្ទាទោសឲ្យជាប់គុក ២ ឆ្នាំ ពីបទ “បំផ្លិចបំផ្លាញទ្រព្យសម្បត្តិ សាធារណៈ និងបង្កអសន្តិសុខទីសាធារណៈ” តាមមាត្រា ទី ១៤៣ និង ២៤៥ នៃក្រម ព្រហ្មទណ្ឌរបស់ប្រទេសវៀតណាម ។

ការចោទប្រកាន់បែបនេះ ដោយសារ លោក ថៅ ហេន ធ្លាប់បានដឹកនាំប្រជាពល រដ្ឋខ្មែរក្រោមនៅខេត្តមាត់ជ្រូកជាង ៦០០ នាក់ ធ្វើបាតុកម្មជាបន្តបន្ទាប់នៅឆ្នាំ ២០០៨ ដើម្បីទាមទារដីស្រែចម្ការរបស់ខ្លួនដែលយួនបានរឹបយកក្នុងទសវត្សរ៍ឆ្នាំ ១៩៨០ ។

ដោយការតវ៉ានៅកម្ពុជាក្រោមមិនបានទទួលជោគជ័យ លោក ថៅ ហេន បានឱប ឯកសារសំណុំរឿងដីធ្លីភៀសខ្លួនទៅប្រទេសកម្ពុជា ដើម្បីប្តឹងអង្គការសិទ្ធិមនុស្សអន្តរ ជាតិនានាឲ្យជួយរកយុត្តិធម៌ និងបានបន្តភៀសខ្លួនទៅប្រទេសថៃសុំសិទ្ធិជ្រកកោន នៅ ការិយាល័យ UNHCR តែត្រូវអង្គការនេះបដិសេធនូវហាន:ជាជនភៀសខ្លួន បានធ្វើឲ្យ លោកសម្រេចចិត្តធ្វើមាតុភូមិនិវត្តន៍មកស្រុកកំណើតវិញ ។

ពេលបានចេញពីគុក លោក ថៅ ហេន និងភរិយា បាននាំគ្នាភៀសខ្លួនទៅប្រទេស ថៃជាលើកទីពីរ និងបានអង្គការ UNHCR ផ្តល់ហាន:ជាជនភៀសខ្លួន ប៉ុន្តែខណៈដែល

[174] ថាច់ ប្រីជា គឿន, (៧ មករា ២០១៧), ‘សហព័ន្ធខ្មែរកម្ពុជាក្រោម ផ្តល់ពានរង្វាន់សិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជាក្រោម ដល់សកម្មជន ខ្មែរក្រោម ១៤ រូប’, សំឡេងកម្ពុជាក្រោម (VOKK), (ស្រង់ប្រភព: ២១ ធ្នូ ២០២០), https://is.gd/INvayW

គ្រួសារលោកកំពុងតែរង់ចាំឱកាសចេញទៅនៅសហរដ្ឋអាមេរិក ភរិយារបស់លោក គឺអ្នកស្រី នាង ភឿន បានស្លាប់ដោយសារជំងឺ នៅក្នុងផ្ទះជួលមួយនៅខេត្តនន្ទបុរី ថ្ងៃទី ២៣ ខែមីនា ឆ្នាំ ២០១៤ ។ ទីបំផុត UNHCR បានបញ្ជូន លោក ថៅ ហេន ឲ្យទៅតាំងទីលំនៅ នៅរដ្ឋ North Carolina សហរដ្ឋអាមេរិក តែម្នាក់ឯង នៅថ្ងៃទី ១៨ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១៤ ។ [175]

ករណី ភិក្ខុ លី ចិន្តា ត្រូវយួនច្រកចូលបាវធ្វើទារុណកម្ម ឆ្នាំ ២០១៣៖

នៅថ្ងៃទី ១៦ ខែឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ អាជ្ញាធរយួនបានបញ្ជាឲ្យកងកម្លាំងសន្តិសុខរបស់ខ្លួនទៅវាយកម្ទេចទម្លុះជញ្ជាំងកុដិរបស់ ភិក្ខុ លី ចិន្តា នៅវត្តទេពារាមព្រៃជាប់ បឹតនៅក្នុងស្រុកជ្រោយញ ខេត្តឃ្លាំង ហើយបានញាត់លោកច្រកចូលបាវ យកទៅធ្វើទារុណកម្មយ៉ាងព្រៃផ្សៃ ។

ពលរដ្ឋខ្មែរក្រោម ៥ នាក់ទៀត ដែលបានចូលវត្តទូងស្គរ ស្រែកតវ៉ាចំពោះការចាប់ភិក្ខុ លី ចិន្តា ផ្សឹក ត្រូវតុលាការយួនកាត់ទោសឲ្យជាប់គុកម្នាក់ៗ ពី ១០ ខែដល់ ១ ឆ្នាំ ។

អ្នកទាំងនោះ រួមមាន៖

១. អ្នកស្រី លី ធី សាបុត (Lý Thị Sà Bột) ១ ឆ្នាំ

២. អ្នកស្រី លី ធី យន់ (Lý Thị Dạnh) ១ ឆ្នាំ

៣. អ្នកស្រី ឡឹម ធី ឡង (Lâm Thị Loan) ១ ឆ្នាំ

៤. លោក លី មិន ហាយ (Lý Minh Hải) ១១ ខែ

៥. លោក តាំង ផលា (Tăng Pho La) ១០ ខែ ។

ក្រោយមក លោក លី ចិន្តា បានភៀសខ្លួនទៅប្រទេសថៃ សុំសិទ្ធិជ្រកកោននៅការិយាល័យឧត្តមស្នងការអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកជនភៀសខ្លួន (UNHCR) ហើយបានអង្គការនេះបញ្ជូនទៅនៅសហរដ្ឋអាមេរិក កាលពីឆ្នាំ ២០១៦ ។

ករណី ភិក្ខុ ថាច់ ធឿន និង ភិក្ខុ លីវ នី នៅវត្តសិរីតាសេក ខេត្តឃ្លាំង ឆ្នាំ ២០១៣៖

នៅថ្ងៃទី ២៧ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៣ តុលាការយួនខេត្តឃ្លាំង បានប្រកាសសាលក្រម

[175] ថាច់ ប្រីជា គឿន, (ខែធ្នូ ២០១៤), 'ថៅ ហេន អ្នកធ្វើដំណើរចូលមាត់ខ្លាដើម្បីលាតត្រដាងការរំលោភសិទ្ធិលើខ្មែរក្រោម', ព្រឹត្តិបត្រ កម្ពុជាក្រោម ឆ្នាំ ១១, លេខ ៩៤, ទំព័រ ៦៥ - ៦៦, (ស្រង់ប្រភពៈ ២១ ធ្នូ ២០២០), https://is.gd/uuz3qV

ផ្តន្ទាទោសព្រះសង្ឃ ២ អង្គ និងបរិស័ទ ២ រូបឲ្យជាប់គុកពី ២ ទៅ ៦ ឆ្នាំ ពីបទអ្វីមួយ ដែលរបបយួនហៅថា “ប្រឆាំងរដ្ឋាភិបាល” ដោយអ្នកទាំងនោះ គ្រាន់តែទទួលប្រាក់ឧបត្ថម្ភពីខ្មែរក្រោមនៅបរទេស និងផ្តល់បទសម្ភាសន៍ដល់ វិទ្យុសំឡេងកម្ពុជាក្រោម (VOKK) និងវិទ្យុអាស៊ីសេរី (RFA) ដែលមានមូលដ្ឋាននៅបរទេស តែប៉ុណ្ណោះ ។

អ្នកដែលត្រូវរបបយួនផ្តន្ទាទោសនោះ រួមមាន៖

១. ភិក្ខុ ថាច់ ធឿន (Thạch Thươl) ប្រសូត ឆ្នាំ ១៩៨៥ ជាគ្រូសូត្រវត្តសិរីតាសេក ត្រូវយួនចាប់ផ្សឹក និងកាត់ទោសឲ្យជាប់គុក ៦ ឆ្នាំ ។ លោកបានចេញពីគុកវិញ នៅថ្ងៃទី ២១ ខែឧសភា ឆ្នាំ ២០១៩ ។

២. ភិក្ខុ លីវ នី (Liêu Ny) ប្រសូត ឆ្នាំ ១៩៨៦ ជាព្រះចៅអធិការវត្តសេរីតាសេក ត្រូវយួនចាប់ផ្សឹក និងកាត់ទោសឲ្យជាប់គុក ៤ ឆ្នាំ ។ លោកបានចេញពីគុកវិញ នៅថ្ងៃទី ២១ ខែឧសភា ឆ្នាំ ២០១៧ ។

៣. លោក ថាច់ ភូមិបូទ្ធ (Thạch Phum Rích) កើតឆ្នាំ ១៩៨៩ ត្រូវរបបយួនកាត់ទោសឲ្យជាប់គុក ៣ ឆ្នាំ ។

៤. លោក ត្រា វណ្ណ ថា (Trà Quành Tha) ត្រូវជាប់គុក ២ ឆ្នាំ ។

បើយោងតាមសាលក្រមដែលតុលាការយួនបានប្រកាសនោះ សកម្មភាពអ្វីដែលរបបយួនចាត់ទុកថាជាទង្វើ “ប្រឆាំងរដ្ឋាភិបាល” នោះ ដោយសារព្រះសង្ឃ ២ អង្គ និងពលរដ្ឋខ្មែរក្រោម ២ រូប ខាងលើបានធ្វើសកម្មភាពៈ

“ដោយសារជឿតាមការឃោសនារបស់មនុស្សអាក្រក់នៅបរទេស ថាច់ ធឿន និង លីវ នី បានធ្វើសកម្មភាពឃោសនា បំផុសបំផុល និងបរិហារ ដើម្បីបំបែកបំបាក់នូវចំណងមហាសាមគ្គីភាពជាតិ ។ តាំងពីចុងឆ្នាំ ២០១០ រហូតដល់ពេលដែលត្រូវចាប់ខ្លួន ថាច់ ធឿន និង លីវ នី បានទទួលប្រាក់ចំនួន ១២ លើក ដែលមានទឹកប្រាក់ជាង ១១៨ លានដុង ជាង ៨ ពាន់ដុល្លារអាមេរិក ពីក្រុមប្រតិកិរិយា និងបានផ្តល់បទសម្ភាសន៍ចំនួន ២១ ដង ដល់វិទ្យុសំឡេងកម្ពុជាក្រោម (VOKK) និង វិទ្យុអាស៊ីសេរី

(RFA) ដែលមានខ្លឹមសារបរិហារកេរ្តឹ៍រដ្ឋាភិបាលរៀតណាម" ។ [176]

តុលាការរបបយួនបានបញ្ជាក់អំពីហេតុការណ៍ចាប់ខ្លួន ភិក្ខុ ថាច់ ធឿន, ភិក្ខុ លីវ នី និង លោក ត្រា វណ្ណ ថា នៅខេត្តមាត់ជ្រូក នៅពេលដែលអ្នកខាងលើកំពុងតែលបរត់ភៀសខ្លួនចេញទៅប្រទេសកម្ពុជា ថា៖

"នៅថ្ងៃទី ១៩ ខែឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ នៅវត្តសិរីតាសេក ឃុំវិញហាយ (Vĩnh Hải), ទីរួមស្រុកជ្រោយញ (Vĩnh Châu) ថាច់ ធឿន និង លីវ នី បានបញ្ជាឲ្យ លោក ថាច់ ភូមិបូទ្ធ ថតជារីដេអូឃ្លីបដែលមានខ្លឹមសារបំផុសបំផុល និងបរិហារកេរ្តឹ៍ រួចចម្លងដាក់ចូល USB ដើម្បីយកតាមខ្លួនលួចរត់ទៅប្រទេសកម្ពុជា ។ ក្រោយមក ថាច់ ធឿន, លីវ នី និង ថាច់ ភូមិបូទ្ធ បានពឹង លោក ត្រា វណ្ណ ថា ឲ្យនាំផ្លូវភៀសខ្លួនទៅកម្ពុជា ។ នៅពេល ថាច់ ធឿន, លីវ នី, ថាច់ ភូមិបូទ្ធ និង ត្រា វណ្ណ ថា កំពុងតែធ្វើដំណើរភៀសខ្លួនឆ្លងទៅប្រទេសកម្ពុជា ក៏ត្រូវនគរបាល [យួន] ឃុំខាន់បិន (Khánh Bình), ស្រុកអាងភូ (An Phú) នៃខេត្តមាត់ជ្រូក (An Giang) ឆែកឆេរ និងចាប់ខ្លួន" ។[177]

សព្វថ្ងៃ លោក ថាច់ ធឿន និង លីវ នី កំពុងតែរស់នៅក្នុងជីវភាពជាគ្រហស្ថនៅផ្ទះរបស់ខ្លួនបិតនៅក្នុងខេត្តឃ្លាំង ក្រោមការឃ្លាំមើល និងតាមដានយ៉ាងយកចិត្តទុកដាក់ពីអាជ្ញាធររបបយួន ។

ករណី យួនដណ្តើមដីធ្លីនៅខេត្តក្រមួនស ឆ្នាំ ២០២០៖

នៅថ្ងៃទី ៣ ខែធ្នូ ឆ្នាំ ២០២០ តុលាការយួនស្រុកយ៉ាងថាញ់ (Giang Thành) នៃខេត្តក្រមួនស បានប្រកាសសាលក្រមផ្តន្ទាទោសកសិករខ្មែរក្រោម ជាជនរងគ្រោះនៃការបង្ខំបណ្តេញពីដីធ្លីស្រែចម្ការចំនួន ៤ នាក់ឲ្យជាប់គុកពី ៦ ខែទៅ ២ ឆ្នាំកន្លះ ពីបទប្រើអំពើហិង្សាលើកងកម្លាំងសមត្ថកិច្ច និងបទប្រឆាំងនឹងអាជ្ញាធរសាធារណៈ ។

អ្នកដែលត្រូវតុលាការយួនផ្តន្ទាទោសនោះ រួមមាន៖

[176], [177] Minh Trường, (២៧ កញ្ញា ២០១៣), 'Xét xử vụ án "trốn đi nước ngoài nhằm chống chính quyền nhân dân', Báo Nhân Dân, (ស្រង់ប្រភពៈ ២១ ធ្នូ ២០២០), https://is.gd/NRRDCg

១. លោក វិញ វ៉ាំង ដែប (Hùynh Văn Đẹp) អាយុ ៤១ ឆ្នាំ ជាអ្នកស៊ីឈ្នួលបើកអេស្កាវ៉ាទ័រ ត្រូវកាត់ទោសឲ្យជាប់គុក ២ ឆ្នាំ ៦ ខែ ។

២. លោក តៀន ដាម (Tien Dam) អាយុ ២៨ ឆ្នាំ ត្រូវជាប់គុក ២ ឆ្នាំ ៣ ខែ

៣. លោក តៀន ណាម (Tien Nam) អាយុ ២៨ ឆ្នាំ ត្រូវជាប់គុក ១ ឆ្នាំ

៤. លោកយាយ ធី ពេជ្រ (Thi Pich) អាយុ ៧១ ឆ្នាំ ត្រូវជាប់គុក ១ ឆ្នាំ ។

របបយួនមិនបានដាក់អ្នកទាំងនេះចូលគុកភ្លាមៗទេ តែត្រូវដាក់ឲ្យស្ថិតក្នុងការព្យួរទោសនៅក្រៅឃុំដោយមានលក្ខខណ្ឌ ។

សូមបញ្ជាក់ថា នៅថ្ងៃទី ៥ ខែឧសភា ឆ្នាំ ២០២០ អាជ្ញាធររបបយួន រួមមានប៉ូលិស និងទាហាន ដែលប្រដាប់ដោយអាវុធ ប្រមាណជា ១០០ នាក់ បានចុះទៅរឹបយកដីជាង ៣.០០០ ហិតតា របស់ពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមចំនួន ១៤៥ គ្រួសារ ធ្វើជាកម្មសិទ្ធិរបស់រដ្ឋ ។ ប្រជាពលរដ្ឋបានធ្វើការជំទាស់រហូតផ្ទុះជាអំពើហិង្សា បណ្តាលឲ្យពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមជាង ១០ នាក់រងបួសធ្ងន់ និងស្រាល ។ ពលរដ្ឋខ្មែរក្រោមបានលើកឡើងថា ពួកគាត់បានអាស្រ័យផលលើដីនោះតាំងពីអំឡុងឆ្នាំ ១៩៧៣ មកម្ល៉េះ ប៉ុន្តែរបបយួនមិនព្រមធ្វើប័ណ្ណកម្មសិទ្ធិឲ្យនោះទេ ។ [178]

[178] ស៊ីន ចែងចើន, (៦ ធ្នូ ២០២០), 'តុលាការវៀតណាម នៅខេត្តក្រមួនសកាត់ទោសកសិករខ្មែរក្រោម ៤ នាក់ ឲ្យជាប់គុកពី ១ ឆ្នាំ ទៅ ២ ឆ្នាំកន្លះ ក្នុងសំណុំរឿងដីធ្លី', សំឡេងកម្ពុជាក្រោម (VOKK), (ស្រង់ប្រភពៈ ២១ ធ្នូ ២០២០), https://is.gd/OOqa98

ឈ្មោះខេត្ត ក្នុង កោះ នៅជែនជីកម្ពុជាក្រោម [179]

ល.រ.	ភាសាខ្មែរ	ឈ្មោះផ្សេងទៀត	ភាសាយួន	ទីក្រុងរណប	វត្តខ្មែរ
១	ទីក្រុង ព្រៃនគរ	ព្រៃគ, ផ្សារធំ, កំពង់កោះក្របី	Sài Gòn Hồ Chí Minh		២
២	អូរគាប់	ពាមជើងកញ្ជើ Cap Saint-Jacques	Bà Rịa – Vũng Tàu	Bà Rịa	២
៣	ព្រះសួគាំ	បារាយណ៍			
៤	ឆួលតាមោក	ឈើទាលមួយដើម	Bình Dương	Thủ Dầu Một	៥
			Bình Phước	Đồng Xoài	
៥	ត្រពាំងចង្វា	ដូងណាយ (*) វាលប្រើស កំពប់ស្រកាត្រី ពាមមេសែន កង្វារដាក់ពាង	Đồng Nai	Biên Hòa	២
៦	រោងជីរី	ភ្នំជើងមេដែង	Tây Ninh	Tây Ninh	៦
៧	មាត់ឡូក	ភ្នំស្វាម	An Giang	Châu Đốc	៦៦
៨	ឆារាជ			Long Xuyên	
៩	ផ្សារជែក		Đồng Tháp	Sa Đéc	
១០	ពលលាច	ពោធ៍លើ	Bạc Liêu	Bạc Liêu	២២
១១	កំពង់ចូសរ្យី	ផ្សំអំបើស	Bến Tre	Bến Tre	
១២	ឆីកខ្មៅ		Cà Mau	Cà Mau	៦
១៣	ព្រៃកចូសរ្យី	កំពូលមាស	Cần Thơ	Cần Thơ	១២
			Hậu Giang	Vị Thanh	១៥

[179] Kennet T. So, (២០១៧), 'The Khmer Kings and The History of Cambodia, Book II, 1595 to Contemporary Period', ទំព័រ ១០២ - ១០៣ ។ (*) **ដូងណាយ** (ឡាតាំងៈ Daung-Nay, បារាំងៈ Coco Rejeté) យោងតាម អាដេម៉ារ ឡឺក្លែរ, (១៩១៤), Histoire Du Cambodge, ទំព័រ ៤៣៥-៤៣៦, https://is.gd/iqDqx4

ល.រ.	ឈ្មោះភាសាខ្មែរ	ឈ្មោះផ្សេងទៀត	ឈ្មោះភាសាយួន	ទីក្រុងរណប	វត្តខ្មែរ
១៤	**ក្រមួនស**	រាជា	Kiên Giang	Rạch Giá	៧៥
១៥	**ពាម**	បន្ទាយមាស		Hà Tiên	
១៦	**កំពង់គោ**		Long An	Tân An	
១៧	**ឃ្លាំង**	ស្រុកទ្រាំង ស្រុកបាសាក់ ស្រុកឃ្លាំង	Sóc Trăng	Sóc Trăng	៩២
១៨	**មេស**		Tiền Giang	Mỹ Tho	
១៩	**កោះគង**			Gò Công	
២០	**ព្រះត្រពាំង**		Trà Vinh	Trà Vinh	១៤៣
២១	**លង់ហោរ**		Vĩnh Long	Vĩnh Long	១៣
២២	**កោះត្រល់**		Phú Quốc		១
២៣	**កោះត្រឡាច**		Côn Đảo		
សរុបវត្តខ្មែរនៅកម្ពុជាក្រោម					**៤៦២**

កម្ពុជាក្រោម មាន ២១ ខេត្ត/ក្រុង និង កោះ ២ ប៉ុន្តែ សព្វថ្ងៃ របបអាណានិគមយួន បានបំបែក និងបូកបញ្ចូលខេត្តទាំងនោះ ឲ្យនៅសល់ត្រឹមតែ ១៩ ខេត្ត/ក្រុង និង កោះ ២ ប៉ុណ្ណោះ ។